

Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министірлігі
М.Ғабдуллин атындағы Азаматтық қорғау академиясы

**«ХАЛЫҚТЫ ЖӘНЕ АУМАҚТЫ
ИНЖЕНЕРЛІК ҚОРҒАУ»**

Оқу-әдістемелік құралы

Көкшетау – 2026

Құрастырғандар:

К.М.Карабалаев – Азаматтық қорғаныс және әскери дайындық кафедрасының доценті, подполковник.

А.А.Абдрахманов – Азаматтық қорғаныс және әскери дайындық кафедрасының бастығы, әскери ғылыми кандидаты, подполковник.

Халық және аумақты инженерлік қорғау: Оқу-әдістемелік құралы – Көкшетау: Қазақстан Республикасы ТЖМ М.Ғабдуллин атындағы Азаматтық қорғау академиясы, 2026. – 200 бет.

Рецензенттер:

Қазақстан Республикасы ТЖМ М.Ғабдуллин атындағы Азаматтық қорғау академиясының Төтенше жағдайлардан қорғау кафедрасының профессоры, философия докторы (PhD), подполковник Ж.Е.Жагупаров.

Қазақстан Республикасы ТЖМ Ақмола облысы Төтенше жағдайлар департаменті бастығының орынбасары подполковник М.С.Кангужинов.

Оқу-әдістемелік құралында «Халықты және аумақты инженерлік қорғау» оқу пәнінің теориялық негіздері материалы ұсынылған.

Оқу-әдістемелік құралында халықты және аумақты инженерлік қорғау бойынша негізгі терминдер, анықтамалар, әдістемелік ережелер, қағидаттар, әдістер, технологиялар баяндалған.

Оқу-әдістемелік құралы білім алушылардың халықты және аумақты инженерлік қорғау негіздерін неғұрлым терең түсінуіне арналған.

Оқу-әдістемелік құралы Академияның оқу-әдістемелік кеңесінің отырысында талқыланды және мақұлданды 08 сәуір 2026 жыл (*хаттама № 8*).

© ҚР ТЖМ М.Ғабдуллин атындағы Азаматтық қорғау академиясы, 2026.

ҚЫСҚАРТУЛАР ТІЗІМІ

АҚ	- азаматтық қорғаныс
АӨК	- агроөнеркәсіптік кешен
АҚжККЖ	- авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар
АҚҚҚ	- азаматтық қорғаныстың қорғаныс құрылыстары
АҚ ИТІ	- азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары
ЖӘҚҚ	- жергілікті әуеге қарсы қорғаныс
ЖБП	- жылжымалы басқару пункті
ЖСҚ	- жобалау-сметалық құжаттама
КӘУЗ	- күшті әсер ететін улы зат
ҚБП	- қосалқы басқару пункті
ҚР ҚН	- Қазақстан Республикасы құрылыс нормалары
ҚР ІІМ	- Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі
ҚР ҰӘС	- Қазақстан Республикасы Ұлттық әскери стандарты
ҚСРО	- Кеңестік Социалистік Республикалар Одағы
ҚСР	- Кеңестік Социалистік Республикасы
ҚНжЕ	- құрылыс нормалары және ережелері
ММ	- мемлекеттік мекеме
НҚА	- нормативті-құқықтық актілер
НҚҚ	- нормативтік құқықтық құжаттар
РҚП	- радиацияға қарсы панахана
РМК	- республикалық мемлекеттік кәсіпорын
ТЖ	- төтенше жағдай
ТЖА	төтенше жағдайлар агенттігі
ТЖК	- төтенше жағдайлардың алдын алу және жою жөніндегі комиссия
ТЖМ	- төтенше жағдайлар министрлігі
ТЖМК	- төтенше жағдайлар жөніндегі мемлекеттік комитеті
ТМҚП	- трассалық медициналық құтқару пункттері
ХжАҚ	- халықты және аумақтарды қорғау
ЭО	- экономика объектісі

КІРІСПЕ

Халықты және аумақты инженерлік қорғау (*әрі қарай – ХжАИҚ*) - бұл басқару органдарының басқару қызметінің бір түрі және келесілерге бағытталған:

- қабылданған шешімдерді іске асыру;
- қойылған мақсатқа (*нақты міндеттерге*) қол жеткізу үшін орны, уақыты және орындаушылары бойынша ХжАИҚ іс-шараларын орындау тәртібін егжей-тегжейлі әзірлеу және келісу.

Осы оқу-әдістемелік құралында халықты және аумақты инженерлік қорғау іс-шараларын жоспарлаудың негізгі теориялық ережелерінің ғылыми-әдістемелік негіздемесі ұсынылады.

Оқу-әдістемелік құралы Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігінің басқару мамандықтары бойынша жоғары білім беру саласындағы мемлекеттік білім беру стандарттарының талаптарына, Қазақстан Республикасы ТЖМ басқару құжаттарына, оқытудың оқу бағдарламаларына сәйкес әзірленген және «Халықты және аумақты инженерлік қорғау» пәні бойынша оқуға арналған.

Оқу-әдістемелік құралында баяндалған материал барлық деңгейдегі басқару органдарының қызметінде халықты және аумақты инженерлік қорғау іс-шараларын жоспарлау кезінде пайдаланылуы мүмкін.

Оқытылатын пәннің сипаттамасы

«Халықты және аумақтарды инженерлік қорғау» пәні курсанттарды кәсіби дайындығында қажетті пән болып табылады.

Бұл пән болашақ бакалаврларды бейбіт және соғыс уақыттағы жүргізілетін, заманауи қару-жарақтың, табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың зиянды факторларынан қорғауға бағытталған инженерлік шаралар кешенімен таныстырады.

Пән шеңберінде халықты инженерлік қорғау саласындағы даму тарихы, нормативтік – құқықтық актілердің (*әрі қарай – НҚА*) қазіргі заманғы талаптары, негізгі принциптері, азаматтық қорғаныстың қорғаныс құрылыстарына қойылатын талаптары және көлемдік-жоспарлау, конструктивтік шешімдері және санитарлық-техникалық жүйелері, басқару пункттері, бүркемелеу, жарықтық бүркемелеу және төтенше жағдайларда инженерлік қорғау бойынша баяндалған.

Жертөлелердің, метрополитеннің және жер асты тау-кен қазбаларының құрылғыларын қорғау құрылыстарын салуға байланысты мәселелер, сондай-ақ осындай құрылыстарды қабылдау, ұстау және пайдалану ерекшеліктері және қазіргі заманғы зақымдау құралдарының әсері кезінде оларды есептеу әдістерімен байланысты мәселелер ерекше қызығушылық пен практикалық маңызға ие.

Курстың мақсаты: Халықты инженерлік қорғау іс-шараларын ұйымдастыру және жүзеге асыру тәртібі, жаудың жаппай қырып-жою қаруын және басқа да қазіргі заманғы зақымдау құралдарын қолдану кезіндегі бөлімшелерді қорғау негіздері саласында мамандарды дайындау.

Курстың міндеті: Халықты және аумақты инженерлік қорғау бойынша іс-шараларды ұйымдастыру және жүзеге асыру тәртібін үйрету.

Осы мақсатта:

- халықты және аумақтарды инженерлік қорғау іс-шараларының негізгі мәселелері, халықты және аумақтарды инженерлік қорғауды ұйымдастыру бойынша іс-шараларды ұстау және өткізу реттілігі ашады;

- білім алушылар табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлар туындаған жағдайда және қазіргі заманғы зақымдау құралдарының зақымдау (қирату) факторларының ықтимал әсерінен инженерлік жағдайды бағалау жөніндегі іс-шараларды практикалық орындауға дайындау;

- аумақтағы қорғаныс құрылыстарын ұтымды орналастыру есептерін, сондай-ақ табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлар туындаған жағдайда және қазіргі заманғы зақымдау құралдарының зақымдаушы

(қирататын) факторларының ықтимал әсерлерінен салдарларды жою үшін тартылатын күштер мен құралдарды қажетті топтастыруды практикалық орындауға дайындау қарастырылады.

Пререквизиттер:

«Халықты және аумақтарды инженерлік қорғау» пәнін меңгеру үшін білім алушылар келесі пәндерді «Азаматтық қорғаудың мемлекеттік жүйесі іс-шараларын жоспарлауды ұйымдастыру», «Төтенше жағдайлар қауіпсіздігі», «Инженерлік графика» және «Еңбекті қорғау және өмір тіршілігінің қауіпсіздігі» бойынша базалық білім мен дағдыларды игеруі тиіс.

Аталған пәндер болашақ курсанттардың табиғи, техногендік және әскери сипаттағы қауіп-қатерлерді түсінуіне, инженерлік қорғау шараларын қабылдау үшін қажетті бастапқы теориялық және практикалық дайындықты қалыптастырады.

Постреквизиттер:

«Халықты және аумақты инженерлік қорғау» пәнін меңгеру нәтижесінде алынған білім мен дағдылар келесі пәндерді игеру барысында қолданылады «Азаматтық қорғаныс іс-шараларын ұйымдастыру және жүргізу», «Төтенше жағдайлар салдарын жоюды ұйымдастыру», «Әскери бөлімшелерді инженерлік қорғау», «Азаматтық қорғау саласындағы жедел-тактикалық дайындық және кәсіби қызметтегі басқарушылық» бойынша шешімдер қабылдау негіздері.

Бұл пән курсанттардың азаматтық қорғау жүйесінде, төтенше жағдайлар кезінде және әскери іс-қимылдар жағдайында халықты және аумақтарды инженерлік қорғау бойынша кәсіби қызметті тиімді жүзеге асыруына негіз болады.

Пәннің еңбек сыйымдылығы

Курс	Семестр	Кредит саны	Дәрістер, сағаттармен	Практ., семинар сабақтар, сағаттармен	КӨЖ, сағаттармен	КӨЖ, сағаттармен	Барлығы сағаттармен	Бақылау нысаны
2	4	2	12	12	12	24	60	тест
3	5	3	18	18	18	36	90	тест

Тақырыптық жоспар

Р/н	Бөлімдер мен тақырыптар бөліктерінің атауы	Сабақ түрлері бойынша бөлімдерді оқуға бөлінген сағат саны.				
		Барлық сағаттар	Дәрістер	Практика	КӨЖ	КӨЖ
1.	Тақырып 1. Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың даму тарихы және Қазақстан Республикасының Азаматтық қорғау мемлекеттік жүйесінің құрылуы.	10	2	2	2	4
2.	Тақырып 2. Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың негіздері.	10	2	2	2	4
3.	Тақырып 3. Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың негізгі іс-шаралары.	10	2	2	2	4
4.	Тақырып 4. Қалаларды азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызу. Ұйымдарды азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызу.	10	2	2	2	4
5.	Тақырып 5. Азаматтық қорғаныстың инженерлік - техникалық іс-шаралары.	20	4	4	4	8
6.	Тақырып 6. Азаматтық қорғаудың инженерлік қорғау қызметі және олардың атқаратын міндеті.	10	2	2	2	4
7.	Тақырып 7. Азаматтық қорғаныстың қорғаныс құрылыстары. Жүктелуі және түрлері.	10	2	2	2	4
8.	Тақырып 8. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есепке алу және есептен шығару. Қабылдау және пайдалану.	10	2	2	2	4
9.	Тақырып 9. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының функционалдық талаптары, көлемдік-жоспарлау және конструктивтік шешімдері.	10	2	2	2	4
10.	Тақырып 10. Басқару пункттерінің (қосалқы, қала сыртындағы, жылжымалы) мақсаты және жабдықтау ерекшеліктері	10	2	2	2	4
11.	Тақырып 11. Қарапайым жасырын паналар және тез салынатын қорғаныс құрылыстары және жабдықтау ерекшеліктері.	10	2	2	2	4
12.	Тақырып 12. Халық пен аумақтарды су тасқынынан инженерлік қорғау.	10	2	2	2	4
13.	Тақырып 13. Бүркемелеу, жарықпен бүркемелеу мақсаттары, түрлері мен тәсілдері.	10	2	2	2	4
14.	Тақырып 14. Жобалық-сметалық құжаттаманың «Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық шаралары» бөлімінің құрылымы мен құрамы	10	2	2	2	4
Жалпы		150	30	30	30	60

№ 1 ТАҚЫРЫП.

Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың даму тарихы және Қазақстан Республикасының Азаматтық қорғау мемлекеттік жүйесінің құрылуы

Курстың мақсаты: Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың даму тарихы және Қазақстан Республикасының Азаматтық қорғау мемлекеттік жүйесінің құрылуымен танысу жалпылама түсіну.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың даму тарихы.
2. Қазақстан Республикасының Азаматтық қорғау мемлекеттік жүйесінің құрылуы.

Дәрістің мәтіні:

1. Халық пен аумақтарды инженерлік қорғаудың даму тарихы

Төтенше жағдайлар кезінде халықты және аумақтарды қорғау мәселесі табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайларда, сондай-ақ қауіптерден, соғыс қимылдары кезінде немесе олардың салдарынан пайда болған адамзаттың өзекті мәселесі.

Қазіргі жағдайда бұл мәселе ерекше өзектілікке ие болды. Бұл жалпы әлемнің тұрақты өсуіне байланысты табиғи және техногендік сипаттағы туындайтын төтенше жағдайлар (*әрі қарай – ТЖ*) саны мен ауқымы көбейіп және қазіргі уақытта әскери қақтығыстың жиілігінің артуы болып отыр.

Мұның себептері: Ғылыми-техникалық прогресс, бұл тек қана өнімділікті арттыруға емес және еңбек жағдайларын жақсартуға ықпал етеді, қоғамның материалдық әл-ауқаты мен зияткерлік әлеуетінің өсуі, бірақ бұл техногендік сипаттағы апаттар қаупінің артуына әкеледі. Бұл ықтимал қауіп саны мен күрделіліктің артуына байланысты объектілер, өнеркәсіптік және энергетикалық объектілерде, олардың аумақтық шоғырлануында, аумақтардың үдемелі урбанизациясы, халық тығыздығының артуы және антропогендік әсердің артуы және ғаламшардағы климаттың жаһандық өзгеруі нәтижесінде.

Тарих көрсеткендей, Кеңестік Социалистік Республикалар Одағы (*әрі қарай – КСРО*) бұл мәселелерге назарын мемлекеттік деңгейде аударғаны ең алдымен, азаматтық соғыстан кейін 1918 жылы соғыс қимылдарын жүргізу кезінде белгілі болды. Бұл авиацияның қарқынды дамуы және оның тыл объектілеріне соққы беру мүмкіндігі пайда болуымен байланысты болды.

Халықты және аумақты инженерлік қорғау мәселелерін шешу 1932 жылы әуе шабуылына қарсы құрылған қорғаныс (*ЖӘҚҚ*) жергілікті тұрғындарға жүктеліп, уақытылы құрылған жергілікті әуеге қарсы қорғаныс Ұлы Отан соғысы жылдарында (1941-1945) тапсырмаларды сәтті шешіп отырды.

50-60 жылдары XX ғ. ядролық қару мен оны жеткізу құралдарын құру соғысушы елдердің тылының кез келген жерінде халықты және аумақты қорғау сұрақтарды жоғары деңгейде көтеруге мәжбүр етті.

Осыған байланысты 1961 жылы елдің Азаматтық қорғанысы құрылды.

Соңғы жылдары пайда болатын төтенше жағдайлар санының айтарлықтай өсуі бейбіт уақытта елді табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың алдын алуды күшейту мәселесін көтеруге назар аударды.

Чернобыль апатының сабақтары 1986 жылы елдегі табиғи және техногендік сипаттағы ТЖ пайда болған кезде оларды алдын алу және жою мәселелерін мемлекеттік деңгейде шешу қажеттілігін түсінуге әкелді.

Армениядағы жер сілкінісі 1988 жылы қайғылы жағдайдың салдары бұл мәселе шешім қабылдауға нақты мәжбүр етті.

Осыған байланысты 1990 жылы бейбіт және соғыс уақытындағы ТЖ кезінде жұмыс істеуді түбегейлі жақсарту мақсатында, оның деңгейін жалпыұлттық маңызы бар жұмыстар ретінде көтеру үшін арнайы биліктің атқарушы органы құрылды. Ол, Ресей құтқарушылары корпусы мемлекеттік комитеті 1994 жылы бірқатар қайта құрулардан кейін Ресей Федерациясының Азаматтық қорғаныс, төтенше жағдайлар және апаттар мен дүлей зілзалалардың зардаптарын жою министрлігі (*Ресей ТЖМ*).

Азаматтық қорғаныс қызметінің әртүрлі кезеңдерінде ғалымдар мен ғылыми ұжымдардың алдында нақты практикалық міндеттер қойылып, ғылыми зерттеулер, әдетте соңына дейін жеткізілген шешімімен аяқталып жатты.

1932 жылдан бастап халықты және аумақты инженерлік қорғауды жеті кезеңге бөлуге болады.

Бірінші кезең 1932-1942 жылдары.

Жергілікті әуеге қарсы қорғаныс (*әрі қарай – ЖӘҚҚ*) құрылған сәттен бастап анықталып 1942 жылы ЖӘҚҚ бас басқармасының Орталық ғылыми-зерттеу зертханасы құрылғанға дейін.

Осы кезеңдерде халықты және аумақты инженерлік қорғау бойынша зерттеулер мен әзірлемелер негізінен әскери Академияларда, КСРО Ғылым академиясының ғылыми-зерттеу мекемелерінде өткізілді.

Сергей Сергеевич Каменев (4.04.1881 Киев — 25.08.1936 Мәскеу) – кеңес әскери қолбасшысы, 1-дәрежелі командир (1935), Ресей императорлық Армиясының Бас штабының бұрынғы офицері, полковник (1915).

С.С.Каменев ЖӘҚҚ қалыптастыруда теориялық дамуында біртұтас тұжырымдаманы құру негіздеріне үлкен еңбегін сіңірген.

ЖӘҚҚ құрылымын негіздеу кезінде басты назар бұл әскерилендірілмеген және әскери құралымдарды қолдану, олардың іс-қимыл тактикасын пысықтау, зардап шеккен халыққа көмек көрсету және зардаптарды жою, жаудың әуе шабуылдарына қарсы тұру бойынша принциптерін әзірлеуге арналды.

Алғаш рет ЖӘҚҚ негізгі міндеттері сол кезеңде толық тұжырымдалды:

- объектілерді бүркемелеу, әуе бомбаларынан қирауды жою жұмыс бойынша, улы заттармен күрес, зардап шеккендерге көмек көрсету, өрттермен күресу, әуе шабуылы салдарын тез жою. Айта кететін болсақ, бұл міндеттер өзектілігін бүгінгі күнге дейін сақтап тұр.

Екінші кезең 1943-1957 жылдары.

Осы кезеңде зерттеулерді КСРО Кеңес халық комиссарлары қаулысымен құрылған ЖӘҚҚ Бас басқармасының Орталық ғылыми-зерттеу зертханасының қызметкерлері ұйымдастырды және жүргізді.

КСРО Кеңес халық комиссарлары ЖӘҚҚ Бас басқармасының Орталық ғылыми-зерттеу зертханасының міндеті қалалар мен елді мекендердің, адами және материалдық құндылықтардың шығынын төмендету, оларды қорғау іс-шараларын өткізуді ұйымдастыру бойынша сондай-ақ проблемалық мәселелерді шешу үшін ұсынымдар мен ғылыми зерттеулерді үйлестіру, бойынша ғылыми негізделген әзірлеулерді жүргізу болды.

Зертхана қызметкерлерінің жалпы саны шамамен 40 адамды құрады. Мәскеу облысының Ногинск қаласындағы Орталық ғылыми-зерттеу зертханасының - сынақ полигоны құрылды.

Ұлы Отан соғысының тәжірибесінің негізінде нормативтік құжаттар, жаңа қорғаныс жобалары әзірленді және халыққа қорғауға және командалық пункттерге арналған қорғаныс құрылыстары, сондай-ақ ұжымдық және жеке химияға қарсы қорғаныс құралдар, медициналық-санитарлық және газсыздандыру құралдары арнайы сынақтардан өткізілді.

Құтқару және шұғыл авариялық-қалпына келтіру жұмыстарын ұйымдастыру бойынша нұсқаулықтар, халық шаруашылығы объектілерін, елді мекендерді және темір жол станциялар бүркемелеу бойынша ұсыныстар әзірленді. Халықты құлақтандырудың хабарлаудың жаңа құралдары мен тәсілдерін әзірлеу және сынақтан өткізу жұмыстары жүргізілді.

Үшінші кезең 1958-1959 жылдары.

Бұл Орталық ғылыми-зерттеу зертханасы Мемлекеттік ғылыми-зерттеу институтына өзгеруіне байланысты елдегі бас ЖӘҚҚ ұйымына айналды және қарсыласпен жаппай қирату қаруын қолдану кезінде халықты және аумақты

инженерлік қорғау, сондай-ақ өндірістік апаттар, авариялардың және табиғи апаттар кезінде қорғану тәсілдерін қолдануды әзірлеуге байланысты болды.

Ғылыми-зерттеу жұмыстарының тақырыбы мыналармен байланысты болды қоса алғанда, халықты кешенді қорғау құралдарын әзірлеу, құлақтандыру жүйесін жетілдіру, баспана және радиацияға қарсы баспана құрылыстарын индустрияландыру, радиацияға және химияға қарсы қорғау құралдарды жетілдіру және медициналық құралдарды әзірлеу, санатталған қалалардан халықты эвакуациялау бойынша іс-шараларды дайындау және өткізу.

Төртінші кезең 1960-1976 жылдары.

Бұл ЖӘҚҚ Бас басқармасының Мемлекеттік ғылыми-зерттеу институты Бүкілодақтық Азаматтық қорғаныстың Ғылыми-зерттеу институты құрылғанына дейін болды.

ЖӘҚҚ Бас басқармасы 1960 жылы шілдеде таратылып оның қызметкерлері мен барлық мүліктері КСРО Қорғаныс министрлігінің құрамына кіргізілді.

Бұл ретте жеке құрамының бір бөлігі, аспаптар мен жабдықтар инженерлік-техникалық, бүркемелеу, жарылмаған оқ дәрілерді анықтау және залалсыздандыру бөлімдері инженерлік әскерлерге құрамына ауыстырылып, енгізілді.

Ал химияға қарсы және медициналық бағыттағы қызметкерлер ғылыми-зерттеу институтының химиялық қорғау әскерлерінің құрамына енгізілді.

Құлақтандыру, байланыс және басқару бөлімдері - КСРО Қорғаныс министрлігінің Орталық ғылыми-зерттеудің байланыс институты құрамына кіргізілді.

Бесінші кезең 1977-1986 жылдары.

Бүкілодақтық Азаматтық қорғаныстың Ғылыми-зерттеу институты ұйымының құрылуымен бесінші кезең басталды. Ол 1977-1986 жылдары Азаматтық қорғаныстағы халықты және аумақты қорғау бойынша проблемалық мәселелерді ғылыми зерттеулерді ұйымдастыру кезеңі болды.

Бүкілодақтық Азаматтық қорғаныстың Ғылыми-зерттеу институтының алғашқы жұмыстары бес жалпымемлекеттік кешенін ғылыми зерттеу жұмыстарын жүргізу болды. Олардың ішінде соғыс уақытында елдің халық шаруашылығының жұмыс істеуінің тұрақтылығын арттыру бойынша жалпы талаптарды әзірлеу, халықты және аумақты қорғауды дамыту мәселелерін кіргізді.

1985 жылдың аяғында барлық одақтас республикаларда, министрліктерде және ведомстволарда экономиканың тұрақтылығын арттыру жөніндегі іс-шаралар жоспарлары әзірленіп және ел басшылығымен мақұлданды.

Бірақ кенеттен Чернобыль апаты орын алып, ол терең тұңғыш кеңістікті бөліп, іс жүзінде даму жолындағы уақытты алды, институттың барлық жеке құрамы осы қайғылы оқиғаның орталығында болды.

1986 жылы мамыр айында Азаматтық қорғаныстың Ғылыми зерттеу институты базасында осы апаттың проблемалары бойынша КСРО Қорғаныс министрлігінің Ғылыми орталығы құрылды. Олар жұмыстарды ғылыми сүйемелдеу бойынша тапсырмаларды және апат аймағындағы радиациялық жағдайды бағалау және дезактивациялық жұмыстарды орындады. Украина, Беларусь және Ресей аумақтарындағы радиоактивті ластану карталарын әзірледі.

Чернобыль апаты салдарын жоюда Азаматтық қорғаныстың Ғылыми зерттеу институтының барлығы 200-ден астам әскери қызметшісі қатысты.

Алтыншы кезең 1987-1991 жылдары.

Жаңа жағдай, халықты және аумақты инженерлік қорғаудың жаңа проблемалық мәселелер, елдерді тарату және қайта құрылуы себебінен Азаматтық қорғаныс қайта құрылды.

Қайта құру процестерінің қиындықтары кезінде және бірінен соң бірі орын алған табиғи және техногендік апаттар елдердің экономикасына, қоғамға жалпы азаматтық қорғаныс (*әрі қарай – АҚ*) мүддесі үшін жүргізілген зерттеулермен ғылыми бағыттардың дамуына үлкен әсерін тигізді.

Қалыптасқан бұл жағдай зерттеу жұмыстарын өрістету қажеттілігін тудырды, фундаментальдық негіздерді әзірлеудің түбегейлі жаңа бағыттарына, халықты қорғаудың техногендік және табиғи апаттар теориялары, қорғаныс және қауіпсіздік теориялары әзірлеу қажеттілігі туындады.

Осыған байланысты 1986-1990 жылдары соғыс уақытында экономиканың жұмыс істеу тұрақтылығын арттыру (*повышение устойчивости функционирования*) мәселесі бойынша бұрын бекітілген тақырып шектеліп, айтарлықтай қысқартылды.

Жетінші кезең 1992 жылы басталды.

1992 жылы табиғи және техногендік сипаттағы ТЖ және әскери қақтығыстар кезінде халықты және аумақты инженерлік қорғауды ғылыми зерттеулерді ұйымдастырудан басталды.

1993 жылы Бүкілресейлік АҚ және ТЖ мәселелері жөніндегі ғылыми-зерттеу институты құрылуымен аяқталды.

2003 жылы Бүкілресейлік АҚ және ТЖ мәселелері жөніндегі ғылыми-зерттеу институты федералды орталық мәртебесіне ие болды.

2. Қазақстан Республикасының Азаматтық қорғаудың мемлекеттік жүйесінің құрылуы.

XX ғасырдың 90-жылдарындағы экономикалық дағдарыстың ең қиын жағдайында Н.Ә. Назарбаев ірі экономикалық және саяси мәселелерді шешумен қатар, ТЖ алдын алу мен оларды жоюдың тиімді жүйесін құра отырып, ел азаматтарының қауіпсіздігіне зор көңіл бөлді. Бұл жолдағы алғашқы қадам Қазақ Кеңесінің Социалистік Республикасы (*әрі қарай – КСР*) Президентінің 1991 жылғы 21 тамыздағы №403 «Қазақ Кеңесінің Социалистік Республикасы Қауіпсіздік кеңесін құру туралы» Жарлығы қабылданды. Осы сәттен бастап Республика халқы мен аумағын апаттардан, зілзалалардан және табиғи апаттардан қорғау Ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің маңызды факторларының бірі болып танылды. Осы Жарлықпен Төтенше жағдайлар жөніндегі мемлекеттік комиссия туралы ереже бекітілді. Осылайша республиканың халқы мен аумақтарын төтенше жағдайлардан қорғау жүйесінің заңнамалық негізі қаланды.

Алдағы уақытта мемлекеттік басқару жүйесін қайта құру барысында 1995 жылғы 19 қазанда Мемлекет басшысының шешімімен Қазақстан Республикасының ТЖ жөніндегі мемлекеттік комитеті құрылды. Комитет құрылу кезеңінде бір ғана Республикалық жедел-құтқару жасағы, бірнеше азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері және «Қазселденқорғау» ММ болды. Барлық кезеңде төтенше жағдайларды жою қызметі кәсіби түрде дамып, құтқару бөлімшелерімен толықтырылды.

Қазақстан Республикасы Президентінің 1997 жылғы 22 сәуірдегі № 3465 Жарлығымен Төтенше жағдайлар жөніндегі мемлекеттік комитетке (*әрі қарай – ТЖМК*) Ішкі істер министрлігінің құрамынан шығарылған мемлекеттік өртке қарсы қызмет берілді.

ТЖМК құтқару қызметтері мен елдің азаматтық қорғаныс күштерін біріктірді. Кейіннен ТЖМК Қазақстан Республикасының Төтенше жағдайлар комитеті, содан кейін ҚР Төтенше жағдайлар агенттігі болып қайта құрылды.

Республикалық және жергілікті бюджеттерге жүктемені азайту мақсатында 1999 жылы ТЖ агенттігінің құрамында «Өрт сөндіруші» РМК құрылды, оның негізгі қызметі шаруашылық объектілеріндегі өрттерді шарттық негізде қызмет көрсете отырып жою болып табылады. Төтенше жағдайға әрекет ету үшін әуе кемелерінің көмегімен 2002 жылы «Қазавиақұтқару» АҚ Авиациялық бөлімшесі құрылды. «Қазақстан

Республикасы Төтенше жағдайлар агенттігін Астана қаласына көшіру туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2003 жылғы 5 қарашадағы № 1091 қаулысы қабылданғаннан кейін ҚР Төтенше жағдайлар агенттігі (*әрі қарай – ТЖА*) төрағасының бірінші орынбасары Н.Қ. Бижанов бастаған жедел топ ұйымдастырылды, ол бүкіл агенттікті қайта орналастыруды дайындау бойынша орасан зор ұйымдастыру жұмыстарын жүргізді. Қысқа мерзім ішінде Агенттіктің жедел жұмысын жолға қойып, орталық аппаратты көшіру үшін жағдайлар дайындалды.

2004 жылдың қазан айында Президенттің Жарлығымен ТЖА базасында ҚР Төтенше жағдайлар министрлігі (*әрі қарай – ТЖМ*) құрылды. Оның құрамына ТЖ және өнеркәсіптік қауіпсіздікті мемлекеттік бақылау комитеті, өртке қарсы қызмет комитеті және Мемлекеттік материалдық резервтер комитеті кірді.

Елімізде халықтың өмірі мен денсаулығын сақтау жүйесін одан әрі дамыту, сондай-ақ ТЖ-ға ден қоюға дайындығын арттыру үшін 2007 жылы «Апаттар медицинасы орталығы» Төтенше жағдайлар министрлігінің қарамағына берілді.

2009 жылғы 10 наурызда Қазақстан Республикасы Үкіметінің №273 қаулысымен коммуналдық меншіктен ҚР Төтенше жағдайлар министрлігінің қарамағына суда-құтқару қызметінің мемлекеттік мекемелері берілді, олар кейіннен ҚР Үкіметінің 2015 жылғы 25 сәуірдегі №313 қаулысымен жедел-құтқару жасақтары болып қайта құрылды.

Мемлекет Басшысының 2011 жылғы 28 қаңтардағы «Болашақты бірге құрайық! «Саламатты Қазақстан» денсаулық сақтауды дамытудың 2011-2015 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» ҚР Президентінің 2010 жылғы 29 қарашадағы №1113 Жарлығымен, табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлар кезінде, оның ішінде Қазақстан Республикасының трассаларындағы жол-көлік оқиғалары кезінде шұғыл медициналық көмекті дамыту шеңберінде Министрлікке 40 трассалық медициналық көмек тағайындалды – құтқару пункттері.

ҚР ТЖМ тапсырмасы бойынша әкімшілік реформа жүргізілді, бұл министрліктің орталық аппаратының үйлестіруші рөлін күшейтуге және облыстық ТЖ департаменттерінде дара басшылықты қамтамасыз етуге мүмкіндік берді. Реформа ТЖМ бюджетінің ұлғаюымен нығайтылды, ол 2008-2012 жылдар аралығында 2,5 есе өсті.

2012-2013 жылдары 26 трассалық пункт, 2014 жылы 14 трассалық медициналық құтқару пункттері (*әрі қарай – ТМҚІІ*) құрылды. Осылайша, 2014

жылғы желтоқсанда жол-көлік оқиғалары кезінде зардап шеккендерге шұғыл медициналық-құтқару көмегін көрсетуге 40 ТМҚП құрылды.

ҚР құқықтық саясат тұжырымдамасын іске асыру мақсатында 2014 жылғы 11 сәуірдегі «Азаматтық қорғау туралы» Заң қабылданды, ол төтенше жағдайларға қарсы іс-қимыл саласында бұрын қолданыста болған алты заңнамалық актіні біріктірді және жүйелендірді.

Қазіргі уақытта ҚР ТЖМ алдына мемлекет басшысы халықтың, объектілер мен аумақтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөнінде нақты міндеттер қойды, олардың шешімі күнделікті күшейтілген режимде жұмыстар атқарылуда.

Бүгінгі күні Төтенше жағдайлар министрлігі ТЖ алдын алу және жою, азаматтық қорғаныс, өрттердің алдын алу мен сөндіруді ұйымдастыру, ТЖ алдын алу мен жоюдың мемлекеттік жүйесінің жұмыс істеуін және одан әрі дамуын қамтамасыз ету саласында салааралық үйлестіруді қамтамасыз ететін стратегиялық функцияларды жүзеге асырады.

ТЖ жоюға арналған ТЖМ күштерінің топтамасы «Өрт сөндіру қызметтерінен», «Құтқару жасақтарынан», «Селден қорғау және авиациялық-құтқару күштерінен» және азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдерінен тұрады.

Олар, күн сайын ТЖ жоюға және адамдарды құтқаруға 200 – ге дейін, оның ішінде 100-ден астамы өрттер мен орман, дала өрттерге шығады.

Өзіндік бақылауға арналған сұрақтар

1. Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың дамуына қандай факторлар әсер етті?
2. ЖӨҚҚ мен азаматтық қорғаныстың басты айырмашылықтары неде?
3. Чернобыль апаты халықты және аумақты инженерлік қорғау жүйесіне қандай өзгерістер әкелді?
4. ҚР Азаматтық қорғаудың мемлекеттік жүйесінің құрылуындағы негізгі кезеңдерді атаңыз?
5. «Азаматтық қорғау туралы» Қазақстан Республикасының Заңның қабылдануының маңызы?

Практика сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Білім алушыларға халықты және аумақты инженерлік қорғаудың тарихи даму кезеңдері мен ерекшеліктерін, сондай-ақ Қазақстан Республикасындағы

азаматтық қорғаудың мемлекеттік жүйесінің құрылу және даму кезеңдерін жан-жақты талдатып, теориялық білімін практикалық талқылау арқылы бекіту.

Білім алушылардан күтілетін оқу нәтижелері:

- халықты және аумақты инженерлік қорғаудың пайда болу тарихын білу;
- инженерлік қорғау саласындағы ғылыми-зерттеу институттарының рөлін тану;

- ҚР Азаматтық қорғау жүйесінің қалыптасу кезеңдерін жүйелеу;

- нормативтік-құқықтық актілердің маңызын түсіну.

Негізгі бөлім:

1. Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың тарихи дамуы:

- инженерлік қорғаудың пайда болу себептері;
- әуе шабуылына қарсы қорғаныс (ЖӘҚК) жүйесінің құрылуы және рөлі;
- азаматтық қорғаныстың КСРО кезеңіндегі қалыптасу;
- халықты және аумақты инженерлік қорғаудың 7 тарихи кезеңіне сипаттама;

- Чернобыль апаты мен Армения жер сілкінісінің халықты және аумақты инженерлік қорғау жүйесіне әсері.

2. Азаматтық қорғау саласындағы ғылыми-зерттеу қызметінің дамуы:

- ғылыми-зерттеу институттарының құрылуы және міндеттері;
- ғалымдар мен ғылыми ұжымдардың азаматтық қорғанысты дамытудағы үлесі;
- ғылыми зерттеулердің практикалық маңызы

3. Қазақстан Республикасының азаматтық қорғаудың мемлекеттік жүйесінің құрылуы:

- тәуелсіздік кезеңіндегі азаматтық қорғау жүйесін қалыптастырудың алғышарттары;

- ҚР Төтенше жағдайлар саласындағы басқару органдарының құрылуы

- ҚР Төтенше жағдайлар министрлігінің құрылуы және негізгі қызметтері;

- құтқару қызметтері мен азаматтық қорғаныс күштерінің дамуы.

4. Қазақстан Республикасындағы азаматтық қорғаудың нормативтік-құқықтық негіздері

- «Азаматтық қорғау туралы» ҚР Заңының қабылдануы және маңызы;

- Азаматтық қорғау саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі бағыттары

- қазіргі кезеңдегі азаматтық қорғау жүйесінің даму үрдістері

Тапсырма: білім алушылар 3 топқа бөлінеді:

- 1-топ: Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың тарихи кезеңдеріне хронологиялық кесте жасау;

– 2-топ: ҚР Азаматтық қорғаудың мемлекеттік жүйесінің құрылымдық схемасын әзірлеу;

– 3-топ: Нормативтік-құқықтық актілердің азаматтық қорғаудағы рөлін талдау.

Сабақты қорытындылау

Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың тарихи дамуын, Қазақстан Республикасындағы азаматтық қорғау жүйесінің қалыптасуы мен қазіргі жай-күйіне қысқа талдау жасап, қайталау.

КОӨЖ сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Курсанттарға халықты және аумақты инженерлік қорғаудың тарихи даму кезеңдері, азаматтық қорғаныс жүйесінің қалыптасуы және Қазақстан Республикасындағы азаматтық қорғаудың нормативтік-құқықтық негіздері жөніндегі білімін тереңдету және жүйелеу.

Негізгі бөлім:

1. Тапсырма: 1932 жылдан бастап халықты және аумақты инженерлік қорғаудың 7 даму кезеңін кесте түрінде талдау.

- кезеңнің уақыттарына және негізгі мақсаттары;
- ерекшеліктері және тарихи маңызы.

2. Тапсырма:

– КСРО және кеңес одағы кезеңдегі азаматтық қорғаныс жүйесінің өзгерістерін салыстырмалы түрде сипаттау;

– салыстырмалы кесте немесе қысқаша аналитикалық баяндама әзірлеу.

3. Тапсырма: Қазақстан Республикасының Азаматтық қорғаудың мемлекеттік жүйесі бойынша:

- ҚР ТЖ саласындағы басқару органдарының құрылу кезеңдерін анықтау;
- ҚР ТЖМ-нің негізгі функциялары мен күштерін сипаттау.

4. Тапсырма: Нормативтік-құқықтық актілерді талдау:

– «Азаматтық қорғау туралы» ҚР Заңының қабылдану себептері мен маңызын талдау;

– «Азаматтық қорғау туралы» ҚР Заңы қандай мәселелерді біріктірді және оның азаматтық қорғаудың мемлекеттік жүйесіне әсері.

Сабақты қорытындылау:

- сабақ бойынша негізгі тұжырымдарды шығару;
- курсанттардың жұмысын бағалау және келесі сабаққа ұсыныстар беру.

Тапсырма:

– халықты және аумақты инженерлік қорғаудың даму кезеңдерін және Қазақстан Республикасы Азаматтық қорғаудың мемлекеттік жүйесінің құрылу тарихы тақырыбы бойынша конспект дайындау және реферат әзірлеу.

КӨЖ ЖОСПАРЫ

Оқулықтардың, оқу құралдарының, монографиялар мен мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін және нормативтік құқықтық құжаттарды оқу, зерделеу және конспекттеу:

1. Қазақстан Республикасының «Азаматтық қорғау туралы» Заңы №188-V 11.04.2014 жыл.

2. Қазақстан Республикасының Ішкі істер министрлігінің 24.02.2015 жылғы «Азаматтық қорғаудың мемлекеттік жүйесін ұйымдастыру және оның қызметі қағидаларын бекіту туралы» №149 бұйрығы.

3. Курс дәрістері «Инженерная защита населения и территорий» для подготовки бакалавров направления – Техносферная безопасность, профиль - «Защита в чрезвычайных ситуациях».

Өзіндік бақылауға арналған тест

1. 1932 жылдан бастап халықты және аумақты инженерлік қорғаудың дамуы бойынша қанша кезеңге бөлінеді?

- A) 7 – кезеңге
- B) 5 – кезеңге
- C) 6 – кезеңге
- D) 4 – кезеңге
- E) 2 – кезеңге

2. Чернобыль апаты қашан орын алды?

- A) 1986 жылы
- B) 1987 жылы
- C) 1988 жылы
- D) 1984 жылы
- E) 1985 жылы

3. Армениядағы жойқын жер сілкінісі қашан орын алды?

- A) 1988 жылы
- B) 1987 жылы
- C) 1978 жылы
- D) 1979 жылы

Е) 1980 жылы

4. Қазақстан Республикасының Президентінің Жарлығымен Қазақстан Республикасының Төтенше жағдайлар жөніндегі мемлекеттік комитеті қашан құрылды?

- А) 19 қазан 1995 жылы
- В) 04 қазан 1991 жылы
- С) 01 наурыз 1994 жылы
- Д) 17 сәуір 1995 жылы
- Е) 23 ақпан 1995 жылы

5. «Азаматтық қорғау туралы» Қазақстан Республикасы Заңы қашан қабылданды?

- А) 14 сәуір 2014 жылы
- В) 20 сәуір 2015 жылы
- С) 12 наурыз 2012 жылы
- Д) 10 тамыз 2011 жылы
- Е) 16 желтоқсан 2014 жылы

№ 2 ТАҚЫРЫП.

Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың негіздері

Курстың мақсаты: Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың негізгі қағидаттары және Қазақстан Республикасының азаматтық қорғау туралы заңнамасындағы пайдаланылатын негізгі ұғымдар және негізгі нормативтік – құқықтық құжаттардың негіздерін жалпылама түсіну.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың негізгі қағидаттары.
2. Қазақстан Республикасының азаматтық қорғау туралы заңнамасындағы пайдаланылатын негізгі ұғымдар және негізгі нормативтік – құқықтық құжаттар.

Дәрістің мәтіні:

1. Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың негізгі қағидаттары.

Министрліктердің, ведомстволардың, аумақтық және объектілік басқару органдарының басты міндеттерінің бірі табиғи және техногендік сипаттағы ТЖ қауіпті, әскери іс-қимылдардың зардаптары туындаған жағдайда және қазіргі заманғы зақымдау құралдарын қолданған кезінде халықты қорғау болып табылады.

ХЖАИҚ бойынша іс-шаралар бейбіт уақытта түрлі ТЖ кезінде әсіресе соғыс уақытында жүргізіледі.

Олар бірқатар күрделі мәселелерді шешуді қамтиды, олар ықтимал шығындар мен қиратуларды азайтуға, экономика объектісі (*әрі – қарай ЭО*) жұмысының тұрақтылығы, күш құралдардың әрекеттерін ұйымдастыру және бейбіт уақытта табиғи және техногендік сипаттағы ТЖ салдарын жою, сондай-ақ соғыс уақытында қазіргі заманғы зақымдаушы құралын қолдану жағдайында қорғану.

Бүгінгі таңда, Қазақстан Республикасында негізгі құжат болып Қазақстан Республикасының Конституциясы, «Азаматтық қорғау туралы» 2014 жылғы 11 сәуірдегі №188-V Қазақстан Республикасының Заңы болып табылады.

Осы Заң азаматтық қорғау жөніндегі іс-шараларды жүргізу процесінде туындайтын қоғамдық қатынастарды реттейді әрі табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлар мен олардың салдарларының алдын алуға және оларды жоюға, төтенше жағдай аймағындағы халыққа шұғыл медициналық және психологиялық көмек көрсетуге, өрт қауіпсіздігі мен өнеркәсіптік

қауіпсіздікті қамтамасыз етуге бағытталған, сондай-ақ Қазақстан Республикасы азаматтық қорғанысының негізгі міндеттерін, құрылуы мен жұмыс істеуінің ұйымдастырушылық қағидаттарын, мемлекеттік материалдық резервті қалыптастыруды, сақтауды және пайдалануды, авариялық-құтқару қызметтері мен құралымдарының ұйымдастырылуы мен қызметін айқындайды.

Қазақстан Республикасының азаматтық қорғау туралы заңнамасы

Қазақстан Республикасының азаматтық қорғау туралы заңнамасы Қазақстан Республикасының Конституциясына негізделеді, осы Заңнан және Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік құқықтық актілерінен тұрады.

Еңбекті қорғау, экологиялық қауіпсіздік, ғарыш кеңістігін пайдалану, химиялық және ядролық қаруды жою, оқ-дәрілерді пайдалану және кәдеге жарату кезіндегі қауіпсіздік, автомобиль жолдарымен және теміржолдармен жүру қауіпсіздігі, ішкі су көлігі жүрісінің қауіпсіздігі, энергетика объектілерінің қауіпсіздігі, әуе көлігінің ұшу қауіпсіздігі, су шаруашылығы жүйелері мен құрылыстарының қауіпсіздігі, сондай-ақ әлеуметтік сипаттағы төтенше жағдайлар саласындағы құқықтық реттеу Қазақстан Республикасының арнайы заңнамасымен жүзеге асырылады.

Азаматтық қорғаудың негізгі міндеттері:

1) төтенше жағдайлар мен олардың салдарларының алдын алу және оларды жою;

2) төтенше жағдайлар туындаған кезде бейбіт уақытта және соғыс уақытында авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу арқылы адамдарды құтқару және эвакуациялау;

3) азаматтық қорғау күштерін құру, оларды даярлау және ұдайы әзірлікте ұстап тұру;

4) орталық және жергілікті атқарушы органдардың, ұйымдардың мамандарын даярлау және халықты оқыту;

5) қорғаныш құрылыстарының қажетті қорын, жеке қорғану құралдарының запастарын және азаматтық қорғаныстың басқа да мүлкін жинақтау және әзірлікте ұстап тұру;

6) төтенше жағдай туындау қатері туралы болжам болған кезде күні бұрын және (немесе) төтенше жағдай туындаған кезде жедел халыққа, азаматтық қорғаудың басқару органдарына хабар беру және құлақтандыру;

7) азық-түлікті, су көздерін (шаруашылық-ауыз су мақсаттары үшін су жинау орындарын), тағамдық шикізатты, жемді, жануарлар мен өсімдіктерді радиоактивтік, химиялық, бактериологиялық (биологиялық) зарарланудан,

эпизоотиядан және эпифитотиядан қорғау;

8) өнеркәсіптік қауіпсіздік пен өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету;

9) құлақтандыру және байланыс жүйелерін құру, дамыту және ұдайы әзірлікте ұстап тұру;

10) қазіргі заманғы зақымдаушы құралдардың қауіпті факторларының әсер етуін азайту немесе оларды жою жөніндегі іс-шараларға мониторинг жүргізу, оны әзірлеу және іске асыру;

11) мемлекеттік резервті қалыптастыруды, сақтауды және пайдалануды қамтамасыз ету болып табылады.

Азаматтық қорғаудың негізгі қағидаттары:

1) аумақтық-салалық қағидат бойынша азаматтық қорғау жүйесін ұйымдастыру;

2) төтенше жағдайлардан азаматтар мен қоғамға төнген қатерді және нұқсанды барынша азайту;

3) азаматтық қорғау күштері мен құралдарының төтенше жағдайларға жедел ден қоюға, азаматтық қорғанысқа және авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге ұдайы әзірлігі;

4) жариялылық және халық пен ұйымдарға болжанып отырған және туындаған төтенше жағдайлар, олардың салдарларын жоюды қоса алғанда, олардың алдын алу және жою жөнінде қолданылған шаралар туралы хабар беру;

5) авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезіндегі ақталған тәуекел және қауіпсіздікті қамтамасыз ету болып табылады.

Халықты және аумақтық инженерлік қорғаудың жалпы қағидаттары:

1. Бейбіт және соғыс уақытында төтенше жағдайлар кезінде азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын пайдалану режимдері және дұрыс іс-әрекет жасау бойынша халықты құлақтандыру және хабардау ету жүйесін құру және жаңарту.

2. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын және радиацияға қарсы панахана, жер төлелер, метрополитендер және басқада паналайтын жерлер қорын құру.

3. Жеке қорғану құралдарын жаңарту және пайдалану, радиациялық, қатты әсер ететін улы заттарды және биологиялық қауіпті заттардан қорғау және оларды жою.

4. Халықты қауіпті аймақтан эвакуациялау іс-шараларын және оларды қауіпсіз аумаққа орналастыру, тіршілікпен қамтамасыз ету мәселелерін ұйымдастыру.

Халықты төтенше жағдай кезінде дұрыс іс-қимыл жасауға, өзіне және қасындағыларға алғашқы көмек көрсетуге, азық-түлікке, ішетін суға және басқада заттарға дегазация жасауды үйрету және оқыту.

2. Қазақстан Республикасының Азаматтық қорғаудың мемлекеттік жүйесіндегі негізгі нормативтік-құқықтық актілер және құжаттар

– «Қазақстан Республикасының Конституциясы» – азаматтардың өмірі мен қауіпсіздігін қорғау мемлекеттің міндеті;

– «Азаматтық қорғау туралы» ҚР Заңы – халықты және аумақты қорғаудың құқықтық негіздерін айқындайды;

– «Табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлар туралы» заңнамалық актілер ҚР Үкіметінің қаулылары мен ТЖМ бұйрықтары – инженерлік қорғау шараларын ұйымдастыру тәртібін белгілейді;

– Құрылыс нормалары мен ережелері (*әрі қарай - ҚНЖЕ*) Сейсмикалық қауіпті аймақтарда құрылыс салу талаптары және негізгі талаптарды белгілейді;

– Гидротехникалық құрылыстардың қауіпсіздігіне арналған стандарттар және т.б. нормативтік – құқықтық құжаттар.

ҚР «Азаматтық қорғау туралы» Заңнамасында мынадай негізгі ұғымдар пайдаланылады:

1) авария – ғимараттардың, құрылыстардың және (немесе) техникалық құрылғылардың қирауы, бақыланбайтын жарылыс және (немесе) қауіпті заттардың шығарындысы;

2) авариялық-құтқару жұмыстары – адамдарды, материалдық және мәдени құндылықтарды іздеу және құтқару, төтенше жағдай аймағындағы халыққа шұғыл медициналық және психологиялық көмек көрсету, төтенше жағдай аймағында және әскери іс-қимылдар жүргізу кезінде қоршаған ортаны қорғау, оларға тән қауіпті факторлардың әсерін оқшаулау және басу немесе ең төменгі мүмкін болатын деңгейге дейін жеткізу жөніндегі іс-қимылдар;

3) авариялық-құтқару құралымы – авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге арналған дербес немесе аттестатталған авариялық-құтқару қызметінің құрамына кіретін азаматтық қорғау күштерінің ұйымдық-құрылымдық бірлігі;

4) авариялық-құтқару қызметі – бірыңғай жүйеге функционалдық біріктірілген, төтенше жағдайлардың алдын алу және оларды жою жөніндегі міндеттерді шешуге арналған, азаматтық қорғаудың ұйымдық-біріктірілген басқару органдарының, авариялық-құтқару құралымдары мен құралдарының жиынтығы;

5) азаматтық қорғаныс – Қазақстан Республикасының халқы мен аумағын қазіргі заманғы зақымдаушы құралдардың зақымдау (қирату) факторларының әсерінен, табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардан қорғау жөнінде бейбіт уақытта және соғыс уақытында жүргізілетін жалпы мемлекеттік іс-шаралар кешенін іске асыруға арналған азаматтық қорғаудың мемлекеттік жүйесінің құрамдас бөлігі;

6) азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті орган (бұдан әрі – уәкілетті орган) – табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың алдын алу және жою, халыққа шұғыл медициналық және психологиялық көмек көрсету, өрт қауіпсіздігін және Азаматтық қорғанысты ұйымдастыруды қамтамасыз ету бөлігінде азаматтық қорғау саласында басшылықты және салааралық үйлестіруді, мемлекеттік саясатты әзірлеуді және іске асыруды жүзеге асыратын орталық атқарушы орган;

7) азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдері – бейбіт уақытта және соғыс уақытында азаматтық қорғау іс-шараларын орындайтын, азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның әскери бөлімдері;

8) азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстары қоры – азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдардың жұмыскерлері мен халықты қазіргі заманғы зақымдаушы құралдардың зақымдау (қирату) факторларының әсерінен, сондай-ақ төтенше жағдайлар кезінде қорғау үшін арнайы жабдықталған және соған арналған инженерлік құрылыстар жиынтығы;

9) азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысы – халықты қазіргі заманғы зақымдаушы құралдардың зақымдау (қирату) факторларының әсерінен қорғау үшін арнайы жабдықталған және соған арналған инженерлік құрылыс;

10) азаматтық қорғау – өрт қауіпсіздігі мен өнеркәсіптік қауіпсіздікті қамтамасыз ету, мемлекеттік материалдық резервті қалыптастыру, сақтау және пайдалану жөніндегі іс-шараларды қамтитын, табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлар мен олардың салдарларының алдын алуға және оларды жоюға, азаматтық қорғанысты ұйымдастыруға және жүргізуге, төтенше жағдай аймағындағы халыққа шұғыл медициналық және психологиялық көмек көрсетуге бағытталған, бейбіт уақытта және соғыс уақытында жүргізілетін жалпы мемлекеттік іс-шаралар кешені;

11) азаматтық қорғаудың арнайы іс-шаралары – азаматтық қорғау қызметтерінің Қазақстан Республикасының халқын, объектілері мен аумағын төтенше жағдайлар мен әскери қақтығыстар кезінде немесе осы қақтығыстар салдарынан туындайтын қауіптерден қорғауға бағытталған, жұмыстарды инженерлік, радиациялық, химиялық, медициналық, өртке қарсы, көліктік,

материалдық-техникалық, гидрометеорологиялық және өзге де қамтамасыз ету бойынша күні бұрын немесе жедел іс-қимыл жасауы;

12) азаматтық қорғаудың құлақтандыру жүйесі – халыққа және мемлекеттік органдарға адамдардың өмірі мен денсаулығына төнген қатер туралы, қалыптасқан жағдайда әрекет ету тәртібі туралы хабар беруді қамтамасыз ететін бағдарламалық және техникалық құралдар жиынтығы;

13) азаматтық қорғаудың мемлекеттік жүйесі – Қазақстан Республикасының халқын, объектілері мен аумағын төтенше жағдайлар мен әскери қақтығыстар кезінде немесе осы қақтығыстар салдарынан туындайтын қауіптерден қорғау жөніндегі жалпымемлекеттік іс-шаралар кешенін іске асыруға арналған, азаматтық қорғаудың басқару органдарының, күштері мен құралдарының жиынтығы;

14) азаматтық қорғау күштері – азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдері, авариялық-құтқару қызметтері мен құралымдары, мемлекеттік және мемлекеттік емес өртке қарсы қызмет бөлімшелері, азаматтық қорғау құралымдары, азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның авиациясы, жағдайды байқау, бақылау және болжау қызметтері;

15) азаматтық қорғау құралдары – халықты қорғау және азаматтық қорғау күштерін жарақтандыру үшін қолданылатын материалдық-техникалық мүлік;

16) азаматтық қорғау қызметі – азаматтық қорғаудың арнайы іс-шараларын орындауға арналған азаматтық қорғаудың басқару органдары мен күштерінің республикалық, облыстық, қалалық, аудандық жүйелері;

17) азаматтық қорғау органдары – азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті орган, оның ведомствосы, аумақтық бөлімшелері және оның ведомствосына ведомстволық бағынысты мемлекеттік мекемелер;

18) жұмылдыру резерві – мемлекеттік материалдық резервтің құрамдас бөлігі болып табылатын, жұмылдыру, соғыс жағдайы кезінде және соғыс уақытында жұмылдыру тапсырысын орындау, табиғи, техногендік және әлеуметтік сипаттағы төтенше жағдайлар мен олардың салдарларының алдын алу және оларды жою жөніндегі шараларды қолдану, бейбіт уақытта гуманитарлық көмек көрсету үшін қажетті шектеулі номенклатура бойынша материалдық құндылықтар запасы, сондай-ақ арнайы құралымдардың материалдық-техникалық құралдары;

19) құтқарушы – авариялық-құтқару жұмыстарын жүргізуге арнайы даярлықтан өткен және аттестатталған (қайта аттестатталған) жеке тұлға;

20) мемлекеттік материалдық резерв (бұдан әрі – мемлекеттік резерв) – жұмылдыру мұқтаждарына, табиғи, техногендік және әлеуметтік сипаттағы төтенше жағдайлар мен олардың салдарларының алдын алу және оларды жою

жөніндегі шараларды қолдануға, нарыққа реттеушілік ықпал етуге, босқындарға көмек көрсетуге және гуманитарлық көмек көрсетуге арналған материалдық құндылықтар запасы;

21) табиғи сипаттағы төтенше жағдайлар – қауіпті табиғи құбылыстар (геофизикалық, геологиялық, метеорологиялық, агрометеорологиялық, гидрогеологиялық қауіпті құбылыс), табиғи өрттер, эпидемиялар, ауыл шаруашылығы өсімдіктері мен ормандардың аурулармен және зиянкестермен зақымдануы салдарынан қалыптасқан төтенше жағдайлар;

22) төтенше жағдай – адам шығынына, адамдардың денсаулығына немесе қоршаған ортаға зиян келтіруге, елеулі материалдық нұқсанға және адамдардың тыныс-тіршілігі жағдайларының бұзылуына әкеп соғуы мүмкін немесе әкеп соққан аварияның, өрттің, қауіпті өндірістік факторлардың зиянды әсерінің, қауіпті табиғи құбылыстың, апаттың, дүлей немесе өзге де зілзаланың салдарынан қалыптасқан белгілі бір аумақтағы жағдай;

23) төтенше жағдай аймағы – төтенше жағдай қалыптасқан аумақ;

24) төтенше жағдайды жою басшысы – төтенше жағдайды жою жөніндегі жұмыстарға басшылық жасайтын, басты өкімші және жауапты адам;

25) төтенше жағдайларда халықтың тіршілігін қамтамасыз ету – төтенше жағдайлар аймақтарында, эвакуациялау маршруттарында және эвакуацияланғандарды орналастыру орындарында адамдардың өмірін сақтау және денсаулығын демеу үшін ең аз қажетті жағдайларды жасауға және ұстап тұруға бағытталған, азаматтық қорғаудың күштері мен құралдарының уақыт, ресурстар және өткізу орындары бойынша өзара байланысты іс-шаралар жиынтығы;

26) төтенше жағдайларды жою – авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу;

27) төтенше жағдайларды жою кезіндегі кезек күттірмейтін жұмыстар (бұдан әрі – кезек күттірмейтін жұмыстар) – авариялық-құтқару жұмыстарын жан-жақты қамтамасыз ету, адамдардың өмірі мен денсаулығын сақтауға қажетті жағдайлар жасау жөніндегі қызмет;

28) төтенше жағдайлардың алдын алу – күні бұрын жүргізілетін және төтенше жағдайлардың туындау тәуекелін мүмкіндігінше барынша азайтуға, сондай-ақ адамдардың өмірі мен денсаулығын сақтауға, олар туындаған жағдайда материалдық шығындардың мөлшерін азайтуға бағытталған іс-шаралар кешені;

29) төтенше жағдайлардың салдарларын жою – инженерлік инфрақұрылымды, тұрғын үйді, қоршаған ортаны қалпына келтіру, халыққа әлеуметтік-оңалту көмегін көрсету бойынша жүргізілетін іс-шаралар, төтенше

жағдайлар салдарынан жеке және заңды тұлғаларға келтірілген зиянды (нұқсанды) өтеу;

30) төтенше жағдайлардың сыныптамасы – төтенше жағдайларды олардың адам өмірі мен денсаулығы үшін қауіптілігіне, тыныс-тіршілік жағдайларын бұзуына, нұқсан (зиян) мөлшеріне сәйкес белгіленген сыныптарға жатқызу тәртібі;

31) тіршілікті қамтамасыз ету объектісі – ғимараттарды, құрылыстарды, технологиялық қондырғылар мен агрегаттарды пайдалану тоқтап (тоқтатыла тұрып) елді мекендер мен аумақтардың әлеуметтік және инженерлік инфрақұрылымдарының қызметі бұзылған кездегі денсаулық сақтау, телекоммуникация, байланыс, газбен жабдықтау, энергиямен жабдықтау, жылумен жабдықтау, сумен жабдықтау және су бұру ұйымдары;

32) эвакуациялық іс-шаралар – бейбіт уақытта және соғыс уақытында азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдардың жұмыскерлерін бөліп орналастыру, қалалар мен төтенше жағдай аймақтарынан халықты және материалдық құралдарды эвакуациялау.

Халықты және аумақты қорғаудың негізгі нормативтік – құқықтық базасы:

1. Азаматтық қорғау туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2014 жылғы 11 сәуірдегі № 188-V ҚРЗ.

2. «Азаматтық қорғаныс объектілерін құру және пайдалану қағидаларын бекіту туралы» 2014 жылғы 26 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Үкіметінің №1357 қаулысы.

3. «Азаматтық қорғаудың мемлекеттік жүйесін ұйымдастыру және оның қызметі қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 24 ақпандағы № 149 бұйрығы.

4. «Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының көлемі мен мазмұнын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2014 жылғы 24 қазандағы №732 бұйрығы.

5. «Азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның жедел резервінің материалдық құндылықтарының номенклатурасы мен көлемін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрінің 2022 жылғы 22 ақпандағы № 56 бұйрығы.

6. «Табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайларда шаруашылық жүргізу объектілерінің жұмыс істеуінің тұрақтылығын арттыру және қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі іс-шаралар кешенін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрінің 2023жылғы 02 ақпандағы № 60 бұйрығы.

7. «Биологиялық тәуекелдерді басқару әдістемесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрінің 2022 жылғы 11 қазандағы № 139 бұйрығы.

8. «Азаматтық қорғаныс іс-шараларын ұйымдастыру және жүргізу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 6 наурыздағы №190 бұйрығы.

9. Азаматтық қорғаныс жоспарларының және төтенше жағдайларды жою жөніндегі іс-қимылдар жоспарларының құрылымын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрінің 2014 жылғы 29 мамырдағы №258 бұйрығы.

10. «Азаматтық қорғау құралдарына қажеттілікті айқындау жөніндегі нұсқаулықты бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрінің 2014 жылғы 29 мамырдағы №260 бұйрығы.

8. «Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есепке қою және есептен шығару қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрінің 2014 жылғы 30 мамырдағы №265 бұйрығы.

11. «Азаматтық қорғаудың құлақтандыру жүйесін ұйымдастыру, бейбіт және соғыс уақытында төтенше жағдайлар кезінде халықты, мемлекеттік органдарды құлақтандыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2014 жылғы 26 желтоқсандағы № 945 бұйрығы.

12. «Республикалық азаматтық қорғау қызметтері туралы ережені бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрінің 2014 жылғы 18 маусымдағы № 303 бұйрығы.

13. «Азаматтық қорғаныс мүддесінде қорғану құралдарындағы қажеттілікті айқындау туралы нұсқаулықты бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрінің 2009 жылғы 29 желтоқсандағы № 313 бұйрығы.

14. «Азаматтық қорғау құралымдарын құру, ұстау, материалдық-техникалық қамтамасыз ету, дайындау және оларды тарту қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 23 сәуірдегі № 387 бұйрығы.

15. «Халыққа және азаматтық қорғау саласындағы мамандарға хабар беру, ілімді насихаттау, оқыту қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2020 жылғы 2 шілдедегі № 494 бұйрығы.

Өзіндік бақылауға арналған сұрақтар

1. Халықты инженерлік қорғаудың жалпы қағидаттары?
2. Азаматтық қорғаудың негізгі міндеттері?
3. Азаматтық қорғаудың негізгі қағидаттары?

Практика сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Білім алушыларға халықты және аумақты инженерлік қорғаудың негізгі қағидаттары туралы кешенді түсінік қалыптастыру, Қазақстан Республикасының азаматтық қорғау саласындағы негізгі ұғымдар мен нормативтік-құқықтық актілерді меңгерту, төтенше жағдайлар кезінде дұрыс іс-қимыл жасау дағдыларын дамыту.

Негізгі бөлім:

1-сұрақ. Халықты инженерлік қорғаудың негізгі қағидаттарын талқылау:

- қорғаныш құрылыстарының рөлі;
- эвакуациялау іс-шаралары;
- жеке қорғану құралдары;
- құлақтандыру жүйелері.

Топтық тапсырма:

Әр топқа бір қағидат беріліп, оның маңызын және қолданылу мысалдарын талдау.

2-сұрақ. ҚР Азаматтық қорғау туралы заңнамасындағы негізгі ұғымдар:

«Төтенше жағдай», «авария», «азаматтық қорғаныс», «эвакуация» ұғымдарын салыстыру.

- Төтенше жағдайлардың алдын алу қандай шараларды қамтиды?
- Азаматтық қорғау күштеріне кімдер жатады?

3-сұрақ. Азаматтық қорғау саласындағы негізгі нормативтік-құқықтық актілерді талқылау:

- нормативтік құжаттардың маңызы;
- инженерлік қорғау шараларын реттейтін бұйрықтар.

Сабақты қорытындылау:

- негізгі ұғымдарды қайталау
- білім алушылардың пікірін тыңдау

Тапсырма:

1. Қазақстан Республикасының нормативтік-құқықтық актілерінде инженерлік қорғауға қатысты баптарды конспект жасау.

2. «Төтенше жағдай кезінде халықты инженерлік қорғаудың рөлі» тақырыбында шағын реферат әзірлеу.

КОӨЖ сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Курсанттардың халықты инженерлік қорғаудың негізгі қағидаттары туралы теориялық білімдерін тереңдету, Қазақстан Республикасының азаматтық қорғау саласындағы заңнамалық негіздерін, негізгі ұғымдар мен нормативтік-құқықтық актілерді өз бетінше зерделеу және талдау дағдыларын қалыптастыру.

Негізгі бөлім:

1-тапсырма. Халықты инженерлік қорғаудың негізгі қағидаттары:

- инженерлік қорғау ұғымына анықтама беру;
- жалпы инженерлік қорғау қағидаттарын кесте түрінде жүйелеу;
- әр қағидаттың төтенше жағдайлар кезіндегі маңызын сипаттау.

2-тапсырма: Азаматтық қорғаудың негізгі қағидаттары мен міндеттері:

- азаматтық қорғаудың негізгі міндеттерін тізбектеп жазу;
- міндеттер мен қағидаттар арасындағы өзара байланысты түсіндіру;
- мысал келтіру (табиғи немесе техногендік ТЖ).

3-тапсырма: ҚР азаматтық қорғау саласындағы негізгі ұғымдар:

- берілген ұғымдардан (ТЖ, авария, эвакуация, азаматтық қорғаныс, авариялық-құтқару жұмыстары) қысқаша реферат құрастыру;
- ұғымдарды бір-бірімен салыстыру.

4-тапсырма: Нормативтік-құқықтық актілерді талдау:

- 1. Қазақстан Республикасының нормативтік-құқықтық актілерінде инженерлік қорғауға қатысты баптарды конспект жасау.;
- ҚР ИМ №732 бұйрығы немесе ҚР Үкіметінің №1357 қаулысының негізгі талаптарын қысқаша баяндау.

Сабақты қорытындылау:

- сұрақтарға жауаптар;
- оқытушының түзетулері мен қорытынды пікірлері.

Тапсырма:

1. «Төтенше жағдай кезінде халықты инженерлік қорғаудың рөлі» тақырыбында жазбаша конспект.
2. Инженерлік қорғау бойынша бір нормативтік құжатқа қысқаша аннотация дайындау.

КӨЖ ЖОСПАРЫ

Оқулықтардың, оқу құралдарының, монографиялар мен мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін және нормативтік – құқықтық құжаттарды оқу, зерделеу және конспекттеу:

1. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 11 сәуірдегі № 188-V «Азаматтық қорғау туралы» Заңы.

2. «АҚ іс-шараларын ұйымдастыру және жүргізу қағидаларын бекіту туралы» ҚР ІІМ 2015 жылғы 6 наурыздағы № 190 бұйрығы.

3. «Азаматтық қорғаныс объектілерін құру және пайдалану ережелерін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің №1357 қаулысы.

4. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2014 жылғы 24 қазандағы № 732 бұйрығы. «Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының көлемі мен мазмұны».

5. Заманауи қарудан қорғаудың инженерлік шаралары. Оқулық.

Өзіндік бақылауға арналған тест

1. Азаматтық қорғаудың негізгі міндеттері?

А) барлық жауаптар дұрыс

В) төтенше жағдайлар мен олардың салдарларының алдын алу және оларды жою

С) төтенше жағдайлар туындаған кезде бейбіт уақытта және соғыс уақытында авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу арқылы адамдарды құтқару және эвакуациялау

Д) азаматтық қорғау күштерін құру, оларды даярлау және ұдайы әзірлікте ұстап тұру

Е) орталық және жергілікті атқарушы органдардың, ұйымдардың мамандарын даярлау және халықты оқыту

2. Азаматтық қорғаудың негізгі қағидаттары?

А) барлық жауаптар дұрыс

В) аумақтық-салалық қағидат бойынша азаматтық қорғау жүйесін ұйымдастыру

С) төтенше жағдайлардан азаматтар мен қоғамға төнген қатерді және нұқсанды барынша азайту

Д) азаматтық қорғау күштері мен құралдарының төтенше жағдайларға жедел ден қоюға, азаматтық қорғанысқа және авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге ұдайы әзірлігі

Е) жариялылық және халық пен ұйымдарға болжанып отырған және туындаған төтенше жағдайлар, олардың салдарларын жоюды қоса алғанда, олардың алдын алу және жою жөнінде қолданылған шаралар туралы хабар беру

3. Халықты инженерлік қорғаудың жалпы қағидаттары?

А) барлық жауаптар дұрыс

В) бейбіт және соғыс уақытында төтенше жағдайлар кезінде азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын пайдалану режимдері және дұрыс іс-әрекет жасау бойынша халықты құлақтандыру және хабардау ету жүйесін құру және жаңарту

С) азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын және радиацияға қарсы панахана, жер төлелер, метрополитендер және басқада паналайтын жерлер қорын құру

Д) жеке қорғану құралдарын жаңарту және пайдалану, радиациялық, қатты әсер ететін улы заттарды және биологиялық қауіпті заттардан қорғау және оларды жою

Е) халықты қауіпті аймақтан эвакуациялау іс-шараларын және оларды қауіпсіз аумаққа орналастыру, тіршілікпен қамтамасыз ету мәселелерін ұйымдастыру

4. Эвакуациялық іс-шаралар дегеніміз?

А) бейбіт уақытта және соғыс уақытында азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдардың жұмыскерлерін бөліп орналастыру, қалалар мен төтенше жағдай аймақтарынан халықты және материалдық құралдарды эвакуациялау

В) соғыс уақытында азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдардың жұмыскерлерін бөліп орналастыру, қалалар мен төтенше жағдай аймақтарынан халықты және материалдық құралдарды эвакуациялау

С) санаттарға жатқызылған ұйымдардың жұмыскерлерін бөліп орналастыру, қалалар мен төтенше жағдай аймақтарынан халықты және материалдық құралдарды эвакуациялау

Д) төтенше жағдай аймақтарынан халықты және материалдық құралдарды эвакуациялау

Е) барлық жауаптар дұрыс емес

5. Төтенше жағдайлардың алдын алу дегеніміз?

А) күні бұрын жүргізілетін және төтенше жағдайлардың туындау тәуекелін мүмкіндігінше барынша азайтуға, сондай-ақ адамдардың өмірі мен денсаулығын сақтауға, олар туындаған жағдайда материалдық шығындардың мөлшерін азайтуға бағытталған іс-шаралар кешені

В) төтенше жағдайларды барынша азайтуға, сондай-ақ адамдардың өмірі мен денсаулығын сақтауға, олар туындаған жағдайда материалдық шығындардың мөлшерін азайтуға бағытталған іс-шаралар кешені

С) адамдардың өмірі мен денсаулығын сақтауға, олар туындаған жағдайда материалдық шығындардың мөлшерін азайтуға бағытталған іс-шаралар кешені

Д) материалдық шығындардың мөлшерін азайтуға бағытталған іс-шаралар кешені

Е) барлық жауаптар дұрыс

№ 3 ТАҚЫРЫП.

Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың негізгі іс-шаралары

Курстың мақсаты: Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың негізгі іс-шараларын, елді мекенде қорғаныс құрылыстарын орналастыру схемаларын әзірлеу негіздері және негізгі нормативтік – құқықтық құжаттардың негіздерін жалпылама түсіну.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың негізгі іс-шаралары.
2. Елді-мекенде қорғаныс құрылыстарын орналастыру сызбаларын әзірлеу негіздері және олардың негізгі мазмұны.

Дәрістің мәтіні:

1. Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың негізгі іс-шаралары.

Халықты инженерлік қорғау — бұл төтенше жағдайлар кезіндегі адам өмірі мен денсаулығын сақтау мақсатында жүргізілетін шаралар кешені

Инженерлік қорғаудың мақсаты:

– техногендік және табиғи апаттардан халықты қауіпсіз аймақтарға орналастыру;

– қорғаныс құрылыстары арқылы зардаптарды азайту;

– инфрақұрылымды сақтау;

– қауіпсіз эвакуацияны қамтамасыз ету.

ТЖ алдын алу мен жою кезінде инженерлік қамтамасыз ету — бұл азаматтық қорғау күш құралдарын, әскерлерін уақтылы және жасырын өрістету үшін неғұрлым қолайлы жағдайлар жасау, олардың кедергісіз қозғалуы, олардың маневр жасауы және қойылған міндеттерді орындауы, әскерлердің (күштердің) қорғанысы мен орнықтылығын арттыру мақсатында бейбіт және соғыс уақытында өткізілетін міндеттер мен іс-шаралар кешені, сондай-ақ қарулы күштерінің әскерлерін (*ТЖ жою күштерін*), халықты заманауи зақымдау қаруынан қорғау, жауға шығын келтіру және оның әрекеттерін қиындату болып табылады.

Инженерлік қамтамасыз етудің негізгі міндеттері (жалпы алғанда):

– нысандар мен елді мекендерді инженерлік барлау;

– АҚ күш құралдарын және басқару пункттерін өрістету аудандарын фортификациялық жабдықтау;

– жолдарды дайындау және күтіп ұстау болып табылады;

- қозғалыс (маневр), тасымалдау және эвакуациялау;
- қайта өңдеу жабдықтары мен су тосқауылдары арқылы өту;
- инженерлік тосқауылдар мен қиратуларда өту жолдарын жасау;
- жер бедерін және объектілерді минадан тазарту;
- су өндіру және тазарту, сумен жабдықтау пункттерін жабдықтау;
- инженерлік тосқауылдар жасау және қиратулар өндіру, сондай-ақ бірқатар инженерлік іс-шараларды орындау.

Ең көп еңбекті қажет ететін қорғаныс құрылыстарының қорын жинақтау және ұстау.

Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларын жобалау нормаларын әзірлеу негізіне мынадай талаптар қойылуы тиіс:

1. Елдің барлық халқы қорғалуы керек. *(Сейсмикалық тұрақты ғимараттар, су тасқынына қарсы бөгеттер мен каналдар, қорғаныс паналары, бомбаға қарсы баспаналар, инфрақұрылым қауіпсіздігі – жолдар, көпірлер, электр және су жүйелерінің сенімділігі).*

2. Халықты қорғау оны қоныстандыру аудандарының әскери-экономикалық және табиғи сипаттамаларына, ықтимал ТЖ түрлері мен қауіптілік дәрежесіне қарай сараланып жоспарлануы және жүзеге асырылуы тиіс.

3. Халықты қорғаудың әртүрлі тәсілдерін кешенді пайдалану арқылы қол жеткізуге болады, олардың негізгілері жеке қорғану құралдарымен қамтамасыз ету, қорғаныс ғимараттарына жасыру және қауіпті аудандардан халықты эвакуациялау болып табылады.

4. Халықты қорғау іс-шараларын Заңнама талаптарына белгіленген тәртіпке сәйкес жүзеге асырылатын іс-шаралар жүргізілуі тиіс.

5. Халықты қорғау бойынша жоспарланатын және алдын ала дайындалатын іс-шаралардың көлемі күтілетін оқиғалардың болжамы негізінде қорғаудың оңтайлы нұсқаларын таңдау және т.б.

6. Ел азаматтарының өз қауіпсіздігін қамтамасыз етуге жеке қатысуы.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныс құрылыстарының (әрі қарай – АҚҚҚ) қорын құру алдын ала, бейбіт уақытта жүзеге асырылады:

- жерасты кеңістігін *(әртүрлі мақсаттағы ғимараттар мен құрылыстардың жертөле үй-жайларын, жеке тұрған көмілген құрылыстарды, метрополитендерді, жерасты тау-кен қазбаларын)* есепке алып, дайындыққа келтіру;

– жаңадан салынып жатқан ғимараттар мен құрылыстардың жер қабаттарының үй-жайларын АҚКҚ арналған құрылыстар немесе азаматтық қорғаныстың жеке тұрған қорғаныш құрылыстарын тұрғызу;

– жинақталған АҚКҚ қорын баспаналаушаларды дер кезінде қабылдау үшін үнемі дайындықта ұстау қажет;

– бұрын жинақталған қорғаныс құрылыстарының қорын сақтау және жұмыс жағдайында ұстау шараларын анықтау қажет.

Бұл ретте орталық және жергілікті атқарушы органдарының, министрліктердің, ведомстволардың, мекемелердің, ұйымдар мен кәсіпорындардың басшылары меншік нысанына қарамастан, халықты қорғау жөніндегі іс-шараларды ұйымдастыруға және жүзеге асыруға, жинақталған жеке және ұжымдық қорғау құралдарын құруға және олардың сақталуын қамтамасыз етуге, сондай-ақ ведомстволық бағынысты аумақтарда ТЖ-да халық пен қызметкерлерді іс-әрекеттерге дайындауға және оқытуға дербес жауапты болады.

Тез салынатын қорғаныс құрылыстарын салуға дайындық:

Қазақстан Республикасында барлық халықты үлгілік қорғау құрылыстарымен қамтамасыз етуге қол жеткізілген жоқ. Сондықтан соғыс уақытына арналған жоспарды қолданысқа енгізе отырып, қауіп төнген кезеңде жетіспейтін қордың тез салынатын қорғаныс құрылыстарын салу қажеттілігі туындайды.

Бірақ қорғаныс құрылыстарының жетіспейтін қорының құрылысы қысқа мерзімде жүзеге асырылып, материалдық қамтамасыз етілуі үшін алдын-ала бірқатар дайындық шараларын орындау қажет.

Мұндай іс-шараларға мыналар кіруі керек:

– қорғаныс құрылыстарының жетіспейтін санын, олардың сыйымдылығын, құрылыс орындарын анықтау;

– жалпы Қазақстан Республикасының аумағында және жекелеген әкімшілік аумақтық бірліктерде тез салынатын қорғаныс құрылыстарын салу жоспарын әзірлеу;

– оларды салу процесіне байланысты басқа құжаттарды әзірлеу;

– құрылысты қамтамасыз етуге арналған материалдардың, жабдықтардың, механизмдер мен автокөліктердің саны мен номенклатурасына, құрылысқа арналған жұмыс күші мен механизмдерге жалпы қажеттілікті айқындау;

– конструкцияларды, жабдықтарды жеткізуге және құрылыс жұмыстарын жүргізуге шарттар жасасу;

– жетіспейтін жобалау-сметалық құжаттаманы әзірлеу және осы құжаттамамен қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды жүзеге асыру.

– қарапайым баспаналарды салу жоспарларын әзірлеу кезінде оларды тұрғын үй секторында, экономика объектісінде, эвакуациялық жинау (қабылдау) пункттерде, отырғызу пункттерінде және адамдар көп жиналатын басқа жерлерде тұрғызу көзделуі керек.

Инженерлік жағдайды болжау

Зақымдану ошақтарында және ТЖ жою кезінде авариялық-құтқару және шұғыл жұмыстарды инженерлік қамтамасыз етуді жоспарлау үшін деректерді алу мақсатында тұтастай Республика аумағындағы және оның жекелеген әкімшілік-аумақтық бірліктеріндегі ауқымына қарай қалыптасуы мүмкін жағдайды алдын ала болжау қажет.

Мүмкін болатын инженерлік жағдайды болжау барысында ықтимал қиратулар мен инженерлік жұмыстардың көлемі, оларды орындау үшін күштер мен құралдар, жылдың уақыты және басқа да қажетті деректер анықталады, оларға белгілі бір міндеттерді орындаудың сәттілігі байланысты болады.

Болжау барысында алынған деректер авариялық-құтқару, инженерлік және авариялық-техникалық құралымдарды құрудың, оларды инженерлік техникамен, шағын механикаландыру және оқыту құралдарымен жарақтандырудың негізгі өлшемі болып табылады.

Болжамдау әзірленген әдістемелер бойынша, анықтамалық деректерге, оқу-жаттығулар мен ғылыми зерттеулер материалдарына, сондай-ақ жүргізілген болжамдау нәтижесінде алынған деректерге сәйкес жүргізіледі.

Авариялық-құтқару және шұғыл жұмыстарды инженерлік қамтамасыз етуді жоспарлау ТЖ жүйесінің іс-шараларын инженерлік қамтамасыз етуді жоспарлау ықтимал инженерлік жағдайды болжау нәтижелері бойынша жүзеге асырылады. Инженерлік қамтамасыз ету жөніндегі іс-шаралар бейбіт уақытта ТЖ жою іс-қимыл жоспарларында және әскери уақытта азаматтық қорғаныс жоспарларында көрсетіледі.

Жоспарларда ықтимал инженерлік жағдайдың болжамынан тұжырымдар келтірілген:

- елді мекендердің, экономика объектісінің бұзылу дәрежесі;
- халықты қорғау және қорғау құрылыстарының жай-күйі;
- коммуналдық - энергетикалық желілердің және инженерлік құрылыстардың, жол желісінің жай-күйі;
- халықты инженерлік қорғауды, ТЖ және халықты қорғау жүйесінің іс-шараларын инженерлік қамтамасыз етуді ұйымдастыру;
- инженерлік қамтамасыз етудің, зақымдану (*қирау*) ошақтарында авариялық-құтқару және шұғыл жұмыстар жүргізудің ерекшеліктері.

Жоспарлар мәтіндік бөлік және оларға қосымшалар түрінде пысықталады.

2. Елді-мекенде азаматтық қорғаныстың қорғаныс құрылыстарын орналастыру сызбаларын әзірлеу негіздері және олардың негізгі мазмұны.

Елді мекендерде АҚКҚ орналастыру сызбаларын әзірлеу – бұл азаматтық қорғау жүйесінің маңызды бөлігі. Мұндай сызбаларын бейбіт уақытта да, соғыс немесе төтенше жағдай кезінде де халықты қауіпсіз жерге орналастыру және олардың өмірін сақтау үшін қажет.

1. Әзірлеу негіздері:

а) Құқықтық және нормативтік негіздер:

- Қазақстан Республикасының «Азаматтық қорғау туралы» Заңы;
- ҚР Үкіметінің қаулылары;
- ҚР ТЖМ бұйрықтары мен нұсқаулықтары;
- АҚ қорғаныс құрылыстары бойынша және басқа құрылыс нормалары.

б) Талдау және бағалау:

– аймақтың сейсмикалық, гидрологиялық, техногендік, экологиялық жағдайларын талдау;

– әскери - саяси қауіп - қатерлерді бағалау;

– халық саны мен тығыздығын, әлеуметтік нысандар мен инфрақұрылымның орналасуын ескеру.

в) Қолданыстағы инфрақұрылымды ескеру:

– бар паналар (*убежища*), қорғаныс орындары (*укрытия*);

– метро, жерасты автотұрақтар сияқты бейімдеуге болатын құрылымдар.

2. Негізгі мазмұны бойынша:

а) Қорғаныс құрылыстарының түрлері:

– паналар (*убежища*) – ядролық, химиялық, биологиялық шабуылдан толық қорғану;

– қорғаныс орындары (*укрытия*) – жеңіл конструкциялар, жарылыс толқынынан, сынықтардан қорғау;

– уақытша баспаналар – табиғи апаттар кезінде жедел салынатын құрылыстар.

б) Орналастыру принциптері:

– халыққа жаяу жету мүмкіндігі (500–1000 м қашықтық);

– әлеуметтік маңызды нысандарға (*аурухана, мектеп, әкімдік және т.б*) жақын орналасу;

– жер бедерін, жел бағытын, топырақтың жағдайын ескеру;

– қауіпті аймақтарынан (*өнеркәсіп, мұнай базасы, химиялық қойма*) тыс жерде орналастыру.

в) Құрылымдық шешімдер:

– жер астында немесе жартылай жер астында орналасу;

– қалың қабырғалар, сүзгі-желдеткіш құрылғылары, авариялық шығу жолдарының болуы;

– қорғаныс деңгейі – құрылыс материалына, тереңдікке және жабдықталуына байланысты.

г) Жобалық құжаттар мазмұны:

– елді-мекеннің қорғаныс схемасы (*карталық материал*);

– қорғаныс құрылыстарының техникалық сипаттамалары;

– халықты бөлу және орналастыру жоспары;

– логистика, эвакуация маршруттары;

– қызмет көрсету құрылымдарының міндеттері (*АҚ қызметтері мен АҚ құрылымдары және т.б.*).

Өзіндік бақылауға арналған сұрақтар

1. Халықты инженерлік қорғау дегеніміз не?
2. Инженерлік қорғаудың негізгі мақсаты қандай?
3. Қазіргі жағдайда инженерлік қорғаудың маңызы неде?

Практика сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Білім алушыларға халықты және аумақты инженерлік қорғаудың мәнін, мақсаттары мен негізгі іс-шараларын терең түсіндіру, төтенше жағдайлар кезіндегі инженерлік қамтамасыз етудің рөлін ашу және елді мекендерде қорғаныс құрылыстарын орналастыру сызбаларын әзірлеу қағидаттарын меңгерту.

Негізгі бөлім:

1-тапсырма. Халықты инженерлік қорғаудың негізгі іс-шараларын талқылау:

- инженерлік қамтамасыз ету ұғымы;
- инженерлік қамтамасыз етудің негізгі міндеттері;
- қорғаныс құрылыстарының рөлі.

Топтық тапсырма: Әр топ инженерлік қамтамасыз етудің бір міндетін таңдап, оның ТЖ кезіндегі маңызын түсіндіру.

2-тапсырма. Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары:

- қорғаныс құрылыстары қорын қалыптастыру;
- алдын ала жүргізілетін инженерлік-техникалық іс-шаралар;
- тез салынатын қорғаныс құрылыстарына дайындық.

3-тапсырма. Инженерлік жағдайды болжау және жоспарлау бойынша талқылау:

- инженерлік жағдайды болжаудың мақсаты;
- болжау нәтижелерінің жоспарлаудағы маңызы.

4-тапсырма. Елді мекендерде қорғаныс құрылыстарын орналастыру сызбаларын талқылау:

- сызбаларды әзірлеудің құқықтық негіздері;
- қорғаныс құрылыстарының түрлері;
- орналастыру қағидаттары мен жобалық құжаттар мазмұны.

Сабақты қорытындылау:

- семинарды қорытындылау;
- негізгі ұғымдарды қайталау;
- білім алушылардың пікірлері мен сұрақтарына жауап беру.

Тапсырма:

– «Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың маңызы» тақырыбында конспект жазу.

– елді мекенге арналған қорғаныс құрылыстарын орналастырудың қарапайым сызбасын әзірлеу (сызба) әзірлеу.

КОӨЖ сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Халықты инженерлік қорғаудың мәнін, мақсатын және негізгі іс-шараларын меңгерту, ТЖ алдын алу мен жою кезіндегі инженерлік қамтамасыз етудің мазмұнын түсіндіру, елді мекендерде қорғаныс құрылыстарын орналастыру сызбаларын әзірлеу негіздерін үйрету. Инженерлік жағдайды болжау және жоспарлау дағдыларын қалыптастыру және нормативтік-құқықтық құжаттармен жұмыс істеу дағдысын жетілдіру.

Негізгі бөлім:

1-тапсырма: Курсанттар төмендегі сұрақтар бойынша қысқаша конспект жазу:

- инженерлік қамтамасыз етудің негізгі міндеттері;
- қорғаныс құрылыстарының маңызы;
- алдын ала жүргізілетін инженерлік-техникалық іс-шаралар.

2-тапсырма: Қорғаныс құрылыстарын орналастыру сызбаларын әзірлеу негіздері бойынша 3 топқа бөлініп: Топтар:

- қорғаныс құрылыстарының түрлерін анықтайды;
- орналастыру қағидасын талдайды;
- елді-мекен үшін шартты сызба сипаттамасын ұсынады.

3-тапсырма. Инженерлік жағдайды болжау және инженерлік қамтамасыз етуді жоспарлау:

Курсанттар:

- болжаудың мақсатын түсіндіру;
- инженерлік жағдайдың негізгі көрсеткіштерін атап өту;
- жоспарлау құжаттарының мазмұнын сипаттау.

Сабақты қорытындылау:

- курсанттардың жұмыстарын талдау;
- белсенді қатысқандарды атап өту;
- бақылау сұрақтарын қою.

Тапсырма:

- «Халықты және аумақты инженерлік қорғау жүйесінің тиімділігін арттыру жолдары» тақырыбында реферат дайындау;
- нормативтік-құқықтық актілерден қорғаныс құрылыстарына қатысты талаптарды конспектілеу.

КӨЖ ЖОСПАРЫ

Оқулықтардың, оқу құралдарының, монографиялар мен мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін және нормативтік-құқықтық құжаттарды оқу, зерделеу және конспектілеу:

1. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 11 сәуірдегі № 188-V «Азаматтық қорғау туралы» Заңы.
2. «Азаматтық қорғаныс іс-шараларын ұйымдастыру және жүргізу қағидаларын бекіту туралы» ҚР ПМ 2015 жылғы 6 наурыздағы № 190 бұйрығы.
3. Заманауи қарудан қорғаудың инженерлік шаралары.
4. «Азаматтық қорғаныс объектілерін құру және пайдалану ережелерін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы.
5. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2014 жылғы 24 қазандағы «Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының көлемі мен мазмұны» №732 бұйрығы.

Өзіндік бақылауға арналған тест

1. Инженерлік қорғаудың мақсаты?
А) барлық жауаптар дұрыс

В) техногендік және табиғи апаттардан халықты қауіпсіз аймақтарға орналастыру

С) қорғаныс құрылыстары арқылы зардаптарды азайту

Д) инфрақұрылымды сақтау

Е) қауіпсіз эвакуацияны қамтамасыз ету

2. Инженерлік қамтамасыз етудің негізгі міндеттері:

А) барлық жауаптар дұрыс

В) нысандар мен елді мекендерді инженерлік барлау

С) азаматтық қорғаныс күш құралдарын және басқару пункттерін өрістетуді аудандарын фортификациялық жабдықтау

Д) жолдарды дайындау және күтіп ұстау болып табылады

Е) қозғалыс (маневр), тасымалдау және эвакуациялау

3. Азаматтық қорғаныстың қорғаныс құрылыстарының қорын құру алдын ала, бейбіт уақытта келесідей жүзеге асырылады?

А) барлық жауаптар дұрыс

В) жерасты кеңістігін (әртүрлі мақсаттағы ғимараттар мен құрылыстардың жертөле үй-жайларын, жеке тұрған көмілген құрылыстарды, метрополитендерді, жерасты тау-кен қазбаларын) есепке алып, дайындыққа келтіру;

С) жаңадан салынып жатқан ғимараттар мен құрылыстардың жертөле және жер қабаттарының үй-жайларын азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарына арналған құрылғылар немесе азаматтық қорғаныстың жеке тұрған қорғаныш құрылыстарын тұрғызу

Д) жинақталған АҚҚҚ қорын баспаналаушаларды дер кезінде қабылдау үшін үнемі дайындықта ұстау қажет;

Е) бұрын жинақталған қорғаныс құрылыстарының қорын сақтау және жұмыс жағдайында ұстау шараларын анықтау қажет

4. Жоспарларда ықтимал инженерлік жағдайдың болжамынан тұжырымдар?

А) барлық жауаптар дұрыс

В) елді мекендердің, экономика объектісінің бұзылу дәрежесі; халықты қорғау және қорғау құрылыстарының жай-күйі

С) коммуналдық-энергетикалық желілердің және инженерлік құрылыстардың, жол желісінің жай-күйі

D) халықты инженерлік қорғауды және ТЖ және халықты қорғау жүйесінің іс-шараларын инженерлік қамтамасыз етуді ұйымдастыру

E) инженерлік қамтамасыз етудің, зақымдану (қирау) ошақтарында авариялық-құтқару және шұғыл жұмыстар жүргізудің ерекшеліктері

5. Елді мекендерде қорғаныс құрылыстарын орналастыру схемаларын әзірлеу негіздері?

A) Құқықтық және нормативтік негіздер, Қазақстан Республикасының Заңдары, ҚР ТЖМ бұйрықтары мен нұсқаулықтары, АҚ қорғаныс құрылыстары бойынша СНиП және басқа құрылыс нормалары

B) жоспарлар мен шешімдер

C) бұйрықтар мен өкімдер

D) актілер мен хаттар

E) барлық жауаптар дұрыс

№4 ТАҚЫРЫП.

**Қалаларды азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызу.
Ұйымдарды азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызу.**

Курстың мақсаты: Қалаларды азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызу. Ұйымдарды азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызу бойынша ескерілетін бағыттарын, критерийлерін білу және түсіну.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Азаматтық қорғаныс бойынша қалаларды топтарға жатқызу.
2. Азаматтық қорғаныс бойынша ұйымдарды санаттарға жатқызу.

Дәрістің мәтіні:

1. Азаматтық қорғаныс бойынша қалаларды топтарға жатқызу.

1. Азаматтық қорғаныс бойынша қалаларды – топтарға, ал ұйымдарды санаттарға жатқызу мемлекеттік, қорғаныстық маңызына және халықтың тіршілігін қамтамасыз етуге қарай азаматтық қорғаныс іс-шараларын кешенді және сараланған түрде жүргізу мақсатында жүзеге асырылады.

2. Азаматтық қорғаныс бойынша орындалатын міндеттердің көлеміне байланысты қалалар үшін мынадай:

- ерекше;
- бірінші;
- екінші топтар айқындалады.

Қалаларды топтарға жатқызу мынадай өлшемшарттар бойынша белгіленеді:

- 1) ерекше топқа Астана қаласы жатады;
- 2) бірінші топқа республикалық маңызы бар қалалар жатады;
 - Алматы қаласы;
 - Шымкент қаласы.
- 3) екінші топқа облыстық маңызы бар қалалар жатады.

Қазақстан Республикасында облыстық маңызы бар қалаға халық саны 50 мың адамнан артық өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымы дамыған ірі экономикалық және мәдени орталықтар жатады.

2025 жылғы 1 қаңтардағы Қазақстан Республикасының Ұлттық статистика бюросының ақпаратына сәйкес, бүгінгі таңда 39 облыстық маңызы бар қала бекітілген. Олар:

1. Абай облысы— Семей, Курчатов;
2. Ақмола облысы — Көкшетау, Қосшы, Степногорск;

3. Ақтөбе облысы — Ақтөбе;
4. Алматы облысы — Қонаев, Алатау;
5. Атырау облысы — Атырау;
6. Батыс Қазақстан облысы — Орал;
7. Жамбыл облысы — Тараз;
8. Жетісу облысы — Талдықорған, Текелі;
9. Қарағанды облысы — Қарағанды, Балқаш, Приозерск, Саран, Темиртау, Шахтинск;
10. Қостанай облысы — Қостанай, Арқалық, Рудный, Лисаковск;
11. Қызылорда облысы — Қызылорда, Байқоңыр;
12. Маңғыстау облысы — Ақтау, Жаңаөзен;
13. Павлодар облысы — Павлодар, Ақсу, Экібастұз;
14. Солтүстік Қазақстан облысы — Петропавл;
15. Түркістан облысы — Түркістан, Арыс, Кентау;
16. Ұлытау облысы — Жезқазған, Қаражал, Сатбаев;
17. Шығыс Қазақстан облысы — Өскемен, Риддер.

Қалаларды азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызу – мемлекет пен халықтың қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін азаматтық қорғаныс іс-шараларын кешенді және сараланған түрде жоспарлау мақсатында жүргізілетін жіктеу. Яғни қала «Қаншалықты маңызды» болса, соған сай азаматтық қорғаныс дайындық деңгейі, жоспарлау көлемі, ресурстар да соғұрлым жоғары болады.

Азаматтық қорғаныс тобына кіргізілген қала үшін:

- АҚ жоспарлау көлемі (жоспарлар, эвакуация, басқару пункттері);
- құлақтандыру және байланыс жүйелерін құру және оларды дамыту;
- АҚ қорғаныш құрылыстары және паналау орындары қорын қалыптастыру және әзірлікте ұстау;
- АҚ күштері мен құралдарын құру, жарақтандыру және даярлықта ұстау;
- АҚ мүлкін жинақтау және жаңарту сияқты іс-шаралар міндетті түрде жүйелі орындалады.

2. Азаматтық қорғаныс бойынша ұйымдарды санаттарға жатқызу.

Әлеуетті қауіптілікке, жаһандық, өңірлік және жергілікті ауқымдағы ықтимал төтенше жағдайлардың әлеуметтік-экономикалық салдарының шамасына және Ұлттық қауіпсіздікке төнетін қатерге байланысты ұйымдар азаматтық қорғаныс бойынша мынадай санаттарға бөлінеді: *аса маңызды және санатталған*.

Жұмылдыру тапсырыстары бар ұйымдар аса маңызды санатқа жатады.

Жұмылдыру тапсырысы – ұйымдарға жұмылдыру, соғыс жағдайы кезеңінде және соғыс уақытында белгілі бір номенклатурада тауарлар өндіруге, жұмыстар орындауға және қызметтер көрсетуге, олардың мөлшері мен сапасына, арнаулы құралымдар құруға берілетін мемлекеттік тапсырыс.

Санатталған ұйымдарға:

– аса маңызды мемлекеттік меншік объектілері; (*Мемлекеттің экономикалық, саяси және әлеуметтік салаларындағы ерекше маңызы бар, халыққа қызмет ететін нысандар*).

– стратегиялық объектілер; (*Қазақстан қоғамының орнықты дамуы үшін әлеуметтік-экономикалық маңызы бар, оны иелену және пайдалану немесе оған билік ету Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздігінің жай-күйіне әсер ететін мүлік стратегиялық объект болып табылады*).

– өнеркәсіптің, көлік-коммуникация кешенінің жұмыс істеп тұрған, салынып жатқан, реконструкцияланатын және жобаланатын қауіпті өндірістік объектілері бар, маңызды мемлекеттік және экономикалық мәні бар ұйымдар;

– уларды өндірумен, қайта өңдеумен, тасымалдаумен, сатып алумен, сақтаумен, өткізумен, пайдаланумен және жоюмен, патогендігі II топтағы патогенді биологиялық агенттермен жұмыс істеумен айналысатын ұйымдар; (*бұл адамдар мен жануарлар үшін орташа қауіпті, бірақ жақсы зерттелген және тиімді вакциналар мен емдері бар, олардың таралуы белгілі бір жағдайларда мүмкін болатын ауру қоздырғыштары. Бұларға сальмонелла, эшерихия коли (патогенді штамдары), шигелла, гепатит В вирусы, корь вирусы, және туберкулез*) жатады.

– жұмыс істеп тұрған, салынып жатқан, реконструкцияланатын және жобаланатын тіршілікті қамтамасыз ету объектілері жатады.

Ұйым азаматтық қорғаныс бойынша санатқа жатқызылған ұйыммен бір өндірістік аумақта орналасқан кезде ол сол санатқа теңестіріледі.

Облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың және астананың жергілікті атқарушы органдары уәкілетті органның аумақтық органдарымен бірлесіп жыл сайын азаматтық қорғаныс бойынша ұйымдарды санаттарға жатқызу жөніндегі тізбені дайындайды, оны тиісті облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың және астананың азаматтық қорғанысы бастықтары бекітеді.

Азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдар:

- 1) Азаматтық қорғаныс жоспарларын әзірлеуге және іске асыруға;
- 2) Объектілік сипаттағы төтенше жағдайлар мен олардың салдарларын жою жөніндегі іс-қимылдар жоспарларын әзірлеуге, бекітуге және іске асыруға;

3) әскери қақтығыстар жүргізу кезінде жұмыскерлерді және объектілерді қорғау бойынша азаматтық қорғаныс іс-шараларын жүзеге асыруға;

4) АҚ бойынша жұмыскерлерді оқытуды жүзеге асыруға;

5) ұжымдық және жеке қорғану құралдарының запастарын құруға және оларды ұдайы әзірлікте ұстап тұруға;

6) өз объектілерінде авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуді ұйымдастыруға міндетті.

Ұйым азаматтық қорғаныс бойынша санатқа жатқызылған ұйыммен бір өндірістік аумақта орналасқан кезде ол сол санатқа теңестіріледі.

Жыл сайын тиісті жылғы 1-10 қараша аралығында ағымдағы жылы азаматтық қорғаныс іс-шараларының орындалуы туралы есептерді *(мәліметтерді таратылуы шектелген қызметтік ақпаратқа жатқызу және онымен жұмыс істеу қағидаларына сәйкес растайтын материалдарды қоса бере отырып)* азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған және олардың базасында облыстық маңызы бар қалалар мен аудандардың азаматтық қорғау қызметтері құрылған ұйымдар уәкілетті органның аумақтық органдарының аудандық және қалалық төтенше жағдайлар басқармаларына (бөлімдеріне) ұсынылады.

Азаматтық қорғаныс бойынша санатқа жатқызылған ұйымдарымен ұсынылатын әкімшілік деректерді өтеусіз негізде жинауға арналған нысан

Ұсынылады: уәкілетті органның аумақтық бөлімшелерінің аудандық және қалалық төтенше жағдайлар басқармаларына (бөлімдеріне).

Әкімшілік деректерді өтеусіз негізде жинауға арналған нысан интернет – ресурста орналастырылған: www.gov.kz/memleket/entities/kgovch.

Әкімшілік деректерді өтеусіз негізде жинауға арналған нысанының атауы: Азаматтық қорғаныс бойынша санатқа жатқызылған ұйымдардың азаматтық қорғаныс іс-шараларының орындауы туралы есеп.

Әкімшілік деректерді өтеусіз негізде жинауға арналған нысанның индексі: 3-(АҚ).

Кезеңділігі: жылдық

Есепті кезең: 20__ жыл

Әкімшілік деректерді өтеусіз негізде жинауға арналған нысанды ұсынатын тұлғалар тобы: азаматтық қорғаныс бойынша санатқа жатқызылған ұйымдары.

Әкімшілік деректерді өтеусіз негізде жинауға арналған нысанды ұсыну мерзімі: жыл сайын есепті кезеңнің 1-10 қазан (қоса алғанда).

ЖСН/БСН

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Кесте 1 – Жинау әдісі: электронды түрде.

p/c №	Азаматтық қорғаныс іс-шаралары	Бар / орынды	Жоқ / орындалм-н
1	Азаматтық қорғанысты ұйымдастыру және жүргізу жөніндегі құрылымдық бөлімшені немесе жекелеген қызметкерлерді құру туралы құқықтық актінің (бұйрық, қаулы, шешім) болуы		
2	Тиісті деңгейдегі азаматтық қорғаныс бастығымен бекітілген азаматтық қорғаныс жоспарының болуы		
3	Азаматтық қорғаныстың тиісті бастығы бекіткен объектілік сипаттағы төтенше жағдайларды және олардың салдарларын жою жөніндегі іс-қимылдар жоспарының болуы		
4	Эвакуациялық комиссия құру туралы құқықтық актінің болуы (бұйрық, қаулы, шешім)		
5	Эвакуациялық (эвакуациялық қабылдау) комиссияның құрамын және ережесін бекіту туралы тиісті құжаттың (бұйрық, қаулы, шешім) болуы		
6	Азаматтық қорғаныс мүлкі қорларының талап етілетін санының болуы және әзірлікте ұстап тұру		
7	Ұйымда азаматтық қорғаудың объектілік құралымдарын құру туралы ұйым басшысының құқықтық актісінің болуы		
8	Азаматтық қорғау құралымының әрбір мүшесіне тыныс алу органдарын қорғау құралдарының болуы		
9	Азаматтық қорғаныстың іс-шараларын ұйымдастыруды және жүргізуді жүзеге асыратын адамдардың уәкілетті органның аумақтық бөлімшелерінде оқытудан өткені туралы сертификаттардың болуы		
10	Талап етілетін, жарамды құлақтандыру жүйесінің, оның ішінде локалды құлақтандыру жүйесінің болуы		
11	Азаматтық қорғау бойынша сабақтар өткізуге арналған құралдар жиынтығының және азаматтық қорғау бойынша бұрыштың болуы		
12	Әрбір әкімшілік және өндірістік ғимаратта көп бейінді кабинеттің немесе бір-бірден азаматтық қорғау бұрышының болуы		
13	Ұйым басшысы бекіткен оқу топтары, сабақ жетекшілері тізімінің және сабақ өткізу кестесінің болуы		
14	Азаматтық қорғау саласында өткізілген сабақтарды есепке алу журналының болуы		

15	Ұйым қызметкерлерінің азаматтық қорғау саласында оқытудан өткені туралы анықтамаларының болуы		
16	"Халыққа және азаматтық қорғау саласындағы мамандарға хабар беру, ілімді насихаттау, оқыту қағидаларын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2020 жылғы 2 шілдедегі № 494 бұйрығының (нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде № 20990 тіркелген) 81 тармағына сәйкес азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның аумақтық бөлімшелеріне ұйымдастырушылық құжаттардың көшірмелерін қоса бере отырып, азаматтық қорғау саласында оқу-жаттығулар мен жаттығуларды өткізу туралы ұсынылған ақпараттың болуы		
17	Азаматтық қорғаудың негізгі құралымдарының, оның ішінде шұғыл ден қою жасағының құрамына кіретін және авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуді қамтамасыз ететін құралымдардың әзірлігі		
18	Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстары қорының болуы, оларды жұмысқа әзірлікте ұстау		
19	Азаматтық қорғаныс мүлкін сақтауға арналған қойма үй-жайларының болуы		

Атауы _____

Мекенжайы _____

Телефоны _____

Электрондық почта мекенжайы _____

Кәсіпкерлік санаты _____

(микро, кіші, орта, ірі)

Орындаушы _____

тегі, аты және әкесінің аты (бар болған жағдайда), қолы, телефоны

Басшы немесе оның міндетін атқарушы адам

тегі, аты және әкесінің аты (бар болған жағдайда)

Азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдар жыл сайын уәкілетті орган белгілеген әдістемелік ұсынымдарға сәйкес азаматтық қорғаныс объектілеріне кешенді тексеру жүргізеді.

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы №31 және Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы №758 бірлескен бұйрығының 26-қосымшасына сәйкес,

Азаматтық қорғаныс бойынша санатқа жатқызылған ұйымдарға қатысты азаматтық қорғаныс саласындағы мемлекеттік бақылау шеңберіндегі тексеру парағы бекітілген.

Бақылау субъектісіне (объектісіне) тексеруді/бару арқылы профилактикалық бақылауды тағайындау туралы актісінде келесі ақпараттар тексеріледі.

1. Азаматтық қорғанысты ұйымдастыру және жүргізу жөніндегі құрылымдық бөлімшені немесе жекелеген қызметкерлерді құру туралы құқықтық актінің болуы;

2. Азаматтық қорғаныс бастығы бекіткен азаматтық қорғаныс жоспарының болуы;

3. Объектілік сипаттағы төтенше жағдайларды және олардың салдарын жою жөніндегі іс-қимыл жоспарының болуы;

4. Төтенше жағдайларды жою жөніндегі іс-қимыл жоспарының және азаматтық қорғаныс жоспарының құрылымы мен мазмұнына сәйкестігі;

5. Эвакуациялық комиссия құру туралы құқықтық актінің болуы;

6. Эвакуациялық (эвакуациялық қабылдау) комиссиясының құрамы мен ережесін бекіту туралы құқықтық актінің болуы;

7. Паналайтын жердің паспортының болуы (радиацияғы қарсы жасырын пана);

8. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысын тексеру журналының болуы;

9. Паналайтын жердің (радиацияға қарсы жасырын панада) микроклимат көрсеткішін және ауаның газ құрамын тіркеу журналының болуы;

10. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысының жоспарының болуы;

11. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысын әзірлікке келтіру жоспарының болуы;

12. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысының жабдықтары, құралдары мен мүлкінің тізбесінің болуы;

13. Қорғаныш құрылысында басқару органдары телефондары тізімінің болуы;

14. Қорғаныш құрылысына қызмет көрсету жөніндегі топтың жеке құрамының тізімінің болуы;

15. Қорғаныш құрылысының тіршілікті қамтамасыз ету жүйелерінің (қорғаныш құралының желдету, сумен жабдықтау, кәріз, электрмен жабдықтау) пайдалану схемасының болуы;

16. Қорғаныш құрылысының дизельді электр станциясына, сүзгі-желдету жабдығына (болған жағдайда) қызмет көрсету жөніндегі нұсқаулықтың болуы;

17. Қорғаныш құрылысының дизель электр станциясының болуы, жарамды күйде ұсталуы

18. Қорғаныш құрылысында авариялық жарықтандыруының болуы, ақаусыз жай-күйінде ұсталуы;

19. Қорғаныш құрылысының сүзгіш-желдеткіш жабдығының болуы, жарамды күйде ұсталуы;

20. Қорғаныш құрылысын сумен жабдықтау жүйесінің болуы, ақаусыз жай-күйінде ұсталуы;

21. Қорғаныш құрылысының кәрізінің болуы, жарамды күйде ұсталуы;

22. Қорғаныш құрылысының электрмен жабдықтаудың және ажыратқыш құрылғылардың (рубильниктердің, крандардың, ысырмалардың) жарамды жай-күйінде болуы, ұсталуы;

23. Қорғаныш құрылысының қорғаныш-герметикалық және герметикалық есіктерінің, клапандарының және жарылысқа қарсы құрылғыларының болуы, жарамды күйде ұсталуы;

24. Көрнекті орындарда азаматтық қорғанысты құлақтандыру сигналдарының, жеке қорғану құралдарын пайдалану қағидаларының, кіру және шығу көрсеткіштерінің, дизельдік электр станциясының және сүзгіш-желдету үй-жайларының, санитариялық тораптарды орналастыру орындарының, су тарату пункттерінің, қорғаныс құрылысының санитариялық бекеттерінің болуы;

25. Қорғаныш құрылысында авариялық жарықтандыруының болуы, ақаусыз жай-күйінде ұсталуы;

26. Азаматтық қорғаныс мүлкін сақтауға арналған қойма үй-жайларының болуы;

27. Азаматтық қорғаныс мүлкін дайындықта ұстау және қажетті мөлшерде болуы;

28. Ұйымда азаматтық қорғаудың объектілік құралымдарын құру туралы құқықтық актінің болуы;

29. Азаматтық қорғау құралымдарын даярлыққа келтіру жоспарының болуы және оған сәйкестігі;

30. Азаматтық қорғау құралымдарын материалдық-техникалық қамтамасыз етудің болуы;

31. Азаматтық қорғау құралымының әрбір мүшесіне тыныс алу органдарын қорғау құралдарының болуы;

32. Азаматтық қорғаныстың іс-шараларын ұйымдастыруды және жүргізуді жүзеге асыратын адамдардың уәкілетті органның аумақтық органдарында оқытудан өткені туралы сертификаттардың болуы;

33. Талап етілетін, жарамды құлақтандыру жүйесінің болуы;

34. Азаматтық қорғау бойынша сабақтар өткізуге арналған құралдар жиынтығының және азаматтық қорғау бойынша бұрыштың болуы;

35. Әрбір әкімшілік және өндірістік ғимаратта көп бейінді кабинеттің немесе бір-бірден азаматтық қорғау бұрышының болуы;

36. Ұйым басшысы бекіткен оқу топтары, сабақ жетекшілері тізімінің және сабақ өткізу кестесінің болуы;

37. Азаматтық қорғау саласында өткізілген сабақтарды есепке алу журналының болуы;

38. Ұйым қызметкерлерінің азаматтық қорғау саласында оқытудан өткені туралы анықтамалардың болуы;

39. Азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның аумақтық органдарына ұйымдастырушылық құжаттардың көшірмелерін қоса бере отырып, азаматтық қорғау саласында оқу-жаттығулар мен машықтануларды өткізу туралы ұсынылған ақпараттың болуы;

40. Азаматтық қорғаудың негізгі құралымдарының, оның ішінде шұғыл ден қою жасағының құрамына кіретін және авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуді қамтамасыз ететін құралымдардың әзірлігі;

41. Жылжымайтын мүлік объектісінің кадастрлық паспортының болуы;

42. Паналайтын жерлерде, радиацияға қарсы жасырын паналарда негізгі және қосалқы үй-жайлардың болуы;

43. Радиацияға қарсы жасырын паналарда механикалық ынталандырумен табиғи желдетудің болуы;

44. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстары үй-жайларының жанбайтын немесе жануы қиын материалдардан ішкі әрленуінің болуы, қабырғаларды, төбелерді, қалқаларды негізінен ашық түстермен, сылақсыз бояу.

Азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдардың азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысжайлары көрсетілген ұйымдардың қаражаты есебінен күтіп-ұсталады.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысжайлары неғұрлым үлкен жұмыс істейтін ауысымға есептелуге және азаматтық қорғау мақсатында пайдаланылуға тиіс.

Өзіндік бақылауға арналған сұрақтар

1. Қалалар мен ұйымдарды топтастырудың қажеттілігі?
2. Қалаларды азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызудың мақсаты қандай?
3. Ерекше және бірінші топтағы қалалардың айырмашылығы неде?
4. Аса маңызды ұйым дегеніміз не?
5. Санатталған ұйымдардың негізгі міндеттерін атаңыз?
6. Азаматтық қорғаныс саласындағы есеп беру не үшін қажет?

Практика сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

- қалаларды азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызу қағидаларын;
- ұйымдарды азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға бөлудің негіздерін, критерийлерін;
- азаматтық қорғаныс бойынша санатталған ұйымдардың міндеттерін меңгеру.

Негізгі бөлім:

1-тапсырма. Қалаларды азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызу:

- қалаларды топтарға бөлудің мақсаты;
- ерекше, бірінші және екінші топтардың сипаттамасы;
- Қазақстан Республикасындағы қалалардың топтарға бөлінуі;
- облыстық маңызы бар қалалардың критерийлері;
- берілген қалаларды азаматтық қорғаныс топтарына бөліп, негіздеу.

2-тапсырма. Ұйымдарды азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызу:

- ұйымдарды санаттарға бөлудің өлшемшарттары;
- аса маңызды және санатталған ұйымдар;
- жұмылдыру тапсырысының ұғымы;
- стратегиялық және қауіпті өндірістік объектілер;
- санатталған ұйымдардың азаматтық қорғаныс саласындағы міндеттері.

Ұйым сипаттамасы беріледі, курсанттар:

- ұйымды санатқа жатқызу;
- қандай азаматтық қорғаныс іс-шаралары міндетті екенін анықтау.

3-тапсырма. Азаматтық қорғаныс бойынша есеп беру және бақылау:

- нысанының мақсаты мен құрылымы;
- есеп беру мерзімі мен тәртібі;

- азаматтық қорғаныс объектілерін кешенді тексеру;
- мемлекеттік бақылау шеңберіндегі тексеру парағы.

Сабақты қорытындылау:

- негізгі ұғымдарды қайталау;
- сұрақ-жауаптар;
- тыңдаушылардың пікірлері мен ұсыныстары.

Тапсырма:

- шартты ұйымның азаматтық қорғаныс бойынша санатын анықтап, қысқаша талдау жасау;
- шартты ұйымның азаматтық қорғаныс жоспарының құрылымын зерделеу.

КОӨЖ сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Қалаларды азаматтық қорғаныс бойынша топтарға бөлудің құқықтық және ұйымдастырушылық негіздерін меңгеру, ұйымдарды азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызу өлшемшарттарын түсіну, санатталған ұйымдарға қойылатын азаматтық қорғаныс талаптарын зерделеу.

Негізгі бөлім:

1-тапсырма. Курсанттардың өздігінен келесі жұмысты орындайды:

- азаматтық қорғаныс бойынша қалаларды топтарға жатқызудың мақсаты мен маңызын оқу;
- ерекше, бірінші және екінші топтағы қалалардың айырмашылықтарын салыстыру;
- Қазақстан Республикасындағы облыстық маңызы бар қалалар тізбесін талдау.

2-тапсырма. Оқытушының жетекшілігі:

1. Курсанттар қалаларды топтарға жіктеу:

- берілген қалалар тізімі бойынша олардың азаматтық қорғаныс топтарын анықтайды;

- әр топқа жатқызу себептерін жазады.

2. Ұйымдарды азаматтық қорғаныс бойынша санаттау:

- ұйымның азаматтық қорғаныс санатын анықтайды (аса маңызды және санатталған);

- қандай критерийлер негіз болғанын көрсетеді.

3. Курсанттар азаматтық қорғаныс іс-шараларын талдау:

- санатталған ұйымның міндеттерін тізбектейді;
- нысаны бойынша қандай іс-шаралар міндетті екенін анықтайды.

Сабақты қорытындылау:

- өзіндік жұмыстардың нәтижелерін талқылау;
- негізгі қателер мен кемшіліктерге тоқталу;
- сұрақ-жауаптар.

Тапсырма:

- шартты ұйымның азаматтық қорғаныс бойынша санатын анықтап, реферат дайындау;
- нормативтік-құқықтық актілерден шартты ұйымның азаматтық қорғаныс бойынша санатына қатысты талаптарды конспектілеу.

КӨЖ ЖОСПАРЫ

Оқулықтардың, оқу құралдарының, монографиялар мен мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін және нормативтік-құқықтық құжаттарды оқу, зерделеу және конспектілеу:

1. Қазақстан Республикасының «Азаматтық қорғау туралы» Заңы №188-V 11.04.2014 жыл;
2. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы №31 және Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы №758 бірлескен бұйрығы;
3. «Азаматтық қорғаныс іс-шараларын ұйымдастыру және жүргізу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 6 наурыздағы №190 бұйрығы;
4. «Азаматтық қорғау құралымдарын құру, ұстау, материалдық-техникалық қамтамасыз ету, дайындау және оларды тарту қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 23 сәуірдегі № 387 бұйрығы.

Өзіндік бақылауға арналған тест

1. Санатталған ұйымдарға:

- A) аса маңызды мемлекеттік меншік объектілері
- B) стратегиялық объектілер
- C) өнеркәсіптің, көлік-коммуникация кешенінің жұмыс істеп тұрған, салынып жатқан, реконструкцияланатын және жобаланатын қауіпті өндірістік объектілері бар, маңызды мемлекеттік және экономикалық мәні бар ұйымдар
- D) уларды өндірумен, қайта өңдеумен, тасымалдаумен, сатып алумен, сақтаумен, өткізумен, пайдаланумен және жоюмен, патогендігі II топтағы патогенді биологиялық агенттермен жұмыс істеумен айналысатын ұйымдар
- E) барлық жауаптар дұрыс

2. Аса маңызды санатқа қандай ұйымдар жатады:

- A) жұмылдыру тапсырыстары бар ұйымдар аса маңызды санатқа жатады
- B) химиялық қауіпті нысандар
- C) радиациялық қауіпті нысандар
- D) стратегиялық нысандар
- E) шаруашылық нысандар

3. Азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдар міндетті?

- A) барлық жауаптар дұрыс
- B) азаматтық қорғаныс жоспарларын әзірлеуге және іске асыруға
- C) объектілік сипаттағы төтенше жағдайлар мен олардың салдарларын жою жөніндегі іс-қимылдар жоспарларын әзірлеуге, бекітуге және іске асыруға
- D) әскери қақтығыстар жүргізу кезінде жұмыскерлерді және объектілерді қорғау бойынша азаматтық қорғаныс іс-шараларын жүзеге асыруға
- E) азаматтық қорғаныс бойынша жұмыскерлерді оқытуды жүзеге асыруға

4. Қалаларды топтарға жатқызу мынадай өлшемшарттар бойынша белгіленеді?

- A) ерекше, бірінші және екінші топтар
- B) ерекше және бірінші топтар
- C) бірінші және екінші топтар
- D) ерекше және екінші топтар
- E) барлық жауаптар дұрыс

5. Ұйымдар азаматтық қорғаныс бойынша қандай санаттарға бөлінеді?

- A) аса маңызды және санатталған
- B) аса маңызды және ерекше
- C) санатталған және ерекше
- D) аса маңызды және қауіпті
- E) барлық жауаптар дұрыс

№5 ТАҚЫРЫП.

Азаматтық қорғаныстың инженерлік - техникалық іс-шаралары

Курстың мақсаты: Азаматтық қорғаныстың инженерлік - техникалық іс-шараларының көлемі, мазмұны және міндетін, азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалаларды жоспарлау және салу, азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жататын ұйымдардағы азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары тәртібін жалпылама түсіну.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Азаматтық қорғаныстың инженерлік - техникалық іс-шараларының көлемі, мазмұны және міндеті.
2. Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалаларды жоспарлау және салу.
3. Азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жататын ұйымдардағы азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары.

Дәрістің мәтіні:

1. Азаматтық қорғаныстың инженерлік - техникалық іс-шараларының көлемі, мазмұны және міндеті.

Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары – бұл халықты қорғау, соғыс уақытында экономика объектілері жұмысының тұрақтылығын арттыру, ықтимал қираулардың, қазіргі заманғы зақымдаушы құралдарды қолдану салдарынан халықтың шығынының алдын алу немесе азайту, зақымдау ошақтарында, авариялар және дүлей зілзалалар аудандарында авариялық-құтқару және шұғыл жұмыстарды жүргізу үшін жағдай жасау мақсатында жүргізілетін іс-шаралар кешені.

Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының жалпы талаптарына: қазіргі заманғы зақымдаушы құралдардан, сондай-ақ авариялардың, апаттардың және дүлей зілзалалардың салдарынан халықты қорғауды қамтамасыз ету, объектілерде өрт қауіпсіздігін арттыру, электр қуатымен, газбен, сумен резервтік жабдықтауды ұйымдастыру; сумен жабдықтау объектілерін зақымдау құралдарынан қорғау, объектілерде жарық бүркемелеуді жүргізуге дайындық жатады.

Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының көлемі мен мазмұны қазіргі заманғы зақымдаушы құралдар мен олардың қосалқы факторларының ықтимал әсер етуі бойынша аумақтарды аймақтарға бөлуді ескере отырып, азаматтық қорғаныс бойынша қалалардың топтары мен

ұйымдардың санаттарына, сондай-ақ ықтимал авариялардың, апаттардың және дүлей зілзалалардың сипаты мен көлемдеріне байланысты айқындалады.

Азаматтық қорғаныс бойынша қалаларды топтарға, ал ұйымдарды санаттарға жатқызу «Азаматтық қорғау туралы» 2014 жылғы 11 сәуірдегі Қазақстан Республикасы Заңының 20-бабымен айқындалады.

Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары алдын ала әзірленеді және жүргізіледі.

Ауа соққы толқыны шебінде артық қысым туындайтын азаматтық қорғаныс бойынша топқа жатқызылған қаланың немесе ұйымның аумағы:

- 10 кПа-ға (0,1 кгс/см²) тең қираулар болуы ықтимал аймақты құрайды;
- 30 кПа-ға (0,3 кгс/см²) тең күшті қираулар болуы ықтимал аймақты құрайды.

Қираулар болуы ықтимал және күшті қираулар болуы ықтимал аймақтар шекараларының арасында орналасқан аумақ аз қираулар болуы ықтимал аймақты құрайды.

Жобалық құрылыс шекараларынан күшті қираулар болуы ықтимал аймақтарының шекараларын бөлу:

- азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалалар үшін – қаланың жобалық құрылысы шегінде;
- азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдар үшін (азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қаладан тыс орналасқан)
- объектінің жобалық құрылысының шекарасынан 3 шақырым болып айқындалады.

Жобалық құрылыс шекарасынан ықтимал аз қираулар аймағының шекараларын бөлу:

- азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалалар үшін – қаланың жобалық құрылысы шекарасынан 7 шақырым;
- азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдар үшін (азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалалардан тыс орналасқан) – объектінің жобалық құрылысының шекарасынан 10 шақырым болып айқындалады.

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қаланың немесе санаттарға жатқызылған ұйымның жобалық құрылысының шекарасы жобалау нормаларының талаптарына сәйкес әзірленіп, бекітілген бас жоспар бойынша айқындалады.

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қаланың немесе санаттарға жатқызылған ұйымның қираулар болуы ықтимал аймағы осы

аймаққа ені 120 шақырым болатын аумақ жолағымен іргелес жатқан күшті радиоактивті зақымдануы (ластануы) ықтимал аймақты құрайды.

Химиялық қауіпті объектілерге іргелес жатқан аумақ, оның шегінде күшті әсер ететін улы заттары бар сыйымдылықтар қирауы мүмкін болған кезде соңғыларының халықты зақымдауға әкелетін шоғырланулармен таралуы мүмкін, қауіпті химиялық зақымдануы мүмкін аймақты құрайды.

Азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның аумақтық бөлімшелері қауіпті химиялық зақымдануы мүмкін аймақты құрайтын химиялық қауіпті объектілердің есебін жүргізеді.

Шегінде ықтимал су басу салдарынан жаппай адам шығыны, ғимараттар мен құрылыстардың қирауы, басқа да материалдық құндылықтардың бүлінуі немесе жойылуы мүмкін аумақ ықтимал апаттық су басу аймағын құрайды.

Ықтимал апаттық су басу аймақтарының көлемі қалалық және ауылдық елді мекендерді, объектілерді, ғимараттар мен құрылыстарды салу үшін алаңды (күре жолдарды) таңдауға негізделетін материалдарды әзірлеу кезінде айқындалады. 10. Ықтимал қираулар, химиялық зақымдану, апаттық су басу, радиоактивті және биологиялық зақымдану (ластану) аймақтарынан тыс, жергілікті және эвакуацияланған халықтың тіршілік әрекеттері үшін жарамды аймақтарда орналасқан облыстың әкімшілік шекараларының шегіндегі аумақ қауіпсіз аймақты құрайды.

Екіден көп аймақты салу кезінде олардың сыртқы контурлары бойынша бұл аймақтардың жалпы шекарасы белгіленеді.

Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары:

– Қазақстан Республикасының аумағын ұйымдастырудың бас схемасын, аумақтық дамудың өңіраралық схемаларын, аумақтардың қала құрылысын жоспарлаудың кешенді схемаларын жасау кезінде;

– елді мекендердің бас жоспарларын, егжей-тегжейлі жоспарлау, аудандық жоспарлау және аумақтарда құрылыс салу жобаларын, өнеркәсіптік аймақтарды жасау кезінде;

– азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдарды салу, реконструкциялау және техникалық қайта жарақтандыру жобаларында жобалау-сметалық құжаттаманы әзірлеу, келісу, бекіту кезінде жүзеге асырылады.

Азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған жұмыс істеп тұрған (салынып біткен) кәсіпорындарда азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларын жобалау азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының осы көлемі мен мазмұнына сәйкес жүзеге асырылады.

Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары әзірленеді және оған жоспарлау, жобалау алдындағы және жобалау материалдарының тиісті түрлері енгізіледі және қажетті негіздемелерімен жүйелі түрде жеке бөлімге (томға, кітапқа) жинақталады.

Әзірленген іс-шаралардың көлемі мен оларды өткізу мерзімі республиканың экономикалық және әлеуметтік даму жоспарларымен айқындалады.

Жаңадан жоспарланған, кеңейтілген, реконструкцияланған қалалық және ауылдық елді мекендер, азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдар үшін азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларын жүзеге асырумен байланысты шығындар жобалау-сметалық құжаттаманы әзірлеу жөніндегі қолданыстағы нормативтік құжаттарға сәйкес айқындалады.

Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары ескерілмеген бекітілген жобалау-сметалық құжаттамасы бар азаматтық қорғаныс санаттарына жатқызылған кәсіпорындар үшін аталған іс-шаралар жеке бөліммен әзірленеді.

Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларын әзірлеуге арналған тапсырмалар Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының осы көлемі мен мазмұнының 12-тармағында көрсетілген құжаттарды әзірлеуге арналған тапсырмалардың құрамдас бөлігі болып табылады.

«Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары» бөлімін әзірлеу:

- 1) қала құрылысы жобаларын, егжей-тегжейлі жоспарлау жобаларын;
- 2) құрылысқа арналған жобалау құжаттамасы құрамында көзделген.

Бөлімді әзірлеу үшін шығыс деректер мен техникалық талаптарды жобалау ұйымының қатысуымен жобаға тапсырыс беруші әзірлейді.

Тапсырыс берушінің сұрауы бойынша азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның аумақтық бөлімшелері (олардың құзыреті шегінде) белгіленген аудандық жоба жай-күйі туралы шығыс деректерді, сондай-ақ бөлімді ұстау бойынша ұсынымдар мен талаптар береді.

«Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары» бөлімі мәтіндік және графикалық бөлімнен тұрады және мына деректерді қамтиды:

1) қала құрылысы жобалары үшін:

– жалпы түсіндірме жазба (жобаланатын аумақтың, онда орналасқан объектілердің, оның ішінде ауданның ықтимал қауіпті табиғи-климаттық жағдайларының қысқаша сипаттамасы келтіріледі);

– жобалық шешімдер бөлімі (өндірістік күштерді орналастыру және халықты, қалалар топтарын және азаматтық қорғаныс жөніндегі объектілер санаттарын, олардың сипаттамаларын ескере отырып, ықтимал қауіптер аймақтарын орналастыру);

– табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың алдын алу жөніндегі шешімдерді (халықты құлақтандыру жүйелері, кәсіпорындардың технологиялық процестерін авариясыз тоқтату, сумен жабдықтау, электрмен жабдықтау жөніндегі шешімдерді) бөлу;

– соғыс уақытындағы шешімдер бөлімі (азаматтық қорғаныс санаттарына жатқызылған жұмыс істеп тұрған ұйымдардың саны, жаңа қауіпті өндірістік объектілерді орналастыру туралы ұсыныстар, қолданыстағы қауіпті өндірістік объектілерді азаматтық қорғаныс топтарына жатқызылған қалалардың ықтимал қатты қирау аймақтарынан тыс жерлерге ауыстыру, сондай-ақ ықтимал апатты су басу аймақтарының сыртында, қарапайым баспаналардың саны мен сыйымдылығы, олардың қажеттілігі, халық санының өсуін ескере отырып, қосымша қарапайым баспаналар құрудың ұсыныстары, эвакуациялау шараларын жүргізу үшін автомобиль және темір жолдардың қосымша желісін құру туралы шешім, қону және тиеу пункттерін құру туралы ұсыныстар, жарықты өшіру шаралары).

2) құрылысқа арналған жобалау құжаттамасы үшін:

– жалпы түсіндірме жазба (азаматтық қорғаныс жөніндегі жобалау объектісінің санаты туралы деректер, жақын орналасқан объектілердің азаматтық қорғаныс бойынша санаты туралы деректер, ауданның табиғи-климаттық жағдайлары туралы деректер, бөлімді қабылдау нәтижелері келтіріледі);

– жобалау шешімдері бөлімі (тіршілікті қамтамасыз ету жүйелерінің түріне, қорғау қасиеттеріне, сипаттамаларына талаптар және жобаланатын объектіде азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарында паналайтындарды қабылдауға әзірлігі, азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарының болуы, жақын орналасқан объектілер немесе елді мекендер аумақтарының сипаттамалары туралы мәліметтер);

– табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың алдын алу жөніндегі инженерлік-техникалық іс-шараларды әзірлеу бөлімі (құрылыс алаңдары аумағында байқалатын алдына ала қорғау шараларын талап ететін басқа мәліметтер, құлақтандыру жүйесі, объектінің технологиялық процестерін авариясыз тоқтау, сумен жабдықтау, электрмен жабдықтау жүйелері бойынша шешімдер).

3) қосымша талаптар:

– күшті әсер ететін улы, жарылғыш, тез тұтанатын немесе жанатын заттары бар объектілер үшін (басқару пульттерінің орналасу орындары туралы мәліметтер, сыйымдылықтар мен коммуникацияларды ауаның соққы толқынының қиратуынан, қауіпті сұйықтықтардың төгілуінен қорғау, жарылғыш заттарды сенімді күзетуді қамтамасыз ету жөніндегі шешімдер);

– магистральдық мұнай-газ құбырлары үшін (қысымнан (импульсінен), соққы толқыннан, бөгеттерден, газ құбырларды шығыршықтаудан іске қосылатын ажырату құрылғыларының болуы туралы мәлімет, магистральдық құбырлардың көрші техникалық дәліздеріне арақашықтық);

– гидротехникалық құрылыстар үшін (құрылыстың беріктігі туралы ақпарат, құрылыс қираған жағдайда жарып өтетін толқын мен төменгі бьефте ықтимал су басу аймағы шекараларының параметрлерін айқындау, құрылысты бұзып өтудің алдын алу үшін олардың төменгі бьефтерінде су деңгейінің көтерілуі туралы сигналдар беруді қамтамасыз ететін аспаптардың болуы және сипаттамалары туралы мәліметтер);

– теңіз және өзен көлігі объектілері үшін (ыдыратып орналастыру жағдайларында қайта жабдықтау пункттері, авария туралы жергілікті құлақтандыру жүйесі туралы мәліметтер, жағалау объектілерін электр қуатымен, сумен, жанар-жағармай материалдарымен, қосалқы бөлшектермен тұрақты жабдықтау, ықтимал апатты су басу аймағындағы объектілерді қорғау, күшті әсер ететін улы заттар төгілген жағдайда су қалқаны немесе газсыздандырғыштарды орнату жүйелері бойынша шешімдер);

– әуе көлігі объектілері үшін (ыдыратып орналастыру әуежайларын орналастыру орындары және сипаттамалары туралы мәліметтер, адамдарды санитариялық тазартуды, техника мен мүлікті зарарсыздандыруды қамтамасыз ету, жанар-жағармай материалдары қоймаларын қорғау бойынша шешімдер);

– ауыл шаруашылығы және агроөнеркәсіптік объектілері үшін (ауыл шаруашылығы малдарын және агроөнеркәсіптік өндіріс өнімдерін радиоактивті заттардан, уландыратын заттардан және биологиялық құралдардан қорғау бойынша шешімдер; электрмен жабдықтаудың автономдық көздерінің болуы және сипаттамасы туралы мәліметтер).

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстары:

Қазіргі заманғы зақымдаушы құралдардың зақымдау (бұзу) факторларының ықпалынан, сондай-ақ төтенше жағдайлар кезінде азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдар қызметкерлерін және халықты қорғаудың негізгі тәсілі оларды азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарында паналату болып табылады.

Осы мақсатта азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының - паналайтын орындардың, мобильді қорғаныш құрылыстары мен радиацияға қарсы паналайтын орындардың қажетті қорын жоспарлы түрде жинақтау жүзеге асырылады.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстары паналаушыларды қабылдау үшін 12 сағаттан аспайтын мерзімде, ал атом станциялары мен химиялық қауіпті объектілерде паналаушыларды дереу қабылдауға әзірлікте болады.

Атом станциялары мен химиялық қауіпті объектілердің құрамына кіретін қорғаныш құрылыстарын бірінші кезектегі іске қосу объектілеріне қосу қажет. Бұл ретте атом электр станцияларын салу кезінде паналарды пайдалануға беруді олардың бірінші энергия блогын нақты іске қосқанға дейін көздеген жөн.

Күшті қираулар болуы ықтимал аймақтарда орналасқан және соғыс уақытында өзінің жұмысын жалғастырып жатқан, азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдардың ең көп жұмыс істейтін ауысым жұмысшылары мен қызметшілерін паналайтын жерлерде қорғау көзделеді.

Күшті қираулар болуы ықтимал аймақтан тыс немесе азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылмаған қалаларда орналасқан азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдардың ең көп жұмыс істейтін ауысымын радиацияларға қарсы жасырын паналарда қорғау көзделеді.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының қоры азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жататын ұйымдардың аумағында немесе паналаушыларды жинау радиусы шегінде құрылады.

Бейбіт уақытта азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарының қорын құру мыналар:

- азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын салу;
- қолданыстағы және жаңадан салынып жатқан ғимараттардың, құрылымдар мен құрылыстардың жергілікті және цокольдық, жер үсті қабаттарындағы үй-жайларды бейімдеу немесе жеке тұрғандарды тұрғызу;
- жер асты кеңістігін, оның ішінде әртүрлі мақсаттағы тереңдетілген құрылыстарды, метрополитендерді, жер асты тау-кен қазбаларын, үңгірлер мен басқа да жер асты қуыстарын пайдалану;
- азаматтық қорғаныстың мобильді қорғаныш құрылыстарын алу.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын жобалау 2.03-03-2014 «Азаматтық қорғаныстың қорғаныш ғимараттары» Қазақстан Республикасының құрылыс нормалары мен 2.04-101-2014 «Азаматтық

қорғаныстың қорғаныш ғимараттары» Қазақстан Республикасының ережелер жинағына сәйкес жүзеге асырылады.

Азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдардың қорғаныш құрылыстарының бірінде елді мекеннің, ауданның, қаланың басқару пункті жабдықталады.

Тасымалдауға жарамсыз науқастарды, сондай-ақ қатты қирауы мүмкін аймақтарда орналасқан денсаулық сақтау мекемелерінде медициналық және қызмет көрсетуші персоналды қорғау азаматтық қорғаныстың паналайтын орындарында немесе мобильді қорғаныш құрылыстарында көзделеді.

Пайдалы қазбалар өндіретін ұйымдардың ең көп жұмыс істейтін ауысымын шахталар мен кендердің жерасты тау-кен қазбаларында орналасқан қорғаныш құрылыстарында қорғау көзделеді.

Күшті қираулар болуы ықтимал аймақтарда орналасқан қолданыстағы объектілерді салуға, реконструкциялауға және техникалық қайта жарактандыруға қатысушы жұмысшылар мен қызметшілер осы объектілердің ең көп жұмыс істейтін ауысымын қорғау үшін көзделген паналайтын жерлерді паналайды.

Ең көп жұмыс істейтін ауысымының саны 50 адамға дейін жететін ұйымдарда ұйымдардың топтарын паналатуды қамтамасыз ететін азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын салуға жол беріледі.

Азаматтық қорғаныстың паналайтын жерлері:

Паналайтын жерлер ядролық қарудың және қарапайым зақымдау құралдарының (тікелей түсуін есепке алмай), сондай-ақ осы Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының көлемі мен мазмұнына қосымшаға сәйкес апатты су басулардан, өрттен және қауіпті химиялық зақымдау аймақтарында пайда болатын күшті әсер ететін улы заттардың негізгі топтарынан паналаушыларды қорғауды қамтамасыз етуге есептелген.

Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары паналайтын жерлер үшін паналаушыларды ауа соққысы толқынының шебінде $=100 \text{ кПа}$ (1 кгс/см^2) артық қысымның (- ауа соққысы толқынының шебіндегі артық қысым) әсерінен қорғауды қамтамасыз етуді және 1000-ға тең қоршау конструкцияларынан (A) өтетін радиацияны әлсірету дәрежесінің болуын көздейді.

Паналайтын жерлердің тіршілігін қамтамасыз ету жүйелері екі тәулік ішінде паналаушыларды үздіксіз қамтамасыз етуді есепке ала отырып, құрылады.

Паналайтын жерлерді ауамен жабдықтау екі режим бойынша:

– таза желдету (1-режим) және сүзгішті желдету (2-режим) арқылы жүзеге асырылады. Жанатын өнімдерден ауаның қауіпті газдануы ықтимал орындарда, қауіпті химиялық зақымдануы ықтимал аймақтарда, атом станциясының күшті қираулар болуы ықтимал және апаттық су астында қалуы ықтимал аймақтарда орналасқан паналайтын жерлерде ішкі ауаны бастапқы қалпына келтірумен толық немесе жартылай оқшаулау режимі (3-режим) көзделеді.

Радиацияға қарсы жасырын паналар:

Радиацияға қарсы жасырын паналар жергілікті жердің радиоактивті зақымдануы (ластануы) кезінде паналаушыларды иондалған сәуленің әсерінен қорғауды қамтамасыз етуге есептеледі және екі тәулікке дейін паналаушылардың есепті санының үздіксіз келуіне жол береді.

Радиацияға қарсы жасырын паналарды жобалау Қазақстан Республикасының құрылыс нормаларына сәйкес жүзеге асырылады.

Күшті қираулар болуы ықтимал аймақтан тыс жерлерде орналасқан азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған объектілерде радиацияға қарсы жасырын паналар орналасқан кезде, оларды қоршайтын конструкциялар ауа соққы толқынының 20 кПа (0,2 кгс/см²) артық қысымына есептелуі тиіс.

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалаларды жоспарлау және салу. Азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдарды орналастыру.

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалаларды жоспарлау және салу:

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалалардың бас жоспарларының жобасында, сондай-ақ егжей-тегжейлі жоспарының жобасында, шағын аудан, орам құрылысы жобасында «Сары сызықтар» жоспары – қиратушы жер сілкіністері, өзге табиғи және техногендік сипаттағы зілзалалар салдарынан ғимараттар (құрылыстар) үйінділерінің ықтимал таралуына барынша жол беретін аймақтардың шекаралары әзірленеді.

Саябақтар, су айдындары жүйесімен қалаларды және магистральды көшелердің желілерімен бірге құрылыс салынбайтын аумақтарды жоспарлау және салу кезінде қаланың қираған бөлігінен ол зақымдалған кезде қауіпсіз аймаққа халықты еркін шығару көзделеді.

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалалардың магистральды көшелері көліктің тұрғын үй ауданынан және өнеркәсіптік ауданнан қала сыртындағы жолдарға кем дегенде екі бағыт бойынша шығу мүмкіндігін ескеріп салынуы керек.

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалалардың қалаішілік көлік желісін жобалау кезінде тұрғын үй және өнеркәсіптік аудандар арасында қала сыртына апаратын көлік жолдарымен, темір жол және автобус вокзалдарымен, жүк станцияларымен, өзен және теңіз кемежайларымен, әуежайлармен қамтамасыз етіледі.

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған жаңа қалаларды жоспарлау, салу және бар қалаларды дамыту кезінде, олардың сұрыптау темір жол станцияларын және тораптарын күшті қираулар және апатты су басуы мүмкін аймақтардан тыс орналастырады.

Жеңіл және жүк автомобильдеріне, қалалық көлікке арналған гараждарды (*парктерді*) көбінесе қалалардың шетінде немесе жерасты бөлігінде ыдыратып орналастырылады.

Соғыс жағдайы кезеңінде немесе соғыс уақытында халықты зақымдаудың кәдімгі құралдарынан, оның ішінде зымырандық, авиациялық және атыс қаруынан зақымдау факторларынан қорғау үшін ең қарапайым жасырын паналар пайдаланылады.

Ең қарапайым жасырын паналарға құрылыстардың жерасты кеңістігі (*жертөле, жертөле үй-жайы, жерасты паркингі, жерасты өткелі, метрополитен*) және халықты қамту үшін пайдаланылатын басқа да тереңдетілген үй-жайлар жатады.

Өрт сөндіру депосы ғимаратының гаражды үй-жайлары негізгі өрт сөндіру машиналары (*өртте өрт сөндіру заттарын беретін машиналар*) резервінің 100 пайызын орналастыруды қамтамасыз етеді.

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалаларда және азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдарда өрт сөндіру үшін пайдалану мақсатында жасанды су айдындарын орналастыруды көздейді.

Су айдындарын табиғи су айдындары мен оларға кірме жолдарды ескере отырып орналастырады. Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалалардың аумағында өзендер мен су айдындары жағалауларының әрбір 800 метрі жылдың кез келген уақытында кемінде екі автомобильдің бір мезгілде су алуын қамтамасыз ететін өрт сөндіру машиналарының кірме жолдарын көздейді.

Азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымды орналастыру

Азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған жаңа ұйымдар азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалалардың күшті қираулар болуы ықтимал аймақтарында, қалаға қызмет көрсету

қажеттіліктеріне қажетті ұйымдарды қоспағанда апаттық су астында қалуы мүмкін аймақтарда орналастырылмайды.

Азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған жаңа ұйымдардың топтарын азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалалардың жобалық құрылысының шекарасынан:

1) азаматтық қорғаныс бойынша ерекше топтағы қалалардан 60 шақырым;

2) азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалалардан 40 шақырым арақашықтықта орналасқан экономикалық перспективасы бар шағын және орташа қалаларда, ауылдық елді мекендерде орналастырылады.

Жаңа порттар мен кеме жөндеу зауыттарын салу азаматтық қорғаныс бойынша қираулар болуы ықтимал топтарға жатқызылған қалалардан және санаттарға жатқызылған ұйымдардан тыс, су астында болатын ядролық жарылыстардың гравитациялық толқындарының ең төменгі әсерін есепке ала отырып, апатты су басуы ықтимал аймақтан тыс жүзеге асырылады.

Азаматтық авиацияның жаңа әуежайларын, есептеу орталықтарын, сондай-ақ мал шаруашылығы кешендері мен фермаларды, құс фабрикаларын жобалау кезінде оларды қираулар болуы ықтимал аймақтардан және апатты су басуы ықтимал аймақтарынан тыс жерлерге орналастыру көзделеді.

Мемлекеттік материалдық резервтер базалары, республикалық және облыстық маңызы бар қоймалар, министрліктер мен ведомстволардың аймақтық материалдық-техникалық жабдықтау базалары, қалпына келтіру жұмыстарын жүргізуге арналған материалдар мен жабдықтар қоймалары қираулар болуы ықтимал аймақтардан және апатты су басуы мүмкін аймақтардан тыс орналастырылады.

Медициналық және әлеуметтік маңызы бар объектілер олар үшін жыл бойы жұмыс істейтін күрделі қоғамдық ғимараттар мен құрылыстарда ыңғайластырылған қауіпсіз аймақта орналасады.

Күшті әсер ететін улы, жарылғыш, тез тұтанатын, жанғыш заттарды және материалдарды сақтауға арналған базалық қоймаларды көрсетілген қоймаларды жобалау нормаларының талаптарына сәйкес қала және ауылдық елді мекендер мен шаруашылық жүргізуші объектілерден алыстатып, қала сыртындағы аймақта орналастыруды көздеу қажет.

Азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жататын ұйымдардағы және инженерлік жүйелерде азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары.

Азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жататын ұйымдардағы азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары:

Қираулар болуы ықтимал аймақтарда орналастырылатын, азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдардың өндірістік ғимараттарын жобалау кезінде жеңіл қоршау конструкцияларын, олардың технологиялық жабдықтарын қолданған жөн, ол пайдалану шарттарымен рұқсат етілген жағдайда ашық алаңдарда орналастырылады.

Күшті әсер ететін улы, жарылғыш заттар мен материалдар шығаратын немесе пайдаланатын ұйымдарда сыйымдылықтар мен коммуникацияларды соққы толқынымен қираудан қорғауды көздеу қажет. Осы ұйымдарда авария болған жағдайларда объектіде жұмыс істейтін персоналды, ықтимал қауіпті химиялық зақымдану аймақтарында тұрып жатқан халықты құлақтандыру жүйесі болуы қажет.

Сумен жабдықтаудағы азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалаларды немесе құрамында азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдары бар қалаларды жаңадан жобаланатын және реконструкцияланатын сумен жабдықтау жүйелері кемінде екі тәуелсіз су көзінен жабдыкталады, оның біреуінің жер астында болуы көзделеді.

Сумен жабдықтау жүйесін екі тәуелсіз көзден сумен жабдықтау мүмкін болмаған жағдайда бірі күшті қираулар болуы ықтимал аймақтардан тыс орналасатын бас құрылыстардың екі тобы орнатылған бір көзден сумен жабдықтауға жол беріледі.

Бас құрылыстардың жиынтықтағы қуаты бейбіт уақыттағы нормалар бойынша есептеледі. Бас құрылыстардың бір тобы істен шыққан жағдайда қалған құрылыстардың қуатымен авариялық режим бойынша су беру қамтамасыз етіледі.

Барлық бас құрылыстар істен шыққанда немесе сумен жабдықтау көзі зақымданған жағдайда халықты ауызсумен кепілді қамтамасыз ету үшін ауызсудың запасын құру мақсатында резервуарлар көзделеді.

Ауызсудың резервуарлары ауаны радиоактивті заттардан және улы заттардан тазалау үшін сүзгіш-сіңіргішпен жабдыкталады, күшті қираулар болуы мүмкін аймақтар шегінен тыс орналасады.

Орталықтандырылған электр энергиясымен жабдықтауды тоқтатқан жағдайларда қауіпсіз аймақта сумен жабдықтаудың қорғалған объектілерінің жиынтық жобалық өнімділігі халықтың, оның ішінде эвакуацияланғандардың, сондай-ақ ауыл шаруашылығы малдарының ауызсу қажеттілігін қанағаттандыру үшін жеткілікті түрде көзделеді.

Халықты және ауыл шаруашылығы малдарын сумен жабдықтау үшін қолданыстағы және жобаланатын шахталық құдықтар мен жер асты суын алуға арналған басқа да құрылыстар оларға радиоактивті жауын-шашындардың, улы заттардың және биологиялық зақымдау құралдарының түсуінен қорғалады.

Газбен жабдықтаудағы азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары:

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалалардың жаңаларын жобалау және қолданыстағы газ желілерін реконструкциялау кезінде соққы толқынның қысымынан (серпінінен) іске қосылатын сөндіру құрылғыларының көмегімен қалаларды тұтастай, сондай-ақ қалалардың жекелеген аудандарын (*учаскелерін*) ажырату мүмкіндігі көзделеді.

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалаларда газ үлестіру станциялары мен газ үлестіру пункттерінің жерасты бөлігі, сондай-ақ азаматтық қорғаныс санаттарына жатқызылған ұйымдардың газ үлестіру пункттері оларға сөндіру құрылғысын орната отырып, жерасты айналма газ құбырларымен жабдыкталады.

Жерасты байпастары газ бөлу станцияларының немесе газ бөлу пункттерінің жерүсті бөлігі істен шыққан кезде газбен жабдықтау жүйесіне газ беруді қамтамасыз етеді.

Электрмен жабдықтаудағы және гидротехникалық құрылыстардағы азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары

Электрмен жабдықтаудағы азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары:

Бейбіт уақыттағы және соғыс уақытындағы жағдайларда энергетикалық құрылыстар мен электр желілерін азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалаларды және санаттарға жатқызылған ұйымдарды тұрақты электрмен жабдықтауды қамтамасыз етуді есепке алып жобалайды.

Энергия жүйелерінің электр желілері схемасы қажет болған жағдайда энергия жүйесін тәуелсіз теңгерімделіп жұмыс істейтін бөліктерге автоматты бөлу мүмкіндігін көздейді.

Энергетикалық жүйелерді жобалау кезінде, олардың бірлестіктерін электр станцияларын азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалалардың, санаттарға жатқызылған ұйымдардың қираулар болуы ықтимал аймақтарынан тыс және ықтимал апатты су басу аймақтарынан тыс орналастырады.

Энергия жүйелерінің және олардың бірлестіктерінің азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалалардың, санаттарға жатқызылған ұйымдардың қираулар болуы ықтимал аймақтарынан және ықтимал апатты су

басу аймақтарынан тыс жерлерде орналасатын қалалық және қала сыртында қосалқы командалық-диспетчерлік пункттері болуы тиіс. Осы пункттер қазіргі заманғы зақымдаушы құралдарынан жұмысшы персоналды және жабдықты қорғауды қамтамасыз етуі тиіс.

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалаларды сыртқы электрмен жабдықтау схемаларын жобалау кезінде олардың бір уақытта істен шығу мүмкіндігін болдырмау мақсатында бір бөлігі қираулар болуы ықтимал аймақтардан тыс орналасатын тәуелсіз қоректендіру көзі топтарынан электрмен жабдықталуын көздейді.

Электрмен жабдықтау жүйелері қираған учаскелерді (аумақтарды) айналып өтіп, электр энергиясын транзитін қамтамасыз ету мүмкіндігін ескеруі қажет.

Гидротехникалық құрылыстардағы азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары:

Каскадта гидроторапты жобалау және салу кезінде жоғарыда орналасқан гидротораптардың қирауы салдарынан бұзып өту толқыны өткен кездегі күшті қысымға тұрақтылықты, сондай-ақ су қоймаларының алдын ала үдемелі іске қосылуын есепке ала отырып, осы құрылыстардың шебі арқылы көрсетілген толқынды жіберу жағдайын қамтамасыз ететін іс-шаралар көзделеді.

Қолданыстағы және жобаланатын гидротораптарда тиісті негіздеме болған кезде соғыс уақытында су қоймаларының алдын ала үдемелі іске қосылуын жүргізуді көздейді.

Гидроторапты жобалау кезінде құрылыстар қираған жағдайда толқынның бұзып өтуі және төменгі бьефте су басуы ықтимал аймақтар шегі параметрлерін айқындайды.

Гидротораптың күшті қысымды ұстайтын қақпағы бөгет бұзылған жағдайда күшті толқыннан төменгі бьефте аз мөлшердегі ықтимал қирау мен шығындарды есепке ала отырып таңдалады.

Қолданыстағы, жобаланатын және салынып жатқан су тораптарында су басу қауіптілігі туралы азаматтық қорғаудың құлақтандыру жүйесі бойынша кейіннен беру үшін республиканың (облыстардың) тиісті басқару пункттеріне қысым алды құрылыстары жарылған жағдайда олардың төменгі бьефтеріндегі су деңгейінің апатты көтерілуі туралы сигнал беруді қамтамасыз ететін аспаптар орнатылады.

Электр байланыстағы, радиохабар тарату мен телевизиядағы азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары

Электр байланыстағы азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары

Байланыстың магистральдық кәбілдік желілері күшті қираулар болуы ықтимал аймақтардан тыс, ал байланыстың магистральдық радиорелелік желілері қираулар болуы ықтимал аймақтан тыс төселеді.

Апатты су басуы ықтимал аймаққа магистральдық кәбілдік желілердің мәжбүрлі түсуі жағдайларында талшықты-оптикалық және суасты кәбілдерін төсеу көзделеді.

Магистральдық бастапқы желілердің желілік тораптары мен қалаларалық желілердің автоматты коммутация тораптары қираулар болуы ықтимал аймақтардан және апатты су басуы ықтимал, сондай-ақ қауіпті радиоактивті зақымдануы (*ластануы*) ықтимал аймақтардан тыс және қауіпті химиялық зақымдануы ықтимал аймақтар шегінен тыс орналасады. Жекелеген жағдайларда бөлудің желілік тораптары үшін ғана ерекшелікке жол беріледі.

Желілік тораптар азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалаларды айналып өтіп, транзиттік байланыс желілерін ұйымдастыруды, байланыстың телефондық-телеграфтық байланыс арналарын және деректерді беру желілерінің арналарын, сондай-ақ басқа министрліктер мен ведомстволар байланысының тораптары мен желілік станцияларын қамтамасыз етеді.

Байланыстың бастапқы желісінің желілік тораптарының тарату сымдары, станциялық құрылыстары және оларға қызмет көрсететін персонал қазіргі заманғы зақымдаушы құралдардың зақымдаушы факторларынан қорғалады.

Байланыстың қорғалған тораптарының техникалық ғимараттары соққы толқынның шебіндегі артық қысым есебін есепке ала отырып әзірленеді.

Бір географиялық бағыттағы байланыстың магистралдық кәбілдік және радиорелелік желілер қираулар немесе апатты су басулар болуы ықтимал сол бір аймаққа келіп түспейтін тартылған трасса бойынша жобаланады.

Байланыстың магистральдық кәбілдік желілер трассасы бойынша байланыстың радиорелелік желілерін салуға олардың арасында ұйымдасатын арналар шоғын бөлу жағдайында жол беріледі, бұл ретте байланыстың бірыңғай автоматтандырылған желісінің желілік тораптары мен торапты радиорелелік станцияларды орнату резервтеудің жылжымалы құралдарын пайдалану мүмкіндігін есепке ала отырып көзделеді.

Желіні қайта құруда ең маңызды ақпарат берудің сенімділігі мен жеделдігін қамтамасыз ету үшін пайдалану процесінде нақты туындайтын жағдайды есепке ала отырып, ведомстволық желілердің басқару жүйелері жалпы пайдаланудағы телекоммуникация желілерінің жедел-техникалық басқару жүйелерімен өзара іс-қимылы көзделеді.

Ведомстволық бастапқы желілерді жобалаған кезде байланыстың бірыңғай автоматтандырылған желісінің ведомстволық тораптары мен жақын

орналасқан желілік тораптар арасындағы біріктіру желілерін ұйымдастыру жолымен жалпы пайдаланудағы телекоммуникация желілерімен оларды үйлестіру көзделеді.

Желілік тораптарда жедел-техникалық басқару қызметінің жабдығы мен алаңдар резервін және қажет болған жағдайда Қарулы Күштер, басқа да әскерлер және әскери құрамалар объектілеріне байланыстың қосымша арналарын ұйымдастыру үшін электр қоректендіргіш қондырғы орнату мүмкіндігін көздейді.

Қазақстан Республикасының Қарулы күштері, басқа да әскерлері мен әскери құрамалары құралдарын қоса алғанда, байланыстың жылжымалы құралдарын олардың аумағындағы тораптарға қосу мүмкіндігі үшін желілік кәбілдермен біріктірілген жылжымалы коммутациялық шкаф көзделеді.

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалалардың жаңа автоматты телефон станцияларын жобалау немесе жұмыс істеп тұрғандарын реконструкциялау кезінде:

- автоматты телефон станциясының әрбір ауданынан көрші аудандарға абоненттік сыйымдылықтың бір бөлігін беруді есептей отырып, шкафаралық байланыс кәбілдерін төсеу;

- азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органда азаматтық қорғаудың құлақтандыру құралдарын қашықтықтан басқару мүмкіндіктері болмаған кезде станцияларда жергілікті басқару мүмкіндіктерімен азаматтық қорғаудың құлақтандыру құралдарымен айналымдық шақыру мен қашықтан басқарудың арнайы аппаратурасын барлық түрдегі автоматты телефон станцияларында орнатуды көздеу қажет.

Қалаларда басқарудың қосалқы пункттерін жобалау кезінде оған байланыстың қорғалған тораптарын орнату көзделеді. Ұйымдардың басқару пункттерінен осы байланыс торабына дейін жерүсті коммутациялық қондырғыларын айналып өтіп, жерасты кәбілдік желілері төселеді.

Қалалық және ауылдық жерлерде радиохабар тарату желілері халықты құлақтандырудың дауыс зорайтқыш құралдарының есебі бойынша қажетті санымен қамтамасыз етіледі.

Радиохабар таратудағы және телевизиядағы азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары.

Республикалық телерадиохабар тарату жұмыстарының тұрақтылығын арттыру үшін мыналарды:

- Телерадиохабар таратудың ұлттық желісіне Алматы қаласынан және республиканың облыстық орталықтарынан телерадиоарналарын республикалық таратуды ұйымдастыру үшін "Қазақстан" РТРК" АҚ облыстық

филиалдары мен "Қазтелерадио" АҚ өңірлік қабылдау-тарату спутниктік станцияларының аппараттық-студиялық блоктарын пайдалануды;

– республикалық маңызы бар қалалардан, астанадан және республиканың облыстық орталықтарынан телерадиоарналарын республикалық таратуды ұйымдастыру үшін "Қазақстан" РТРК" АҚ және "Хабар" агенттігі" АҚ жылжымалы телевизиялық станциялары мен мобильді репортажды телевизиялық станцияларды пайдалануды;

– республикалық телерадиобағдарламалар сигналдарын берудің спутниктік арналарын резервтеуді қамтамасыз ету үшін "Қазақтелеком" АҚ телерадиоарналарының облыстық радиотелевизиялық станцияларынан бастапқы бөлудің талшықтық-оптикалық желісіне дейін қосу желілерін ұйымдастыруды;

– тарату бағдарламаларын спутниктік байланыс арналары байланыстың талшықты-оптикалық магистральды және жалпы пайдаланудағы телекоммуникация желілері бойынша ғана беруді (бөлуді);

– қираулар және апатты су басулар болуы ықтимал аймақтардан тыс орналасқан қосалқы пункттер объектілерінің құрамында жылжымалы телерадио тарату құралдарын қосу нүктесін құруды көздейді.

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалалардың жергілікті, сондай-ақ қалалық радиохабар тарату жұмысының тұрақтылығын:

– азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған облыстардың, қалалардың басқару пункттерінің қорғалған жұмыс ғимараттарында радиохабар тарату кешендері мен коммутациялық-бөлу аппараттарын орналастыру;

– хабар тарату бағдарламаларын тек қана кәбілді магистральды және жалпы пайдаланудағы телекоммуникация байланыс торабының аймақшілік желілері, сондай-ақ азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылатын қалалардың кәбілді радиотарату желілер бойынша беру (бөлу);

– азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылмаған қалаларда, кенттер мен ауылдық елді мекендерде радиотелеорталықтары мен байланыс кәсіпорындарының радиохабар тарататын сөйлеу студияларын пайдалану арқылы арттыруды қамтамасыз ету қажет.

Телевизиялық хабар таратудың тұрақтылығын арттыру мақсатында Байланыстың талшықтық-оптикалық желілерінің қосылу нүктелері мен қираулар және апатты су басулар болуы ықтимал аймақтардан тыс спутниктік байланыстың қабылдау-тарату станцияларының жанында орналасқан телеорталықтардың қала сыртындағы өндірістік базаларын құрады.

Көліктегі азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары

Теміржол көлігіндегі азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары

Жаңа теміржол желілерін салуда және жұмыс істеп тұрған теміржол желілерін реконструкциялауда, сондай-ақ азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалаларда (немесе азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдар болып табылатын) орналасқан тораптар мен станцияларды дамытуда жарамды учаскелер желілерінің өткізу қабілеттілігі жұмыс ауысымдарын тасу бойынша тасымалдау және халықты эвакуациялауды қамтамасыз етуді есепке ала отырып анықталады. Қозғалыстың есептеу көлемі жобалауға арналған тапсырма арқылы белгіленеді.

Күшті қираулар болуы ықтимал аймақтарда орналасқан азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалаларда және санаттарға жатқызылған ұйымдарда қайтадан жобаланатын жол өткелдерді мүмкіндігінше ыдыратып орналастыру көзделеді.

Қайтадан жобаланатын және реконструкцияланатын зарарсыздандыру-жуу және жуу-булау станциялары, вагондарды тасымалдауға дайындайтын пункттер, локомотив және вагон деполарының жуу қондырғылары, сондай-ақ айналма жолдары бар өнеркәсіптік кәсіпорындар автокөлікті залалсыздандыруға бейімделеді.

Қауіпті химиялық зақымдалуы ықтимал аймақтар шегінде орналасқан магистральдық теміржол желілерінде, осы аймақтардың кіру және шығу жолдарында автокөлікті арнайы өңдеудің және халықты санитариялық тазалаудың жылжымалы пункттерін өрістету үшін қажетті алаңдар мен арнайы қондырғылардың болуы көзделеді.

Теміржол желілерін электрлендіру кезінде тепловоз шаруашылығын орналастыруды сақтауды, тепловоздар запастарына арналған тұрақ базаларын, сондай-ақ қажет болғанда тепловоздық тартымға ауысуды қамтамасыз ету мақсатында жанар-жағармай материалдарына арналған сыйымдылықтарды құруды көздейді.

Жаңадан салынып жатқан тартымды шағын станциялар күшті қираулар болуы ықтимал аймақтар мен апатты су басулар болуы ықтимал аймақтар шегінен тыс орналасады. Автоматика мен телемеханика құрылғыларымен жабдықталатын тартымды шағын станцияларда жол бөлімшелерінің қала сыртындағы басқару пункттерімен байланысты қамтамасыз етіп, оларды жергілікті басқаруға ауыстыру мүмкіндігін көздейді.

Азаматтық қорғаныс тобына жатқызылған қалаларда орналасқан (немесе азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдар болып табылатын) теміржол тораптары мен станцияларының, сондай-ақ осы тораптар мен станцияларға жалғасатын теміржол желілерінің белгі беру, орталықтандыру, бұғаттау және байланыстыру қондырғыларының жаңаларын жобалау және жұмыс істеп тұрғандарын реконструкциялау кезінде күшті қираулар болуы ықтимал аймақтар шегінде осы қондырғылардың жерасты (суасты) қоректендірілуінің кәбілді жоғары вольтті желілерін салу көзделеді.

«Қазақстан темір жолы» Ұлттық компаниясы Акционерлік қоғамы және оның азаматтық қорғаныс топтарына жатқызылған қалаларда орналасқан филиалдары ықтимал апаттық су басу аймақтарынан тыс орналасқан қосалқы басқару пункттерімен қамтамасыз етіледі.

«Қазақстан темір жолы» Ұлттық компаниясы Акционерлік қоғамы мен оның азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған қалаларда орналасқан филиалдары қызметкерлерінің жедел құрамы үшін, сондай-ақ, тұрақты орналастыру орындарында қалатын теміржол станцияларының кезекші жедел-басқарушы персоналы үшін темір жолдарды пайдалану жұмысын үздіксіз басқаруды қамтамасыз ететін қажетті техникалық құралдармен жабдықталған басқарудың қосалқы пункттері көзделеді.

Метрополитендердегі азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары:

Жерасты желілерінің немесе метрополитен учаскелерінің жаңаларын жобалауда және жұмыс істеп тұрғандарын реконструкциялауда оларды бейбіт уақытта және соғыс уақытында халықты қорғауға арналған паналайтын жерлер ретінде ыңғайластыру көзделеді.

Метрополитенге паналайтын халықты станциялар платформаларында, түйықтарда, желілер арасындағы жалғастырушы тармақшаларға және электр деполарының тармақтарына орналастыру көзделеді.

Өзен асты арналары мен су қоймаларында орналасқан метрополитен тоннелінің учаскелерінде, сондай-ақ жекелеген жағдайларда суға қаныққан орнықсыз жерлерге халықты паналату үшін орналастыруды көздемейді.

Метрополитендерде паналайтын халықтың есептік санын паналайтын бір адам орнының нормасы есебінен анықтайды.

Метрополитен станцияларындағы кіру жолдарының саны мен өткізу қабілеттілігі бейбіт уақытта күтілетін жолаушылар ағыны есебінен анықталады.

Екі аралықтағы қосымша кіру жолдары паналаушылар санының және олардың осы екі аралықты толтыру уақытының есебінен шығарылған тапсырмаларға сәйкес ескерілуі тиіс.

Метрополитеннің барлық кіру жолдары жасырынушылар ағынын реттейтін жергілікті және қашықтан басқару қондырғыларымен жабдықталады.

Екі-үш бөлікке осы мақсатқа метрополитендердің жер үстімен жалғасатын жерасты құрылыстарын бейімдей отырып, бір қорғалған эвакуациялық шығудың алдын ала ескерілгені жөн.

Паналайтын халықтың тіршілігін қамтамасыз ету үшін резервтік электрмен жабдықтаудың, ауамен жабдықтаудың, кәріз және су төгудің қорғалған жүйелері, сондай-ақ басқару, сигнализация, құлақтандыру байланысы және өртке қарсы жүйелер көзделеді. Азық-түлік, медициналық заттарды сақтау үшін, сондай-ақ паналайтын адамдарға медициналық қызмет көрсету үшін станцияларда және вестибюльдерде бейімделген жекелеген қызметтік үй-жайлардың болуы көзделеді.

Бейбіт уақытта пайдаланылатын метрополитендер құрылыстары мен қондырғылары паналайтын халықтың тіршілігін қамтамасыз ету үшін қолданылады.

Автомобиль жолдарындағы азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары

Халықаралық және Қазақстан Республикасы жалпы желісінің республикалық маңызы бар автомобиль жолдары азаматтық қорғаныс топтарына жатқызылған қалаларды жобалық салу шекараларына дейінгі ара қашықтықты есепке ала отырып төселеді.

Көрсетілген жолдар азаматтық қорғаныс топтарына жатқызылған қалалар арқылы өтетін болса, айналма автомобиль жолдарын салу көзделеді.

Қирауы мүмкін аймақтардан және апатты су жайылуы мүмкін аймақтардан тыс жекелеген учаскелерде айналма автомобиль жолдарын салу кезінде оны әуеайлақтар үшін пайдалану мүмкіндігі көзделеді.

Автомобиль жолдарының желісі дамыған кезде қалалық магистральдардың қала сыртындағы магистральдық жолдармен түйісуі, сондай-ақ теміржол станцияларына және порттарға — эвакуацияланған халықтың қону (ұшу) пункттеріне автомобильдік айналма жолдарды салу көзделеді.

Азаматтық қорғаныс топтарына жатқызылған қалаларда кеме жүзетін өзендер арқылы өтетін автожол және теміржол көпірлері бір мезгілде қирауын болдырмайтын қашықтықтарда орналастырылады.

Магистральдық құбырларындағы азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары

Жерүсті құбырларын төсеу кезінде магистральды құбырлардың трассаларын (газ құбырларын, мұнай құбырларын, мұнай өнімдері құбырларын) қираулар болуы ықтимал аймақтардан тыс, ал оларды тереңдетіп орналастыру кезде күшті қираулар болуы ықтимал аймақтардан тыс өткізілуін жоспарлау көзделеді.

Аз қираулар болуы ықтимал аймақтарда магистральдық құбырларды тек кедергілер арқылы ғана ашық (тереңдетілмеген) салуға болады.

Ғимараттар мен құрылыстардан қотарғыш сорғылық және компрессорлық станциялар құбырларының барынша аз алыстатылуын магистральдық құбырларды жобалау нормаларының талаптарына сәйкес алу керек.

Теңіз және өзен көліктерінің объектілеріндегі азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары

Теңіз және өзен көліктерінің жағалық объектілеріндегі инженерлік-техникалық іс-шаралар:

– күшті қираулар болуы ықтимал аймақтардағы қосалқы жүк алмасу пункттерінде, кеме электр станцияларынан жағалауға электр энергиясын беру есебінен, сумен, жанар-жағармаймен, теңіз және өзен көлігінің қосалқы бөлшектерімен және басқа да материалдармен тұрақты түрде жабдықтау;

– теңіз көлігі объектілерін суасты ядролық жарылыстарының гравитациялық толқындарының әсерінен, ал өзен көлігі объектілерін су тораптарының қысымдық шебінің қирауы кезіндегі су қоймаларының үдемелі жұмыс істеу мүмкіндігін есепке ала отырып, алып толқын әсерінен қорғау бойынша іс-шаралар кешенін әзірлеу және жүзеге асыру көзделеді.

Қосалқы жүк алмастыру пункттері, қосалқы кеме жөндеу базалары, жабдыкталмаған су жағаларындағы жүк операцияларын жүргізу үшін таңдалған жерлер теміржол немесе автожол желілерімен байланысады, азаматтық қорғаныстың құлақтандыру сигналдарын қабылдауға және беруге арналған, қайта тиеу және басқа жұмыстарға басшылық етуді жүзеге асыру, сондай-ақ кемелің қозғалысын басқару құралдармен қамтамасыз етіледі.

Разрядты жүктерді тиеу-түсіру айлақтары, вагондардың (*цистерналардың*) жиналуына (*бос тұруына*) арналған теміржол жолдары күшті әсер ететін улы заттар төгілген жағдайда су бүркеніштерін қою жүйесімен және су құйғышпен (газсыздандырғыш), сондай-ақ зақымдау аймақтарында жұмыс істейтін персонал мен тұратын халықты құлақтандырудың жергілікті жүйесімен жабдыкталады.

Аялдау және бункерлік мұнай базаларын жобалау кезінде теміржол цистерналарынан сұйық отынды кемелерге айлақсыз құю, сондай-ақ танкерлерді қолдану көзделеді.

Әуе көліктерінің объектілеріндегі азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары:

Соғыс уақытында азаматтық авиацияның тұрақты жұмыс істеуін арттыру мақсатында азаматтық авиация ұйымдары үшін шоғырландырылған әуесайлақтары көзделеді.

Шоғырландырылған әуесайлақтары ретінде барлық әуежайларды, сондай-ақ бейбіт уақытта әуесайлақтары ретінде пайдалану мүмкіндігі үшін арнайы дайындалатын, бірінші кезекте қираулар болуы ықтимал аймақтар мен апаттық су басулар болуы ықтимал аймақтардағы автомобиль жолдарының жекелеген учаскелерін пайдалану және алдын ала толық жабдықтау көзделеді.

Жаңа әуежайларды жобалау кезінде, сондай-ақ қираулар болуы ықтимал аймақтарда орналасқан әуежайлардың қолданыстағы жанар-жағармай материалдарына арналған қоймаларын реконструкциялау кезінде жанар-жағармай материалдарына арналған жерасты сыйымдылықтарын салу көзделеді.

Тиісті негіздеме болған жағдайда жанар-жағармай материалдарын жер үстінде қоршалған сыйымдылықтарда сақтауға рұқсат беріледі.

Қираулар болуы ықтимал аймақтарда орналасқан әуежайлар орталықтандырылған электрмен жабдықтаудан басқа резервтік электр қоректендіргішпен қамтамасыз етіледі.

Соғыс уақытында әуе қозғалысын, өндірісті, азаматтық қорғанысты және азаматтық авиация әуежайы аумағындағы әуесайлақтары ауданындағы әуе қозғалыстарын басқару үшін басқаруды қорғау пункттері құрылады.

Ауыл шаруашылығы малдарын, ауыл шаруашылығы мен өсімдік шаруашылығының өнімдерін қорғау

Ауыл шаруашылығы малдарын қорғау:

Топтарға және ұйымдарға – азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған қалалардың ықтимал қирау аймақтарынан тыс орналасқан аудандарда соғыс уақытында ауыл шаруашылығы жануарларын радиоактивті, улы заттармен және патогенді биологиялық агенттермен ластанудан (ластанудан) қорғауды көздейді.

Жануарларды сумен қамтамасыз ету үшін фермалар мен кешендерде қорғалған су жинау ұңғымалар жабдықталады. Резервтік сумен жабдықтау ретінде қолданыстағы және жаңартылатын шахталық және құбырлы құдықтарды, сондай-ақ қорғалған резервуарларды пайдалану көзделеді.

Фермалар мен кешендердегі зақымданған (ластанған) жануарларға ветеринариялық тазарту жүргізу үшін арнайы алаңдардың жабдықталуы көзделеді.

Мал шаруашылығы, өсімдік шаруашылығы өнімдері мен азық-түлік тауарларын қорғау:

Мал шаруашылығы және өсімдік шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеу ұйымдарының, сондай-ақ базалар, тоңазытқыштар мен азық-түлік тауарларын сақтауға арналған қоймалардың жаңасын жобалау және қолданыстағыларын реконструкциялау кезінде осы өнімдерді радиоактивті заттардың аэрозольдері мен улы заттардан, биологиялық құралдардан зақымдалудан қорғау көзделеді.

Мал шаруашылығы мен өсімдік шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеу ұйымдарының, сондай-ақ оларды сақтауға арналған қоймалардың қоршалған құрылыс конструкциялары осы конструкцияларды герметикалау есебінен қамтамасыз етілетін радиоактивті және улы заттар, биологиялық құралдар аэрозольдерінен қажетті өткізбеушілікпен қамтамасыз етіледі.

Қалалық, ауылдық елді мекендерді және шаруашылық жүргізуші объектілерді жарықтық бүркемелеу:

Жарықтық бүркемелеу тәуліктің қараңғы кезінде айқындауды қиындататын қалалық, ауылдық елді мекендер мен ұйымдарды әуеден визуальды немесе көрінетін аймаққа ($0,40 - 0,76$ мкм) есептелген оптикалық құралдар арқылы бақылау жолымен анықтауды қиындататын жағдайлар туғызу үшін жүргізіледі.

Қалалық, ауылдық елді мекендер және жарықпен бүркемелеу аймағына кіретін объектілерді жарықпен бүркемелеу екі режимде көзделеді: ішінара және толық қараңғылау.

Жарықпен бүркемелеу аймақтары тиісті әкімшілік-аумақтық бірліктің Азаматтық қорғаныс жоспарларында айқындалады.

Осы режимдерде жарық бүркемелеуді жүзеге асыруды қамтамасыз ететін дайындық іс-шаралары алдын ала, бейбіт уақытта жүргізіледі.

Жартылай қараңғылау режимінде толық қараңғылау режиміне өтуге дайындықтың аяқталуы көзделеді. Жартылай қараңғылау шаруашылық жүргізуші объектілердің өндірістік қызметіне кедергі болмауы керек, жартылай қараңғылау режимі толық қараңғылау режимінің жұмыс уақытынан басқа, ол енгізілгеннен кейінгі уақытта тұрақты түрде жұмыс істейді.

Толық қараңғылау режимі «Әуе дабылы» сигналы бойынша енгізіледі және "Әуе дабылын тоқтат" сигналының жариялануымен тоқтатылады.

Қала көлігін, сондай-ақ оның қозғалысын реттеу құралдарын жартылай қараңғылау режимінде жарықтық бүркемелеуге болмайды.

Толық қараңғылау режимінде қалалық жерүсті көлігінің тоқтауы, оның жарықтандыру оттары, сондай-ақ қозғалысты реттеу құралдары ажыратылуы тиіс.

Теміржол, әуе, теңіз, автомобиль және өзен көліктерін жарықтық бүркемелеу қалалық, ауылдық елді мекендерді және объектілерді жарықтық бүркемелеуді жобалау нормаларының талаптарына, сондай-ақ көліктің тиісті түрлерінің жұмыс ерекшеліктерін есепке ала отырып, әзірленетін жарықтық бүркемелеу бойынша ведомстволық нұсқаулықтарына сәйкес жүргізіледі.

Адамдарды санитариялық тазалауға, киім және автокөлікті арнайы өңдеуге бейімделген коммуналдық-тұрмыстық мақсаттағы объектілер

Жаңадан салынып жатқан, реконструкцияланатын және жұмыс істеп тұрған қоғамдық моншалар, кір жуатын және химиялық тазалау кәсіпорындары, сондай-ақ автокөлік жуу бекеттері соғыс уақытында, сондай-ақ өндірістік аварияларда, апаттарда немесе дүлей зілзалаларда тиісінше адамдарды санитариялық тазалауға, киімді және автокөлікті арнайы өңдеуге бейімделеді.

Мұндай объектілерге қажет болған жағдайда санитариялық және арнайы өңдеу жұмыстарын орындауға бейімдеу жобалары әзірленеді, ол екі кезеңнен тұрады:

– жаңа объектілерді салу және жұмыс істеп тұрған объектілерді реконструкциялау барысында алдын ала орындалуға жататын дайындық іс-шаралары, бұл кезеңде объектілерді 24 сағат ішінде, бірақ олардың бейбіт уақыт режиміндегі жұмысын қиындатпайтын адамдарды санитариялық және арнайы өңдеу режиміне көшуді қамтамасыз ететін аса қиын құрылыс-монтаждау жұмыстарын енгізген жөн;

– соғыс уақытында жүзеге асырылатын адамдарды санитариялық және арнайы өңдеу режиміне объектілерді ауыстыру бойынша іс-шаралар. Осы кезеңге 1-кезеңде орындалуы мақсатқа сай келмеген іс-шаралар енгізіледі.

Адамдарды санитариялық тазалау режимінде монша немесе душтың өткізу шамасы, киімді арнайы тазалау режиміндегі кір жуу орны немесе химиялық тазарту кәсіпорнының өндірістік қуаты, сондай-ақ автокөлікті арнайы тазалау бойынша учаскенің өткізу қабілеті Адамдарды санитариялық тазалау, киімді және автокөлікті арнайы тазалауға арналған коммуналдық-тұрмыстық мақсаттағы объектілердің жобалау нормасының талаптарына сәйкес айқындалады.

Өзіндік бақылауға арналған сұрақтар

1. Азаматтық қорғаныс дегеніміз не?
2. Инженерлік-техникалық іс-шаралардың қоғам қауіпсіздігіндегі рөлі?
3. Қазіргі заманғы қауіп-қатерлер (техногендік, табиғи, әскери)?

Практика сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Білім алушыларға азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының мазмұнын, көлемін және маңызын терең меңгерту, азаматтық қорғаныс бойынша қалалар мен ұйымдарды жоспарлау ерекшеліктерін түсіндіру, инженерлік жүйелер мен қорғаныш құрылыстарының рөлін талдау және түсіну.

Негізгі бөлім:

1-тапсырма. Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының көлемі, мазмұны және міндеті:

- инженерлік-техникалық іс-шаралар ұғымы;
- қираулар аймақтары (аз, орташа, күшті);
- қауіпті аймақтар:
 - а) радиациялық;
 - б) химиялық;
 - в) апаттық су басу;
 - г) қауіпсіз аймақ ұғымы.

2-тапсырма. Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалаларды жоспарлау және салу:

- қалаларды азаматтық қорғаныс бойынша топтау;
- бас жоспардағы «сары сызықтар» анықтау;
- эвакуациялық жолдар мен көлік желілері;
- өртке қарсы су айдындары;
- жарықтық бүркемелеу режимдері.

Практикалық тапсырма:

Берілген қала сызба бойынша қауіпсіз эвакуация бағыттарын ұсыну.

3-тапсырма. Азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдардағы инженерлік-техникалық іс-шаралар:

- ұйымдарды орналастыру талаптары;
- қорғаныш құрылыстарының түрлері:
 - а) паналайтын орындар;
 - б) радиацияға қарсы жасырын паналар;
 - в) мобильді қорғаныш құрылыстары;

– өндірістік объектілердегі қауіпсіздік.

4-тапсырма. Инженерлік жүйелердегі азаматтық қорғаныс іс-шараларын жүргізу:

- сумен жабдықтау;
- газбен жабдықтау;
- электрмен жабдықтау;
- байланыс және хабар тарату;
- көлік жүйелері (теміржол, автомобиль, әуе, теңіз).

Ситуациялық тапсырма: Электр энергиясы толық ажыратылған жағдайда қаланың тіршілігін қамтамасыз ету жолдарын ұсыну.

Сабақты қорытындылау:

- негізгі ұғымдарды қайталау;
- студенттердің пікірлері мен сұрақтары;
- қорытындылау.

Тапсырма:

1. «Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының қазіргі маңызы» тақырыбында қысқаша реферат дайындау.

2. Белгілі бір объект (мектеп, зауыт, аурухана) үшін азаматтық қорғаныс шараларының сызбасын дайындау.

КОӨЖ сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Курсанттарға азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының көлемі, мазмұны және міндеті туралы жүйелі түсінік беру, азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалаларды жоспарлау және салу ерекшеліктерін, сондай-ақ азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жататын ұйымдардағы инженерлік-техникалық іс-шаралар тәртібін жалпылама меңгерту.

Негізгі бөлім:

1-тапсырма. Курсанттар төмендегі сұрақтар бойынша материалды өздігінен зерделейді:

- азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының көлемі, мазмұны және міндеті;
- қираулар болуы ықтимал аймақтардың (аз, орташа, күшті) сипаттамасы;
- радиоактивті, химиялық, апаттық су басу аймақтары;
- қауіпсіз аймақ ұғымы.

Нәтижесінде сызба немесе кесте құрастыру.

2-тапсырма. Қалаларды жоспарлау мәселелерін талдау:

– азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалалардың жоспарлау ерекшеліктері;

– «Сары сызықтар» ұғымы және маңызы;

– эвакуациялау жолдары мен көлік желілері;

– өртке қарсы, су айдындары және жарықтық бүркемелеу режимдері.

Практикалық жұмыс: Қаланың шартты сызбасы бойынша эвакуация бағыттарын және қауіпсіз аймақты белгілеу.

3-тапсырма. Ұйымдардағы инженерлік-техникалық іс-шараларды зерделеу:

– азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жататын ұйымдар;

– қорғаныш құрылыстарының түрлері (паналайтын орындар, радиацияға қарсы паналар, мобильді қорғаныш құрылыстары);

– сумен, газбен, электрмен, байланыспен жабдықтаудағы азаматтық қорғаныс талаптары.

Ситуациялық тапсырма: Өндірістік объектіде авария болған жағдайда инженерлік-техникалық іс-шаралар жоспарын ұсыну.

Сабақты қорытындылау:

– курсанттардың орындаған тапсырмаларын талқылау;

– негізгі тұжырымдарды бекіту;

– сұрақ-жауаптар.

Тапсырма:

1. «Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының қазіргі заманғы маңызы» тақырыбында қысқаша жазбаша жұмыс дайындау;

2. Белгілі бір объект (аурухана, зауыт, әуежай) үшін азаматтық қорғаныс инженерлік-техникалық іс-шараларының қысқаша сызбасын дайындау.

КӨЖ ЖОСПАРЫ

Оқулықтардың, оқу құралдарының, монографиялар мен мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін және нормативтік-құқықтық құжаттарды оқу, зерделеу және конспекттеу:

1. Қазақстан Республикасының «Азаматтық қорғау туралы» Заңы №188-V 11.04.2014 жыл;

2. «Азаматтық қорғаныс іс-шараларын ұйымдастыру және жүргізу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 6 наурыздағы №190 бұйрығы;

3. «Азаматтық қорғау құралымдарын құру, ұстау, материалдық-техникалық қамтамасыз ету, дайындау және оларды тарту қағидаларын бекіту

туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 23 сәуірдегі № 387 бұйрығы.

4. Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының мазмұны мен көлемі жөніндегі нұсқаулықты бекіту туралы Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2014 жылғы 24 қазандағы № 732 бұйрығы.

Өзіндік бақылауға арналған тест

1. Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының көлемі мен мазмұны мыналарға байланысты айқындалады:

- A) барлық жауаптар дұрыс
- B) азаматтық қорғаныс тобына жатқызылған қалалары
- C) азаматтық қорғаныс санаттарына жатқызылған ұйымдар
- D) қазіргі заманғы зақымдау құралдарының ықтимал әсері бойынша аумақты аймақтарға бөлу
- E) қайталама факторлар, ықтимал апаттардың, апаттардың және табиғи апаттардың сипаты мен ауқымы

2. Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларын жобалау нормаларын әзірлеу негізіне мынадай талаптар қойылуы тиіс:

- A) барлық жауаптар дұрыс
- B) халықты қорғау оны қоныстандыру аудандарының әскери-экономикалық және табиғи сипаттамаларына, ықтимал ТЖ түрлері мен қауіптілік дәрежесіне қарай сараланып жоспарлануы және жүзеге асырылуы тиіс
- C) халықты қорғаудың әртүрлі тәсілдерін кешенді пайдалану арқылы қол жеткізуге болады, олардың негізгілері жеке қорғану құралдарымен қамтамасыз ету, қорғаныс ғимараттарына жасыру және қауіпті аудандардан халықты эвакуациялау болып табылады
- D) халықты қорғау іс-шараларын Заңнама талаптарына белгіленген тәртіпке сәйкес жүзеге асырылатын іс-шаралар жүргізілуі тиіс
- E) елдің барлық халқы қорғалуы керек

3. Алдын ала жүргізілетін инженерлік-техникалық іс-шараларға мыналар жатады:

- A) барлық жауаптар дұрыс
- B) инженерлік жағдайды болжау
- C) АҚЖККЖ инженерлік қамтамасыз етуді жоспарлау

- D) тез салынатын ҚҚ құрылысына дайындық
- E) қалаларды, елді мекендерді және экономика объектілерін жарықпен бүркемелеуге дайындау

4. Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының көлемі мен мазмұны:

- A) Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2014 жылғы 24 қазандағы № 732 бұйрығы
- B) Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 24 қазандағы № 732 қаулысы
- C) Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 24 қазандағы № 732 Жарлығы
- D) «Азаматтық қорғау туралы» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 11 сәуірдегі №188 Заңы
- E) барлық жауап дұрыс

5. Аудандық жоспарлау және аумақтардың, елді мекендердің, өнеркәсіптік аймақтардың құрылысын салу схемалары мен жобаларын жасаған кезде, ұйымдардың құрылыс салу, кеңейту, реконструкциялау мен техникалық жарақтандыру жобаларында азаматтық қорғау саласындағы инженерлік-техникалық іс-шараларды іске асыру мониторингі жатама?

- A) жатады
- B) жауаптардың бәрі дұрыс
- C) жатпайды
- D) келісім бойынша
- E) жауаптардың бәрі дұрыс емес

№6 ТАҚЫРЫП.

Азаматтық қорғаудың инженерлік қорғау қызметі, (инженерлік команда, буындар) және олардың атқаратын міндеті.

Курстың мақсаты: Азаматтық қорғаудың инженерлік қорғау қызметі және инженерлік команда, буындардың ережесі, негізгі міндеттері және принциптері мен танысу жалпылама түсіну.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Азаматтық қорғаудың инженерлік қорғау қызметі және инженерлік команданың ережесі.
2. Азаматтық қорғаудың инженерлік қорғау қызметі және инженерлік команданың негізгі міндеттері мен принциптері.

Дәрістің мәтіні:

1. Азаматтық қорғаудың инженерлік қорғау қызметі және инженерлік команданың ережесі.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 19 қарашадағы №1210 қаулысына сәйкес Республикалық азаматтық қорғау қызметтерін қамтамасыз етуге және олардың жұмыс істеуіне жауапты уәкілетті органның атауы:

1. Мемлекеттік өртке қарсы қызмет - Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігі;
2. Қоғамдық тәртіпті сақтау қызметі - Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі;
3. Медициналық қызмет - Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрлігі;
4. Сауда қызметі - Қазақстан Республикасы Сауда және интеграция министрлігі;
5. Химиялық қорғау қызметі - Қазақстан Республикасы Өнеркәсіп және құрылыс министрлігі;
6. Көлік қызметі - Қазақстан Республикасы Көлік министрлігі;
7. Жолдар мен көпірлер қызметі - Қазақстан Республикасы Көлік министрлігі;
8. Инженерлік қызмет - Қазақстан Республикасы Өнеркәсіп және құрылыс министрлігі;
9. Энергетика қызметі - Қазақстан Республикасы Энергетика министрлігі;

10. Радиациялық қорғау қызметі - Қазақстан Республикасы Энергетика министрлігі;

11. Жанар-жағармай материалдары қызметі - Қазақстан Республикасы Энергетика министрлігі;

12. Ұлттық гидрометеорологиялық қызметі - Қазақстан Республикасы Экология және табиғи ресурстар министрлігі;

13. Орман қорын күзету және қорғау қызметі - Қазақстан Республикасы Экология және табиғи ресурстар министрлігі;

14. Жануарлар мен өсімдіктерді қорғау қызметі - Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігі;

15. Ақпарат қызметі - Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігі;

16. Байланыс қызметі - Қазақстан Республикасы Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігі.

Республикалық азаматтық қорғау қызметтері туралы ережені бекіту туралы Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрінің 2014 жылғы 18 маусымдағы № 303 бұйрығымен Республикалық азаматтық қорғау қызметтері туралы ережелері бекітілген.

1-бөлім. Жалпы ережелер

1. Республикалық азаматтық қорғау қызметтері туралы ереже «Азаматтық қорғау туралы» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 11 сәуірдегі Заңының 12-бабы 1-тармағының 43) тармақшасына сәйкес әзірленген және Республикалық азаматтық қорғау қызметтерінің (бұдан әрі Қызметтер) негізгі міндеттері мен өкілеттерін белгілейді.

2. Азаматтық қорғау қызметтері бейбіт уақытта және соғыс уақытында азаматтық қорғаудың арнайы іс-шараларын орындауға, халықты төтенше жағдайлар салдарынан, қазіргі заманғы зақымдаушы құралдар факторларынан қорғауды қамтамасыз етуге арналған.

3. Қызметтер басқа азаматтық қорғау күштерімен және Қазақстан Республикасы Қарулы Күштері, басқа әскерлер және әскери құралымдарының тартылған бөлімдерімен және бөлімшелерімен оларға жүктелген міндеттерді тығыз өзара іс-қимыл жасап шешеді.

4. Қызметтердің күштері мен құралдарын дайындау табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлар туындау, сондай-ақ қазіргі заманғы зақымдау құралдарын қолдану нәтижесінде қалыптасуы мүмкін болжанатын ахуалды есепке ала отырып, күнделікті қызметте алдын ала жүргізіледі.

2-бөлім. Республикалық азаматтық қорғау қызметтерінің негізгі міндеттері

Қызметтердің негізгі міндеттері:

- төтенше жағдайлар салдарынан, қазіргі заманғы зақымдаушы құралдар факторларынан халықты қорғау және залалды азайту жөніндегі азаматтық қорғау іс-шараларын жоспарлау және қамтамасыз ету;
- авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды ұйымдастыру және жүргізу, зардап шегуші халыққа көмек көрсету;
- азаматтық қорғау құралымдарын құру және даярлау, мақсатқа сай жұмыстарды жүргізу үшін оларды әзірлікте ұстау;
- қарамағындағы органдар мен күштерді басқаруды ұйымдастыру, оларды қажетті материалдық-техникалық құралдармен қамтамасыз ету;
- басшылық құрамды даярлау, қазіргі заманғы зақымдау құралдарының зақымдаушы факторларынан қорғану және төтенше жағдайлардағы іс-қимыл тәсілдеріне персонал мен халықты оқыту;
- азаматтық қорғаудың басқару, төтенше жағдайлар қаупі мен туындауы туралы, қазіргі заманғы зақымдау құралдарын қолдану туралы халықты құлақтандыру және ақпараттандыру жүйелерін жасауды және әзірлікте ұстауды қамтамасыз ету;
- радиоактивтік, химиялық, бактериологиялық (биологиялық) жұқтыруға (ластау) тұрақты қадағалау мен бақылауды ұйымдастыру;
- тиісті басқару органдарымен және әскери қолбасшылық күштерімен, ішкі істер органдарымен өзара іс-қимылды ұйымдастыру және қолдау;
- ведомстволық бағынысты ұйымдардың эвакуациялық іс-шараларына басшылық жасау, қауіпсіз аймаққа орналастыру аудандарын алдын ала дайындау шараларын қабылдау;
- азаматтық қорғау жоспарларын және төтенше жағдайларды жою жоспарларын әзірлеу, ведомстволық бағынысты буындарында жоспарлауды басшылық ету;
- авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге шешімдерді қабылдау үшін азаматтық қорғаныстың тиісті бастықтарына – ұсыныстар әзірлеу;
- тиісті азаматтық қорғаныс бастықтары қойған міндеттерді орындау кезінде қызметтердің қарамағындағы күштері мен құралдарына басшылық ету;
- төтенше жағдайлардың туындау қаупін азайту, салалар мен ұйымдар жұмыстарының тұрақтылығын арттыру жөніндегі іс-шараларды әзірлеуге және іске асыруға басшылық ету;
- қызметтер құзыреті шегінде азаматтық қорғаныс іс-шараларының барлық кешеніне тікелей басшылық етуді жүзеге асыру болып табылады.

3-бөлім. Негізгі Республикалық азаматтық қорғау қызметтері және олардың міндеттері:

Азаматтық қорғаудың инженерлік қызметі

Азаматтық қорғаудың инженерлік қызметі бейбіт уақытта және соғыс уақытында азаматтық қорғау іс-шараларын инженерлік қамтамасыз ету мақсатында құрылады.

Қызмет міндеттері:

1) соғыс уақытында жетіспейтін қорғаныш құрылыстары қорын салу үшін тез салынатын құрылыстардың үлгі жобаларын әзірлеуді ұйымдастыру;

2) азаматтық қорғау саласында жаңадан қабылданатын жобаларды, мемлекеттік нормативтерді келісу;

3) аудандық жоспарлау және аумақтардың, елді мекендердің, өнеркәсіптік аймақтардың құрылысын салу схемалары мен жобаларын жасаған кезде, ұйымдардың құрылыс салу, кеңейту, реконструкциялау мен техникалық жарактандыру жобаларында азаматтық қорғау саласындағы инженерлік-техникалық іс-шараларды іске асыру мониторингі.

Аймақтық дайындық жоспарларында инженерлік қызметтің міндеттеріне:

Қорғаныс құрылыстары мен типтік шешімдер:

– жылдам тұрғызылатын (*быстровозводимые*) құрылыстардың типтік жобаларын әзірлеуді ұйымдастыру (*қорғаныс құрылыстары қоры жетіспеген жағдайда, әсіресе соғыс уақытында*);

– азаматтық қорғау саласындағы жаңа жобаларды және мемлекеттік нормативтерді келісу (құрылыс жоспарлау құжаттарында талаптардың ескерілуі);

– аудандық жоспарлау, аумақты дамыту және құрылыс жобаларында, сондай-ақ ұйымдарды кеңейту, қайта жаңғырту, техникалық қайта жарактандыру кезінде азаматтық қорғаудың инженерлік-техникалық іс-шараларының орындалуына мониторинг жүргізу.

Қызметтің жұмысы

Бейбіт уақытта (алдын алу және дайындық):

– инженерлік қауіп-қатерлерді бағалау (су басу, опырылу, жер сілкінісі, өндірістік авария тәуекелдерді);

– қорғаныс құрылыстарының есебі, дайындығы, қажет болса жөндеу және күшейту;

– ТЖ кезінде қолданылатын инженерлік техниканың, материалдардың қорын жоспарлау;

– жоспарлар мен схемаларды әзірлеу (инженерлік қамтамасыз ету, эвакуация маршруттарының өтімділігі).

Төтенше жағдай кезінде (әрекет ету):

– құтқару және шұғыл жұмыстарды инженерлік қамтамасыз ету: үйінділерді бұзу/аршу, уақытша тіреу, өткел салу, жол ашу, су айдау, қауіпті аймақты қоршау;

– инженерлік техниканы (экскаватор, бульдозер, кран, сорғы, кескіш құралдар) жұмылдыру және қауіпсіз қолдануды ұйымдастыру;

– басқа қызметтермен өзара іс-қимыл (көлік, жол-көпір, байланыс, өртке қарсы және т.б.).

Соғыс уақытында (азаматтық қорғаныс):

– халықты жасыру, қорғау үшін қорғаныс құрылыстарының қорын толықтыру (типтік жобалар, уақытша қорғаныс нысандары);

– инфрақұрылымның тұрақтылығын арттыруға бағытталған инженерлік шаралар.

Күштері мен құралдары:

– құрылыс және коммуналдық ұйымдардың инженерлік бригадалары;

– арнайы техника: жер қазу, көтеру, бұзу, су айдау, жарықтандыру жабдықтары;

– материалдық резерв: жанармай, қиыршық тас/құм, ағаш/металл тіректер, қаптар, геотекстиль, уақытша қоршаулар және т.б.

Тиісті құжаттамалары:

– инженерлік қамтамасыз ету жоспары (бейбіт уақыты ТЖ/соғыс уақыты);

– қорғаныс құрылыстарының тізілімі және жағдайы туралы актілер;

– техника мен материалдық резерв ведомостары;

– қауіпті аймақтардың сызбалары, эвакуация маршруттарының өтімділік картасы.

Азаматтық қорғау құралымдарын құру, ұстау, материалдық-техникалық қамтамасыз ету, дайындау және оларды тарту қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 23 сәуірдегі № 387 бұйрығына сәйкес Азаматтық қорғаудың құралымдары – бейбіт және соғыс уақытында авариялық-құтқару мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге арналған азаматтық қорғау күштерінің ұйымдық-құрылымдық бірлігі (жасақтар, командалар, бригадалар, топтар, буындар, бекеттер).

Азаматтық қорғау құралымдары:

– мақсаты бойынша – негізгі және авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды қамтамасыз ететін;

– бағыныстылығы бойынша – аумақтық және объектілік болып бөлінеді.

Негізгі құралымдарға: барлау, құтқару, медициналық, инженерлік, өртке қарсы, авариялық-техникалық, радиациялық және химиялық қорғау жатады. Қалған азаматтық қорғау құралымдары авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды қамтамасыз етушілерге жатады.

Азаматтық қорғаудың аумақтық құралымдары облыстарда, республикалық маңызы бар қалаларда, қалаларда, аудандарда құрылады, әкімшілік-аумақтық бірліктің тиісті азаматтық қорғаныс бастықтарына бағынады. Аумақтық құралымдардың құру базасы ұйымдар болып табылады.

Азаматтық қорғаудың объектілік құралымдары ұйымдарда құрылады және олардың мүддесінде пайдаланылады.

Азаматтық қорғау құралымдарының есебін азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның аумақтық бөлімшесі жүргізеді.

Инженерлік команда 10 сағат жұмыс уақыты ішіндегі бағдарлық мүмкіндіктері:

– қаланың, елді мекеннің, объектінің - 0,03 шаршы шақырым; құрылыстың қирау деңгейін, үйінділер сипатын барлау - 0,015 шаршы шақырым;

– паналау орындарының, радиацияға қарсы панахана (*әрі қарай - РХП*) жағдайын бағалау-25 құрылыс;

– үйінділер бойынша жүру жолдары құрылыстарының ені 3-4 метрден 1 шақырымға дейін;

– үйінділерді жаппай жинау - 50-200 м; көміліп қалған паналау орындарын, РҚП, 4-5 құрылыстардың қазу және ашу.

Инженерлік барлау буыны 10 сағат жұмыс уақыты ішінде бағдарлық мүмкіндіктері:

– ұзындығы 75-100 шақырым 2-3 бағытты барлау;

– ауданы 1 шақырым зақымдау ошағын барлау, 20-30 дана көміліп қалған паналау орындарын барлау.

Өзіндік бақылауға арналған сұрақтар

1. Инженерлік қызметке жауапты уәкілетті орган?
2. Инженерлік қызметтің 2 міндетін атаңыз.
3. Инженерлік команда 10 сағатта өту жолын қаншаға дейін жасай алады?
4. Инженерлік барлау буыны 10 сағатта қанша бағыт барлай алады?
5. Қорғаныш құрылыстарын бағалау нормасы?

Практика сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Тыңдаушыларға азаматтық қорғаудың инженерлік қызметінің және инженерлік команда, инженерлік барлау буынының құрылымы мен міндеттерін, әрекет ету принциптерін және нормативтік реттелуін түсіндіру; практикалық есептер арқылы қолдану дағдысын қалыптастыру.

Білім алушылардан күтілетін оқу нәтижелері

- инженерлік қызметтің құқықтық-нормативтік базасын атау;
- инженерлік команданың және буындардың (әсіресе инженерлік барлау буыны) міндеттерін ажырату;
- берілген бағдарлық мүмкіндіктерді (10 сағаттық жұмыс) нақты жағдайға сәйкестендіріп жоспар құру.

1. Тапсырма. Курсанттар анықтайды:

- азаматтық қорғау қызметтерінің мақсаты (бейбіт және соғыс уақыты);
- қызметтердің басқа күштермен өзара іс-қимылы;
- дайындықтың алдын ала жүргізілу қағидасы;
- инженерлік қызметтің құрылуы.

2. Тапсырма. Негізгі міндеттерді талқылап, қысқаша жүйелеу:

- АҚ іс-шараларын инженерлік қамтамасыз ету;
- ТЖ салдарын азайтуға бағытталған инженерлік-техникалық шаралар;
- қорғаныш құрылыстарын жоспарлау/жобалау/мониторинг;
- авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды инженерлік қолдау.

3. Тапсырма: Инженерлік қызметтің принциптерін зерделеу:

- үздіксіздік (барлау–жоспарлау–орындау–бақылау);
- өзара іс-қимыл (АҚ органдары, ПО, медицина, көлік, энергетика және т.б.);
- алдын ала дайындық (күштер мен құралдар, жоспар, резерв, оқыту).

4) *Практикалық тапсырма:* Шартты түрде «Елді-мекен аумағында қирау ошақтары бар. Құтқарушылардың кіруі қиын. Бірнеше паналау орны көміліп қалған болуы мүмкін. Байланыс ішінара үзілген.»

Топтық тапсырма (3 топқа бөлу)

1-топ: Инженерлік команда жоспары:

- 10 сағатта қандай жұмыстарды бірінші орындайды?
- берілген мүмкіндіктерді қолдану:
 - а) барлау: 0,015 км²;
 - б) паналау орындарын/РХП бағалау: 25 құрылыс;
 - в) өту жолдарын жасау: ені 3–4 м, 1 км дейін;

г) үйінді жинау: 50–200 м;

д) көміліп қалған паналау орындарын ашу: 4–5 құрылыс.

2-топ: Инженерлік барлау буынының әрекеті

– 10 сағатта:

а) 2–3 бағыт, 75–100 км барлау;

б) 1 км² зақымдау ошағын барлау;

в) 20–30 көміліп қалған паналау орнын барлау.

Қажетті ақпаратты жинау (үйінді сипаты, өту мүмкіндігі, қауіпті аймақтар, паналау орындарының жағдайы) есебін әзірлеу.

3-топ: Өзара іс-қимыл және ресурс жоспары:

– қандай қызметтермен байланыс керек? (жол-көпір, көлік, байланыс, медицина, өртке қарсы, қоғамдық тәртіпті сақтау);

– қандай техника және материалдар қажет болуы мүмкін? (қазу, кесу, бекіту, жарықтандыру, қоршау).

Сабақты қорытындылау:

– негізгі ойларды түйіндеу: «ережесі – міндеттері – құрылым – нақты мүмкіндіктер – өзара іс-қимыл»;

– шартты ұйым үшін инженерлік команданың қысқаша әрекет жоспарын әзірлеу.

Тапсырма:

– «Азаматтық қорғаудың инженерлік қызметінің және инженерлік команда, инженерлік барлау буыны» тақырыбында конспект жазу.

КОӨЖ сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Курсанттарға инженерлік қызметтің ұйымдастырылуы, құқықтық негізі, құрылымы (инженерлік команда, буындар) және олардың ТЖ кезіндегі міндеттері мен әрекет ету тәртібін меңгерту; 10 сағаттық бағдарлық мүмкіндіктерді есепте қолдануға үйрету.

Білім алушылардан күтілетін нәтижелер:

– инженерлік қызметтің ережесін мазмұндайды (жалпы қағидалар, өзара іс-қимыл, алдын ала дайындық);

– инженерлік қызметтің міндеттері мен принциптерін жүйелейді;

– №1210 қаулыдағы қызметтер мен уәкілетті органдарды сәйкестендіреді;

– инженерлік команданың және инженерлік барлау буынының 10 сағаттық мүмкіндігін нақты жағдайға бөле отырып жоспарлайды.

Негізгі бөлім:

1-тапсырма. «Ереже бойынша қысқа конспект» жазады:

- ереженің құқықтық негізі;
- қызметтердің мақсаты;
- өзара іс-қимыл қағидасы;
- алдын ала дайындық мәні.

2-тапсырма. Топтық жұмыс. «№1210 қаулысына сәйкес курсанттар облыстық, қалалық және аудандық АҚ қызметтерінің тізім кесте жасайды:

Кесте бағандары:

1. Қызмет атауы;
2. Уәкілетті орган;
3. Негізгі функциясы (1 сөйлем).

3-тапсырма: «Қалада қирау аймағы бар. Құтқарушылардың өтуі қиын, паналау орындары көміліп қалуы мүмкін»:

Курсанттың міндеті: 10 сағатқа арналған жұмыс жоспарын құру:

1. Барлау (қайда, не анықтайды);
2. Өту жолын жасау (қай учаске, ұзындығы);
3. Паналау орындарын бағалау (қанша);
4. Үйінділерді жинау/тазалау (қанша метр);
5. Көміліп қалған паналау орнын ашу (қанша құрылыс);
6. Қауіпсіздік шаралары (қысқаша).

Пайдаланатын бағдарлық мүмкіндіктер (материалдан):

1. Инженерлік команда (10 сағ):
 - аумақты қарау/қамту: 0,03 км²;
 - қирауды барлау: 0,015 км²;
 - паналау орындарын бағалау: 25 құрылыс;
 - өту жолы: ені 3–4 м, 1 км дейін;
 - үйінді жинау: 50–200 м;
 - паналау орнын қазып ашу: 4–5 құрылыс.
2. Инженерлік барлау буыны (10 сағ):
 - 2–3 бағыт, 75–100 км;
 - 1 км² зақымдау ошағы;
 - 20–30 паналау орнын барлау.

Нәтижесінде: 2–3 курсант/топ өз жұмысына қысқаша баяндама жасайды (әрқайсысы 2–3 мин).

Сабақты қорытындылау:

- курсанттардың жұмыстарын талдау;
- белсенді қатысқандарды атап өту;
- бақылау сұрақтарын қою.

Тапсырма:

Шартты ұйым үшін инженерлік команданың қысқа жоспар жобасын дайындау.

КӨЖ ЖОСПАРЫ

Оқулықтардың, оқу құралдарының, монографиялар мен мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін және нормативтік-құқықтық құжаттарды оқу, зерделеу және конспекттеу:

1. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 11 сәуірдегі № 188-V «Азаматтық қорғау туралы» Заңы.

2. Республикалық азаматтық қорғау қызметтерінің тізбесін бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 19 қарашадағы № 1210 қаулысы.

3. Республикалық азаматтық қорғау қызметтері туралы ережені бекіту туралы Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрінің 2014 жылғы 18 маусымдағы № 303 бұйрығы.

4. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 6 наурыздағы «Азаматтық қорғаныс іс-шараларын ұйымдастыру және жүргізу қағидаларын бекіту туралы» № 190 бұйрығы.

5. Азаматтық қорғау құралымдарын құру, ұстау, материалдық-техникалық қамтамасыз ету, дайындау және оларды тарту қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 23 сәуірдегі № 387 бұйрығы.

Өзіндік бақылауға арналған тест

1. Негізгі құралымдарға кімдер жатады?

A) барлау, құтқару, медициналық, инженерлік, өртке қарсы, авариялық-техникалық, радиациялық және химиялық қорғау жатады.

B) азаматтық қорғау құралымдары авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды қамтамасыз етушілерге жатады.

C) инженерлік команда, инженерлік буындар

D) инженерлік звенолар

E) авариялық құтқару қызметтері

2. Азаматтық қорғаудың ұлттық гидрометеорологиялық қызметінің міндеті?

A) Азаматтық қорғаудың гидрометеорологиялық қамтамасыз ету қызметі бейбіт уақытта және соғыс уақытында қоршаған орта жағдайының мониторингісін, метеорологиялық және гидрологиялық мониторингісін жүргізу мақсатында құрылады

В) соғыс уақытында метеорологиялық және гидрологиялық мониторингісін жүргізу мақсатында құрылады

С) метеорологиялық және гидрологиялық мониторингісін жүргізу мақсатында құрылады

Д) бейбіт уақытта қоршаған орта жағдайының мониторингісін жүргізу мақсатында құрылады

Е) барлық жауаптыр дұрыс

3. Азаматтық қорғаудың инженерлік қызметі қандай мақсатта құрылады:

А) АҚ инженерлік қызметі бейбіт уақытта және соғыс уақытында азаматтық қорғау іс-шараларын инженерлік қамтамасыз ету мақсатында құрылады

В) Азаматтық қорғаудың инженерлік қызметі бейбіт уақытта азаматтық қорғау іс-шараларын инженерлік қамтамасыз ету мақсатында құрылады

С) Азаматтық қорғаудың инженерлік қызметі соғыс уақытында азаматтық қорғау іс-шараларын инженерлік қамтамасыз ету мақсатында құрылады

Д) халықты қорғаумен айналысатын ұйымдар мен мемлекеттік құрылымдарды қорғау мақсатында

Е) жауаптардың бәрі дұрыс

4. Азаматтық қорғаудың инженерлік қызметінің негізгі міндеттері:

А) жауаптардың бәрі дұрыс

В) азаматтық қорғау саласында жаңадан қабылданатын жобаларды, мемлекеттік нормативтерді келісу

С) соғыс уақытында жетіспейтін қорғаныш құрылыстары қорын салу үшін тез салынатын құрылыстардың үлгі жобаларын әзірлеуді ұйымдастыру

Д) аудандық жоспарлау және аумақтардың, елді мекендердің, өнеркәсіптік аймақтардың құрылысын салу схемалары мен жобаларын жасаған кезде, ұйымдардың құрылыс салу, кеңейту, реконструкциялау мен техникалық жарақтандыру жобаларында азаматтық қорғау саласындағы инженерлік-техникалық іс-шараларды іске асыру мониторингі

Е) жауаптардың бәрі дұрыс емес

5. Азаматтық қорғау саласында жаңадан қабылданатын жобаларды, мемлекеттік нормативтерді келісу Азаматтық қорғаудың инженерлік қызметінің негізгі міндеттеріне жатады ма:

А) жатады

В) жауаптардың бәрі дұрыс

С) жатпайды

Д) келісім бойынша

Е) жауаптардың бәрі дұрыс емес

№7 ТАҚЫРЫП

Азаматтық қорғаныстың қорғаныс құрылыстары. Жүктелуі және түрлері.

Курстың мақсаты: Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының мақсаты мен оларға қойылатын талаптарын және азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының жүктелуі және түрлерімен танысу жалпылама түсіну.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының мақсаты мен оларға қойылатын талаптары туралы жалпы мәліметтер.

2. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының жүктелуі және түрлері бойынша талқылау.

Дәрістің мәтіні:

1. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының мақсаты мен оларға қойылатын талаптары туралы жалпы мәліметтер.

Азаматтық қорғаныс объектілеріне: басқару пункттері, жеке тұрған және қосып салынған паналайтын жерлер, радиацияға қарсы жасырын паналар, азаматтық қорғаныс мүлкін сақтауға арналған қойма үй-жайлары жатады.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстары қоры - азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдардың жұмыскерлері мен халықты қазіргі заманғы зақымдаушы құралдардың зақымдау (қирату) факторларының әсерінен, сондай-ақ төтенше жағдайлар кезінде қорғау үшін арнайы жабдықталған және соған арналған инженерлік құрылыстар жиынтығы.

Олар: ядролық, химиялық, биологиялық қарулардың және зілзалалар мен басқа да апаттардың зиянды әсерінен қорғауға арналады.

Басқару пункттері – азаматтық қорғауды басқару органдарын орналастыруға және олардың жұмысын қамтамасыз етуге арналған, техникалық құралдармен, тыныс-тіршілікті қамтамасыз ету элементтерімен арнайы жабдықталған және жарақталған мемлекеттік органдардың құрылыстары немесе көлік құралдары;

Қосалқы басқару пункті (қалалық, қала сыртындағы) – соғыс жағдайы кезеңінде немесе соғыс уақытында азаматтық қорғаудың басқару органының пайдалануы үшін арнайы жабдықталған, байланыс құралдарымен және арналарымен жарақтандырылған құрылысжай, стационарлық басқару пункті;

Көмекші басқару пункті – күштер мен құралдарды азаматтық қорғаныстың басқару пункттерінен басқару қиындағанда немесе мүмкін болмағанда соғыс жағдайы кезеңінде немесе соғыс уақытында құрылатын арнайы жабдықталған құрылысжай, қосалқы басқару пункті;

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысы - халықты қазіргі заманғы зақымдаушы құралдардың зақымдау (қирату) факторларының әсерінен қорғау үшін арнайы жабдықталған және соған арналған инженерлік құрылыс.

Паналайтын жер – заманауи зақымдау құралдарының зақымдаушы факторларынан, радиоактивті заттардың әсерінен, сондай-ақ өрттер кезінде жоғары температуралар мен жану өнімдерінен, улайтын заттар мен бактериялық құралдардан паналаушыларды қорғауға арналған азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысы;

Радиацияға қарсы жасырын пана – жергілікті жердің радиоактивті зақымдануы кезінде иондаушы сәулелердің әсерінен паналаушыларды қорғауға арналған азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысы;

Тез салынатын паналайтын орын (қорғану орны) – жиналатын қоршау конструкцияларын және оңайлатылған ішкі жабдықтарды қолдана отырып, қатер төнген кезеңде немесе соғыс уақытында қысқа мерзім ішінде салынатын құрылыс;

Азаматтық қорғаныс объектілері Қазақстан Республикасының құрылыс нормалары мен қағидаларының талаптарын, сондай-ақ азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның жобалау бойынша ұсынымдарын ескере отырып құрылады.

Азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдардың ең көп жұмыс істейтін ауысымын қорғау, сондай-ақ одан әрі эвакуациялануы хал-жағдайын нашарлатуы немесе өміріне қауіп төндіретін асқыну туғызуы мүмкін тасымалдауға болмайтын науқастарды, сондай-ақ медициналық ұйымдардың медициналық және қызмет көрсетуші персоналын қорғау үшін паналайтын жерлер, радиацияға қарсы жасырын паналар, азаматтық қорғаныстың мобильді қорғаныш құрылысжайлары құрылады.

Ең көп жұмыс ауысымы жұмылдыру тапсырмаларын (тапсырыстарын) орындауға және соғыс жағдайы кезеңінде немесе соғыс уақытында өз қызметін жалғастыратын ұйымның азаматтық қорғаныс іс-шараларын қамтамасыз етуге арналған.

Соғыс жағдайы кезеңінде немесе соғыс уақытында халықты қарапайым зақымдаушы құралдардың, соның ішінде зымырандық, авиациялық және атыс қаруының зақымдаушы факторларынан қорғау үшін ең қарапайым жасырын паналар қолданылады.

Ең қарапайым жасырын паналарға құрылысжайлардың жерасты кеңістігі (*жертөле, іргеқабат үй-жайы, жерасты паркингі, жерасты өткелі, метрополитен*) және халықты паналатуға пайдаланылатын, жерге тереңдете орнатылған басқа да үй-жайлар жатады.

АҚ қорғаныш құрылыстарын құру:

1) АҚ қорғаныш құрылыстарын салу;

2) қолданыстағы және жаңадан салынып жатқан үйлердің, ғимараттар мен құрылыстардың жертөле және цоколь, жер үстіндегі қабаттарындағы үй-жайларын бейімдеу немесе жеке тұрғандарын салу;

3) жерасты кеңістігін, оның ішінде түрлі мақсаттағы тереңдетілген құрылыстарды, метрополитендерді, жерасты тау қазбаларын, үңгірлер мен басқа да жерасты қуыстарын пайдалану;

4) азаматтық қорғаныстың мобильді қорғаныш құрылыстарын сатып алу арқылы жүзеге асырылады.

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалаларда жасырын паналар немесе азаматтық қорғаныстың мобильді қорғаныш құрылыстары құрылады.

Жасырын паналарда негізгі және көмекші үй-жайлар көзделеді.

Негізгі үй-жайларға: паналаушыларға арналған үй-жайлар, басқару пункті, медициналық пункт, ал медициналық ұйымдардың жасырын паналарында операциялық-таңу, операция алды зарарсыздандыру үй-жайы да жатады.

Көмекші үй-жайларға: сүзгілік-желдету бөлмесі, санитариялық торап, қорғалған дизельді электр станциясы, электрқалқан, азық-түлік сақтауға арналған үй-жай, айдау станциясы, баллон бөлмесі, тамбур-шлюз, тамбур жатады.

Радиацияға қарсы қорғану орындары азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылмаған қалаларда және ауылдық аудандарда құрылады.

Радиацияға қарсы жасырын панада паналаушыларды (негізгі), санитариялық торапты, желдету бөлмесін орналастыруға және ластанған сыртқы киімді сақтауға арналған үй-жайлар (қосалқы) көзделеді.

Атом станцияларының жұмыс істеуін қамтамасыз ететін ұйымдар үшін станциялар персоналын, жұмысшыларын және қызметшілерін (әскери және өрт сөндіру бөлімдерінің жеке құрамын қоса алғанда) паналайтын жерлерде қорғау көзделеді.

Соғыс уақытында азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының болмауы немесе жеткіліксіздігі кезінде азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдар қызметкерлерді тез салынатын жасырын паналарда қорғауды қамтамасыз етеді.

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалаларда азаматтық қорғаныстың қалалық және қаладан тыс басқару пункттері паналайтын орындарда орналастырылады.

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылмаған қалаларда азаматтық қорғаныстың қалалық қосалқы басқару пункттері радиацияға қарсы қорғану орындарында орналастырылады.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын бейбіт уақытта пайдалану кезінде паналаушылардың болуына және 12 сағат ішінде паналаушыларды қабылдау үшін әзірлікке келтіруге, ал атом станциялары мен күшті әсер ететін улы заттарды пайдаланатын ұйымдарда паналаушыларды шұғыл қабылдауға арналған жағдайларды қамтамасыз ететін талаптар орындалады.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын бейбіт уақытта пайдалану үшін:

- 1) атмосфералық жауын-шашыннан және жерүсті суларынан қорғау;
- 2) тыныс-тіршілікті қамтамасыз ету жүйелерінің үй-жайлары мен жабдықтарын сырлау және жөндеу;
- 3) сіңіргіш сүзгілерге, регенерациялау құрылғылары мен ауаны көміртегі тотығынан тазартуға арналған сүзгілерге дейін және олардан кейін орнатылған герметикалық клапандарды жабу және оларға сүргі соғу;
- 4) қосалқы үй-жайларды, сондай-ақ шаруашылық мақсатта қолданылмайтын санитариялық тораптарды жабу және оларға сүргі соғу;
- 5) ауыз судың қысымды ыдыстардағы авариялық қоры және судың 2 тәулік ішінде толық ауысып ағуы;
- 6) ауыз суға арналған авариялық қысымсыз ыдыстарды таза ұстау;
- 8) дизельді электр станцияларын консервациялау;
- 9) қорғау-герметикалық және герметикалық ашылатын қақпалар мен есіктерге тіреулер;
- 10) инженерлік-техникалық және арнайы жабдықтарды, байланыс пен құлақтандыру құралдарын жарамды күйде және мақсаты бойынша пайдалануға әзірлікте ұстау;
- 11) ауамен жабдықтау жүйелерін таза желдету режимі бойынша пайдалану;
- 12) құрылыстың және оның жеке элементтерінің: авариялық кіру мен шығу жолдарының, қорғау-герметикалық және герметикалық есіктер мен терезе қақпақтарының, жарылысқа қарсы құрылғылардың, инженерлік-техникалық жабдықтардың қорғау қасиеттерін сақтау;
- 13) объектіні герметикалау және гидрооқшаулау;

14) қолданыстағы нормативтерге сәйкес өрт сөндірудің техникалық құралдарымен қамтамасыз етіледі.

Бейбіт уақытта азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстары инженерлік-техникалық және арнайы жабдығының мынадай элементтері:

- 1) қорғалған дизельді электр станцияның желдету жүйелері;
- 2) сіңіргіш сүзгілер;
- 3) сүзгі алдындағы сүзгілер;
- 4) ауаны көміртегі тотығынан тазартуға арналған сүзгілер;
- 5) ауаны регенерациялау құралдары;
- 6) гравиялық ауа салқындатқыштар;
- 7) нәжістерді жинауға арналған авариялық резервуарлар пайдаланылмайды.

Технологиялық саңылаулар, пайдаланылмайтын ауаны желдетуге пайдаланылмайтын ауа өткізгіштер, ауа жинағыш және ауа сорғыш тесіктер жабылады және герметикаланады, үй-жайларды жылыту жүйесі сөндіріледі.

Бейбіт уақытта азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының үй-жайлары "Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстары" ҚР ҚН 2.03-03-2014 және ҚР ҚК 2.04-101-2014 талаптарына сәйкес пайдаланылады.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын қойма үй-жайлары, автомобиль тұрақтары, шеберханалар ретінде пайдаланған кезде үй-жайларды құрылыстың есептік сыйымдылығынан (*сақтауда тұрған мүліктен босатпастан*) паналаушылардың 50 %-ын қабылдауды қамтамасыз ететіндей жүктеуге жол беріледі.

Паналайтын жер режиміне ауыстыру кезінде үй-жайларды мүліктен босату 12 сағаттан аспайтын мерзімде жүзеге асырылады. Мүлікті орналастыру және қоймаға сақтау техникалық үй-жайлар мен инженерлік-техникалық жабдықтарға үнемі еркін қолжетімділікті қамтамасыз етуді ескере отырып жүзеге асырылады.

Қорғану-герметикалық және герметикалық есіктер бейбіт уақытта тұғырларда ашық тұрады және жиналмалы жеңіл перделермен жабылады, кіру және авариялық шығу жолдарына заттарды үйіп қоюға болмайды.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының үй-жайларын ішкі әрлеу жанбайтын немесе жануы қиын материалдардан жасалады, ал қабырғаға, төбеге, қалқаларға сылақ негізінен ашық түстермен боялады.

Фильтрлік желдеткіш камера үй-жайларында қабырғалар мен төбелер поливинилацетат бояуларымен боялады.

Металл есіктер мен жақтаулар синтетикалық бояулармен боялады. Резеңке бөлшектерді, әзірлеуші зауыттың атауы және инженерлік-техникалық жабдықтың техникалық деректері бар тақталарды бояуға жол берілмейді.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын пайдалану үшін мынадай құжаттаманың:

1) азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті орган бекіткен нысан бойынша азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысжайы (паналайтын жер, радиацияға қарсы жасырын пана, азаматтық қорғаныстың мобильді қорғаныш құрылысы) паспортының;

1-1) жылжымайтын мүлік объектісі кадастрлық паспортының;

2) азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті орган бекіткен нысан бойынша азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысын тексеру журналының;

3) азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті орган бекіткен нысан бойынша микроклиматтың және ауадағы газ құрамының көрсеткіштерін тіркеу журналының;

4) азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысы жоспарының;

5) объектіні әзірлікке келтіру жоспарының;

6) жабдықтар, құрал-саймандар мен мүлік тізбесінің;

7) басқару органдары телефондары тізімінің;

8) қорғаныш құрылысына қызмет көрсету жөніндегі топтың жеке құрамы тізімінің;

9) тыныс-тіршілікті қамтамасыз ету жүйелерін пайдалану схемасының (желдеткіш, сумен жабдықтау мен кәріз, қорғаныш құрылысын электрмен жабдықтау);

10) дизельді электр станциясына, сүзгіш-желдету жабдықтарына қызмет көрсету жөніндегі нұсқаулықтың (бар болса) болуы қажет.

Азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдар жыл сайын азаматтық қорғаныс объектілеріне азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті орган белгілеген әдістемелік ұсынымдарға сәйкес кешенді тексеру жүргізеді.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын кешенді тексеру нәтижелері азаматтық қорғаныс объектісін тексеру журналына енгізіледі және азаматтық қорғау саласындағы аумақтық органға жіберіледі.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысының жұмысы, паналаушылармен толтыру және оларды шығару, инженерлік-техникалық жабдықтарға қызмет көрсету мен пайдалану үшін 200 паналаушыға 5 адам есебінен азаматтық қорғаныстарды қорғаныш құрылысына қызмет көрсету жөніндегі топ құрылады.

Бейбіт уақытта пайдаланылатын үй-жайларды азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысы режиміне көшіруді объектінің азаматтық қорғаныс бастығы айқындаған мерзімде оның өкімі бойынша осы объектіге қызмет көрсететін топ жүзеге асырады.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысы режиміне ауыстыру кезінде дизельді электр станциясын консервациядан шығару және сынақтық іске қосу жүргізіледі, авариялық жарық беру құралдары, сүзгі желдету жабдығы, сумен жабдықтау, кәріз, электрмен жабдықтау мен сөндіретін құралдардың (сөндіру тұтқалары, шүмектер, бекіткіштер және басқалар), сондай-ақ қорғау-герметикалық және герметикалық есіктердің, клапандар мен жарылысқа қарсы құрылғылардың жарамдылығы тексеріледі. Анықталған ақаулықтар жойылады.

Авариялық шығу жолдары әзірлікке келтіріледі, барлық бөгде заттар шығарылады.

Бар *(немесе қосымша орнатылатын)* ыдыстарға *(резервуарларға)* су толтырылады.

Дизельді электр станциялары үшін отын мен жанар-жағармай материалдарының қоры дайындалады.

Байланыс және құлақтандыру құралдарының жұмысы, азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын пайдалану бойынша құжаттаманың болуы тексеріледі.

Радиацияға қарсы жасырын паналарға арналған үй-жайларды ауыстыру кезінде *(қажет болса)*:

– ойықтарды *(терезенің, есіктің және т.б.)* таспен және басқа материалдармен бітеу, қосымша перделер орнату, жақтауларымен қабысқан жерлерінде есіктерді тығыздау жүргізіледі.

Азық-түлік қоймалары жоқ азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарында сақталатын азық-түліктің орналастырылуы мен сақталуын, орауды, жинақтауды және азық-түліктер беруді қамтамасыз ететін орындар жабдықталады.

АҚҚҚ жайларының үй-жайларының көрнекті жерлерінде жеке қорғану құралдарын пайдалану қағидалары, кіретін және шығатын жерлерді, дизельді электр станциясы мен сүзгілік-желдеткіш үй-жайларды, санитариялық тораптардың, су тарату пункттерінің, санитариялық бекеттердің орналасқан орындарын нұсқағыштар ілінеді. Өртке қарсы құралдар орнатылған жерлерге белгі қойылып, жарықтандырылады.

Қорғау-герметикалық және герметикалық есіктерді жабу объектінің азаматтық қорғаныс бастығының командасы бойынша немесе команданы

күтпестен, азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарына қызмет көрсететін топ командирінің шешімі бойынша азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын белгіленген сыйымдылыққа дейін толтырғаннан кейін жүргізіледі.

Инженерлік-техникалық жабдықтарды ұстау, пайдалану, ағымдағы және жоспарлы жөндеу оны пайдалану ерекшеліктерін ескере отырып жүзеге асырылады.

Паналайтын жерлерді ауамен жабдықтау таза желдету (I режим) және сүзгіш-желдету режимі бойынша (II-режим) сүзгіш-желдету жүйелерімен және паналайтын жерлерді толық немесе ішінара оқшаулау (III режим) режимінің көмегімен жүзеге асырылады.

Радиацияға қарсы жасырын паналарды ауамен жабдықтау механикалық қозғағышы бар табиғи желдеткіш есебінен жүзеге асырылады.

Бейбіт уақытта қырып-жою құралдары әсер еткенге дейін паналайтын жерлер I режим бойынша ауамен жабдықталады, бұл ретте:

- 1) таза желдету жүйесінің желдеткіш агрегаттары іске қосылады;
- 2) таза желдету жүйелеріндегі ауа өткізгіштерге қойылған герметикалық қақпақтар мен басқа да герметизацияланатын қондырғылар ашылады;

3) сүзгіш-сорғыштар мен ауаны тазартқыш сүзгіштерге дейін және одан кейін орнатылған герметикалық қақпақтар, сондай-ақ таза желдеткіштің ауа өткізгіштері мен сүзгіш-желдеткіш аралығындағы жалғастырушы гермоқақпақ жабылады.

Қырып-жою құралдарының әсерінен кейін паналайтын жерлердің желдеткіш жүйелері тоқтатылады, сыртқы ортамен байланыста тұрған барлық ауа өткізгіштер мен тесіктер бір сағат мерзімге дейін қайта жабылады. Бұл ретте паналайтын жерлерде қалқандар жасауға арналған III режимнің арнаулы жүйелері қосылмайды.

Паналайтын жерлер сыртындағы жағдай анықталған соң қалыптасқан жағдайда талап етілетін желдету режимі белгіленеді.

Химиялық және биологиялық құралдар әсер еткен кезде паналайтын жерлер II режимге көшіріледі, бұл ретте:

- 1) таза желдеткіш жүйелерінің ауа өткізгіштері мен жалғастырушы ауа өткізгіштердің герметикалық қақпақтары жабылады;
- 2) сорғыш желдеткіштерді (егер олардың II режимдегі жұмысы ескерілмесе немесе ғимарат герметикалық мәнін жоғалтса) үзіп тасталады;
- 3) II режимнің қиыстырылған желдеткіштері қосылады;
- 4) сүзгіш-сорғыштарға дейін және одан кейін қойылған герметикалық қақпақтар ашылады.

Жану өнімдерімен ауаның қауіпті газдалуы пайда болған және күшті әсер ететін улы заттардың қауіпті шоғырлануы байқалған кезде паналайтын жерлер III режимге ауыстырылады.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын пайдаланған кезде ауа ортасы жай-күйінің мына параметрлері сақталады:

1) ауа температурасының 0-ден +30°C дейін, көміртегі қос тотығының 3%-ға дейін, оттегінің 17%-ға дейін, көміртегі тотығының 30 мг/м³ дейін шоғырлануына жол беріледі және қосымша іс-шаралар жүргізу талап етілмейді;

2) ауа температурасының +31-ден -33°C дейін, көміртегі қос тотығының 4%-ға дейін, оттегінің 16%-ға дейін, көміртегі тотығының 50-70 мг/м³ дейін шоғырлануы физикалық жүктемелерді шектеуді және паналаушыларға қадағалау жасауды күшейтуді талап етеді.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысында адамдардың одан әрі болуына қауіпті ауа ортасы жай-күйінің параметрлері:

1) ауа температурасы – 34 °C және жоғары;

2) көміртегі қос тотығының шоғырлануы – 5% және одан жоғары;

3) ауадағы оттегі құрамы – 14% және одан төмен;

4) көміртегі тотығының құрамы – 100 мг/м³ және жоғары.

Бір немесе бірнеше факторларға жеткен кезде ауа ортасын жақсарту жөніндегі шаралар қабылданады немесе адамдарды азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарынан шығару мәселесі шешіледі.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын толтыру "Баршаның назарына!" құлақтандыру сигналы бойынша жүргізіледі.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысжайларында паналаушылардың үздіксіз болу ұзақтығы 48 сағатты құрайды.

Қорғану-герметикалық және герметикалық есіктерді жабу объектінің азаматтық қорғаныс бастығының командасы бойынша немесе командасын күтпестен, құрылысқа қызмет көрсету жөніндегі топ командирінің шешімі бойынша азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын белгіленген сыйымдылыққа дейін толтырғаннан кейін жүргізіледі.

Тамбур-шлюздер бар болса, толтыру қорғану-герметикалық есіктер жабылғаннан кейін де жүргізіледі. Бұл ретте тамбур-шлюздердің сыртқы және ішкі қорғану-герметикалық есіктерін кезекпен ашу және жабу арқылы азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарына қызмет көрсету жөніндегі топ орындайтын шлюздеу әдісі қолданылады.

АҚҚҚ толтыру кезінде паналаушылардың бір бөлігі радиактивті жауын-шашынның түсуі басталғанға дейін құрылысқа кіруге үлгермесе, онда

паналайтын жерге кірер алдында киімдері мен аяқ киімдеріне ішінара дезактивациялау жүргізеді, ал құрылысқа кіреберісте үстіндегі киімдерін шешеді және оларды кір киімдерді сақтайтын үй-жайда қалдырады.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстары артығымен толтырылған жағдайда, паналаушылар кіреберістер мен тамбур-шлюзге де орналастырылады.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысы толған кезде қызмет көрсету жөніндегі топ ауа ортасы жай-күйінің параметрлерін бақылауды және микроклимат пен ауадағы газ құрамының көрсеткіштерін журналға тіркеуді жүзеге асырады, ал паналайтын жерлерде ауаның келуі бақыланады.

АҚ қорғаныш құрылыстарынан шығару мына:

1) құрылыс ауданындағы радиациялық, химиялық және биологиялық жағдай нақтыланған соң;

2) паналаушылардың құрылыста болуының белгіленген мерзімі өткен соң, сондай-ақ қорғаныш құрылысына қызмет көрсету жөніндегі топ командирі айқындайтын кезектілік тәртібімен құрылысты мәжбүрлі тастап кету кезінде жүргізіледі.

Паналаушыларды АҚҚҚ мәжбүрлі шығару:

1) паналаушылардың одан әрі болуына жол бермейтін құрылыс зақымданған;

2) құрылысты су басқан;

3) құрылыста өрт шыққан және онда зиянды газдардың қауіпті шоғырлануы пайда болған;

4) микроклимат пен ауадағы газ құрамы шекті төзуге болатын параметрлерге жеткен кезде жүргізіледі.

Паналаушылардың АҚҚҚ мәжбүрлі шығу қажеттілігі ағза жай-күйінің жекелеген көрсеткіштерінің сыни шамаларына жеткен кезде пайда болуы мүмкін.

Адамдардың АҚҚҚ одан әрі болуына:

1) тыныш отырғанда жүрек қағысының жиілігі минутына 120 және одан да көп немесе 35-тен кем болуы;

2) дене температурасының 38 °С және одан жоғары болуы қауіпті болып табылады.

Егер осы құбылыстар паналаушылардың көпшілігінде байқалса, онда азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысынан шығудың және онда болудың қауіптілік дәрежесін бағалау қажет.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныс құрылыстары - бейбіт тұрғындарды қорғаудың маңызды тетігі. Олар әртүрлі жағдайларға және қатерлерге қарсы

инженерлік шешімдермен жасалады. Бұл құрылыстардың тиімділігі олардың жобалану сапасына, орналасуына және қызмет көрсету деңгейіне байланысты болады.

2. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының жүктелуі және түрлері бойынша талқылау.

Қорғаныс құрылыстарының жүктемелері. Олар, әртүрлі жүктемелерге төтеп беруі тиіс:

- соққы толқындарының қысымы (жарылыстардан кейінгі ауа толқынына)
- қираған құрылымдар мен үйінділердің салмағына
- радиациялық және химиялық зақымданулардан қорғау
- жоғары температура мен от әсеріне
- су басу немесе лай көшкіні сияқты табиғи апаттардан
- уақытша тұруға қажетті жағдайлар (желдету, су, санитарлық жағдай, азық-түлік).

2. Қорғаныс құрылыстарының түрлері:

а) Панаханалар (убежища):

Мақсаты: Ядролық, химиялық және биологиялық қарулардан, соққы толқындарынан, үйінділерден және радиациядан толық қорғау.

Ерекшеліктері:

- ауа тазарту және желдету жүйесі болады;
- қалың бетон қабырғалар;
- автономды сумен, электрмен және канализациямен қамтылуы;
- қажетті уақыт бойы адамдардың өмір сүруіне жағдай жасауы.

б) Қарапайым баспаналар (простейшие укрытия):

Мақсаты: Ауа соққы толқынынан және үйінділерден ішінара қорғау.

Түрлері:

- жерге қазылған окоптар, траншеялар;
- құм толтырылған қаптардан жасалған қорғаныс;
- жер астындағы уақытша қазылған шұңқырлар.

в) Радиацияға қарсы панахана (противорадиационные укрытия):

Мақсаты: Радиоактивті шаңнан және сәулеленуден қорғау.

Мүмкіндіктері:

- қалың топырақ қабаты;
- желдету жүйесі қарапайым болуы мүмкін;
- қысқа мерзімді баспана рөлін атқарады.

3. Қорғаныс ғимараттарының орналасуы бойынша түрлері:

- жеке тұрған құрылыстар – арнайы салынған, бөлек орналасқан;

- ғимарат ішіндегі баспаналар – тұрғын үйдің немесе өндірістік ғимараттың жертөлесінде орналасады;
- жер асты кеңістіктерді бейімдеу арқылы – метрополитен, туннельдер, автотұрақтар және т.б.

Өзіндік бақылауға арналған сұрақтар

1. Қорғаныш құрылыстар не үшін қажет?
2. Паналайтын жер мен радиацияға қарсы панахананың айырмашылығы неде?
3. Қарапайым жасырын панаға қандай орындар жатады?
4. Паналайтын жердің негізгі мақсаты қандай?
5. ПРУ қандай қауіптен қорғайды?
6. Қорғаныш құрылысты паналаушыларды қабылдауға әзірлікке келтіру мерзімі қанша?
7. Паналаушылардың үздіксіз болу уақыты қанша?
8. Желдетудің II режимі қай кезде қолданылады?

Практика сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының мақсаты, қойылатын талаптары, жүктелуі және түрлерін түсіндіру, бейбіт уақытта пайдалану мен «қорғаныш құрылысы режиміне» көшіру тәртібін талдау, қысқа практикалық тапсырмалар арқылы білімді бекіту.

Білім алушылардан күтілетін оқу нәтижелері:

– АҚ қорғаныш құрылыстарының негізгі ұғымдарын дұрыс анықтайды (паналайтын жер, ПРУ, тез салынатын орын, ең қарапайым пана, басқару пункттері);

- қорғаныш құрылыстарға қойылатын негізгі талаптарды білу;
- үй-жайлардың (негізгі/көмекші) құрамын ажырату;
- бейбіт уақытта пайдалану талаптары мен құжаттамасын тізбектеу;
- желдету режимдерін (I–II–III) және микроклимат/газ құрамының шекті мәндерін түсіндіру;

– нақты жағдай бойынша қысқа жоспар (12 сағат ішінде әзірлікке келтіру) әзірлеу.

1. Мақсаты және қойылатын талаптар, терминдер:

- Азаматтық қорғаныс объектілері: басқару пункттері, паналайтын жер, радиацияға қарсы панахана, қойма үй-жайлары;
- паналайтын жер – заманауи зақымдаушы факторлардан кешенді қорғау;

- радиацияға қарсы панахана – радиациялық әсерден қорғау;
- тез салынатын паналау орны;
- ең қарапайым жасырын паналар (жертөле, іргеқабат, жерасты паркингі, өткел, метро).

Қойылатын талаптар:

– Қазақстан Республикасы құрылыс нормалары (*әрі қарай - ҚР ҚН*) талаптарына сай болуы (жобалау, герметизация, гидрооқшаулау, өрт қауіпсіздігі);

– 12 сағат ішінде паналаушыларды қабылдауға әзірлік (ал жекелеген қауіпті объектілерде – шұғыл қабылдау);

– 48 сағат үздіксіз болуды қамтамасыз ету;

– өмір-тіршілікті қамтамасыз ету жүйелері: желдету, су, санитарлық торап, электр, байланыс.

АҚ қорғаныс құрылыстарының құрылымы:

– *Негізгі:* паналаушылар бөлмесі, басқару пункті, медпункт;

– *Көмекші:* сүзгілік-желдету, санитарлық торап, дизелді электростанция (*әрі қарай – ДЭС*), электрқалқан, тамбур, тамбур-шлюз, азық-түлік, су айдау т.б.

2. *Қорғаныс құрылыстарының жүктемелері. Қорғаныш құрылыстар төтен беруі тиіс:*

– соққы толқыны қысымы;

– үйінді, қираған конструкциялар салмағы;

– радиациялық, химиялық және биологиялық әсер;

– жоғары температура, жану өнімдері;

– су басу, лай көшкіні сияқты табиғи факторлар;

– уақытша тұру шарттары (желдету, су, санитария, азық).

Қорғаныс құрылыстарының түрлері:

– паналайтын жер (убежище) – кешенді қорғау, автономдылық;

– РҚП – сәулеленуден қорғау, қарапайым желдету;

– қарапайым жасырын паналар – ішінара қорғау;

– орналасуы бойынша: жеке тұрған; ғимарат ішінде (жертөле, цоколь); жерасты кеңістіктерді бейімдеу (туннель, автотұрақ, метро).

3. *Тапсырма: «Қорғаныш құрылысты 12 сағатта әзірлікке келтіру»: Сіз ұйымдағы жертөле үй-жайын қорғаныш режиміне ауыстыруға жауаптысыз. Жоспар құрыңыз:*

– есіктер, клапандар, герметизация;

– су қоры, ДЭС, жарық;

– желдету жүйесін І–ІІ–ІІІ режимге дайындау;

– құжаттама (паспорт, журналдар, жоспарлар);

- көрсеткіштерді бақылау (микроклимат);
- эвакуация, мәжбүрлі шығару шарттары.

Сабақты қорытындылау:

- сұрақтар мен жауаптар;
- ұйым бойынша нақты объектіге (жертөле, паркинг) қысқа дайындық жоспарын дайындау.

КОӨЖ сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Курсанттарға азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының мақсаты, қойылатын талаптары, жүктелуі және түрлері туралы жалпы түсінік қалыптастыру, қорғаныш құрылысты 12 сағат ішінде әзірлікке келтіру тәртібін практикада жоспарлай білуге үйрету.

Негізгі бөлім:

1. *Тапсырма: Терминдер мен анықтамалар» қысқа конспект:*

- азаматтық қорғаныс объектілері;
- басқару пункті, қосалқы басқару пункті, көмекші басқару пункті;
- радиацияға қарсы жасырын пана;
- паналайтын жер; тез салынатын паналау орны, ең қарапайым жасырын пана.

2. *Тапсырма: «Түрлері мен жүктемелері» сәйкестендіру тапсырмасы*
Берілген жүктемелерді қорғаныш құрылыстар түрлерімен сәйкестендіріңіз:

Жүктемелер:

- соққы толқыны қысымы;
- үйінді салмағы;
- радиациялық әсер, химиялық және биологиялық әсер;
- жоғары температура, жану өнімдері;
- су басу және лай көшкіні;
- уақытша тұру жағдайы (су, санитария, азық, желдету).

Түрлері:

- паналайтын жер (убежище);
- радиацияға қарсы жасырын пана (ПРУ);
- ең қарапайым жасырын пана (жертөле, паркинг, өткел, метро);
- тез салынатын паналау орны.

3. *Тапсырма: Қорғаныш құрылысты 12 сағатта режимге көшіру жоспарына арналған алгоритм жасаңыз:*

- үй-жайды босату, өткізу жолдарын ашық ұстау;
- герметикалау, тесіктерді жабу;

- ДЭС-ті консервациядан шығару, сынақтық іске қосу;
- авариялық жарық, өрт сөндіру құралдары;
- сүзгілік-желдету жабдығын тексеру;
- су қорын толтыру, кәріз, су жүйесін тексеру;
- байланыс және құлақтандыру құралдарын тексеру;
- көрсеткіштер журналын дайындау (микроклимат);
- нұсқағыштар, сызбаларды ілу (кіру-шығу, санитариялық торап, су тарату);
- толтыруды ұйымдастыру («Баршаның назарына!» сигналы), есіктерді жабу тәртібі.

Сабақты қорытындылау:

- сабақ бойынша негізгі тұжырымдарды шығару;
- курсанттардың жұмысын бағалау және келесі сабаққа ұсыныстар беру.

Тапсырма:

- шартты ұйымға әр курсант 12 сағаттық жоспардың қысқартылған нұсқасын әзірлеу.

КӨЖ ЖОСПАРЫ

Оқулықтардың, оқу құралдарының, монографиялар мен мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін және нормативтік-құқықтық құжаттырды оқу, зерделеу және конспекттеу:

1. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 11 сәуірдегі № 188-V «Азаматтық қорғау туралы» Заңы.

2. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 19 желтоқсандағы «Азаматтық қорғаныс объектілерін құру және пайдалану ережелерін бекіту туралы» №1357 қаулысы.

3. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 6 наурыздағы «Азаматтық қорғаныс іс-шараларын ұйымдастыру және жүргізу қағидаларын бекіту туралы» № 190 бұйрығы.

4. Сәулет, қала құрылысы және құрылыс саласындағы мемлекеттік нормативтер Қазақстан Республикасының Құрылыс нормалары Қарапайым жасырын паналар ҚР ҚН 2.04-15-2024 СН РК 2.04-15-2024.

Өзіндік бақылауға арналған тест

1. Азаматтық қорғаныс объектілеріне жатады:

А) басқару пункттері, жеке тұрған және қосып салынған паналайтын жерлер, радиацияға қарсы жасырын паналар, азаматтық қорғаныс мүлкін сақтауға арналған қойма үй-жайлары жатады

- В) радиацияға қарсы жасырын паналар, азаматтық қорғаныс мүлкін сақтауға арналған қойма үй-жайлары жатады
- С) азаматтық қорғаныс мүлкін сақтауға арналған қойма үй-жайлары жатады
- Д) басқару пункттері, жеке тұрған және қосып салынған паналайтын жерлер жатады
- Е) барлық жауаптар дұрыс

2. Азаматтық қорғаныштың қорғаныс құрылыстарын құру:

- А) барлық жауаптыр дұрыс
- В) АҚ қорғаныс құрылыстарын салу
- С) қолданыстағы және жаңадан салынып жатқан үйлердің, ғимараттар мен құрылыстардың жертөле және цоколь, жер үстіндегі қабаттарындағы үй-жайларын бейімдеу немесе жеке тұрғандарын салу
- Д) жерасты кеңістігін, оның ішінде түрлі мақсаттағы тереңдетілген құрылыстарды, метрополитендерді, жерасты тау қазбаларын, үңгірлер мен басқа да жерасты қуыстарын пайдалану
- Е) азаматтық қорғаныстың мобильді қорғаныш құрылыстарын сатып алу арқылы жүзеге асырылады

3. Қорғаныс құрылыстың негізгі үй-жайларға жатады:

- А) паналаушыларға арналған үй-жайлар, басқару пункті, медициналық пункт, ал медициналық ұйымдардың жасырын паналарында операциялық-таңу, операция алды зарарсыздандыру үй-жайлары жатады
- В) сүзгілік-желдету бөлмесі, санитариялық торап
- С) қорғалған дизельді электр станциясы, электрқалқан,
- Д) азық-түлік сақтауға арналған үй-жай, айдау станциясы, баллон бөлмесі
- Е) тамбур-шлюз, тамбур жатады

4. Қорғаныс құрылыстарының көмекші үй-жайларына жатады:

- А) сүзгілік-желдету бөлмесі, санитариялық торап, қорғалған дизельді электр станциясы, электрқалқан, азық-түлік сақтауға арналған үй-жай, айдау станциясы, баллон бөлмесі, тамбур-шлюз, тамбур жатады
- В) паналаушыларға арналған үй-жайлар
- С) басқару пункті
- Д) медициналық пункт
- Е) ал медициналық ұйымдардың жасырын паналарында операциялық-таңу, операция алды зарарсыздандыру үй-жайлары жатады

5. Паналайтын жерлерді ауамен жабдықтау қанша режимде жүзеге асырылады:

А) паналайтын жерлерді ауамен жабдықтау таза желдету (І режим) және сүзгіш-желдету режимі бойынша (ІІ-режим) сүзгіш-желдету жүйелерімен және паналайтын жерлерді толық немесе ішінара оқшаулау (ІІІ режим) режимінің көмегімен жүзеге асырылады

В) паналайтын жерлерді ауамен жабдықтау таза желдету (І режим)

С) сүзгіш-желдету режимі бойынша (ІІ-режим)

Д) сүзгіш-желдету жүйелерімен және паналайтын жерлерді толық немесе ішінара оқшаулау (ІІІ режим)

Е) паналайтын жерлерді ауамен жабдықтау таза желдету (І режим) және сүзгіш-желдету режимі бойынша (ІІ-режим)

№8 ТАҚЫРЫП.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есепке алу және есептен шығару. Қабылдау және пайдалану.

Курстың мақсаты: Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есепке алу және есептен шығару. Қабылдау және пайдалану тәртіптерін білу және негізгі нормативтік – құқықтық құжаттардың негіздерін жалпылама түсіну.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есепке алу және есептен шығару бойынша нормативтік – құқықтық құжаттар.
2. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын қабылдау және пайдалану талаптары.

Дәрістің мәтіні:

1. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есепке алу және есептен шығару бойынша нормативтік – құқықтық құжаттар.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысы - халықты қазіргі заманғы зақымдаушы құралдардың зақымдау (қирату) факторларының әсерінен қорғау үшін арнайы жабдықталған және соған арналған инженерлік құрылыс;

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстары қоры - азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдардың жұмыскерлері мен халықты қазіргі заманғы зақымдаушы құралдардың зақымдау (қирату) факторларының әсерінен, сондай-ақ төтенше жағдайлар кезінде қорғау үшін арнайы жабдықталған және соған арналған инженерлік құрылыстар жиынтығы;

Орналастыру схемасына сәйкес азаматтық қорғаныстың қорғану құрылыстары азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған мемлекеттік органның, ұйымдардың ең көп жұмыс істейтін ауысымын қорғау үшін, сондай-ақ медициналық ұйымдардың тасымалдауға келмейтін науқастарын қорғау үшін құрылады.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есепке қою тәртібі:

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын (оның ішінде азаматтық қорғаныстың мобильді қорғаныш құрылыстары) есепке қоюды азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның аумақтық органдары, мемлекеттік органдар, сондай-ақ балансында қорғаныш құрылыстары бар ұйымдар жүргізеді.

Теңгерімінде азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстары бар мемлекеттік органдар мен ұйымдар жыл сайын тиісті жылдың 1 желтоқсанына дейін азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның аумақтық органдарына қорғаныш құрылыстарының жай-күйі туралы ақпарат береді.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының тізбесін азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның аумақтық органдары жүргізеді.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының тізбесін түзету тиісті жылдың 1 қаңтарына жағдай бойынша жыл сайын жүзеге асырылады.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есепке алуды жүргізу үшін баспана (радиацияға қарсы баспана) паспорты және жылжымайтын мүлік объектісінің кадастрлық паспорты құжаттық негіз болып табылады.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының паспорттары қорғаныш құрылыстарын пайдалануға бергеннен кейін немесе азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын түгендеу қорытындылары бойынша ресімделеді.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын түгендеуді азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның аумақтық органдары жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп кемінде 3 (үш) жылда бір рет жүргізеді.

Түгендеу шеңберінде азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын кешенді тексеру жүзеге асырылады.

Азаматтық қорғаныс саласындағы уәкілетті органның аумақтық органдары есепте тұрмайтын азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын анықтаған жағдайда оларды есепке қою жүзеге асырылады.

Меншік иесі болмаған немесе меншік иесі азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысына меншік құқығынан бас тартқан жағдайда, осы объект Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің 242-бабына сәйкес иесіз жылжымайтын зат ретінде есепке алынады.

Иесіз заттар:

1. Меншік иесі жоқ немесе меншік иесі белгісіз зат не меншік иесі оның меншік құқығынан бас тартқан зат иесіз болып табылады.

2. Егер меншік иесі бас тартқан заттарға меншік құқығын алу туралы, олжа туралы, қараусыз жануарлар туралы (осы Кодекстің 246-бабы) және қазына (осы Кодекстің 247-бабы) туралы ережелер теріске шығармаса, иелену көнелігіне (осы Кодекстің 240-бабы) сәйкес иесіз қозғалмалы заттарға меншік құқығы алынуы мүмкін.

3. Иесі жоқ жылжымайтын заттарды олар табылған аумақтағы республикалық маңызы бар қалалардың, астананың, аудандардың, облыстық маңызы бар қалалардың жергілікті атқарушы органдарының өтініші бойынша

жылжымайтын мүлікті мемлекеттік тіркеуді жүзеге асыратын орган есепке алады. Жергілікті атқарушы орган иесі жоқ жылжымайтын зат есепке алынған күннен бастап бір жыл өткен соң бұл затты коммуналдық меншікке түсті деп тану туралы талап қойып сотқа жүгінеді.

Егер меншік иесі бұл туралы жариялау арқылы меншік құқығынан бас тартқан жағдайда, жергілікті атқарушы орган бас тарту туралы жарияланған кезден бастап бұл затты коммуналдық меншікке түсті деп тану туралы талаппен сотқа жүгінеді.

Коммуналдық меншікке түскен мүлікті есепке алу, сақтау, бағалау, одан әрі пайдалану және өткізу жөніндегі жұмыстарды ұйымдастыруды жергілікті атқарушы орган жүзеге асырады.

Осындай мүлікті өзінің меншігі ретінде иеленетін азаматтардағы немесе мемлекеттік емес заңды тұлғалардағы иесі жоқ жылжымайтын заттар есепке алынбайды және коммуналдық меншікке берілмейді.

Мемлекеттік меншікке түскен мүлікті есепке алу, сақтау, бағалау, одан әрі пайдалану және өткізу тәртібін Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайды.

Осындай мүлікке басқа тұлғаның меншік құқығы туындағанға дейін кез келген уақытта меншік иесі өзіне тиесілі жылжымайтын затты иесі жоқ зат ретінде есептен шығару туралы өтініш жасауға және оны өзінің іс жүзіндегі иелігіне қайта алуға құқылы.

Азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарының бар-жоғы туралы мәліметтер азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органына ұсынылады.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының түгендеу нөмірлерін азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның аумақтық органдары тиісті әкімшілік-аумақтық бірліктің аумағында белгіленетін берілген реттік нөмірге сәйкес береді.

2. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын қабылдау және пайдалану талаптары.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару тәртібі

Мынадай жағдайлардың бірінде азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстары есептен шығарылады:

– қоршау және тірек құрылыс конструкцияларының есептік қорғау қасиеттері жойылған кезде;

– «Азаматтық қорғаныс объектілерін құру және пайдалану қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 19

желтоқсандағы № 1357 қаулысына сәйкес осы ұйым үшін азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарына қажеттілік болмаған жағдайда.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару үшін құжаттаманы қарастыру мақсатында:

– мемлекеттік органның азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарына қатысты – мемлекеттік орган басшысының;

– ұйымның азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарына қатысты – ұйым басшысының шешімімен комиссия құрылады.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару үшін құрылатын комиссияның (бұдан әрі - комиссия) құрамына тиісті әкімшілік-аумақтық бірліктің азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстары қорының есебін жүргізетін азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның аумақтық органдарының өкілдері, сәулет, қала құрылысы, құрылыс және мемлекеттік сәулет-құрылыс істері, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық жөніндегі жергілікті атқарушы органның өкілдері, сондай-ақ үкіметтік емес ұйымдардың өкілдері келісім бойынша енгізіледі.

Комиссия азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығаруға жоспарланатын құжаттамаларды 30 жұмыс күні ішінде қарайды, мақсаты бойынша пайдалануға азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарының әзірлігін бағалайды және жұмыс нәтижелері бойынша бекітілген нысанға сәйкес азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару туралы акті жасайды немесе азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығарудан бас тарту туралы шешім қабылдайды.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару туралы актіге:

1) азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарының паспорты;
2) жылжымайтын мүлікке тіркелген құқықтар (ауыртпалықтар) және оның техникалық сипаттамалары туралы мәліметтер;

3) жылжымайтын мүлік объектісінің кадастрлық паспорты;

4) бекітілген үлгі бойынша осы азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарының жай-күйі туралы техникалық қорытынды (қоршау және тірек құрылыс конструкцияларының есептік қорғау қасиеттері жойылған кезде қоса беріледі);

5) Қазақстан Республикасының Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексіне сәйкес жұмылдыру тапсырмасының (тапсырысының) және азаматтық қорғаныс бойынша санатының болуы немесе болмауы туралы облыстың, республикалық маңызы бар қаланың және астананың жергілікті атқарушы органынан алынған ақпарат;

б) азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару нәтижесінде алған үй-жайлар мен жер телімін пайдалану жөніндегі ұсынымдар.

Төтенше жағдайлар салдарынан жарамсыз болған азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару үшін құжаттарды дайындаған кезде актілерге төтенше жағдайлар фактілерін растайтын құжаттар көшірмелері қоса беріледі.

Оларға қоса берілетін құжаттамамен (бұдан әрі – құжаттама) азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару туралы актілер төрт данада жасалады.

Қоса берілген құжаттамамен бірге Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару туралы актілерді (қағаз тасығышта) азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның аумақтық органдары бекітілгенге дейін азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органға келісуге жолдайды.

Азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті орган азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару туралы актілерді қоса берілген құжаттамамен бірге олар келіп түскен күннен бастап отыз күнтізбелік күн ішінде қарайды, жолданған материалдарды осы Қағидалардың талаптарына сәйкестігіне бағалайды.

Ескертулер болмаған жағдайда азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару туралы актілер жетекшілік ететін Қазақстан Республикасының Төтенше жағдайлар вице-министрімен келісіледі.

Келісуден бас тартылған жағдайда азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысының меншік иесіне негізделген жазбаша жауап жолданады.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару туралы келісілген актілерді:

- мемлекеттік органның азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарына қатысты - мемлекеттік орган басшысы;

- ұйымның азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарына қатысты – ұйым басшысы бекітеді.

Басшы шешімімен құрылған комиссия азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару туралы актіні бекіткеннен кейін:

- бірінші дана - азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органына;
- екінші дана - азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару туралы актіні бекіткен тиісті мемлекеттік органға;
- үшінші дана - есепте тұрған азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстары бар азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның аумақтық органдарына;

– төртінші дана - азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстары бекітілген ұйымға жолдайды.

Өзіндік бақылауға арналған сұрақтар

1. Есепке қоюды кімдер жүргізеді?
2. Ұйым жыл сайын қай күнге дейін жай-күй туралы ақпарат береді?
3. Түгендеу қандай мерзіммен жүргізіледі?
4. Комиссия құжаттарды қанша уақытта қарайды?
5. Есептен шығару негіздерінің екеуін атаңыз?

Практика сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Курсанттарға азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есепке алу, түгендеу, паспорттау, есептен шығару, сондай-ақ қабылдау және пайдалану тәртібінің негізгі нормаларын меңгерту және нормативтік-құқықтық құжаттардың мәнін жалпылама түсіндіру.

Негізгі бөлім:

1. Тапсырма. «НҚА және терминдер» қысқа құрылымдау. Мәтіннен нормативтік-құқықтық негіздерді атап жазыңыз:

- ҚР Азаматтық Кодексінің (242-бабы – иесіз мүлік);
- ҚР Үкіметінің 2014 жылғы 19 желтоқсандағы «Азаматтық қорғаныстың объектілерін құру және пайдалану қағидалары туралы» №1357 қаулысы;
- азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның аумақтық органдары арқылы есеп жүргізу қағидалары (мәтіндегі тәртіптер);
- келесі терминге анықтама беріңіз: АҚҚҚ, АҚҚҚ қоры, паспорт, кадастрлық паспорт, түгендеу, есептен шығару актісі.

2. Тапсырма. «Есепке қою тәртібі» алгоритмі жазу:

- кімдер есепке қояды (аумақтық орган/меморган/ұйым);
- жыл сайын 1 желтоқсанға дейін жай-күйі туралы ақпарат беру;
- тізбені 1 қаңтарға түзету;
- есепке алу құжаттық негізі: паспорт және кадастрлық паспорт;
- паспорттың рәсімделуі (пайдалануға бергеннен кейін немесе түгендеу қорытындысы бойынша);
- түгендеу кемінде 3 жылда 1 рет, кешенді тексерумен;
- есепте жоқ нысан анықталса – есепке қою;
- түгендеу нөмірін беру тәртібі (аумақтық орган).

Сабақты қорытындылау:

- негізгі ұғымдарды қайталау;

– білім алушылардың пікірін тыңдау.

Тапсырма:

1. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есепке алу және есептен шығару бойынша нормативтік – құқықтық құжаттар бойынша конспект жасау.

2. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын қабылдау және пайдалану талаптары тақырыбында шағын реферат әзірлеу.

КОӨЖ сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты

Курсанттарға азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есепке алу, түгендеу, паспорттау, есептен шығару, сондай-ақ қабылдау және пайдалану тәртібінің негізгі алгоритмін жалпылама түсіндіру.

Негізгі бөлім:

1. *Тапсырма: «Есептен шығару» кестесі және қажетті құжаттар:*

Кестені толтыру:

Көрсеткіш	Мазмұны
Есептен шығарудың негіздері	1) ... 2) ...
Комиссияны кім құрады	меморган және ұйым басшысы
Комиссия құрамына кімдер кіреді	аумақтық орган, сәулет, құрылыс (келісім бойынша)
Қарау мерзімі	30 жұмыс күні
Нәтиже	акт немесе бас тарту
Келісу, қарау	аумақтық орган → уәкілетті орган (30 күнтізбелік күн)
Бекіту	меморган және ұйым басшысы

«Есептен шығару актісіне» қоса берілетін құжаттарды толық тізіңіз:

- паспорт;
- тіркелген құқықтар, ауыртпалықтар және техникалық сипаттамалар;
- кадастрлық паспорт;
- техникалық қорытынды (қорғау қасиеті жойылса);
- жұмылдыру тапсырмасы, санаты бар-жоғы туралы ақпараты;
- босайтын үй-жай, жер телімін пайдалану ұсынымы.

2. *Тапсырма: Есептен шығару немесе есепке қою:*

Жағдай: ұйым балансындағы жертөле-қорғаныш құрылыста паспорт бар, бірақ 5 жыл бойы түгендеу жүргізілмеген. Қоршау конструкциялары

жартылай бүлінген, есептік қорғау қасиеттері туралы нақты қорытынды жоқ. Ұйым бұл нысанды қойма ретінде толық пайдаланғысы келеді.

1. Бірінші кезектегі әрекетіңіз қандай?

2. Есептен шығару үшін комиссияға қандай дәлел құжат керек?

3. Есептен шығаруға негіз бар жоғын қалай дәлелденеді?

4. Қандай жағдайда есептен шығару орнына нысанды қалпына келтіру, әзірлікке келтіру ұсынылады?

Нәтиже: Әр топ тапсырманы қорғайды және оқытушы түзетулер енгізеді, дұрыс нұсқаны бекітеді.

Сабақты қорытындылау:

– негізгі ұғымдарды қайталау;

– білім алушылардың пікірін тыңдау.

Тапсырма:

– Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есепке алу және есептен шығару бойынша нормативтік – құқықтық құжаттар бойынша конспект жасау.

КӨЖ ЖОСПАРЫ

Оқулықтардың, оқу құралдарының, монографиялар мен мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін және нормативтік-құқықтық құжаттырды оқу, зерделеу және конспекттеу:

1. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 11 сәуірдегі № 188-V «Азаматтық қорғау туралы» Заңы.

2. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 19 желтоқсандағы «Азаматтық қорғаныс объектілерін құру және пайдалану ережелерін бекіту туралы» №1357 қаулысы.

3. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 6 наурыздағы «Азаматтық қорғаныс іс-шараларын ұйымдастыру және жүргізу қағидаларын бекіту туралы» № 190 бұйрығы.

4. «Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есепке қою және есептен шығару қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрінің 2014 жылғы 30 мамырдағы № 265 бұйрығы.

5. Сәулет, қала құрылысы және құрылыс саласындағы мемлекеттік нормативтер Қазақстан Республикасының Құрылыс нормалары Қарапайым жасырын паналар ҚР ҚН 2.04-15-2024 СН РК 2.04-15-2024.

Өзіндік бақылауға арналған тест

1. «Азаматтық қорғаныс мүлкін сақтау, есепке алу, есептен шығару және кәдеге жарату қағидаларын бекіту туралы» бұйрығын көрсетіңіз:

- A) ҚР ТЖМ 2014 жылғы 18 мамыр №265
- B) ҚР ТЖМ 2014 жылғы 19 мамыр № 131
- C) ҚР ТЖМ 2014 жылғы 18 желтоқсан № 110
- D) ҚР ТЖМ 2014 жылғы 19 қарашадағы № 288
- E) ҚР ТЖМ 2014 жылғы 19 қарашадағы № 200

2. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару үшін құжаттаманы қарастыру мақсатында кімнің шешімімен комиссия құрылады:

A) мемлекеттік органның азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарына қатысты – мемлекеттік орган басшысының, ұйымның азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарына қатысты – ұйым басшысының шешімімен комиссия құрылады

B) мемлекеттік органның азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарына қатысты – мемлекеттік орган басшысының орынбасары немесе, ұйымның азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарына қатысты – ұйым басшысының орынбасары шешімімен комиссия құрылады

C) ұйымның азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарына қатысты – ұйым басшысының орынбасары шешімімен комиссия құрылады

D) мемлекеттік органның азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарына қатысты – мемлекеттік орган басшысының орынбасары

E) барлық жауаптар дұрыс

3. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару туралы актіге қосымша құжаттар тіркеледі:

A) азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарының паспорты, жылжымайтын мүлікке тіркелген құқықтар (ауыртпалықтар) және оның техникалық сипаттамалары туралы мәліметтер, жылжымайтын мүлік объектісінің кадастрлық паспорты, азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарының жай-күйі туралы техникалық қорытынды (қоршау және тірек құрылыс конструкцияларының есептік қорғау қасиеттері жойылған кезде қоса беріледі), Қазақстан Республикасының Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексіне сәйкес жұмылдыру тапсырмасының (тапсырысының) және азаматтық қорғаныс бойынша санатының болуы немесе болмауы туралы облыстың, республикалық маңызы бар қаланың және астананың жергілікті атқарушы органынан алынған ақпарат, азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару нәтижесінде алған үй-жайлар мен жер телімін пайдалану жөніндегі ұсынымдар

В) Қазақстан Республикасының Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексіне сәйкес жұмылдыру тапсырмасының (тапсырысының) және азаматтық қорғаныс бойынша санатының болуы немесе болмауы туралы облыстың, республикалық маңызы бар қаланың және астананың жергілікті атқарушы органынан алынған ақпарат, азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару нәтижесінде алған үй-жайлар мен жер телімін пайдалану жөніндегі ұсынымдар

С) азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарының паспорты, жылжымайтын мүлікке тіркелген құқықтар (ауыртпалықтар) және оның техникалық сипаттамалары туралы мәліметтер

Д) азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару нәтижесінде алған үй-жайлар мен жер телімін пайдалану жөніндегі ұсынымдар

Е) барлық жауаптар дұрыс

4. АҚҚҚ есептен шығару туралы келісілген актілерді кім бекітеді:

А) мемлекеттік органның азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарына қатысты - мемлекеттік орган басшысы, ұйымның азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарына қатысты – ұйым басшысы бекітеді

В) мемлекеттік органның азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарына қатысты - мемлекеттік орган басшысының орынбасары, ұйымның азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарына қатысты – ұйым басшысының орынбасары бекітеді

С) мемлекеттік органның азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарына қатысты - мемлекеттік орган басшысының орынбасары

Д) ұйымның азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарына қатысты – ұйым басшысының орынбасары бекітеді

Е) барлық жауаптар дұрыс

5. Комиссия азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығаруға жоспарланатын құжаттамаларды қанша жұмыс күні ішінде қарайды:

А) 30 жұмыс күні ішінде қарайды

В) 20 жұмыс күні ішінде қарайды

С) 10 жұмыс күні ішінде қарайды

Д) 15 жұмыс күні ішінде қарайды

Е) 5 жұмыс күні ішінде қарайды

№ 9 ТАҚЫРЫП.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының функционалдық талаптары, көлемдік-жоспарлау және конструктивтік шешімдері.

Курстың мақсаты: Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарына қойылатын функционалдық талаптары, көлемдік-жоспарлау шешімдері және АҚКҚ конструктивтік шешімдерін әзірлеу бойынша негізгі ережелер мен талаптарын білу және жалпылама түсіну.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. АҚКҚ қойылатын функционалдық талаптары.
2. АҚКҚ көлемдік-жоспарлау шешімдері.
3. АҚКҚ конструктивтік шешімдерін әзірлеу бойынша негізгі ережелер мен талаптары.

Дәрістің мәтіні:

1. АҚКҚ қойылатын функционалдық талаптары.

Азаматтық қорғаныс ғимараттары мен имараттары техникалық, қолданымдылық және санитарлық гигиеналық параметрлері бойынша жобалағанда, олардың құрылысын салғанда және пайдаланған кезде мына функционалдық талаптар орындалуы қажет:

а) механикалық беріктігі мен тұрақтылығы жағынан осы нысандар соғыс кезінде не төтенше жағдайлар кезінде баспана мен радиацияға қарсы пана ретінде пайдаланғанда олар барлық жарылыстар мен радиация сәулеленуінен, механикалық, технологиялық және табиғи әсерлерге апатсыз және қирамай, барынша максималды төтеп бере алулары қажет;

б) нысандардың өртке қарсы қауіпсіздігі – жанбайтын, отқа төзімділігі өте жоғары құрылыс материалдарын қолдану арқылы, жану мен от пен түтіннің таралуын болдырмау, түтін сорғыштарды қолдану, құрылыс құрылымдарының белгіленген уақыт аралығында беріктігі мен тұтастығын сақтап қалуы үшін өртке қарсы шараларды қолдану;

в) баспана мен радиацияға қарсы пана ретінде пайдалануға арналған ғимараттар, имараттар мен бөлмелер мына талаптарға сай жобалануы және салынулары қажет:

– соғыс кезінде не төтенше жағдайлар кезінде апаттық жағдайлар мен қираулар орын алмауы үшін нақты конструктивтік-технологиялық шешімдер қабылданып, орындалуы керек;

– соғыс кезінде не төтенше жағдайлар кезінде кемтар адамдар мен паналаушы адамдар азаматтық қорғаныс нысандарына еш кедергісіз кіре алатын жағдайлар жасалуы керек;

– соғыс кезінде не төтенше жағдайлар кезінде адамдардың өмірі мен денсаулығын қорғап қалу үшін өмірге қажетті техникалық жүйелер мен санитарлық-гигиеникалық шарттар болуы керек;

– баспана мен радиацияға қарсы пана ретінде пайдалануға арналған ғимараттар, имараттар мен бөлмелерді жобалағанда және салғанда табиғи-климаттық, санитарлық-гигиеникалық талаптарды, паналаушылардың ең көп санын ескере отырып орындау керек.

Баспаналар мен радиацияға қарсы паналар адамның өмірге қажетті сұраныстарын қанағаттандыратын қосалқы бөлмелермен, сонымен қатар медициналық көмек алу қондырғыларымен жабдықталуы қажет.

Азаматтық қорғаныс ғимараттары мен имараттары биік ғимараттар мен электр желілері құлауы мүмкін, коммуналдық шаруашылық техникалық қамту жүйелерінің істен шығу қаупі бар нысандар ретінде қарастырылуы қажет.

Азаматтық қорғаныс ғимараттары мен имараттарын жобалау бейбіт уақытта қоршаған ортаны қорғау талаптарына сай орындалуы қажет.

Жұмыс сипаттамаларына қойылатын талаптар.

Баспаналарды орналастырудың талаптары:

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш имараттары соғыс жағдайында паналаушыларды жалпы жойғыш қарудың әсерінен қорғау үшін пайдаланылады және бейбіт уақытта экономиканың нысандарының қажеті мен халыққа қызмет көрсету үшін қолданылуы қажет.

Баспананы жобалау жаңа имаратты жобалау немесе қолданыстағы кәсіпорындарды, ғимараттар мен имараттарды қайта құруға арналған тапсырыстың құрама бөлігі болып табылады.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш имараттарын жобалау кезінде құрылыстың нақты алаңшағындағы конструкциялар оның функционалдық тиімділігіне және экономикалық мақсатқа лайықтылығына қарай қабылдануы қажет.

Баспана жобалық тапсырысының құрамы, жоба кезеңдері, жобаны жасау мен өңдеу өндіріс және тұрғын-азаматтық құрылыс жобасы мен сметасын жасауға арналған нұсқама талаптарына сәйкес қабылданады.

Баспананы жобалау тапсырысында нұсқаудың талаптарына қосымша қорғаныс баспанасының класын (тобын), қорғанатын ерлер мен әйелдердің санын, ауа желдеткішінің режимдерін, бейбіт уақытта бөлмелердің мақсаттық

пайдалануын, жобаның техникалық-экономикалық көрсеткіштерін көрсету қажет.

Баспананың жұмыстық жобалары (жобалар, жұмыстық құжаттар) кәсіпорынның, ғимараттың, имараттың жұмыстық жобалар (жобалар, жұмыстық құжаттар) құрамына дербес тараулар (бөліктері, томдары, альбомдары және т.б.) ретінде орындалып, кіреді.

Ғимараттың паналы бөлігінде немесе оқшау жерасты имаратта орналасқан қорғаныс имараттарының бөлмелерінің құрамы оларды бейбіт уақытта пайдаланылатындай анықталуы қажет, және бейбіт уақытта пайдаланылатын бөлмелердің аудандары қорғаныс имараттарына қажетті аудандардан аспауы керек.

Қорғаныс имараттарына лайықталынатын қойманың бөлмелері тиейтін, жинақтайтын және түсіретін транспорт құрылымдарымен жабдықталуы қажет.

Баспаналарды жобалағанда олар арқылы өтетін су, кәріз, жылыту құбырларын, электрмен қамту жолдарын, сонымен қатар сығылған ауа құбырларын, газ құбырларын және ыстық су құбырларын баспананың бөлмелері арқылы жүргізуге тыйым салынады.

Іргелес баспаналарда аталған инженерлік коммуникацияларды, егер олар ғимараттардың (*имараттардың*) жүйелерімен біріктіріле орындалған болса, баспаналардың қорғаныстық қасиеттерін жоймайтын жағдайда ғана және жабатын не өшіретін қондырылғылармен жабдықталғанда ғана жүргізуге болады.

Кәріз құбырлары баспана еденіне немесе жабынды астына берік бекітілген болат құбырлар ішіне не темірбетон қораптарына орналастырылуы қажет.

Іргелес баспананың жабындысы үстімен жүргізілген ғимараттың су, жылыту және кәріз жүйелері оларды бейбіт уақытта қарау және жөндеу жұмыстарын жасау үшін арнайы коллекторлар (*бетон немесе темірбетон арналарда*) ішіне орналастырылуы керек. Коллекторлардың ағыс бағытында ылдиламасы болуы керек.

Баспаналар жаңбырдың суы астында бату мүмкіндігінен қорғаныста болуы керек, және ғимараттың немесе имараттың жоғарғы қабаттарында орналасқан ыдыстардың қирауынан аққан басқа да сұйықтардан қорғаныста болуы керек.

Баспананың көлемді-жоспарлық және конструктивтік шешімдеріне қойылатын талаптар.

2. АҚҚК көлемдік-жоспарлау шешімдері.

Көлемді-жоспарлық шешімдері:

Баспаналар үшін лайықталған бөлмелерге өтетін өткелдер мен ойықтардың өлшемдері осы бөлмелерге оларды бейбіт уақытта пайдалану мақсаттарына сай осы бөлімнің және басқа нормативтік құжаттардың талаптарына сәйкес болуы керек.

Гимараттан шыға берістің жалпы ені баспанаға кіре берістері ендерінің қосынды шамасынан кем болмауы керек.

Биіктетілген және баспананың бірінші қабаттарына жапсарласқан кіре берістердің конструктивтік-жобалық шешімдері өткіш радиациядан қажетті қорғанысты қамтамассыз етуі және қорғалған бөлмелерге сәулелердің тура түсуін болдырмайтын болуы керек.

Бейбіт уақытта қойма бөлмелері ретінде қолданылатын іргелес баспаналар үшін кәсіпорынның аумағынан кіретін кіре берістер саны кем дегенде бірден аз болмауы керек.

Барлық баспаналарға кіре берістер, тамбурлар-шлюздермен жабдықталғандарынан басқалары, тамбурлармен жабдыкталуы керек.

Бейбіт уақытта қолданылатын және қорғаныстық-герметикалық және герметикалық есіктермен жабдықтаған кіре берістер өртке қарсы қойылатын талаптарға сәйкес болуы керек.

Тамбур-шлюздің ені, тамбурдың және тамбур алдының ені мен ұзындығы есіктердің айқара ашылғанында есік жалпақтығынан неғұрлым енді болуы керек.

Баспаналар ретінде лайықталған бөлмелердің бір апаттық (*эвакуациялық*) шыға берісі болуы керек.

Баспанадан тоннелге шыға беріс қабырғаның тысқы және ішкі жақтарына орналастырылған қорғаныстық-саңлаусыз және саңлаусыз қақпақтармен жабдыкталуы керек.

Кіретін және апаттық шыға берістер атмосфералық жауын-шашындардан және жер бетіндегі сулардан қорғаныста болулары керек.

Кіре берістерді атмосфералық жауын-шашындардан қорғайтын павильондар жеңіл, жанғыш емес материалдардан орындалуы керек.

3. АҚКҚ конструктивтік шешімдерін әзірлеу бойынша негізгі ережелер мен талаптары.

Конструктивтік шешімдер:

Баспаналар үшін лайықталған бөлмелердің конструкциялары паналаушыларды серпінді толқындардың, иондағыш сәулелерден, сәулеленуден және жылу әсерінен қорғауды қамтамассыз етуі қажет.

Баспаналар үшін лайықталған бөлмелер саңлаусыз болуы керек.

Жер бетінен жоғары шығып тұрған немесе қорғалмаған жертөлелерге жабыса орналасқан, топырақ үйіндісімен көмілмеген темірбетон қабырғалардың, сонымен қатар кіре берістерге жабыса орналасқан қабырғалардың термоизоляциялық қабаттары болуы керек.

Ғимараттың жерүсті бөлігі элементінің қабысуының құрылымдық шешімдері ғимараттың жерүсті конструкциясының сүйене орналасқан баспана жабындысына еркін сүйенуін қамтамасыз етуі керек.

Майысатын және орталық емес қысыдатын темірбетон элементтердің ең күш түскен жерлерінде көлденең арматураларды жиірек орналасуын қамтамасыз ету керек.

Тіреулер мен фундаменттерді құрама немесе біртұтас темірбетоннан жобалау керек.

Негізгі тірегіш қабырғаның және бағаналардың жабындылармен және фундаментпен түйіскен жерлері құрастыру мен есептік күштер түскенде баспананың кеңістіктік қаталдығын қамтамасыз етуі қажет.

Азық түлік сақтауға арналған бөлменің еденін бетондағанда салынатын тор болат сымнан болуын қадағалау керек.

Азық түлік сақтауға арналған бөлменің кіретін есіктері тұтас, саңылаусыз, цинктелінген болат жабындымен қапталған болуы керек.

Баспанаға лайықталынған бөлменің сыртқы байланыстарын қамсыздандыратын коммуникациялар және ішкі жабдықтар жүйесінің қызмет етуін сыртқы қауіпті әсерден қамтамасыз ету үшін енгізілген тораптарда қосымша компенсациялық құрылғылар қаралуы керек.

Гидрооқшаулау және саңылаусыздандыру

Су басу ықтималдығы жоғары және ылғалды топырақты аймақтарда орналасатын баспаналарда гидрооқшалауды орама материалдан және жеке қаңылтырлардан жасағанда есептік жүктеменің әсерінен болатын шарттарды есепке алып орындау керек.

Көрсетілген баспаналарды жобалағанда анықтауға қоршаушы конструкцияларда жарықшақтардың болу қаупі бар аймақтарын анықтау қажет және олардың ең қатал есептік қауіпті әсер кезінде енінің ашылып кетуін де есептеу керек.

Инженерлік коммуникацияның енгізілген жерлері оларды қарауға және баспананың ішкі жағынан жөндеу үшін жетімді болуы керек.

Электрмен қамту және байланыс тораптарының байланыстырылған (құбырлы) бөліктерінде бос орындарды кабелдік мастикамен құю көзделуі тиіс.

Радиацияға қарсы паналардың (әрі қарай - РКП) көлемдік жоспарлануы және конструктивтік шешімдері

Денсаулық сақтау мекемелері үшін радиацияға қарсы паналарда келесі негізгі бөлмелер болуы керек:

– ауырғандар мен емделіп келе жатқандарды орналастыру үшін, медициналық және қызметкөрсететін персоналдар үшін, процедура (таңатын жер), буфет және медбикенің бекеттері үшін.

Ауа алмастырғышты (*вентилятор*) қолмен қосқанда шаңға қарсы сүзгіштерде қызмет көрсететін персоналдың радиациялық тұра сәулелену мүмкіндігін болдырмайтын қорғаныс экрандары болуы керек.

Радиацияға қарсы паналардың тысқы қоршаушы конструкциялары сол жердің радиоактивті залалданған аумақтың иондаушы сәулелерінің әсерінен және соққы толқындардың әсерінен қорғау қабілеті болуы керек.

Радиацияға қарсы паналардың негізгі бөлмелерінде радиоактивті шөгулерден залалдануды болдырмау үшін терезелердің қорғалмаған бөліктерінде қалқалайтын қондырғылар көзделуі керек.

Радиацияға қарсы паналардың кіре берістеріне кәдімгі есіктер қондырылуы керек. Бұл ретте аз бұзылуы ықтимал зонасында соққы толқындар әсері кезінде есік тақтайшасын ашық жағдайда ұстап тұратын құрылғы болуын көздеу қажет.

Жүктемелер мен әсерлер және олардың есептік сипаттамалары

Темірбетон элементтерінің беріктігін есептеу

Конструкциялар бөлмелерді бейбіт уақытта пайдаланғанда жүктемелер мен әсерлердің қосынды әсеріне шыдамдылығы, сонымен қатар кейбір бөліктерінің пайдалану кезінде ғимараттар мен имараттардың жоғарғы қабаттарының салмақтық әсерінен отырып қалу кезінде баспананың сақталып қалуы есептеумен тексерілуі керек.

Құрылыс конструкцияларын жобалау нормаларын ескере отырып, тұрақты және уақытша жүктемелер мен әсерлер есептеулер арқылы анықталуы қажет.

Баспаналардың темірбетон конструкциясының элементінің беріктік есебі элементтің бойлық өсіне нормал және қиғаштау қималары үшін орындалуы керек. Сонымен қатар, элементтің есебі күштің жергілікті әсері (*бүктелу және сығылу*) үшін де орындалуы қажет.

Құрама-біртұтас темірбетон конструкциялар уатқыш кернеудің әсеріне есептеулер арқылы тексерілуі керек.

Қорғаныстық имараттарында алдын ала күш салынған темірбетон конструкцияларды қолданғанда материалдардың есептік сипаттамаларына міндетті шектік әсер баспаналарда жарықтар болдыратын әсерлерден артық болуы керек.

Алдын ала күш салынған темірбетон конструкцияларды пайдаланғанда, егерде арматура бетонмен толық бекітілмесе, баспаналарда оларды қолдануға болмайды.

Орталықтық емес қысылған элементтер:

– сыртқы күш қима симметриясының жазықтығына әсер еткенде және арматура осы жазықтыққа перпендикуляр жинақталған жағдайда элементтің бойлай осіне нормал қима есебі берілген тепе теңдік шартына сай анықталатын бетонның қысылған зонасының салыстырмалы биіктігі мен бетонның қысылған зонасының салыстырмалы биіктігінің шектік мәніне қатынасы арқылы табылуы керек (мәнінде элементтің шектік қысым күйінің арматураның есептік созылу кедергісіне теңесуі бір уақытта жетеді).

Аралық тіреулерге қойылатын кесілмеген құрама-біртұтас майыспалы конструкциялар материалдардың түйіскен жерлерінде пайда болатын опырылу кернеуіне шыдамы есептеу арқылы тексеруден өткізілуі керек.

Паналардың қоршаушы конструкциялары радиация әсерлерін жеткілікті деңгейге дейін азайтуды қамтамасыз етулері қажет.

Өзіндік бақылауға арналған сұрақтар

1. Функционалдық талаптардың 3 түрін атаңыз.
2. Тамбур немесе тамбур-шлюздердің негізгі міндеті?
3. Апаттық шығу бойынша негізгі талап қандай?
4. Баспана арқылы қандай коммуникацияларды жүргізуге болмайды?
5. Гидрооқшаулау қандай жағдайда күшейтіледі?

Практика сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

АҚ қорғаныш құрылыстарына қойылатын функционалдық талаптарды, көлемдік-жоспарлау шешімдерін және конструктивтік шешімдерді әзірлеу бойынша негізгі ережелер мен талаптарды меңгерту, талаптарды нақты жағдайға қолдана отырып жалпылама түсінік қалыптастыру.

Негізгі бөлім:

1. *Тапсырма. Функционалдық талапты жүйелеп, әрқайсына 1 дәлел немесе мысал жазу:*

- беріктік және тұрақтылық (*жарылыс, радиация, табиғи және техногендік әсер*);
- өрт қауіпсіздігі (*жанбайтын материал, от немесе түтін таралмауы*);
- қолжетімділік (*кемтар адамдардың кедергісіз кіруі*);

– тіршілікті қамтамасыз ету және санитарлық-гигиена (желдету режимдері, санитарлық жағдай).

2. Тапсырма. «Көлемдік-жоспарлау шешімі» берілген мәтінге сүйеніп, баспанаға арналған жоспар құрастыру:

- кіре берістер саны және ендерінің сәйкестігі;
- тамбур, тамбур-шлюз талаптары (өлшемдері, есіктер ашылғандағы жағдай);
- кемінде 1 апаттық (эвакуациялық) шығу;
- кіретін/апаттық шығулардың жауын-шашын және жерүсті суларынан қорғалуы;
- павильондардың материалы (жеңіл, жанбайтын);
- ойық/өтпелер өлшемдерінің бейбіт уақыттағы пайдалануға сәйкестігі;
- сәуленің тура түсуін болдырмау (кіреберіс шешімі);
- қойма ретінде қолданылса – кәсіпорын аумағынан кемінде 1 кіреберіс;
- өртке қарсы талаптар (герметикалық есік бар кіреберістер).

3. Тапсырма. Конструктивтік шешімдер бойынша инженерлік негіздеме, төмендегі 6 тақырып бойынша қысқа инженерлік талаптар тізімін жасаңыз:

- темірбетон элементтері және арматуралау (көлденең арматураны жиілету, норма немесе қиғаш қима есебі);
- түйіспелер және кеңістіктік қаттылық (қабырға-бағана-жабын-фундамент түйіні);
- коммуникациялар және енгізілім тораптары (қосымша компенсация, жөндеуге жетімділік);
- гидроокшаулау/саңлаусыздандыру (ылғалды топырақ, су басу қаупі, жарықшақ қаупі);
- тыйым салынатын/шектеулі коммуникациялар (газ, ыстық су, сығылған ауа және т.б. өткізбеу).

Сабақты қорытындылау:

- сабақ бойынша негізгі тұжырымдарды шығару;
- курсанттардың жұмысын бағалау және келесі сабаққа ұсыныстар беру.

Тапсырма:

- азаматтық қорғаныштың қорғаныс құрылысы бойынша конспект дайындау және сәйкес баяндама немесе реферат әзірлеу.

КОӨЖ сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

АҚ қорғаныш құрылыстарына қойылатын функционалдық талаптарды, көлемдік-жоспарлау шешімдерін және конструктивтік шешімдерді әзірлеу бойынша негізгі ережелер мен талаптарды білімін тереңдету және жүйелеу.

Негізгі бөлім:

Тапсырма. Қалыптасқан жағдай бойынша ұйым ғимарат жертөлесінде баспана бейімделмек. Үстінен су немесе жылыту құбырлары өтеді, кіреберіс тар, апаттық шығу қарастырылмаған, ылғалды топырақ аймақ. Осыған нақты шеші жолдарын ұсыныңыз:

– жоспарлау бойынша (кіреберіс, тамбур, апаттық шығу, су басудан қорғау);

– конструкция бойынша (гидрооқшаулау, саңлаусыздандыру, кіреберіс тораптары);

– коммуникациялар бойынша (тыйымдар немесе коллекторға шығару);

Нәтижесінде нақты дәлелделген ұсыныстар тізімі.

Сабақты қорытындылау:

– сабақ бойынша негізгі тұжырымдарды шығару;

– курсанттардың жұмысын бағалау және келесі сабаққа ұсыныстар беру.

Тапсырма:

– азаматтық қорғаныштың қорғаныс құрылысы бойынша конспект дайындау.

КӨЖ ЖОСПАРЫ

Оқулықтардың, оқу құралдарының, монографиялар мен мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін және нормативтік-құқықтық құжаттарды оқу, зерделеу және конспекттеу:

1. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 11 сәуірдегі № 188-V «Азаматтық қорғау туралы» Заңы.

2. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 19 желтоқсандағы «Азаматтық қорғаныс объектілерін құру және пайдалану ережелерін бекіту туралы» №1357 қаулысы.

3. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 6 наурыздағы «Азаматтық қорғаныс іс-шараларын ұйымдастыру және жүргізу қағидаларын бекіту туралы» №190 бұйрығы.

4. Сәулет, қала құрылысы және құрылыс саласындағы мемлекеттік нормативтер Қазақстан Республикасының Құрылыс нормалары Қарапайым жасырын паналар ҚР ҚН 2.04-15-2024.

Өзіндік бақылауға арналған тест

1. Көлемді-жоспарлық шешімдері:

A) барлық жауаптар дұрыс

B) баспаналар үшін лайықталған бөлмелерге өтетін өткелдер мен ойықтардың өлшемдері осы бөлмелерге оларды бейбіт уақытта пайдалану мақсаттарына сай осы бөлімнің және басқа нормативтік құжаттардың талаптарына сәйкес болуы керек

C) ғимараттан шыға берістің жалпы ені баспанаға кіре берістері ендерінің қосынды шамасынан кем болмауы керек

D) биіктетілген және баспананың бірінші қабаттарына жапсарласқан кіре берістердің конструктивтік-жобалық шешімдері өткіш радиациядан қажетті қорғанысты қамтамасыз етуі және қорғалған бөлмелерге сәулелердің тура түсуін болдырмайтын болуы керек

E) бейбіт уақытта қойма бөлмелері ретінде қолданылатын іргелес баспаналар үшін кәсіпорынның аумағынан кіретін кіре берістер саны кем дегенде бірден аз болмауы керек

2. Конструктивтік шешімдер:

A) барлық жауаптар дұрыс

B) баспаналар үшін лайықталған бөлмелердің конструкциялары паналаушыларды серпінді толқындардың, иондағыш сәулелерден, сәулеленуден және жылу әсерінен қорғауды қамтамасыз етуі қажет

C) баспаналар үшін лайықталған бөлмелер саңлаусыз болуы керек

D) жер бетінен жоғары шығып тұрған немесе қорғалмаған жертөлелерге жабыса орналасқан, топырақ үйіндісімен көмілмеген темірбетон қабырғалардың, сонымен қатар кіре берістерге жабыса орналасқан қабырғалардың термоизоляциялық қабаттары болуы керек

E) ғимараттың жерүсті бөлігі элементінің қабысуының құрылымдық шешімдері ғимараттың жерүсті конструкциясының сүйене орналасқан баспана жабындысына еркін сүйенуін қамтамасыз етуі керек

3. Темірбетон элементтерінің беріктігін есептеу жүргізіледі:

A) барлық жауаптар дұрыс

B) конструкциялар бөлмелерді бейбіт уақытта пайдаланғанда жүктемелер мен әсерлердің қосынды әсеріне шыдамдылығы, сонымен қатар кейбір бөліктерінің пайдалану кезінде ғимараттар мен имараттардың жоғарғы қабаттарының салмақтық әсерінен отырып қалу кезінде баспананың сақталып қалуы есептеумен тексерілуі керек

С) құрылыс конструкцияларын жобалау нормаларын ескере отырып, тұрақты және уақытша жүктемелер мен әсерлер есептеулер арқылы анықталуы қажет

Д) баспаналардың темірбетон конструкциясының элементінің беріктік есебі элементтің бойлық өсіне нормал және қиғаштау қималары үшін орындалуы керек

Е) құрама-біртұтас темірбетон конструкциялар уатқыш кернеудің әсеріне есептеулер арқылы тексерілуі керек

4. Баспана мен радиацияға қарсы пана ретінде пайдалануға арналған ғимараттар, имараттар мен бөлмелер мына талаптарға сай жобалануы және салынулары қажет:

А) Барлық жауаптар дұрыс

В) соғыс кезінде не төтенше жағдайлар кезінде апаттық жағдайлар мен қираулар орын алмауы үшін нақты конструктивтік-технологиялық шешімдер қабылданып, орындалуы керек

С) соғыс кезінде не төтенше жағдайлар кезінде кемтар адамдар мен паналаушы адамдар азаматтық қорғаныс нысандарына еш кедергісіз кіре алатын жағдайлар жасалуы керек

Д) соғыс кезінде не төтенше жағдайлар кезінде адамдардың өмірі мен денсаулығын қорғап қалу үшін өмірге қажетті техникалық жүйелер мен санитарлық-гигиеникалық шарттар болуы керек

Е) баспана мен радиацияға қарсы пана ретінде пайдалануға арналған ғимараттар, имараттар мен бөлмелерді жобалағанда және салғанда табиғи-климаттық, санитарлық-гигиеникалық талаптарды, паналаушылардың ең көп санын ескере отырып орындау керек

5. Денсаулық сақтау мекемелері үшін радиацияға қарсы паналарда келесі негізгі бөлмелер болуы керек:

А) ауырғандар мен емделіп келе жатқандарды орналастыру үшін, медициналық және қызмет көрсететін персоналдар үшін, процедура (таңатын жер), буфет және медбикенің бекеттері

В) анамен бала бөлмесі

С) қоғамдық тәртіпті сақтау қызметкерлері бөлмесі

Д) комендант

Е) кезекшілік бөмесі

№10 ТАҚЫРЫП.

Басқару пункттерінің (қосалқы, қала сыртындағы, жылжымалы) мақсаты және жабдықтау ерекшеліктері.

Күрстың мақсаты: Басқару пункттерінің (қосалқы, қала сыртындағы, жылжымалы) мақсаты, оларды жабдықтау ерекшеліктері және Қазақстан Республикасының азаматтық қорғау туралы заңнамасындағы пайдаланылатын негізгі ұғымдар және негізгі нормативтік – құқықтық құжаттардың негіздерін жалпылама түсіну.

1. Басқару пункттерінің (қосалқы, қала сыртындағы, жылжымалы) мақсаты.

2. Басқару пункттерінің (қосалқы, қала сыртындағы, жылжымалы) жабдықтау ерекшеліктері.

Дәрістің мәтіні:

1. Басқару пункттерінің (қосалқы, қала сыртындағы, жылжымалы) мақсаты.

Азаматтық қорғаныс объектілеріне:

Қосалқы (қалалық, қала сыртындағы), көмекші және жылжымалы басқару пункттері, азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысжайлары, ең қарапайым жасырын паналар, азаматтық қорғаныс мүлкін сақтауға арналған қойма үй-жайлары жатады.

Азаматтық қорғау күштері мен құралдарын жедел басқару үшін қосалқы (қалалық, қала сыртындағы), көмекші және жылжымалы басқару пункттері құрылады.

Басқару пункттері – азаматтық қорғауды басқару органдарын орналастыруға және олардың жұмысын қамтамасыз етуге арналған, техникалық құралдармен, тыныс-тіршілікті қамтамасыз ету элементтерімен арнайы жабдықталған және жарақталған мемлекеттік органдардың құрылыстары немесе көлік құралдары.

Жылжымалы басқару пункті – азаматтық қорғауды басқару органдарын орналастыруға және жұмысын қамтамасыз етуге арналған көлік құралы.

Қосалқы басқару пункті (қалалық, қала сыртындағы) – соғыс жағдайы кезеңінде немесе соғыс уақытында азаматтық қорғаудың басқару органының пайдалануы үшін арнайы жабдықталған, байланыс құралдарымен және арналарымен жарақтандырылған құрылысжай, стационарлық басқару пункті.

Көмекші басқару пункті – алдын ала құрылатын және соғыс жағдайы кезеңінде немесе соғыс уақытында күштер мен құралдарды азаматтық қорғаныстың басқару пункттерінен басқару қиындағанда немесе мүмкін болмағанда іске қосылатын арнайы жабдықталған құрылысжай, қосалқы басқару пункті.

Азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті орган Қазақстан Республикасының Азаматтық қорғаныс бастығы мен орталық атқарушы органдар үшін қосалқы (*қала сыртындағы*) және жылжымалы басқару пункттерін құруды қамтамасыз етеді.

Бұл ретте жылжымалы басқару пункттері республикалық азаматтық қорғау қызметтерін қамтамасыз етуге және олардың жұмыс істеуіне жауапты орталық атқарушы органдар үшін ғана құрылады.

Орталық атқарушы органдар қосалқы (*қалалық*) және көмекші басқару пункттерін құруды қамтамасыз етеді.

Қазақстан Республикасының Президентіне тікелей бағынатын және есеп беретін мемлекеттік органдар, сондай-ақ жергілікті атқарушы органдар қосалқы (*қалалық, қала сыртындағы*), көмекші және жылжымалы басқару пункттерін құруды қамтамасыз етеді. Бұл ретте жылжымалы басқару пункттері азаматтық қорғаныс топтарына жатқызылған облыстардың, қалалардың жергілікті атқарушы органдары, сондай-ақ құқық қорғау органдары мен арнаулы мемлекеттік органдар үшін ғана құрылады.

Орталық атқарушы органдарды, Қазақстан Республикасының Президентіне тікелей бағынатын және есеп беретін мемлекеттік органдарды салалық белгісі бойынша бір қосалқы (*қалалық, қала сыртындағы*) басқару пунктінде бірге орналастыруға жол беріледі.

2. Басқару пункттерінің (қосалқы, қала сыртындағы, жылжымалы) жабдықтау ерекшеліктері.

Қосалқы басқару пункттері азаматтық қорғаныс топтарына жатқызылған қалалардың (*қалалық қосалқы басқару пункттерін қоспағанда*) қирауы мүмкін аймақтарынан, апатты су жайылуы мүмкін аймақтардан және күшті әсер ететін улы заттар таралуы мүмкін аймақтардан тыс, сондай-ақ шекаралас мемлекеттермен шектеспейтін аудандарда орналастырылады.

Қалалық қосалқы басқару пункттері қала шегінде, азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдардың аумағынан тыс орналастырылады.

Қосалқы басқару пункттерінің негізгі элементі басқару орталығы, басшылыққа, жедел құрамға, жедел-кезекші қызмет және мемлекеттік

құпияларды қорғау бөлімшелеріне арналған үй-жайлары бар жедел зал болып табылады.

Қосалқы басқару пункттерінің құрамына қорғалған және қорғалмаған байланыс тораптары, қабылдаушы-таратушы орталық, орталықтандырылған құлақтандыру аппаратурасына, радиохабар тарату және спутниктік байланыс құралдарына, ақпаратты қабылдау және тарату пункттеріне арналған үй-жайлар да кіреді.

Жедел зал техникалық байланыс құралдарымен, ахуалды бейнелеу құралдарымен (*оның ішінде бейнеқабырғалар*), ұйымдастыру техникасымен және жұмыс құжаттамасымен жасақталады.

Әскери қақтығыстар туындаған кезде Қазақстан Республикасының Президентіне тікелей бағынатын және есеп беретін мемлекеттік органдардың қосалқы (*қалалық, қала сыртындағы*), көмекші және жылжымалы басқару пункттері істен шыққан жағдайда орталық және жергілікті атқарушы органдар ең қарапайым жасырын паналардың базасында қосымша басқару пункттерін құруды жүзеге асырады.

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалаларда азаматтық қорғаныстың қалалық және қаладан тыс басқару пункттері паналайтын орындарда орналастырылады.

Азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылмаған қалаларда азаматтық қорғаныстың қалалық қосалқы басқару пункттері радиацияға қарсы қорғану орындарында орналастырылады.

Қала сыртындағы қосалқы басқару пункттерін азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалалардан 20-дан 100 шақырымға дейінгі шекте ықтимал апаттық су басудан қауіпсіз аймақтардағы паналайтын жерлерде орналастырады.

Қосалқы басқару пункттері азаматтық қорғаудың төмен тұрған басқару органдарының басқару пункттерінің базасында құрылады.

Жылжымалы басқару пункттері өтімділігі жоғары автомобильдердің, әуе кемелерінің, теңіз, өзен және теміржол көлігінің базасында құрылады.

Жүріп өту мүмкіндігі жоғары автомобильдер базасындағы жылжымалы басқару пункттері 1034-2021 "Азаматтық қорғаудың жылжымалы басқару пункті" Қазақстан Республикасы Ұлттық әскери стандартының талаптарын ескере отырып құрылады.

Стандарттың мақсаты – азаматтық қорғау саласында қолданылатын жылжымалы басқару пункттерін:

- бірыңғай техникалық талаптармен;
- функционалдық және пайдалану сипаттамаларымен;

- қауіпсіздік пен орнықтылық нормаларымен реттеу.

Стандарт қолданылады:

- азаматтық қорғаудың басқару органдарына;
- төтенше жағдайды жоюға тартылатын басқару құрылымдарына;
- уәкілетті органның ведомстволық және аумақтық басқару органдарына;
- жылжымалы басқару пунктін жобалау, дайындау, жарақтандыру, қабылдау және пайдалану кезінде.

ЖБП келесі міндеттерді орындайды:

- төтенше жағдай аймағында үздіксіз басқаруды қамтамасыз ету;
- басқару органдарының жұмысын жедел орналастыру;
- күштер мен құралдардың әрекеттерін үйлестіру;
- байланыс, ақпарат жинау және шешім қабылдау;
- негізгі және қосалқы басқару пункттерін уақытша немесе толық алмастыру.

Функционалдық талаптар:

- басқару органдарының жедел жұмыс орындары;
- жоспарлау және жедел шешім қабылдау аймағы;
- картографиялық және ақпараттық қамтамасыз ету;
- барлық қажетті байланыс және құлақтандыру түрлерімен қамтамасыз ету.

Автономдылық:

- автономды электрмен жабдықтау;
- жанар-жағармай қоры;
- жылыту және желдету;
- тәулік бойы жұмыс істеу мүмкіндігі.

Техникалық және конструктивтік талаптар:

- автомобиль, арнайы шасси немесе тіркеме базасы;
- климаттық және жол жағдайларына төзімділік;
- діріл мен соққыға орнықтылық;
- жабдықтардың сенімді бекітілуі;
- персоналдың қауіпсіздігі қарастырылған.

Пайдалану және әзірлік талаптары стандартқа сәйкес:

- ЖБП бейбіт уақытта кезекшілік режимінде ұсталады;
- Төтенше жағдай қаупі төнгенде немесе орын алған кезінде белгіленген уақытта әзірлікке келтіріледі;
- басқару пунктін өрістету және жинау регламенттеледі;
- техникалық қызмет көрсету және тексеру жүргізіледі.

Қосалқы (қалалық, қала сыртындағы), көмекші және жылжымалы басқару пункттерін іске қосу әскери қақтығыстар туындаған кезде жүзеге асырылады.

Қосалқы басқару пункттерінде орналастырылатын азаматтық қорғаудың басқару органдарының құрамы мен санын ықтимал ахуалға байланысты тиісті азаматтық қорғаныс бастықтары айқындайды.

Қосалқы басқару пункттерінде басқару органдары мен техникалық басқару құралдарының жеке құрамын, байланыс тораптары мен хабарлау станцияларын, тіршілікті қамтамасыз ету жүйелерін орналастыруға арналған қорғалған үй-жайлар болуға тиіс. Орталықтандырылған электрмен жабдықтау бұзылған жағдайда ҚБП барлық элементтерін ұзақ уақыт электрмен қамтамасыз ететін автономды қуат көздерінің құрылымы болуы тиіс.

Басқару пункттері әртүрлі көлік құралдарында орналасқан стационарлық және жылжымалы болып бөлінеді

Стационарлық басқару пункттерін бөлуге болады:

- бейбіт уақытта олардың тұрақты орналасу орындарында басқару органдарының жұмыс істеуін қамтамасыз етуге арналған күнделікті басқару бекеті;

- күнделікті басқару бекеті пайдалану мүмкін болмаған жағдайда, ерекше кезеңде және бейбіт уақытта тұрақты басқаруды қамтамасыз етуге арналған қосалқы басқару бекеті. Орналасқан жері бойынша олар қалалық және ауылдық болуы мүмкін.

Қосалқы басқару пункттері әдетте мыналарды қамтиды:

- қорғалған жұмыс бөлмелері;
- байланыс тораптары;
- арнайы байланыс үй-жайлары;
- энергиямен жабдықтаудың, сумен жабдықтаудың және тіршілікті қамтамасыз етудің басқа да жүйелерінің дербес көздері;
- қызметкерлер мен қызмет көрсетуші персоналды демалуға және тамақтандыруға, сондай-ақ техниканы сақтауға арналған ғимараттары мен құрылыстары;
- машиналардың тұрақ орындары.

Қорғану-герметикалық және герметикалық есіктер бейбіт уақытта тұғырларда ашық тұрады және жиналмалы жеңіл перделермен жабылады, кіру және авариялық шығу жолдарына заттарды үйіп қоюға болмайды.

Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының үй-жайларын ішкі әрлеу жанбайтын немесе жануы қиын материалдардан жасалады, ал қабырғаға, төбеге, қалқаларға сылақ негізінен ашық түстермен боялады.

Фильтрлік желдеткіш камера үй-жайларында қабырғалар мен төбелер поливинилацетат бояуларымен боялады.

Металл есіктер мен жақтаулар синтетикалық бояулармен боялады. Резеңке бөлшектерді, әзірлеуші зауыттың атауы және инженерлік-техникалық жабдықтың техникалық деректері бар тақталарды бояуға жол берілмейді.

Өзіндік бақылауға арналған сұрақтар

1. Басқару пункттерінің негізгі түрлері?
2. Қосалқы (қалалық, қала сыртындағы), көмекші және жылжымалы басқару пункттерінің айырмашылықтары?
3. Басқару пункттерін орналастыру мен жабдықтаудың негізгі талаптары?
4. Азаматтық қорғау жүйесінде басқару пункттерінің рөлі?
5. Қосалқы басқару пунктінің негізгі міндеті қандай?

Практика сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Курсанттарды басқару пункттерінің (қосалқы, қала сыртындағы, жылжымалы) мақсатымен, жабдықтау ерекшеліктерімен, сондай-ақ Қазақстан Республикасының азаматтық қорғау саласындағы негізгі ұғымдарымен және нормативтік-құқықтық құжаттарымен таныстыру, жалпылама түсінік қалыптастыру.

Білім алушылардан күтілетін оқу нәтижелері:

- басқару пункттерінің негізгі түрлерін атайды және сипаттайды;
- олардың құрылу мақсатын нормативтік тұрғыдан негіздейді;
- жабдықтау құрамын салыстырады;
- жылжымалы басқару пунктінің артықшылықтарын дәлелдейді;
- кейстік тапсырма бойынша негізделген шешім ұсынады.

Негізгі бөлім:

1-тапсырма. Басқару пункттерінің мақсаты бойынша талқылауға ұсынылатын сұрақтар:

1. Қосалқы басқару пункті қандай жағдайда іске қосылады?
2. Қала сыртындағы басқару пунктін орналастырудың негізгі себептері қандай?
3. Жылжымалы басқару пунктінің басқару жүйесіндегі орны қандай?
4. Көмекші басқару пунктінің қосалқы пункттен айырмашылығы неде?

2-тапсырма. Басқару пункттерін жабдықтау ерекшеліктері бойынша топтық жұмыс (3 топ):

- 1-топ: Қосалқы (қалалық) басқару пункті

- 2-топ: Қала сыртындағы басқару пункті
- 3-топ: Жылжымалы басқару пункті

Әр топ келесі аспектілер бойынша қысқаша сипаттама дайындайды:

- орналастыру талаптары;
- негізгі үй-жайлар мен элементтер;
- байланыс және құлақтандыру құралдары;
- автономды тіршілікті қамтамасыз ету жүйелері.

3-тапсырма. Жылжымалы басқару пункті бойынша талқылау бағыттары:

- мақсаты мен қолданылу саласы;
- жылжымалы басқару пунктінің негізгі міндеттері;
- автономдылық және техникалық орнықтылық талаптары;
- ЖБП-ның негізгі және қосалқы басқару пункттерін алмастыру мүмкіндігі.

4-тапсырма. Ситуациялық жағдай бойынша. Ірі техногендік төтенше жағдай кезінде қалалық қосалқы басқару пункті істен шықты:

Шешімді дәлелдермен негіздеу. Қандай басқару пунктін (қала сыртындағы немесе жылжымалы) қолдану қажет?

- қауіпсіздік;
- жеделдік;
- басқарудың үздіксіздігі;
- байланыс мүмкіндігі;
- автономдылық.

Сабақты қорытындылау:

- негізгі ұғымдарды бекіту;
- басқару пункттерінің өзара толықтырушы рөліне қорытынды жасау;
- курсанттардың сұрақтарына жауап беру.

Тапсырма:

– басқару пункттерінің (қосалқы, қала сыртындағы, жылжымалы) мақсатымен, жабдықтау ерекшеліктерін және нормативтік құқықтық құжаттар бойынша конспект дайындау және реферат әзірлеу.

КОӨЖ сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Курсанттарға басқару пункттерінің (қосалқы, қала сыртындағы, жылжымалы) мақсаттарын, оларды жабдықтау ерекшеліктерін, сондай-ақ Қазақстан Республикасының азаматтық қорғау саласындағы негізгі ұғымдар

мен нормативтік-құқықтық құжаттарын өздігінен зерделеу арқылы жалпылама әрі жүйелі түсінік қалыптастыру.

Негізгі бөлім:

1. *Тапсырма:* Курсанттар дәріс мәтіні негізінде басқару пункттерінің мақсаты бойынша жеке түрде оқып, қысқаша конспект жазу:

- басқару пункті ұғымы;
- қосалқы басқару пункті (*қалалық, қала сыртындағы*);
- көмекші басқару пункті;
- жылжымалы басқару пункті;
- олардың азаматтық қорғау жүйесіндегі орны;
- орналастыру талаптары;
- негізгі құрылымдық элементтері;
- байланыс және құлақтандыру жүйелері;
- автономды тіршілікті қамтамасыз ету;
- қорғалған үй-жайлар мен техникалық құралдар.

2. *Тапсырма. Аналитикалық тапсырма Төмендегі кестені толтырыңыз:*

Басқару пунктінің түрі	Мақсаты	Орналастыру ерекшелігі	Жабдықтау құрамының негізгі элементтері
-----------------------------------	----------------	-----------------------------------	--

(қосалқы қалалық, қала сыртындағы, жылжымалы).

Сабақты қорытындылау:

- курсанттардың жауаптарын талдау;
- негізгі қателіктерді көрсету;
- басқару пункттерінің өзара толықтырылуын қорытындылау;
- сұрақтарға жауап беру.

Тапсырма:

– басқару пункттерінің (қосалқы, қала сыртындағы, жылжымалы) мақсатымен, жабдықтау ерекшеліктерін және нормативтік құқықтық құжаттар бойынша конспектті толықтыру.

КӨЖ ЖОСПАРЫ

Оқулықтардың, оқу құралдарының, монографиялар мен мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін және нормативтік – құқықтық құжаттарды оқу, зерделеу және конспекттеу:

1. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 11 сәуірдегі № 188-V «Азаматтық қорғау туралы» Заңы.

2. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 19 желтоқсандағы «Азаматтық қорғаныс объектілерін құру және пайдалану ережелерін бекіту туралы» №1357 қаулысы.

3. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 6 наурыздағы «Азаматтық қорғаныс іс-шараларын ұйымдастыру және жүргізу қағидаларын бекіту туралы» № 190 бұйрығы.

4. Сәулет, қала құрылысы және құрылыс саласындағы мемлекеттік нормативтер Қазақстан Республикасының Құрылыс нормалары Қарапайым жасырын паналар ҚР ҚН 2.04-15-2024.

Өзіндік бақылауға арналған тест

1. Қала сыртындағы қосалқы басқару пункті қанша арағашықтықта белгіленген:

- A) 20 - 100 шақырым
- B) 40 - 120 шақырым
- C) 60 - 200 шақырым
- D) 20 - 160 шақырым
- E) 20 - 180 шақырым

2. Қосалқы басқару пункті (*қалалық, қала сыртындағы*):

A) соғыс жағдайы кезеңінде немесе соғыс уақытында азаматтық қорғаудың басқару органының пайдалануы үшін арнайы жабдықталған, байланыс құралдарымен және арналарымен жарақтандырылған құрылысжай, стационарлық басқару пункті

B) азаматтық қорғаудың басқару органының пайдалануы үшін арнайы жабдықталған, байланыс құралдарымен жарақтандырылған құрылысжай, стационарлық басқару пункті

C) байланыс құралдарымен және арналарымен жарақтандырылған құрылысжай, стационарлық басқару пункті

D) азаматтық қорғауды басқару органдарын орналастыруға және жұмысын қамтамасыз етуге арналған жиынтық

E) жауаптардың бәрі дұрыс

3. Көмекші басқару пункті дегеніміз:

A) алдын ала құрылатын және соғыс жағдайы кезеңінде немесе соғыс уақытында күштер мен құралдарды азаматтық қорғаныстың басқару пункттерінен басқару қиындағанда немесе мүмкін болмағанда іске қосылатын арнайы жабдықталған құрылысжай, қосалқы басқару пункті

В) бейбіт уақытта күштер мен құралдарды азаматтық қорғаныстың басқару пункттерінен басқару қиындағанда немесе мүмкін болмағанда іске қосылатын арнайы жабдықталған құрылысжай, қосалқы басқару пункті

С) алдын ала құрылатын және соғыс жағдайы кезеңінде немесе соғыс уақытында күштер мен құралдарды азаматтық қорғаныстың басқару пункттерінен басқару қиындағанда немесе мүмкін болмағанда іске қосылатын арнайы жабдықталған құрылысжай, қосалқы басқару пункті

Д) арнайы жабдықталған құрылысжай, қосалқы басқару пункті

Е) барлық жауаптар дұрыс

4. Қала сыртындағы қосалқы басқару пункттерін азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалалардан қанша шақырымға дейінгі шекте ықтимал апаттық су басудан қауіпсіз аймақтардағы паналайтын жерлерде орналастырады:

А) 20-100 шақырымға дейін

В) 30-80 шақырымға дейін

С) 50- 100 шақырымға дейін

Д) 25-85 шақырымға дейін

Е) 30-100 шақырымға дейін

5. Қосалқы басқару пункттері әдетте мыналарды қамтиды:

А) барлық жауаптар дұрыс

В) қорғалған жұмыс бөлмелері

С) байланыс тораптары

Д) арнайы байланыс үй-жайлары

Е) энергиямен жабдықтаудың, сумен жабдықтаудың және тіршілікті қамтамасыз етудің басқа да жүйелерінің дербес көздері

№11 ТАҚЫРЫП.

Қарапайым жасырын паналар және тез салынатын қорғаныс құрылыстары және жабдықтау ерекшеліктері.

Курстың мақсаты: Қарапайым жасырын паналадың және тез салынатын қорғаныс құрылыстарының мақсаты және жабдықтау ерекшеліктері және негізгі нормативтік – құқықтық құжаттардың негіздерін жалпылама түсіну.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Қарапайым жасырын паналадың рмақсаты және жабдықтау ерекшеліктері.
2. Тез салынатын қорғаныс құрылыстарының мақсаты және жабдықтау ерекшеліктері.

Дәрістің мәтіні:

1. Қарапайым жасырын паналадың рмақсаты және жабдықтау ерекшеліктері.

Қарапайым жасырын паналардың алдын-ала орналасуы:

Қарапайым жасырын пана:

Тереңдетіле көмілген үй-жай, халықты паналауға бейімделген жерасты кеңістігінің құрылысы (*жертөле немесе жер асты қабаты, автомобильдердің жерасты тұрағы*) жерге толығымен көмілген, қоршау және тірек құрылыс конструкцияларымен шектелген, паналайтын халықты қарапайым зақымдау құралдарының, құрылыс конструкцияларының сынықтарымен зақымданудың бағытталмаған (не қайталама әсерінен) жоғары жарылғыш және сынық әрекеттерінен қорғауға арналған ғимарат немесе құрылым көлемінің бір бөлігі.

Жер үсті қарапайым жасырын пана:

Ғимараттың ішіндегі ең қарапайым жасырын пана, оның орналасуы жер деңгейінен ішінара немесе толығымен жоғары.

Қарапайым жасырын паналардың алдын-ала орналасуы:

- жаппай қирау кезінде құрбан болғандардың санын азайта отырып, азаматтардың атыс пен жарылыс салдарынан қауіпсіздігін;
- зардап шеккендерге алғашқы көмек көрсету шарттарын;
- азаматтардың мемлекетке деген сенім деңгейін арттыру жолымен әлеуметтік тұрақтылықты;
- дүрбелең мен тәртіпсіздіктердің алдын алуды;
- соғыс жағдайы кезеңінде және төтенше жағдай кезінде тыныс-тіршілікті жалғастыру үшін жағдайларды;

– азаматтық қорғаныс саласындағы халықаралық міндеттемелерді сақтауды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Қарапайым жасырын паналар:

Қарапайым жасырын паналар, әдетте, жертөле және жер асты қабаттары, адамдар көп жиналатын ғимараттардағы автомобильдердің жерасты тұрақтары түрінде, оларды бейбіт уақытта шаруашылық-тұрмыстық қажеттіліктер, экономиканың қажеттіліктері немесе халыққа қызмет көрсету үшін пайдалану мүмкіндігін ескере отырып жобаланады.

Паналаушыларды зақымдаушы факторлардан қажетті қорғауды қамтамасыз ететін, қоршау және күш түсетін конструкциялармен бөлінген жер үсті қарапайым жасырын паналарды цокольдық қабаттарда және ғимараттардың бірінші қабаттарында орналасқан үй-жайларда (оның ішінде автомобиль тұрақтарында) жобалауға рұқсат етіледі.

Қарапайым жасырын паналарда паналаушы адамдардың үздіксіз болу ұзақтығы 12 сағатқа дейін қабылдануы керек.

Қарапайым жасырын паналарға қойылатын талаптар:

Қарапайым жасырын паналар мынадай негізгі талаптарға сай болуы керек:

– тереңдетіле көмілген үй-жайлардың орналасқан жері резервуарлар, коллекторлар, магистральдық және технологиялық құбырлар мен сыйымдылықтар бұзылған кезде оларды нөсер, тасқын және жер асты суларымен, сондай-ақ басқа сұйықтықтармен су басу мүмкіндігін болғызбауға тиіс;

– таратыла (*бытыраңқы*) орналасқан кемінде екі кіріс (*шығыс*) құрылысын қарастыру;

– қарапайым жасырын паналар еденінің белгісі жер асты суларының деңгейінен кемінде 0,2 метр жоғары болуы керек. Жобада гидроизоляция болған кезде едені жер асты суларының деңгейінен төмен орналасқан ғимараттар мен құрылыстардағы қарапайым жасырын паналарды жоспарлауға рұқсат етіледі;

– тереңдетіле көмілген үй-жайлар жоспарындағы жалпы ауданы мен габариттері бір паналаушыға 0,5 м² есебінен негізгі және қосалқы үй-жайлардың құрылысына мүмкіндік беруі тиіс. Қоғамдық ғимараттың қарапайым баспаналарында паналанатындардың саны осы ғимараттың жобалық сыйымдылығымен (*толымдылығымен*) анықталады. Көппәтерлі тұрғын ғимараттың қарапайым жасырын паналарында паналанатындардың саны ғимараттың жалпы тұрғын ауданы бойынша тұрғын үйдің тиісті сыныбы үшін 1 адамға арналған тұрғын үй алаңының нормасына сүйене отырып айқындалады;

– қарапайым жасырын паналардың биіктігі жабынды күшейтуді *(қажет болған жағдайда)* ескере отырып кемінде 1,7 метр болуы керек. үй-жайдың ішкі көлемі бір паналаушыға кемінде 0,85 м³ болуы тиіс.

Қарапайым жасырын паналарға қойылатын талаптар:

Жердегі қарапайым жасырын паналардың қоршау және кнш түсетін конструкцияларын күш түсетін конструкцияларды жобалау және есептеу жөніндегі қолданыстағы нормативтік-техникалық құжаттарға сәйкес соққы толқынының әсерінен динамикалық жүктеме әсеріне *(эквивалентті статикалық жүктеме)* баламалы тұрақты, уақытша ұзақ жүктемелерден және статикалық жүктемелерден тұратын жүктемелердің ерекше үйлесіміне есептеу керек.

Жердегі қарапайым жасырын паналардың бөлінген үй-жайларының қоршау қабырғалары мен үстіңгі жабындарына динамикалық және эквивалентті статикалық жүктемені есептеу бекітілген нормаларға сәйкес жүргізіледі.

Оларды пайдалану жағдайында қарапайым жасырын паналарда ғимараттың инженерлік желілеріне немесе автономды жүйеге қосылған ең аз қажетті желдету, сумен жабдықтау, су бұру және электрмен жабдықтау жүйелері болуы керек. Бұл жүйелерге қойылатын талаптар жобалау тапсырмасымен белгіленеді.

Су құбыры, су бұру, жылыту, электрмен жабдықтау желілерінің, сондай-ақ сығылған ауа, ыстық су және бу құбырларының, газ құбырларының тереңдетіле көмілген үй-жайлар арқылы транзитіне ажырату құрылғылары болған жағдайда рұқсат етіледі.

Қарапайым жасырын паналарды соғыс уақытында пайдалануды ескере отырып жобалау өрт қауіпсіздігі мен санитарлық нормалардың қосымша талаптарын ескерусіз орындалады.

Қарапайым жасырын паналар қарастырылатын адамдар жаппай болатын объектілердің тізбесі:

1. Көп пәтерлі тұрғын ғимараттар *(бес қабаттан және одан көп);*
2. Қонақ үйлер *(сыйымдылығы 25 адам және одан көп);*
3. Интернаттық ұйымдар;
4. Мектепке дейінгі тәрбие және білім беру ұйымдарының ғимараттары;
5. Білім беру ұйымдарының ғимараттары *(сыйымдылығы 25 адам және одан көп);*
6. Денсаулық сақтау ұйымының ғимараттары *(сыйымдылығы 25 адам және одан көп);*
7. Әкімшілік ғимараттар *(сыйымдылығы 50 адам және одан көп);*
8. Көп қызметтік ғимараттар мен кешендер;

9. Мәдени-ойын-сауық мекемелерінің ғимараттары (*сыйымдылығы 100 адам және одан көп*);

10. Сауда кәсіпорындарының ғимараттары (*сыйымдылығы 100 адам және одан көп*);

11. Қоғамдық тамақтандыру кәсіпорындарының ғимараттары (*сыйымдылығы 100 адам және одан көп*);

12. Тұрмыстық қызмет көрсету кәсіпорындарының ғимараттары (*сыйымдылығы 100 адам және одан көп*);

13. Ойын-сауық мекемелерінің ғимараттары (*сыйымдылығы 100 адам және одан көп*);

14. Дене шынықтыру-сауықтыру ұйымдарының ғимараттары (*сыйымдылығы 100 адам және одан көп*);

15. Автовокзалдардың, теміржол вокзалдарының және әуежайлардың ғимараттары (*сыйымдылығы 100 адам және одан көп*);

16. Ғибадат ғимараттары (*культовые здание*) сыйымдылығы 100 адам немесе одан көп.

2. Тез салынатын қорғаныс құрылыстарының мақсаты және жабдықтау ерекшеліктері.

Тез салынатын баспана (*баспана*) - өндірілуі жергілікті жерлерде ұйымдастырылатын, құрастырмалы қоршау конструкциялары мен оңайлатылған ішкі жабдықтарды қолдана отырып, бейбіт жағдайдан соғыс жағдайына көшу кезеңінде және соғыс уақытында қысқа мерзімдерде салынатын қорғаныш құрылысы.

Мақсаты мен қорғаныс қасиеттеріне байланысты азаматтық қорғаныстың тез салынатын қорғаныс құрылыстары келесідей бөлінеді тез салынатын баспаналар және тез салынатын радиацияға қарсы баспаналар.

Олардың қорғаныш қасиеттері азаматтық қорғаныстың инженерлік - техникалық іс-шараларын жобалау нормаларының талаптарына сәйкес келуі тиіс.

Бейбіт уақытта баспана салу көзделген қалалар мен объектілерде, сонымен қатар, бейбіт уақытта радиацияға қарсы баспана салу көзделген елді мекендерде және объектілерде тез тұрғызылатын баспана салу жоспарланады.

Тез салынатын баспаналар (*радиацияға қарсы баспаналар*) - бұл қарапайым жоспарлау және конструктивті шешімдері бар қорғаныс құрылымдарының ерекше түрі, оларды тек тікелей мақсатына сәйкес пайдалану жағдайларынан туындайды, яғни, адамдарды есептік зақымдаушы факторлардан қорғау үшін.

Тез салынатын баспаналардың орналасуы мен сызбасын анықтайтын негізгі шарт-оларды салу үшін қолда бар бұйымдар мен материалдарды қолдану немесе конструкцияларды олардың өлшемдері мен дайындау тәсіліне елеулі өзгерістер енгізбестен пайдалану.

Бұл ретте құрылыс мерзімдерінің ұзаруына әкелетін (*монолитті бетон төсеу, дәнекерлеу жұмыстары және т.б.*) немесе білікті жұмыс күшін қажет ететін жұмыстар барынша азайтылады.

Тез салынатын баспаналардың конструктивті шешімдері қолданылатын материалдар мен бұйымдарға байланысты. Қоршау және жүк көтергіш элементтер ретінде: құрама темірбетон бұйымдары, бетон блоктары, ағаш материалдары, металл илемдеу, қаңылтыр және толқынды болат, маталар және басқа да материалдар қолданылады.

Тез салынатын баспаналарға паналайтын бөлмелер, жуынатын бөлме, сүзгілерді, желдеткіштерді және су ыдыстарын орналастыруға арналған орындар кіреді.

Желдету жабдықтары, әдетте, баспанаға арналған үй-жайлардан оқшауланбайды.

Тез салынатын баспаналарда кем дегенде екі кіреберіс болуы керек-баспалдақтан, предтамбурдан және тамбурдан тұратын шығу. Болжамды сыйымдылығы 50 және одан да көп баспаналарда желдетудің екі режимі (*таза желдету және сүзгіден желдету*) көзделеді. Желдету және электротехникалық жүйелер мен құрылғылар сериялық жабдықтар негізінде орындалады. Барлық басқа ішкі жабдықтар құрылыс алаңында жасалады.

Бұл жер бетінен (*үйінділерден*) жоғары және одан төмен (*қазбалардан*) құрылыстардың тік және көлбеу қабырғаларын әртүрлі материалдармен және бұйымдармен қаптау, олардан топырақ құлап кетпеуі үшін, көшкіндер болмас үшін және осылайша құрылымның өзі жойылмас үшін.

Олар алдын-ала салынған баспана жеткіліксіз болған кезде қалалар мен объектілерде салынады.

Мұндай құрылыстар қысқа мерзімде (*бірнеше тәулік ішінде*) темірбетонды құрама құрылымдардан, кейде ағаш материалдарынан тұрғызылады. Олардың сыйымдылығы әдетте аз-30-дан 200 адамға дейін.

Тез салынатын радиацияға қарсы баспана, алдын ала салынған баспаналар сияқты, баспанаға арналған үй-жайлардан, сүзгі желдету жабдығы, санитарлық торап орналасқан орындардан тұруы, апаттық су қоры болуы тиіс.

Сыйымдылығы аз баспаналарда санитариялық торап пен қоқыс тастауға арналған сыйымдылықтар тамбурға, ал суы бар бактар - баспанаға арналған үй-жайға орналастырылады.

Өзіндік бақылауға арналған сұрақтар

1. Қарапайым жасырын пана дегеніміз не?
2. Қарапайым жасырын паналардың негізгі мақсаты қандай?
3. Тез салынатын қорғаныс құрылыстары қандай жағдайда салынады?
4. Тез салынатын баспаналардың негізгі ерекшелігі неде?
5. Қарапайым жасырын паналар қандай объектілерде қарастырылады?

Практика сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Курсанттарға қарапайым жасырын паналар мен тез салынатын қорғаныс құрылыстарының мақсатын, оларды жабдықтау ерекшеліктерін, сондай-ақ азаматтық қорғаныс саласындағы негізгі нормативтік-құқықтық талаптарды түсіндіру және жалпылама жүйелі түсінік қалыптастыру.

Негізгі бөлім:

1-тапсырма. Қарапайым жасырын паналардың мақсаты және жабдыкталуы бойынша талқылау сұрақтары:

- қарапайым жасырын паналар дегеніміз не?
- тереңдетіле көмілген және жер үсті қарапайым жасырын паналардың айырмашылығы?
- қарапайым жасырын паналардың негізгі мақсаттары?
- орналастыруға және жоспарлауға қойылатын талаптар?
- қарапайым жасырын паналарда болу уақыты неге 12 сағатпен шектеледі?

2-тапсырма. Қарапайым жасырын паналарға қойылатын негізгі талаптар бойынша топтық жұмыс (2–3 топ):

- паналардың ауданы мен көлеміне қойылатын талаптар;
- кіреберістер мен эвакуациялық шығу жолдары;
- инженерлік жүйелер (желдету, су, электр);
- қауіпсіздік және санитарлық талаптар.

Әр топ қысқаша қорытынды жасайды.

3-тапсырма. Тез салынатын қорғаныс құрылыстарының мақсаты мен ерекшеліктері бойынша талқылау сұрақтары:

- тез салынатын баспана және радиацияға қарсы баспана ұғымы;
- салу мерзімі мен қолданылатын материалдар;
- конструктивтік шешімдердің қарапайымдылығы;
- сыйымдылығы және негізгі үй-жайлары;
- тез салынатын құрылыстардың қандай жағдайда салынатыны.

Сабақты қорытындылау:

Бұл сабақ жоспары курсанттардың азаматтық қорғаныс саласындағы қорғаныс құрылыстары туралы білімін тереңдетуге, талдау және салыстыру дағдыларын дамытуға бағытталған.

Тапсырма:

– қарапайым және тез салынатын қорғаныс құрылыстары бойынша конспект дайындау және слайдпен баяндама немесе реферат әзірлеу.

КОӨЖ сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Курсанттарға қарапайым жасырын паналар мен тез салынатын қорғаныс құрылыстарының мақсатын, олардың орналасуы, салу мерзімдері мен сыйымдылығы, сондай-ақ азаматтық қорғаныс саласындағы негізгі нормативтік-құқықтық талаптарды түсіндіру және жалпылама жүйелі түсінік қалыптастыру.

Негізгі бөлім:

1-тапсырма. Салыстырмалы кесте бойынша талдау:

Көрсеткіш	Қарапайым жасырын пана	Тез салынатын қорғаныс құрылысы
Мақсаты		
Орналасуы		
Салу мерзімі		
Сыйымдылығы		
Жабдыкталуы		

2-тапсырма. Шартты жағдай бойынша қалада соғыс қаупі туындап, алдын ала салынған паналар жеткіліксіз.

Осының негізінде тапсырма:

Қандай қорғаныс құрылыстарын қарапайым жасырын пана немесе тез салынатын баспана қолдану қажет екенін анықтап, дәлелдермен негіздеу:

- салу жылдамдығы;
- қолжетімді материалдар;
- қорғаныш деңгейі;
- сыйымдылық;
- пайдалану мүмкіндігі.

Сабақты қорытындылау:

- негізгі ұғымдарды бекіту;

- қарапайым және тез салынатын қорғаныс құрылыстарының азаматтық қорғаудағы рөлін қорытындылау;
- сұрақ - жауап.

Тапсырма:

- қарапайым және тез салынатын қорғаныс құрылыстары бойынша конспектті толықтыру.

КӨЖ ЖОСПАРЫ

Оқулықтардың, оқу құралдарының, монографиялар мен мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін және нормативтік – құқықтық құжаттарды оқу, зерделеу және конспектеу:

1. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 11 сәуірдегі № 188-V «Азаматтық қорғау туралы» Заңы.
2. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 19 желтоқсандағы «Азаматтық қорғаныс объектілерін құру және пайдалану ережелерін бекіту туралы» №1357 қаулысы.
3. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 6 наурыздағы «Азаматтық қорғаныс іс-шараларын ұйымдастыру және жүргізу қағидаларын бекіту туралы» № 190 бұйрығы.
4. Сәулет, қала құрылысы және құрылыс саласындағы мемлекеттік нормативтер Қазақстан Республикасының Құрылыс нормалары Қарапайым жасырын паналар ҚР ҚН 2.04-15-2024.

Өзіндік бақылауға арналған тест

1. Тез салынатын қорғаныс құрылыстарын салуға дайындық:
 - A) барлық жауаптар дұрыс
 - B) қорғаныс құрылыстарының жетіспейтін санын, олардың сыйымдылығын, құрылыс орындарын анықтау
 - C) жалпы Қазақстан Республикасының аумағында және жекелеген әкімшілік аумақтық бірліктерде тез салынатын қорғаныс құрылыстарын салу жоспарын әзірлеу
 - D) құрылысты қамтамасыз етуге арналған материалдардың, жабдықтардың, механизмдер мен автокөліктердің саны мен номенклатурасына, құрылысқа арналған жұмыс күші мен механизмдерге жалпы қажеттілікті айқындау
 - E) қарапайым баспаналарды салу жоспарларын әзірлеу кезінде оларды тұрғын үй секторында, экономика объектісінде, құрама эвакуопункттерде, отырғызу пункттерінде және адамдар көп жиналатын басқа жерлерде тұрғызу көзделуі керек

2. Қарапайым паналау орындарын салу:

А) тұрақты қорғаныс құрылыстары болмаған жағдайда, қоршаған ортаның зиянды факторларынан қорғайтын қарапайым паналау орындары салынады

В) дизельді электр станцияларын консервациялау, қорғау-герметикалық және герметикалық ашылатын қақпалар мен есіктерге тіреулер

С) қорғау-герметикалық және герметикалық есіктер мен терезе қақпақтарының, жарылысқа қарсы құрылғылардың сапалылығы

Д) адамдарды ықтимал зақымдау аймақтарынан уақтылы шығару және оларды қауіпсіз аудандарға орналастыруды ұйымдастыру

Е) жауаптардың бәрі дұрыс

3. Қарапайым жасырын пана дегеніміз:

А) тереңдетіле көмілген үй-жай, халықты паналауға бейімделген жерасты кеңістігінің құрылысы (жертөле немесе жер асты қабаты, автомобильдердің жерасты тұрағы) жерге толығымен көмілген, қоршау және тірек құрылыс конструкцияларымен шектелген, паналайтын халықты қарапайым зақымдау құралдарының, құрылыс конструкцияларының сынықтарымен зақымданудың бағытталмаған (не қайталама әсерінен) жоғары жарылғыш және сынық әрекеттерінен қорғауға арналған ғимарат немесе құрылым көлемінің бір бөлігі

В) тереңдетіле көмілген үй-жай, халықты паналауға бейімделген жерасты кеңістігінің құрылысы (жертөле немесе жер асты қабаты, автомобильдердің жерасты тұрағы) жерге толығымен көмілген, қоршау және тірек құрылыс конструкцияларымен шектелген, паналайтын халықты қарапайым зақымдау құралдарының, құрылыс конструкцияларының сынықтарымен зақымданудың бағытталмаған (не қайталама әсерінен) жоғары жарылғыш және сынық әрекеттерінен қорғауға арналған ғимарат

С) қоршау және тірек құрылыс конструкцияларымен шектелген, паналайтын халықты қарапайым зақымдау құралдарының, құрылыс конструкцияларының сынықтарымен зақымданудың бағытталмаған (не қайталама әсерінен) жоғары жарылғыш және сынық әрекеттерінен қорғауға арналған ғимарат немесе құрылым көлемінің бір бөлігі

Д) тереңдетіле көмілген үй-жай, халықты паналауға бейімделген жерасты кеңістігінің құрылысы (жертөле немесе жер асты қабаты, автомобильдердің жерасты тұрағы) жерге толығымен көмілген

Е) барлық жауаптар дұрыс

4. Қарапайым жасырын паналарда паналаушы адамдардың үздіксіз болу ұзақтығы қанша сағатқа дейін қабылдануы керек:

- A) 12 сағатқа дейін
- B) 10 сағатқа дейін
- C) 1 сағатқа дейін
- D) 2 сағатқа дейін
- E) барлық жауаптар дұрыс

5. Қарапайым жасырын паналар қарастырылатын адамдар жаппай болатын объектілердің тізбесіне қандай объектілер жатады:

- A) көп пәтерлі тұрғын ғимараттар (бес қабаттан және одан көп), нысандар сыйымдылығы 25 адам және одан көп
- B) көп пәтерлі тұрғын ғимараттар (бес қабаттан және одан көп), нысандар сыйымдылығы 20 адам және одан көп
- C) көп пәтерлі тұрғын ғимараттар (бес қабаттан және одан көп), нысандар сыйымдылығы 15 адам және одан көп
- D) көп пәтерлі тұрғын ғимараттар (бес қабаттан және одан көп), нысандар сыйымдылығы 10 адам және одан көп
- E) барлық жауаптар дұрыс

№12 ТАҚЫРЫП.

Халық пен аумақтарды су тасқынынан инженерлік қорғау.

Курстың мақсаты: Су тасқыны кезінде аумақтарды инженерлік қорғаудың ерекшеліктерін, инженерлік тосқауылдар мен бөгеттер жасауды және халықты апатты су тасқынынан қорғаудың негізгі тәсілі, сонымен қатар, және негізгі нормативтік – құқықтық құжаттардың негіздерін жалпылама түсіну.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Су тасқыны кезінде аумақтарды инженерлік қорғаудың ерекшеліктері.
2. Инженерлік тосқауылдар мен бөгеттер жасау.
3. Халықты апатты су тасқынынан қорғаудың негізгі тәсілі.

Дәрістің мәтіні:

1. Су тасқыны кезінде аумақтарды инженерлік қорғаудың ерекшеліктері.

Ықтимал төтенше жағдайлар аймақтарында инженерлік қорғау

Халық пен аумақты инженерлік қорғау – азаматтық қорғаудың маңызды бағыттарының бірі. Ол төтенше жағдайлар мен соғыс уақытында халықтың өмірі мен денсаулығын, сондай-ақ елді мекендер мен инфрақұрылымды қорғауға бағытталған инженерлік-техникалық іс-шаралар кешенін қамтиды.

Негізгі мақсаты:

- халықты қауіпті факторлардың әсерінен қорғау;
- өндірістік және әлеуметтік нысандардың тұрақты жұмысын қамтамасыз ету;
- табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың зардаптарын азайту;
- құтқару және басқа да шұғыл жұмыстар жүргізуге қолайлы жағдай жасау.

Инженерлік қорғаудың негізгі міндеттері:

1. Қорғаныс құрылыстарын салу және жабдықтау:
 - панаханалар, радиацияға қарсы жасырын орындар, уақытша қорғаныс баспаналары;
 - арнайы фортификациялық құрылыстар.
2. Елді мекендер мен объектілерді жоспарлау:
 - қауіпті аймақтардан қоныстарды қашық орналастыру;
 - өндірістік және энергетикалық объектілерді қорғау.

3. Инженерлік барлау:

- жер бедерін, топырақты, гидрологиялық жағдайды зерттеу;
- ТЖ-ға қауіпті аймақтарды анықтау.

4. Инженерлік тосқауылдар мен бөгеттер жасау:

- су тасқынын болдырмау үшін бөгеттер, дамбалар;
- орман өрті мен техногендік апаттарға қарсы тосқауылдар.

5. Қорғаныс инфрақұрылымын күтіп ұстау:

- құрылыстарды жүйелі жөндеу;
- ТЖ кезінде қолжетімділігін қамтамасыз ету.

Су тасқынынан инженерлік қорғау – бұл су тасқыны кезінде халықты, инфрақұрылымды, ауыл шаруашылығы жерлерін және басқа да маңызды нысандарды судың зиянды әсерінен қорғауға арналған техникалық және құрылыс шараларының жиынтығы.

Қазақстанда 85 022 өзен бар. Оның 84 694 – і ұзындығы 100 км – ге дейін, 305-і ұзындығы 500 км-ге дейін, 23-і ұзындығы 500-1000 км-ден асады.

Қазақстанда ұзындығы 10 шақырымнан асатын 7000-ға жуық өзен бар. Қазақстандағы өзендердің басым бөлігі Каспий және Арал теңіздерінің, Балқаш және теңіз көлдерінің ішкі тұйық бассейндеріне жатады, тек Ертіс, Есіл, Тобыл өз суларын Қара теңізге жеткізіп, Солтүстік мұзды мұхит бассейніне жатады.

Қазақстан аумағы әдетте сегіз су шаруашылығы бассейніне бөлінеді:

- Арал-Сырдария су шаруашылығы бассейні;
- Балқаш-Алакөл су шаруашылығы бассейні;
- Ертіс су шаруашылығы бассейні;
- Орал-Каспий су шаруашылығы бассейні;
- Есіл су шаруашылығы бассейні;
- Нұра-Сарысу су шаруашылығы бассейні;
- Шу-Талас су шаруашылығы бассейні;
- Тобыл-Торғай су шаруашылығы бассейні.

Су тасқыны кезінде аумақтарды инженерлік қорғаудың ерекшеліктері.

Қазақстан Республикасы аумағында жылдан жылға орын алатын су тасқыны 2024 жылы соңғы 80 жылда тіркелген ең ірі табиғи апаттардың бірі ретінде тарихта қалды. Мыңдаған адам баспанасынан айырылып, елдің инфрақұрылымы мен әлеуметтік нысандарына орасан зор залал келді. Соған қарамастан, мемлекеттік мекемелердің, гуманитарлық ұйымдардың және жеке сектордың өзара тиімді әрі үйлестірілген іс-қимылының арқасында Үкімет апат салдарын жедел шектеуге және зардап шеккен халыққа жан-жақты қажетті көмекті көрсетті.

Қазақстанның географиялық ерекшеліктері мен климаттық жағдайлары көктемгі кезеңде су тасқыны қатерін арттырады. Әсіресе қардың тез еруі, нөсер жауын мен өзендердің тасуы су деңгейінің күрт көтерілуіне себеп болады.

2024 жылғы көктемде орын алған табиғи апат – бұл үрдістің шарықтау шегі болды.

Қазақстан Республикасының Үкіметі деңгейінде өңірлік комиссиялар құрылып, әр елді мекеннің жағдайы тексерілді, әкімдерге жеке жауапкершілік жүктелді, су тасқыны қаупі бар аймақтарда алдын алу шаралары жүзеге асырылды, азаматтық қорғаныс күштерінің дайындығы күшейтілді.

Қабылданған инфрақұрылымдық шараларға тоқталсақ, 590 шақырым бөгет пен біліктер тұрғызылды, 164 шақырым дренаж жүйесі жөнделді, 658 шақырым канал мен арық тазартылды, 360 шақырым өзен жағалауы нығайтылды, 190 шақырым түбі тереңдетілді.

2024 жылдың наурыз айынан бастап Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігінде, сонымен қатар әкімшілік аумақтық-бірліктерде арнайы жедел штабтар құрылып, орын алған жағдайды жан-жақты шешуге жедел әрекет жасап, тиісті жұмыс жүргізді.

Қазақстанда су тасқыны жалпы айтқанда жыл сайын орын алады, бірақ жыл сайын таралуы мен ауқымы әр түрлі.

Жалпы материалдық шығыны немесе залалы бойынша су тасқыны тек жер сілкінісінен кейін екінші орында.

Апатты су тасқыны бірнеше ірі өзен бассейндеріне таралады. Бұл адамның экономикалық және тіршілік қызметін ұзақ уақыт тоқтатып қояды.

Ең қауіптілерінің бірі су тасқыны оның себебі бөгеттің немесе басқа гидротехникалық құрылыстың бұзылуында немесе су қоймасының толып кетуіне байланысты бөгет төтеп бере алмау себебінен.

Құрылымның астында орналасқан рельефті су басу бұл жағдайда кенеттен, биіктігі бірнеше ондаған метрге жететін және бірнеше ондаған м/с жылдамдықтағы серпіліс толқынының келуімен жүзеге асырылады.

Су тасқынын сипаттайтын критерийлер:

- судың максималды шығыны ($\text{м}^3 / \text{с}$);
- судың максималды деңгейі (м);
- судың көтерілу жылдамдығы ($\text{см} / \text{сағ}$);
- ағын жылдамдығы ($\text{м} / \text{с}$);
- судың қауіпті деңгейлерінің биіктігі мен тұру ұзақтығы;
- су басу алаңы.

Судың максималды шығыны дегеніміз - уақыт бірлігіндегі ағынның көлденең қимасы арқылы өтетін судың мөлшері ($\text{м}^3/\text{с}$).

Судың максималды деңгейі (м) - судың шартты көлденең салыстыру жазықтығынан биіктігі "Нөл пост" биіктігі Финляндия заливіндегі орта деңгейінен есептеледі Кронштадт.

Инженерлік-техникалық шаралар кешенінде қорғаудың белсенді және пассивті әдістері ажыратылады.

Белсенді іс - шараларға мыналар жатады:

- өзен арнасындағы ағындарды реттеу;
- тасқын суларды бұру;
- су алаптарындағы жер үсті ағындарын реттеу;
- өзендердің мұз қабатын алдын ала бұзу.

Пассивті іс - шараларға мыналар жатады:

- аумақтарды бөгеттермен (үйінді жүйелерімен) қоршау;
- өзен арнасының өткізу қабілетін арттыру;
- қорғалатын аумақтың белгілерін арттыру;
- агроорман мелиорациясы және т.б.

Қалалық аумақтарды инженерлік қорғау әдісін таңдағанда су басудың теріс әсерін ескеру қажет:

- аумақтың санитарлық-гигиеналық жағдайы;
- ғимараттар мен құрылыстар конструкцияларының сенімділігі;
- жерасты үй-жайларына судың енуіне байланысты инженерлік коммуникациялардың, құрылыстар мен жабдықтардың жұмыс істеу сенімділігі;
- металл конструкцияларының, құбыржол жүйелерінің, жылу және сумен жабдықтау жүйелерінің жерасты бөліктерінің коррозиясы және т. б.

Су тасқынының әр түріне олардың зардаптарынан қорғау бойынша өздерінің инженерлік-техникалық шаралары сәйкес келеді.

2. Инженерлік тосқауылдар мен бөгеттер жасау.

Белгілі бір су тасқыны қарсаңында қорғаныс шараларын сәтті өткізу үшін уақтылы және сенімді гидрометеорологиялық болжам өте маңызды.

Су тасқыны қаупін болжау ықтимал залал мен шығынды едәуір төмендететін алдын алу іс-шараларының кешенін уақтылы жүзеге асыруға, сондай-ақ су басу аймақтарында құтқару және шұғыл жұмыстарды жүргізу үшін алдын ала жағдай жасауға мүмкіндік береді.

Су тасқынынан болатын зардаптарды азайту жөніндегі іс-шараларды жүргізудің жинақталған отандық және шетелдік тәжірибесі ең аз материалдық шығындар мен аумақтарды су тасқынынан неғұрлым сенімді қорғауға жоғарыда аталған, белсенді және пассивті қорғау әдістері кешенде

пайдаланылатын, жедел және уақтылы жүргізілетін күрестің аралас әдісін қолдану кезінде ғана қол жеткізілетіні айғақ.

Инженерлік тосқауылдар мен бөгеттер жасау:

Бөгет (дамба) – бұл су ағынын тоқтату, бағыттау немесе реттеу мақсатында салынатын инженерлік құрылыс. Олар көбінесе өзендер мен көлдерде су деңгейін бақылау, су тасқынын болдырмау, су қоймаларын жасау және су электр станциялары үшін пайдаланылады.

Қазіргі таңда, Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерінде «бөгет» немесе «дамба» терминінің нақты анықтамасы жоқ. Алайда, бұл термин гидротехникалық құрылыс саласында кеңінен қолданылады.

Қолдану салалары:

- су тасқынын болдырмау – өзендер мен көлдердегі су деңгейін бақылау арқылы;
- су қоймаларын жасау — ауызсу, суару немесе өнеркәсіптік қажеттіліктер үшін;
- су электр станциялары — энергия өндіру үшін;
- су ағынын реттеу — арналарды бағыттау немесе бөгет.

Құрылыс материалдары мен түрлері:

- топырақ бөгеттері — құм, топырақ және басқа жер материалдарынан жасалады;
- тас бөгеттері — тастардан немесе қиыршық тастан құралады;
- бетон бөгеттері — қатты және сенімді, су ағынын толық бақылауға мүмкіндік береді;
- аралас бөгеттер — тас пен топырақтың қоспасынан жасалады.

Бөгеттер мен дамбалардың қызметі:

- судың ағынын тежейді және оны арнайы каналдарға бағыттайды;
- суды жинақтап, су тасқынын төмендетеді;
- су қоймаларын немесе бөгеттерді пайдалана отырып, су қорларын сақтауға мүмкіндік береді;
- су деңгейін реттеп, жер асты суының деңгейін бақылауға көмектеседі;
- қолайлы жағдайларда энергия өндіру үшін су электр станцияларының негізін құрайды.

Салу тәртібі:

- жоба жасалады: су ағынының ерекшеліктері, жердің құрылымы, қажетті биіктік пен ұзындығы анықталады;
- жер дайындығы: бөгет салынатын орын дайындалады, қажет болса, жер қазылып, тегістеледі;

- негіз салу: тас немесе бетонның іргетасы құрылады;
- бөгеттің өзі салынады: материалдар қабаттап салынады, тығыздалады.

Қосымша құрылғылар орнатылады: су деңгейін бақылау үшін шлюздер, тетіктер.

Гидротехникалық құрылыстардағы апаттармен байланысты су тасқыны үшін ең маңызды критерийлерге мыналар жатады:

- бөгеттегі (напоры) қысымы (судың құлау биіктігі, м);
- секундына бір сызықтық метрге куб. м су шығыны ($m^3 / cм$);
- толқын жотасының қозғалыс жылдамдығы ($м / с$);
- ағыс бойынша бөгеттен белгілі бір қашықтықта орналасқан елді мекен (объект) арқылы серпіліс толқынының өту ұзақтығы.

Толқынның 40-50 м/с немесе одан жоғары жылдамдығымен ол газдалған ағынға - су мен ауа қоспасына айналады. Серпіліс толқынының биіктігі құлау биіктігінің 1/3 бөлігінен асуы мүмкін.

Мұндай су тасқынының негізгі әсер етуші факторлары су толқыны, жылдамдық ағынының қысымы және ауыр заттар (*тастар, блоктар, ағаштар*).

Халықты апатты су тасқынынан қорғаудың негізгі тәсілі-оларды эвакуациялау.

Гидротехникалық құрылыстар бөгеттерінің бұзылу толқынының 4 сағаттық жетуі шегінде апатты су басу мүмкін болатын аймақта орналасқан елді мекендерден халықты эвакуациялау жалпы эвакуация жарияланған кезде, ал осы шектен тыс жерлерде - су басу қаупі төнген кезде алдын ала жүргізіледі.

3. Халықты апатты су тасқынынан қорғаудың негізгі тәсілі.

Халықты апатты су тасқынынан (*су басудан*) қорғаудың негізгі тәсілдері бірнеше бағытты қамтиды алдын алу, дайындық, жою және қалпына келтіру.

Колданылатын басты тәсілдер:

1. Инженерлік (техникалық) шаралар:

- су қоймалары мен бөгеттер (*дамбалар*) салу - суды уақытша ұстап тұру үшін;
- арналарды тереңдету және кеңейту - өзендер мен су арналарының өткізу қабілетін арттыру;
- су бұру арналарын жасау - су артық болған кезде басқа бағытқа бұру;
- қорғаныс бөгеттерін тұрғызу - елді мекендерді тікелей су басудан қорғау;
- дренаж жүйесін дамыту - жер асты және жауын суын тез арада шығарып басқа бағытқа бұру.

2. Ұйымдастырушылық және жоспарлау шаралары:

- су тасқыны қауіпті аймақтарды картаға түсіру және бұл аумақтарда құрылыс салуға шектеу қою;
- эвакуациялық жоспарлар әзірлеу және оларды халыққа таныстыру;
- қауіп туралы алдын ала ескерту жүйелерін орнату — смс - хабарламалар, сиреналар, радиолар;
- қауіпсіздік оқу-жаттығуларын өткізу — білім беру мекемелерінде, мекемелерде, ұйымдарда оқу-жаттығу өткізу.

3. Жедел әрекет ету және эвакуация:

- құтқару қызметтерінің дайын болуы, құтқарушылар, азаматтық қорғау қызметтері және азаматтық қорғау құрылымдары т.б;
- халықты дер кезінде көшіру және эвакуациялық қабылдау пункттеріне орналастыру;
- азық-түлік, дәрі-дәрмек, су қорларын алдын ала дайындап, халықтың тіршілігін қамтамасыз ету.

Қорытындылай келе, су тасқынынан тиімді қорғану тек бір ғана әдіспен емес, жоғарыдағы тәсілдердің жиынтығы арқылы жүзеге асырылады. Алдын алу шаралары мен халықтың дайындық деңгейі – апат салдарын азайтудың басты кілті.

Ықтимал апатты су басу аймақтарынан эвакуацияланатын халықты қауіпсіз аумаққа қоныстандыру.

Су тасқынынан қорғау жөніндегі іс-шаралар кешенінің негізі су тасқынына барынша радикалды әсер етуді қамтамасыз ететін инженерлік іс-шаралар болып табылады.

Өзіндік бақылауға арналған сұрақтар

1. Су тасқынын сипаттайтын негізгі критерийлерді атаңыз?
2. Инженерлік қорғаудың белсенді және пассивті әдістеріне мысал келтіру?
3. Бөгет немесе дамба қандай материалдардан салынады және олардың айырмашылығы неде?
4. Гидротехникалық құрылыстың бұзылуы кезіндегі негізгі қауіпті факторлар қандай?
5. Су тасқынының негізгі себептері қандай?
6. Инженерлік қорғау дегенді қалай түсінесіз?

Практика сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Су тасқыны кезінде аумақтарды инженерлік қорғаудың ерекшеліктерін, инженерлік тосқауылдар мен бөгеттер жасаудың мәнін, халықты апатты су

тасқынынан қорғаудың негізгі тәсілдерін (*әсіресе эвакуация*) және негізгі нормативтік-құқықтық құжаттар талаптарын жалпылама түсіндіру.

Білім алушылардан күтілетін оқу нәтижелері:

- инженерлік қорғаудың белсенді, пассивті әдістерін жіктейді;
- бөгет (*дамба*) салудың негізгі қағидаларын және тәуекел факторларын атайды;
- су тасқынын сипаттайтын критерийлерді қолдана отырып жағдайды бағалайды;
- қауіпті аймақта халықты қорғаудың іс-қимыл алгоритмін (*ескерту, эвакуация, қамтамасыз ету*) құрады.

Негізгі бөлім:

1-сұрақ. Су тасқыны кезінде аумақтарды инженерлік қорғаудың ерекшеліктері бойынша талқылау бағыттары:

- инженерлік қорғаудың мақсаты мен міндеттері;
- су тасқынын сипаттайтын критерийлер (*максималды шығын, деңгей, көтерілу жылдамдығы, ағын жылдамдығы, қауіпті деңгей ұзақтығы, су басу алаңы*);
- белсенді және пассивті инженерлік қорғау әдістері.

2-сұрақ. Инженерлік тосқауылдар мен бөгеттер жасау бойынша талқылау бағыттары:

- бөгет, дамбаның мақсаты, түрлері (*топырақ, тас, бетон, аралас*);
- жобалау-салу логикасы: орын таңдау → негіз → қабаттап тығыздау → гидрооқшаулау, қосымша құрылғылар;
- гидротехникалық апат кезіндегі қауіпті факторлар: серпіліс толқыны, ағын қысымы, ауыр заттар;
- болжам мен мониторингтің рөлі (*гидрометео болжам*).

Топтық практикалық жұмыс:

«Бөгет салудың 5 негізгі қауіп-қатері» (су басу, сүзілулер, топырақтың шайылуы, негіздің әлсіздігі, күтімсіздік) – топтық тізім жасап, қорғайды.

3-сұрақ. Халықты апатты су тасқынынан қорғаудың негізгі тәсілі бойынша талқылау бағыттары:

- алдын алу, дайындық, қалпына келтіру кезеңдері;
- хабарлау жүйелері және эвакуация тәртібі;
- эвакуациялық пункттер, логистика, медициналық, әлеуметтік қамтамасыз ету;
- 4 сағат ішінде су жету шегінде болатын аймақтардағы шұғыл халықты эвакуациялау.

Шартты түрде орын алған жағдай бойынша тапсырма:

Өзен бойындағы елді мекенде қар тез еріп, су деңгейі жылдам көтерілуде. Жақын маңда бөгет бар, бірақ оның беріктігіне күмән бар. Қатты жауын күтілуде.

1. Қауіпті бағалау: қандай критерийлерді қолданылады.
2. Инженерлік шаралар: белсенді, пассивті тәсілдерден ұсыныс.
3. Халықты қорғау жоспары: хабарлау, эвакуация және орналастырудың қысқа алгоритмі.

Сабақты қорытындылау:

- сабақ бойынша негізгі тұжырымдарды шығару;
- курсанттардың жұмысын бағалау және келесі сабаққа ұсыныстар беру.

Тапсырма:

– су тасқыны кезінде аумақтарды инженерлік қорғаудың ерекшеліктерін, инженерлік тосқауылдар мен бөгеттер жасауды және халықты апатты су тасқынынан қорғаудың негізгі тәсілі, сонымен қатар, және негізгі нормативтік – құқықтық құжаттар тақырыбы бойынша конспект дайындау және реферат әзірлеу.

КОӨЖ сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Су тасқыны кезінде аумақтарды инженерлік қорғаудың ерекшеліктерін, инженерлік тосқауылдар мен бөгеттерді жасаудың мазмұнын, халықты апатты су тасқынынан қорғаудың негізгі тәсілдерін және осы саладағы негізгі нормативтік-құқықтық құжаттарды жалпылама меңгеру.

Негізгі бөлім:

1. *Тапсырма. Теориялық бағдарлау оқытушының жетекшілігімен курсант:*

- инженерлік қорғаудың азаматтық қорғау жүйесіндегі орнына қысқаша түсінік беру;
- су тасқыны қаупінің Қазақстан Республикасы үшін өзектілігін атап өту (2024 ж. мысалы);
- негізгі ұғымдар мен терминдерге бағыт-бағдар береді: инженерлік қорғау, су тасқыны, бөгет (дамба), серпіліс толқыны, белсенді және пассивті әдістер, эвакуация.

2-тапсырма. *Инженерлік қорғаудың мәні мен міндеттері бойынша курсанттар төмендегі сұрақтар бойынша қысқаша конспект жасайды:*

- инженерлік қорғаудың негізгі мақсаты;
- инженерлік қорғаудың 5 негізгі міндеті;
- су тасқынынан инженерлік қорғаудың ерекшелігі.

3-тапсырма. Белсенді және пассивті инженерлік қорғау әдістері (кесте):

Белсенді әдістер	Сипаттамасы	Пассивті әдістер	Сипаттамасы
------------------	-------------	------------------	-------------

4-тапсырма. Инженерлік тосқауылдар мен бөгеттерді талдау бойынша курсанттар жазбаша түрде:

- бөгет (дамба) ұғымын ашады;
- бөгеттердің түрлерін (*топырақ, тас, бетон, аралас*) сипаттайды;
- бөгеттердің негізгі қызметтерін көрсетеді.

Сабақты қорытындылау:

- сабақ бойынша негізгі тұжырымдарды шығару;
- курсанттардың жұмысын бағалау және келесі сабаққа ұсыныстар беру.

Тапсырма:

– су тасқыны кезінде аумақтарды инженерлік қорғаудың ерекшеліктерін, инженерлік тосқауылдар мен бөгеттер жасауды және халықты апатты су тасқынынан қорғаудың негізгі тәсілі, сонымен қатар, және негізгі нормативтік – құқықтық құжаттар тақырыбы бойынша конспектті толықтыру.

КӨЖ ЖОСПАРЫ

Оқулықтардың, оқу құралдарының, монографиялар мен мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін және нормативтік – құқықтық құжаттарды оқу, зерделеу және конспекттеу:

1. «Қазақстан Республикасының Су кодексі» Қазақстан Республикасының 2025 жылғы 9 сәуірдегі № 178-VIII ҚРЗ Кодексі.

2. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 11 сәуірдегі № 188-V «Азаматтық қорғау туралы» Заңы.

3. «Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы» Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 23 қаңтардағы N 148 Заңы.

4. «Төтенше жағдайлардың алдын алу және оларды жою жөніндегі ведомствоаралық мемлекеттік комиссия құру туралы» ҚР ТЖМ 2021 жылғы 22 қаңтардағы № 31 бұйрығы.

5. ҚР ПМ-нің 24.02.2015 ж. №149 «Азаматтық қорғаудың мемлекеттік жүйесін ұйымдастыру және оның қызметі қағидаларын бекіту туралы» бұйрығы.

Өзіндік бақылауға арналған тест

1. Су тасқынынан инженерлік қорғау дегеніміз:

А) су тасқыны кезінде халықты, инфрақұрылымды, ауыл шаруашылығы жерлерін және басқа да маңызды нысандарды судың зиянды әсерінен қорғауға арналған техникалық және құрылыс шараларының жиынтығы

В) су тасқыны кезінде халықты, инфрақұрылымды, ауыл шаруашылығы жерлерін қорғауға арналған техникалық және құрылыс шараларының жиынтығы

С) су тасқыны кезінде халықты, инфрақұрылымды, ауыл шаруашылығы жерлерін және басқа да маңызды нысандарды судың зиянды әсерінен қорғауға арналған техникалық және құрылыс шараларының жиынтығы

Д) судың зиянды әсерінен қорғауға арналған техникалық және құрылыс шараларының жиынтығы

Е) барлық жауаптар дұрыс

2. Су тасқынының себептері болуы мүмкін:

А) қатты жауын-шашын және қардың еруі; өзендердегі мұз кептелісі, бөгеттердің бұзылуы, тайфундар, желдің күшеюі және теңіз жағалауындағы цунами

В) желдің күшеюі және теңіз жағалауындағы цунами

С) қатты жауын-шашын және қардың еруі

Д) өзендердегі мұз кептелісі, бөгеттердің бұзылуы

Е) барлық жауаптар дұрыс

3. Халықты апатты су тасқынынан (*су басудан*) қорғаудың негізгі тәсілдерінің ұйымдастырушылық және жоспарлау шараларына не жатады:

А) су тасқыны қауіпті аймақтарды картаға түсіру және бұл аумақтарда құрылыс салуға шектеу қою, эвакуациялық жоспарлар әзірлеу және оларды халыққа таныстыру, қауіп туралы алдын ала ескерту жүйелерін орнату - смс-хабарламалар, сиреналар, радиолар, қауіпсіздік оқу-жаттығуларын өткізу - мектептерде, мекемелерде оқу-жаттығу жасау

В) смс-хабарламалар, сиреналар, радиолар, қауіпсіздік оқу-жаттығуларын өткізу - мектептерде, мекемелерде оқу-жаттығу жасау

С) эвакуациялық жоспарлар әзірлеу және оларды халыққа таныстыру, қауіп туралы алдын ала ескерту жүйелерін орнату

Д) қауіп туралы алдын ала ескерту жүйелерін орнату - смс-хабарламалар, сиреналар, радиолар, қауіпсіздік оқу-жаттығуларын өткізу - мектептерде, мекемелерде оқу-жаттығу жасау

Е) барлық жауаптар дұрыс

4. Су тасқынын сипаттайтын критерийлер:

А) судың максималды шығыны (m^3/c), судың максималды деңгейі (m), судың көтерілу жылдамдығы (cm/cac), ағын жылдамдығы (m/c), судың қауіпті деңгейлерінің биіктігі мен тұру ұзақтығы, су басу алаңы

В) судың көтерілу жылдамдығы (cm/cac), ағын жылдамдығы (m/c), судың қауіпті деңгейлерінің биіктігі мен тұру ұзақтығы, су басу алаңы

С) судың максималды шығыны (m^3/c), судың максималды деңгейі (m)

Д) судың биіктігі мен тұру ұзақтығы, су басу алаңы

Е) барлық жауаптар дұрыс

5. Гидротехникалық құрылыстың негізгі мақсаты:

А) суды жинау, сақтау және тарату (мысалы, су қоймалары, бөгеттер), суды бағыттау немесе өзен арнасын реттеу, су тасқынынан қорғау, су энергиясын өндіру (мысалы, су электр станциялары), кеме қатынасын қамтамасыз ету (мысалы, шлюздер, порт құрылыстары), суармалы жерлерді суару немесе құрғату

В) суды бағыттау немесе өзен арнасын реттеу, су тасқынынан қорғау, су энергиясын өндіру (мысалы, су электр станциялары), кеме қатынасын қамтамасыз ету (мысалы, шлюздер, порт құрылыстары), суармалы жерлерді суару немесе құрғату

С) су тасқынынан қорғау, су энергиясын өндіру (мысалы, су электр станциялары), кеме қатынасын қамтамасыз ету (мысалы, шлюздер, порт құрылыстары), суармалы жерлерді суару немесе құрғату

Д) кеме қатынасын қамтамасыз ету (мысалы, шлюздер, порт құрылыстары), суармалы жерлерді суару немесе құрғату

Е) барлық жауаптар дұрыс

№13 ТАҚЫРЫП.

Бүркемелеу, жарықпен бүркемелеу мақсаттары, түрлері мен тәсілдері.

Курстың мақсаты: Бүркемелеу, жарықпен бүркемелеу өткізудің мақсаты мен негізгі талаптары. Сондай-ақ, жарықпен бүркемелеу режимдері мен әдістерін және осы саладағы нормативтік – құқықтық құжаттармен танысу жалпылама түсіну.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Бүркемелеу, жарықпен бүркемелеу өткізудің мақсаты мен негізгі талаптары.
2. Жарықпен бүркемелеу режимдері мен әдістері.

Дәрістің мәтіні:

1. Бүркемелеу, жарықпен бүркемелеу өткізудің мақсаты мен негізгі талаптары.

Бүркемелеу (*нысанды көзге көрінбейтін етіп жасау немесе байқалмайтындай ету*) - әскерлердің қимылдары мен күнделікті іс-әрекеттерін қамтамасыз ету түрі, жауды адастыруға бағытталған іс-шаралар кешені.

Бүркемелеу әскерлердің кенеттен іс-әрекеттеріне қол жеткізуге, олардың жауынгерлік дайындығын сақтауға және объектілердің өміршеңдігін арттыруға көмектеседі.

Жасанды бүркемелеуге маскалар құрылғысы құрылымдар мен техниканы бүркемелеудің техникалық әдістерінің бірі ретінде әскери бүркемелеу іс-шараларын өткізу жетекші орын алады.

Бұл әдістің артықшылығы - бүркемелеудің жылдамдығы, қарапайымдылығы және жоғары тиімділігі, ал кемшіліктеріне жоғары жасырын бояу материалдарының құны үлкен шығынымен түсіндіріледі.

Табельді бүркемелеу жиынтықтары мен жасырын бояулары:

Қару-жарақты, техниканы және құрылыстарды оптикалық барлау құралдарынан жасыру үшін мынадай табельдік құралдар қолданылады:

- МКТ-Т, МКТ-С, МКТ-П, МКС-2, (МСК-2М), МСК-2П жасыру жинақтары;
- әмбебап қаркасты бүркемесі «Шатыр»;
- «УМК» әмбебап қаркасты бүркемесі;
- «Зонт» және «Зонт-2» бүркемесі;
- «МРС» (*радиопрозрачная маска*) радио мөлдір бүркемелеу.

Матадан жасалған транспарантты МКТ-Т маскировка жиынтығы ленталармен маталардан камуфляж түрінде тоқылып, жылдың қарсыз кезеңдерінде өсімдік фонында нысанды жасыру жасауға арналған.

Қарда бүркемелеу жасауға арналған МКТ-С жиынтығы аппақ торлы матадан жасалған.

Шөлді МКТ-П матадан жасалған бүркеме жиынтығы торлы матадан жасалған және шөлді-құмды және шөлді-дала фонында бүркемелеу жасауға арналған. МКТ-П оның екі жақты түсі бар.

МКС-2 синтетикалық материалдардан жасалған бүркемесі жинақтары, объектілерді жасыруға арналған ұзақ мерзімді жағдайда пайдаланылады. Жинақ жабындары екі жақты бояумен келеді. Бірінші беті жағы жазғы өсімдік фонында объектілерді жасыру үшін, ал екінші беті жағы күйіп кеткен немесе күзгі қураған өсімдіктердің, топырақтардың фонында пайдаланады. МКС - 2П жиынтығы шөлді дала фонында, ал екінші беті жағы шөлді – құмды фонда қолданылады. Бүркемелеу жиынтықтары камуфляж жабынынан және оларды орнатуға және тасымалдауға арналған керек-жарақтардан тұрады.

Табельді бүркемелеу жиынтықтары:

«Шатыр» қаңқасыз бүркемесі қару-жарақты, әскери техниканы және әскери объектілерді өсімдік, шөл-дала және жердегі қар фонында, әуе және ғарыштық оптикалық-электронды, телевизиялық және радиолокациялық барлау құралдарынан бүркемелеуге арналған.

«УМК» әмбебап бүркемесі нысандарда, баспаналарда, технологиялық алаңдарда, тұрақтарда әскери техниканы бүркемелеу үшін, сондай-ақ жасанды макеттер жасау үшін ала дайындау кезінде 12 м-ге дейінгі аралықпен үлкен алаңдардағы құрылыстарға арналған.

«Зонт-1» бүркемесі ұшақтарды және биіктігі 4 м-ге дейінгі басқа да ірі техникалар мен құрылыстарды олардың жолымен бүркемелеуге арналған.

«МРС» Радиомөлдір (*Радиопрозрачная маска*) бүркемесі позициялардағы радиолокациялық станцияларды бүркемелеуге арналған.

Бүркемелеудің жетістігі жүзеге асырылады:

- мемлекеттік құпияны құрайтын мәліметтердің сақтау;
- бүркемелеу қасиеттерін және шектеулі көріну жағдайларын пайдалана отырып әскерлер мен объектілерді жасырын орналастыру;
- түтін мен аэрозольдерді қолдана отырып бүркемелеу арқылы табельдік құралдарды және жергілікті материалдарды пайдалану;
- қару-жарақты, техниканы, объектілерді бояумен бүркемелеу;
- демонстрациялық әрекеттермен жасау (*отвлекающий маневр*);

- әскерлердің, позициялар мен объектілердің жалған орналасқан аудандарын құру;
- жаудың барлауының барлық түрлеріне бүркемелеудің барлық тәсілдері мен құралдарын қолдану;
- бүркемелеу тәртібінің талаптарын қатаң орындау арқылы жүзеге асырылады.

Бүркемелеу нысандары мен тәсілдері

Бүркемелеу нысандары:

- бөлімшелердің жеке құрамы мен техникасы және қару-жарағы;
- әскерлер пайдаланатын және жаңадан құрылатын фортификациялық құрылыстар, позициялар, басқару пункттері, тосқауылдар, өткелдер, әуеайлақтар, құбыржолдар, материалдық құралдар қорлары және басқа да объектілер, сондай-ақ бүркемелеу объектілер ауданында аса маңызды бағдарлар (ориентир).

Бүркемелеу нысандары бөлінеді:

- жалғыз (нысан, траншея, көпір және т. б.);
- топтық (басқару пункті, әскердің атыс позициясы және т.б.).

Бүркемелеу тәсілдері:

- жасыру;
- алдау және еліктеу;
- демонстрациялық іс-әрекеттер (басқалардың назарын аудару мақсатында жасалған іс-қимыл ету);
- жалған ақпарат.

Бүркемелеу принциптері:

- белсенді;
- сенімді;
- үздіксіз;
- әр түрлі;
- кешенді.

Бүркемелеу белсенділігі қарсыласқа әскерлер мен объектілердің жай-күйі, орналасуы және қызметі туралы жалған идеяны, ақпаратты жеткізу арқылы жүзеге асырылады.

Бүркемелеу сенімділігіне өткізілетін іс-шаралар және олардың қоршаған орта жағдайларына сәйкестігі жаудың барлауының барлық түрлерінің нақты мүмкіндіктерін ескере отырып жүзеге асырылады.

Бүркемелеу үздіксіздігіне кез-келген жағдайда, үнемі, кейбір кезде емес (дайындық кезінде және соғыс кезінде, әскерлердің қозғалысы мен орналасуы

кезінде объектілерді жабдықтау және пайдалану кезінде) жүргізу арқылы қол жеткізіледі.

Бүркемелеу әртүрлілігі белгіленген үлгілі әдістерді қоспағанда бүркемелеу іс-шараларын жаңа әдістер мен жасыру құралдарын қолдану арқылы ұйымдастыру және жүзеге асырумен қол жеткізіледі.

Бүркемелеу жоғары тиімділігі үшін ол кешенді болуы керек.

Бүркемелеу кешенділігіне бір уақытта түрлі жасырыну іс-шараларын өткізу, қарсыласты барлаудың барлық тәсілдері мен құралдарына қарсы немесе белгілі бір мәселеде шешуші болып табылатындар жағдайда қол жеткізіледі.

Бүркемелеудің тиімділігіне кешенді және іс-шараларды сапалы орындау жатады:

1) Ұйымдастырушылық;

2) Инженерлік;

3) Техникалық.

1. Ұйымдастырушылық іс-шараларға мыналар кіреді:

– бүркемелеуге тұрақты басшылық және жүйелі оның уақтылығы мен сапасын бақылау;

– рельефтің бүркемелеуге қасиеттерін пайдалану, әскерлердің көрінуін жасыруға немесе азайтуға ықпал ететін нысандар;

– тәуліктің қараңғы уақытын және шектеулі көрінетін уақыттарды (*жаңбыр, тұман, қар, бұлт және т.б.*) бөлімдер мен бөлімшелердің іс-әрекеттерін жасыру үшін пайдалану;

– әскерлердің демонстрациялық әрекеттері;

– мемлекеттік құпияны құрайтын мәліметтерді сақтау.

2. Инженерлік іс-шараларға мыналар жатады:

– арнайы бояулар қолдану;

– жасанды оптикалық, жылу және радиолокациялық бүркемені қолдану;

– жарықты жасыру және жасанды еліктеу тәсілдерін белгілеу;

– техника макеттерін қолдану және жалған құрылыстар салу;

– кесілген өсімдіктерді қолдану және жерді өңдеу;

– құрылыстар мен объектілерге бүркемелеу жасау, олар жергілікті заттар мен нысандардан айырмашылығы білінбеу керек.

3. Техникалық шараларға мыналар жатады:

– түтін қолдану кіреді, пиротехникалық және басқа да құралдар жатады.

Жеке құрам мен техниканы анықтау үшін келесі құралдарды қолданады:

Жеке құрам мен техниканы көзбен қарап көргенде 1,5-2 шақырым қашықтықта анықталады, ал дүрбелерді, стереоқұбырларды және басқаларды қолдана отырып оптикалық аспаптар 8-10 км қашықтықта адамдар мен

техниканы анықтайды, жылу құралдарымен (тепловизор) барлау - 0,5 шақырымға дейінгі қашықтықта анықтайды.

Жердегі радиолокациялық барлау құралдары 4-5 шақырым сағатына жылдамдықпен қозғалатын жеке құрам мен техниканы *(ауа райы жағдайлары мен тәулік уақытына қарамастан)* 4 шақырым қашықтықта анықтайды.

Әскери техниканың негізгі жасыруын төмендететін белгілері келесілер болып табылады:

- техника формасының өлшемдері мен көлеңкелері;
- радиотолқындардың шағылысуы, жылу сәулеленулері;
- қозғалыс іздерінің шаңдары, пайдаланылған газдар;
- жұмыс істеп тұрған қозғалтқыштардың шулары, атыс кезіндегі қатты дыбыстар;
- свет фаралары, сигналдық оттар жарығы;
- шынылармен, дөңгелек және тегіс металл беттерінің жарқырауы және т.б.

Нысанның белгілерін әлсірету немесе сол белгілерін байқалмайтындай ету - бүркемелеудің негізгі міндеті. Демек, бүркемелеу - бұл орын мен уақыт бойынша келісілген және объектінің орналасқан жері, мақсаты мен қызметі туралы жау барлауын жаңылыстыруға бағытталған іс-шаралар кешені.

Әскери техника мен қару-жарақтар жергілікті жерде орналасқан кезде кесілген өсімдіктер тікелей объектіге жоғарысыдан орналастырылады, сондай-ақ объектінің айналасына орнатылады *(әсіресе жау келетін тарапынан)*.

2. Жарықпен бүркемелеу режимдері мен әдістері.

Қалалық, ауылдық елді мекендерді және шаруашылық жүргізуші объектілерді жарықтық бүркемелеу:

Жарықтық бүркемелеу тәуліктің қараңғы кезінде айқындауды қиындататын қалалық, ауылдық елді мекендер мен ұйымдарды әуеден визуальды немесе көрінетін аймаққа *(0,40 – 0,76 мкм)* есептелген оптикалық құралдар арқылы бақылау жолымен анықтауды қиындататын жағдайлар туғызу үшін жүргізіледі.

Қалалық, ауылдық елді мекендер және жарықпен бүркемелеу аймағына кіретін объектілерді жарықпен бүркемелеу екі режимде көзделеді: ішінара және толық қараңғылау.

Жарықпен бүркемелеу аймақтары тиісті әкімшілік-аумақтық бірліктің Азаматтық қорғаныс жоспарларында айқындалады.

Осы режимдерде жарық бүркемелеуді жүзеге асыруды қамтамасыз ететін дайындық іс-шаралары алдын ала, бейбіт уақытта жүргізіледі.

Жартылай қараңғылау режимінде толық қараңғылау режиміне өтуге дайындықтың аяқталуы көзделеді. Жартылай қараңғылау шаруашылық жүргізуші объектілердің өндірістік қызметіне кедергі болмауы керек, жартылай қараңғылау режимі толық қараңғылау режимінің жұмыс уақытынан басқа, ол енгізілгеннен кейінгі уақытта тұрақты түрде жұмыс істейді.

Толық қараңғылау режимі «Әуе дабылы» сигналы бойынша енгізіледі және «Әуе дабылын тоқтат» сигналының жариялануымен тоқтатылады.

Жартылай қараңғылау режимінде қала көлігін, сондай-ақ оның қозғалысын реттеу құралдарын жарықтық бүркемелеуге болмайды.

Толық қараңғылау режимінде қалалық жерүсті көлігінің тоқтауы, оның жарықтандыру оттары, сондай-ақ қозғалысты реттеу құралдары ажыратылуы тиіс.

Теміржол, әуе, теңіз, автомобиль және өзен көліктерін жарықтық бүркемелеу қалалық, ауылдық елді мекендерді және объектілерді жарықтық бүркемелеуді жобалау нормаларының талаптарына, сондай-ақ көліктің тиісті түрлерінің жұмыс ерекшеліктерін есепке ала отырып, әзірленетін жарықтық бүркемелеу бойынша ведомстволық нұсқаулықтарына сәйкес жүргізіледі.

Өзіндік бақылауға арналған сұрақтар

1. Бүркемелеудің негізгі мақсаты қандай?
2. Неліктен қазіргі барлау құралдарына (оптика, жылу, радиолокация) қарсы кешенді бүркемелеу қажет?
3. Жарықтық бүркемелеу қандай жағдайда енгізіледі?
4. Бүркемелеу тәсілдерін атаңыз?
5. Жартылай қараңғылау мен толық қараңғылаудың айырмашылығы неде?
6. «Әуе дабылы» кезінде қандай режим енгізіледі және қалай тоқтатылады?

Практика сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Бүркемелеу мен жарықтық бүркемелеуді өткізудің мақсаты, негізгі талаптары, режимдері мен әдістерін меңгеру және осы саладағы нормативтік-құқықтық құжаттармен жалпылама танысу.

Білім алушылардан күтілетін оқу нәтижелері:

1. Бүркемелеудің және жарықтық бүркемелеудің мақсаты, объектілері, тәсілдері мен принциптерін түсіну;
2. Ұйымдастырушылық, инженерлік, техникалық бүркемелеу шараларын ажырату;

3. Әскери техника мен жеке құрамды әшкерелейтін негізгі белгілерді білу және оларды әлсірету жолдарын ұсыну;

4. Жарықтық бүркемелеудің мақсатын, қолданылу аймағын түсіну;

5. Жартылай қараңғылау және толық қараңғылау режимдерінің ерекшеліктерін білу;

6. «Әуе дабылы» кезінде жарықтық режимді енгізу, тоқтату алгоритмін құрастыру.

Негізгі бөлім:

1-тапсырма. Бүркемелеу бойынша талқылау:

– бүркемелеудің анықтамасы және мақсаты;

– бүркемелеу объектілері (жеке құрам, техника, позициялар, басқару пункттері, өткелдер т.б.).

Бүркемелеу тәсілдері:

– жасыру;

– алдау және еліктеу;

– демонстрациялық әрекеттер;

– жалған ақпарат.

Бүркемелеу принциптері: белсенділік, сенімділік, үздіксіздік, әртүрлілік, кешенділік.

Бүркемелеу шараларының түрлері: ұйымдастырушылық, инженерлік, техникалық.

2-тапсырма. «Жарықтық бүркемелеу бойынша талқылау:

– жарықтық бүркемелеудің мақсаты (түнгі визуалды анықтауды қиындату);

– жарықтық бүркемелеу аймақтары (Азаматтық қорғаныс жоспарларында айқындалады).

Екі режим:

– жартылай қараңғылау (өндірістік қызметке кедергі келтірмей, толыққа дайындық);

– толық қараңғылау («Әуе дабылы» бойынша енгізіледі, «Әуе дабылын тоқтат» бойынша тоқтатылады).

Қалалық көлікке қатысты талаптар:

– жартылайда – көлікті бүркемелеуге болмайды;

– толықта - жерүсті көлігі тоқтайды, оттар мен реттеу құралдары ажыратылады.

3-тапсырма: Топтарға салыстыру кестені толтыру:

Көрсеткіш	Жартылай қараңғылау	Толық қараңғылау
Қашан енгізіледі?		

Көрсеткіш	Жартылай қараңғылау	Толық қараңғылау
Мақсаты		
Қала көлігі		
Жарық көздері		
Тұрақтылығы/ұзақтығы		

Тапсырма 3. Объектіні бүркемелеу бойынша әр топ таңдайды:

- техника тұрақ орны;
- басқару пункті немесе позиция;
- өтпелі өткел немесе нысан.

Әдістер:

- қандай белгілер әшкерелейді (*оптика, жылу, радиолокация*);
- қандай тәсілдер қолданысыз (*жасыру, алдау, еліктеу, түтін*);
- ұйымдастырушылық, инженерлік, техникалық шаралар.

Сабақты қорытындылау:

- сабақ бойынша негізгі тұжырымдарды шығару;
- курсанттардың жұмысын бағалау және келесі сабаққа ұсыныстар беру.

Тапсырма:

– бүркемелеу, жарықпен бүркемелеу өткізудің мақсаты мен негізгі талаптары, жарықпен бүркемелеу режимдері мен әдістерін тақырыбы бойынша конспект дайындау және реферат әзірлеу.

КОӨЖ сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Бүркемелеу және жарықпен бүркемелеуді өткізудің мақсаты мен негізгі талаптарын меңгерту, жарықтық бүркемелеудің режимдері мен әдістерін түсіндіру, осы саладағы негізгі нормативтік-құқықтық құжаттармен жалпы таныстыру.

Негізгі бөлім:

Тапсырма 1. Курсанттар дәріс мәтіні бойынша конспект жазады:

- анықтамалар (*бүркемелеу, жарықтық бүркемелеу*);
- тәсілдер мен принциптер;
- ұйымдық, инженерлік, техникалық шаралар;
- 2 режимнің негізгі айырмасы.

2-тапсырма. Төмендегі кестені толтыру:

Бүркемелеу тәсілі	Қолданылатын құрал, әдіс (мысал)	Қай белгі төмендейді?	Күтілетін нәтиже
Жасыру			

Бүркемелеу тәсілі	Қолданылатын құрал, әдіс (мысал)	Қай белгі төмендейді?	Күтілетін нәтиже
Алдау немесе еліктеу			
Демонстрациялық әрекет			
Жалған ақпарат			
Техникалық (түтін, аэрозоль)			

3-тапсырма. Әуе дабылы кезінде жарықтық бүркемелеу топтық жұмыс:

Қалада «Әуе дабылы» сигналы берілді, нысан – әкімшілік ғимарат және оған жақын көше. Осыған толық қараңғылау режиміне көшу бойынша нақты алгоритм құрастыру:

1. Кім жауапты (*лауазым және топ*);
2. Қандай жарық көздері өшіріледі (*ішкі және сыртқы*);
3. Қала көлігі мен қозғалысты реттеу құралдары бойынша талап;
4. Бақылау және есеп беру тәртібі;
5. «Әуе дабылын тоқтат» кезінде қалпына келтіру әрекеттері.

4-тапсырма. Курсанттарға қысқа сұрақ (ауызша немесе жазбаша):

1. Бүркемелеудің негізгі мақсаты?
2. Ұйымдастырушылық шараларға 3 мысал?
3. Инженерлік шараларға 3 мысал?
4. Техникалық шараларға 2 мысал?
5. Жарықтық бүркемелеудің екі режимі?
6. Толық қараңғылау қашан енгізіледі және қашан тоқтатылады?

Сабақты қорытындылау:

- сабақ бойынша негізгі тұжырымдарды шығару;
- курсанттардың жұмысын бағалау және келесі сабаққа ұсыныстар беру.

Тапсырма:

– бүркемелеу, жарықпен бүркемелеу өткізудің мақсаты мен негізгі талаптары, жарықпен бүркемелеу режимдері мен әдістерін тақырыбы бойынша конспект толықтыру және реферат әзірлеу.

КӨЖ ЖОСПАРЫ

Оқулықтардың, оқу құралдарының, монографиялар мен мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін және нормативтік – құқықтық құжаттарды оқу, зерделеу және конспекттеу:

1. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 11 сәуірдегі №188-V «Азаматтық қорғау туралы» Заңы.

2. «Азаматтық қорғаныс іс-шараларын ұйымдастыру және жүргізу қағидаларын бекіту туралы» Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 6 наурыздағы №190 бұйрығы.

3. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2014 жылғы 24 қазандағы №732 бұйрығы. «Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының көлемі мен мазмұны».

4. Оқу-құралы. Маскировка вооружения, техники и объектов. Санкт-Петербург-2015. SPROTYVG7.COM.UA.

Өзіндік бақылауға арналған тест

1. Жарық маскировкасы қандай мақсатында жүргізіледі:

А) тәуліктің қараңғы уақытында қалалардың, олардың аудандарының, елдімекендер және ЭО-нің маңызды бөлігін ауадан көзбен көру арқылы немесе 0,4-0,76 мкм-ге тең көрінетін сәулелену аймағына есептелген оптикалық аспаптардың көмегімен анықтауды қиындататын жағдайлар жасау мақсатында жүргізіледі

В) тәуліктің қараңғы уақытында қалалардың, олардың аудандарының, елдімекендер және ЭО-нің маңызды бөлігін ауадан көзбен көру арқылы анықтауды қиындататын жағдайлар жасау мақсатында жүргізіледі

С) сәулелену аймағына есептелген оптикалық аспаптардың көмегімен анықтауды қиындататын жағдайлар жасау мақсатында жүргізіледі

Д) тәуліктің қараңғы уақытында қалалардың, олардың аудандарының, елдімекендер және ЭО-нің маңызды бөлігін ауадан көзбен көру мақсатында жүргізіледі

Е) жауаптардың бәрі дұрыс емес

2. Жарық маскировкасы іс-шараларының сапасын бақылау қанша кезеңде жүргізіледі:

А) 2

В) 3

С) 4

Д) 5

Е) 6

3. Жарық маскировкасы толық режимінде келесі іс-шаралар ажыратылады:

А) барлық сыртқы жарықтандыру, тұрғын үйлердегі ішкі жарықтандыру, өндірістік және қосалқы ғимараттарды үй-жайларда жарықтандыру, бейбіт уақыттағы жарық белгілері, көліктің жарықтандыру және сигнал беру шамдары

В) барлық сыртқы жарықтандыру, тұрғын үйлердегі ішкі жарықтандыру, өндірістік және қосалқы ғимараттарды үй-жайларда жарықтандыру

С) барлық сыртқы жарықтандыру шамдары

Д) тұрғын үйлердегі ішкі жарықтандыру

Е) жауаптардың бәрі дұрыс емес

4. Бүркемелеу объектілері не жатады:

А) бөлімшелердің жеке құрамы мен техникасы және қару-жарағы, әскерлер пайдаланатын және жаңадан құрылатын фортификациялық құрылыстар, позициялар, басқару пункттері, тосқауылдар, өткелдер, әуеайлақтар, құбыржолдар, материалдық құралдар қорлары және басқа да объектілер

В) әскерлер пайдаланатын және жаңадан құрылатын фортификациялық құрылыстар, позициялар, басқару пункттері, тосқауылдар, өткелдер, әуеайлақтар, құбыржолдар, материалдық құралдар қорлары және басқа да объектілер

С) жаңадан құрылатын фортификациялық құрылыстар, позициялар, басқару пункттері, тосқауылдар, өткелдер, әуеайлақтар

Д) құбыржолдар, материалдық құралдар қорлары және басқа да объектілер

Е) барлық жауаптар дұрыс

5. Бүркемелеу нысандары бөлінеді:

А) жалғыз (*танк, траншея, көпір және т. б.*), топтық (*басқару пункті, әскердің атыс позициясы және т.б.*)

В) ағаштар, өзендер, т.б.

С) танк, траншея, көпір және т. б.

Д) басқару пункті, әскердің атыс позициясы және т.б.

Е) барлық жауаптар дұрыс

№14 ТАҚЫРЫП.

Жобалық-сметалық құжаттаманың «Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық шаралары» бөлімінің құрылымы мен құрамы.

Курстың мақсаты: Құрылыстың жобалық-сметалық құжаттамасын әзірлеуге қойылатын жалпы талаптарды, жобалық-сметалық құжаттаманың «Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық шаралары» бөлімінің құрылымы мен құрамын және негізгі нормативтік – құқықтық құжаттардың негіздерін жалпылама түсіну.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Құрылыстың жобалық-сметалық құжаттамасын әзірлеуге қойылатын жалпы талаптар.

2. Жобалық-сметалық құжаттаманың «Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық шаралары» бөлімінің құрылымы мен құрамы.

Дәрістің мәтіні:

1. Құрылыстың жобалық-сметалық құжаттамасын әзірлеуге қойылатын жалпы талаптар.

Жоба – жеке және заңды тұлғалардың түпкі ойының мәнін және оны практикада іске асыру мүмкіндігін ашып көрсететін, сәулет, қала құрылысы және құрылыс құжаттамасы (*сызбалар, графикалық және мәтіндік материалдар, инженерлік және сметалық есеп-қисаптар*), оның ішінде құрылыстың техникалық-экономикалық негіздемесі және (*немесе*) жобалау-сметалық құжаттамасы нысанында ұсынылған, адамның мекендеуі мен тыныс-тіршілігіне қажетті жағдайларды қамтамасыз ету жөніндегі түпкі ойы.

Жобалау құжаттамасы:

– аумақты көгалдандыру жобаларын, оны сыртқы безендіруді, монументтік немесе әшекей өнер туындыларын орналастыруды және орнатуды (*тұрғызуды*);

– қала құрылысының жобаларын - аумақтар мен елді мекендерді немесе олардың бөліктерін ұйымдастыруды, дамыту мен салуды кешенді қала құрылысын жоспарлау жөніндегі түпкі ойдан (*Қазақстан Республикасының аумағын ұйымдастырудың бас схемасы, аумақты дамытудың аймақаралық схемалары, аумақтарды қала құрылысына жоспарлаудың кешенді схемалары, елді мекендердің бас жоспарлары, нақты жоспарлау жобалары, өнеркәсіп аймақтарын жоспарлау жобалары, құрылыс салу жобалары, объектілер мен кешендердің бас жоспарлары, абаттандыру және көгалдандыру жобалары, өзге де жоспарлау жобалары*) тұратын жобаларды;

– құрылыс жобасын (*құрылыстық жобаны*) - көлемдік-жоспарлық, конструкциялық, технологиялық, инженерлік, табиғат қорғау, экономикалық

және өзге де шешімдерді қамтитын жобалау (*жобалау-смета*) құжаттамасын, сондай-ақ құрылысты ұйымдастыру мен жүргізуге, аумақты инженерлік жағынан дайындауға, абаттандыруға арналған сметалық есептеулерді қамтиды. Құрылыс жобаларына аяқталмаған объектілер құрылысын консервациялау және өз ресурсын тауысқан объектілерді кейіннен кәдеге жарату жобалары да жатады;

– сәулеттік түпкі ойы бар сәулет жобасын - жобалауға сәулетшінің қатысуы қажет болатын ғимарат (*монумент*) тұрғызудың жеке жобасын немесе объектінің сәулет-көркемдік, композициялық және көлемдік-жоспарлау шешімдерін қамтитын, әлеуметтік, экономикалық, функционалдық, технологиялық, инженерлік-техникалық, өртке қарсы, жарылысқа қарсы, санитарлық-гигиеналық, экологиялық және өзге де талаптарды ескеретін және құрылыс жобасын немесе құрылыс объектісіне арналған өзге де құжаттаманы әзірлеу үшін қажетті көлемде орындалған жобалау (*жобалау-смета*) құжаттамасының бір бөлігін қамтиды;

Жобалау-сметалық құжаттама (*әрі қарай - ЖСК*) – құрылыс, жөндеу немесе инженерлік жобаларды іске асыру үшін әзірленетін техникалық және қаржылық құжаттар жиынтығы. Ол жобаға қатысты барлық техникалық шешімдерді, материалдар көлемін және шығындардың толық есебін қамтиды.

Әдетте жобалау-сметалық құжаттама төмендегілерден тұрады:

1. Түсіндірме жазба: Жобаның мақсаты, техникалық шешімдер, құрылысқа қойылатын талаптар.

2. Архитектуралық шешімдер: Ғимараттың сызбалары, жоспарлары, қасбеттері.

3. Инженерлік бөлімдер:

- су, кәріз жүйелері;
- электрмен жабдықтау;
- желдету және жылыту;
- байланыс жүйелері.

4. Конструктивтік шешімдер: Құрылыс конструкцияларының есептері, сызбалар.

5. Сметалық құжаттамалар (*смета*) жобаны іске асыру үшін қажет:

- құрылыс-монтаж жұмыстарының құны;
- материалдар бағасы;
- техника мен еңбек шығындары;
- жалпы сметалық құн;

6. Қоршаған ортаға әсерді бағалау қажет болған кезде.

7. Қауіпсіздік және еңбекті қорғау бөлімі.

Жобалау-сметалық құжаттама:

- мемлекеттік немесе жеке объектілердің құрылысын қаржыландыру үшін;
- тендерлер мен конкурстарға қатысу үшін;
- жобаның нақты құнын анықтау үшін;
- сараптамадан (мемлекеттік немесе жеке) өту үшін.

Жобалау-сметалық құжаттаманы лицензиясы бар жобалау ұйымдары немесе жобалау-іздігі институттары әзірлейді.

Қаланың, елді-мекеннің бас жоспарының арнайы бөлімінің құрылымы және негізгі мазмұны:

Қалалар бас жоспарын жобаларында, жобаларда АҚ ИТІ бөлімін жасау кезінде қалалар мен елді-мекендерді жоспарлау және салу, сондай-ақ егжей-тегжейлі жобаларда жоспарлау, шағын аудандарды, кварталдарды салу жобаларында, қала құрылысы кешендері дайындалады:

Қаланың ситуациялық жоспары, мүмкін күшті аймақтары бар елді-мекен зақымдану аймағы, ықтимал әлсіз қирау аймағы және 20 км жолақтар. Қаланың бас жоспарында тұрғын үйлерді және өнеркәсіптік аумақты, негізгі АҚҚҚ орналастыру, сондай-ақ эвакуациялау және жиналу эвакуация пункттерінің орындарын белгілермен белгіленеді.

Есеп айырысу ауданының жоспары (*бір, екі, үш немесе төрт шағын аудан*) толық «Сызбамен» және жинау радиусымен, эвакуациялау маршруттарымен және ықтимал үйінділер аймақтарымен.

АҚ ИТІ бөлімінде қаланың бас жоспарының арнайы бөлімінің құрылымы мен мазмұны қала мен елді-мекеннің аудандар сызбамен әзірлеумен тікелей байланысты жоспарлау басқа мәселелермен қатар іс-шаралар негізделеді халықты инженерлік қорғауды және тіршілікті қамтамасыз етуді қамтамасыз ету.

Жаңадан жоспарланған, кеңейтілген, реконструкцияланған қалалық және ауылдық елді-мекендер, азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдар үшін азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларын жүзеге асырумен байланысты шығындар жобалау-сметалық құжаттаманы әзірлеу жөніндегі қолданыстағы нормативтік құжаттарға сәйкес айқындалады.

АҚ ИТІ ескерілмеген бекітілген жобалау-сметалық құжаттамасы бар азаматтық қорғаныс санаттарына жатқызылған кәсіпорындар үшін аталған іс-шаралар жеке бөліммен әзірленеді.

АҚ ИТІ әзірлеуге арналған тапсырмалар азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының мазмұны мен көлемі жөніндегі нұсқаулықтың 12-тармағында көрсетілген құжаттарды әзірлеуге арналған тапсырмалардың құрамдас бөлігі болып табылады.

2. Жобалық-сметалық құжаттаманың «Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық шаралары» бөлімінің құрылымы мен құрамы.

Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары – бұл халықты қорғау, соғыс уақытында экономика объектілері жұмысының тұрақтылығын арттыру, ықтимал қираулардың, қазіргі заманғы зақымдаушы құралдарды қолдану салдарынан халықтың шығынының алдын алу немесе азайту, зақымдау ошақтарында, авариялар және дүлей зілзалалар аудандарында авариялық-құтқару және шұғыл жұмыстарды жүргізу үшін жағдай жасау мақсатында жүргізілетін іс-шаралар кешені.

Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының жалпы талаптарына: қазіргі заманғы зақымдаушы құралдардан, сондай-ақ авариялардың, апаттардың және дүлей зілзалалардың салдарынан халықты қорғауды қамтамасыз ету, объектілерде өрт қауіпсіздігін арттыру, электр қуатымен, газбен, сумен резервтік жабдықтауды ұйымдастыру; сумен жабдықтау объектілерін зақымдау құралдарынан қорғау, объектілерде жарық бүркемелеуді жүргізуге дайындық жатады.

Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының көлемі мен мазмұны қазіргі заманғы зақымдаушы құралдар мен олардың қосалқы факторларының ықтимал әсер етуі бойынша аумақтарды аймақтарға бөлуді ескере отырып, азаматтық қорғаныс бойынша қалалардың топтары мен ұйымдардың санаттарына, сондай-ақ ықтимал авариялардың, апаттардың және дүлей зілзалалардың сипаты мен көлемдеріне байланысты айқындалады.

«Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары» бөлімін әзірлеу:

- қала құрылысы жобаларын, егжей-тегжейлі жоспарлау жобаларын;
- құрылысқа арналған жобалау құжаттамасы құрамында көзделген.

Бөлімді әзірлеу үшін шығыс деректер мен техникалық талаптарды жобалау ұйымының қатысуымен жобаға тапсырыс беруші әзірлейді.

Тапсырыс берушінің сұрауы бойынша азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның аумақтық органдары (олардың құзыреті шегінде) белгіленген аудандық жоба жай-күйі туралы шығыс деректерді, сондай-ақ бөлімді ұстау бойынша ұсынымдар мен талаптар береді.

Әдетте шығыс деректер құрамы:

- объектінің азаматтық қорғаныс санаты және қала тобы (*бар болса*);
- орналасқан жердің, алаңның табиғи-климаттық сипаттамасы;
- ықтимал қауіптер: қирау аймақтары, химиялық қауіпті аймақ, апатты су басу аймағы және т.б.;

– жақын маңдағы қорғаныс құрылыстары (*бар-жоқтығы, сыйымдылығы, қолжетімділігі*);

– инженерлік желілердің сызбалары, резервтік қорек көздері бойынша талаптар.

«Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары» бөлімі мәтіндік және графикалық бөлімнен тұрады және мына деректерді қамтиды:

1) қала құрылысы жобалары үшін:

– жалпы түсіндірме жазба (жобаланатын аумақтың, онда орналасқан объектілердің, оның ішінде ауданның ықтимал қауіпті табиғи-климаттық жағдайларының қысқаша сипаттамасы келтіріледі);

– жобалық шешімдер бөлімі (өндірістік күштерді орналастыру және халықты, қалалар топтарын және азаматтық қорғаныс жөніндегі объектілер санаттарын, олардың сипаттамаларын ескере отырып, ықтимал қауіптер аймақтарын орналастыру);

– табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың алдын алу жөніндегі шешімдерді (халықты құлақтандыру жүйелері, кәсіпорындардың технологиялық процестерін авариясыз тоқтату, сумен жабдықтау, электрмен жабдықтау жөніндегі шешімдерді) бөлу;

– соғыс уақытындағы шешімдер бөлімі (азаматтық қорғаныс санаттарына жатқызылған жұмыс істеп тұрған ұйымдардың саны, жаңа қауіпті өндірістік объектілерді орналастыру туралы ұсыныстар, қолданыстағы қауіпті өндірістік объектілерді азаматтық қорғаныс топтарына жатқызылған қалалардың ықтимал қатты қирау аймақтарынан тыс жерлерге ауыстыру, сондай-ақ ықтимал апатты су басу аймақтарының сыртында, қарапайым баспаналардың саны мен сыйымдылығы, олардың қажеттілігі, халық санының өсуін ескере отырып, қосымша қарапайым баспаналар құрудың ұсыныстары, эвакуациялау шараларын жүргізу үшін автомобиль және темір жолдардың қосымша желісін құру туралы шешім, қону және тиеу пункттерін құру туралы ұсыныстар, жарықты өшіру шаралары).

Графикалық бөлім:

– аумақтың ситуациялық жоспары;

– ықтимал қауіпті аймақтарды карта-сызба;

– эвакуациялық бағыттар және көлік байланысы сызбасы;

– паналау құрылыстарының орналастыру сызбасы.

2) құрылысқа арналған жобалау құжаттамасы үшін:

– жалпы түсіндірме жазба (азаматтық қорғаныс жөніндегі жобалау объектісінің санаты туралы деректер, жақын орналасқан объектілердің азаматтық қорғаныс бойынша санаты туралы деректер, ауданның табиғи-

климаттық жағдайлары туралы деректер, бөлімді қабылдау нәтижелері келтіріледі);

– жобалау шешімдері бөлімі (тіршілікті қамтамасыз ету жүйелерінің түріне, қорғау қасиеттеріне, сипаттамаларына талаптар және жобаланатын объектіде азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарында паналайтындарды қабылдауға әзірлігі, азаматтық қорғаныс қорғаныш құрылыстарының болуы, жақын орналасқан объектілер немесе елді мекендер аумақтарының сипаттамалары туралы мәліметтер);

– табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың алдын алу жөніндегі инженерлік-техникалық іс-шараларды әзірлеу бөлімі (құрылыс алаңдары аумағында байқалатын алдына ала қорғау шараларын талап ететін басқа мәліметтер, құлақтандыру жүйесі, объектінің технологиялық процестерін авариясыз тоқтау, сумен жабдықтау, электрмен жабдықтау жүйелері бойынша шешімдер).

3) қосымша талаптар:

– күшті әсер ететін улы, жарылғыш, тез тұтанатын немесе жанатын заттары бар объектілер үшін (басқару пульттерінің орналасу орындары туралы мәліметтер, сыйымдылықтар мен коммуникацияларды ауаның соққы толқынының қиратуынан, қауіпті сұйықтықтардың төгілуінен қорғау, жарылғыш заттарды сенімді күзетуді қамтамасыз ету жөніндегі шешімдер);

– магистральдық мұнай-газ құбырлары үшін (қысымнан (импульсінен), соққы толқыннан, бөгеттерден, газ құбырларды шығыршықтаудан іске қосылатын ажырату құрылғыларының болуы туралы мәлімет, магистральдық құбырлардың көрші техникалық дәліздеріне арақашықтық);

– гидротехникалық құрылыстар үшін (құрылыстың беріктігі туралы ақпарат, құрылыс қираған жағдайда жарып өтетін толқын мен төменгі бьефте ықтимал су басу аймағы шекараларының параметрлерін айқындау, құрылысты бұзып өтудің алдын алу үшін олардың төменгі бьефтерінде су деңгейінің көтерілуі туралы сигналдар беруді қамтамасыз ететін аспаптардың болуы және сипаттамалары туралы мәліметтер);

– теңіз және өзен көлігі объектілері үшін (ыдыратып орналастыру жағдайларында қайта жабдықтау пункттері, авария туралы жергілікті құлақтандыру жүйесі туралы мәліметтер, жағалау объектілерін электр қуатымен, сумен, жанар-жағармай материалдарымен, қосалқы бөлшектермен тұрақты жабдықтау, ықтимал апатты су басу аймағындағы объектілерді қорғау, күшті әсер ететін улы заттар төгілген жағдайда су қалқаны немесе газсыздандырғыштарды орнату жүйелері бойынша шешімдер);

– әуе көлігі объектілері үшін (ыдыратып орналастыру әуежайларын орналастыру орындары және сипаттамалары туралы мәліметтер, адамдарды санитариялық тазартуды, техника мен мүлікті зарарсыздандыруды қамтамасыз ету, жанар-жағармай материалдары қоймаларын қорғау бойынша шешімдер);

– ауыл шаруашылығы және агроөнеркәсіптік объектілері үшін (ауыл шаруашылығы малдарын және агроөнеркәсіптік өндіріс өнімдерін радиоактивті заттардан, уландыратын заттардан және биологиялық құралдардан қорғау бойынша шешімдер, электрмен жабдықтаудың автономдық көздерінің болуы және сипаттамасы туралы мәліметтер).

Графикалық материалдардың ұсынылатын құрамы (құрылыс жобасы үшін):

– объектінің ситуациялық жоспары және жақын аумақпен байланысы;
– ықтимал қауіпті аймақтар карта-сызбасы (қирау, су басу, химиялық қауіп болса);

- қорғаныс құрылыстарының орналасуы және жинақталу радиусы;
- эвакуациялық шығу жолдары, жиналу пункттері (қажет болса);
- инженерлік желілердің резервтелуі (электр, су) бойынша схема.

Экспертиза және тексеру кезінде жиі қаралатын деректер:

– бөлімнің жеке том ретінде рәсімделуі, мәтін және графика толықтығы;
– объект санаты және қауіптілік факторлары дұрыс алынғаны;
– қорғаныс құрылыстары бойынша шешімдер нақты және басқа бөлімдермен қайшылықсыздығы;

– құлақтандыру, апатсыз тоқтату, су және электр резерві бойынша шешімдер негізделгені;

– қосымша талаптар қажет объектілерде (құбыр, ГТС, қауіпті химиялық нысандар) бойынша арнайы тармақтары.

Мемлекеттік сараптама ұйымы – Қазақстан Республикасы Үкіметінің шешімі бойынша шаруашылық жүргізу құқығындағы республикалық мемлекеттік кәсіпорынның ұйымдық-құқықтық нысанында құрылған және объектілердің құрылыс жобаларының (техникалық-экономикалық негіздемелер және жобалау-сметалық құжаттама) кешенді ведомстводан тыс сараптамасын жүргізу, құрылыс жобаларының мемлекеттік банкін қалыптастыру және жүргізу, сондай-ақ құрылыс жобаларының мемлекеттік банкінен техникалық-экономикалық негіздемелерді, үлгілік жобаларды және жобалау (жобалау-сметалық) құжаттамасын беру жөніндегі мемлекеттік монополияға жатқызылған қызметті жүзеге асыратын заңды тұлға.

Жобалар сараптамасы – Қазақстан Республикасы заңнамасында көзделген, жобалау үшін бастапқы құжаттардың (материалдардың, деректердің)

шарттарына жобалық шешімдердің сәйкестігін (сәйкессіздігін) анықтау, сондай-ақ жобалық шешімдер мен есеп-қисаптарда қала құрылысы және техникалық регламенттердің, мемлекеттік және мемлекетаралық нормативтік құжаттар нормалары мен ережелерінің талаптарын сақтау арқылы жобалардың сапасына талдау мен бағалау жүргізуден тұратын сараптамалық қызмет.

Өзіндік бақылауға арналған сұрақтар

1. Жоба мен ЖСҚ айырмашылығы неде?
2. ЖСҚ-ның негізгі бөлімдері қандай?
3. «АҚ ИТІ» бөлімі неге мәтіндік және графикалық болып бөлінеді?
4. Құрылыс жобасы үшін «объектінің Азаматтық қорғаныс санаты» не үшін қажет?
5. Уәкілетті органның аумақтық органдары қандай деректер немесе ұсынымдар береді?
6. «Мемлекеттік сараптама ұйымы» және «жобалар сараптамасы» ұғымдары?

Практика сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Құрылыстың жобалық-сметалық құжаттамасын әзірлеуге қойылатын жалпы талаптарды және жобалық-сметалық құжаттама құрамындағы «Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары» бөлімінің құрылымы мен мазмұнын жалпылама түсіндіру, практикалық түрде қолдана білуге бағыттау.

Білім алушылардан күтілетін оқу нәтижелері

- жоба, жобалау құжаттамасы, жобалау-сметалық құжаттама ұғымдарын ажырату;
- ЖСҚ-ның негізгі құрамын (*түсіндірме жазба, архитектура, инженерлік, конструктивтік, смета және т.б.*) білу;
- «АҚ ИТІ» бөлімінің мәтіндік және графикалық бөлігін сипаттайды;
- «АҚ ИТІ» мазмұнының қала құрылысы жобалары мен құрылысқа арналған жобалау құжаттамасы үшін айырмашылығын салыстырады;
- арнайы объектілер үшін күшті әсер ететін улы зат (*әрі қарай – КӘУЗ*) (*мұнай-газ құбыры, ГТС, көлік, әуе және т.б.*) қосымша талаптарды түсіндіреді;
- сараптама мақсатын және «мемлекеттік сараптама ұйымы» ұғымын қысқаша түсіндіреді.

Негізгі бөлім:

1. Тапсырма. Талқылауға арналған негізгі тезистер:

ЖСҚ әзірлеуге жалпы талаптар:

- жобаның мәні, құжаттар жиынтығы, лицензияланған ұйымдар әзірлейді;
- құрамдас бөлімдер және олардың міндеті (түсіндірме, сызба, есеп, смета).

«АҚ ИТІ» бөлімін әзірлеудің ұйымдастыруы:

- шығыс деректерді тапсырыс беруші әзірлейді;
- уәкілетті орган аумақтық органдары ұсыным, талап бере алады.

«АҚ ИТІ» бөлімінің құрылымы:

- мәтіндік және графикалық;
- қала құрылысы жобалары үшін және нақты құрылыс жобасы үшін

айырмашылық.

2. Тапсырма. Әр топ «АҚ ИТІ» бөлімінің құрылымын сызба түрінде жасайды:

- мәтіндік бөлімге қандай бөлімшелер кіреді?
- графикалық бөлімде қандай жоспарлар, сызбалар болуы мүмкін?
- қай жобаларға қолданылады (қала құрылысы және құрылыс жобасы)?

3. Тапсырма. Төмендегі салыстыру кестені толтыру:

Көрсеткіш	Қала құрылысы жобалары үшін «АҚ ИТІ»	Құрылысқа арналған жобалау құжаттамасы үшін «АҚ ИТІ»
Жалпы түсіндірме жазбада не беріледі?		
Жобалық шешімдер нені қамтиды?		
Табиғи және техногендік сипаттағы ТЖ алдын алу шешімдері		
Соғыс уақытындағы шешімдер		
Объектінің АҚ санаты және көрші объектілер туралы мәлімет		

4. Тапсырма. Арнайы объект үшін қосымша талап. Әр топқа бір объект түрі беріледі:

- КӨУЗ, жарылғыш немесе жанғыш заттар бар объект;
- магистральдық мұнай-газ құбыры;
- гидротехникалық құрылыс;
- теңіз, өзен көлігі;
- әуе көлігі;
- ауыл шаруашылығы және АӨК.

Осы объектілер үшін «АҚ ИТІ» бөлімінде міндетті көрсетілетін кемінде 5 нақты тармақты жазу (дәріс мәтініне сүйене отырып).

Сабақты қорытындылау:

- сабақ бойынша негізгі тұжырымдарды шығару;
- курсанттардың жұмысын бағалау және келесі сабаққа ұсыныстар беру.

Тапсырма:

– Құрылыстың жобалық-сметалық құжаттамасын әзірлеуге қойылатын жалпы талаптарды және жобалық-сметалық құжаттама құрамындағы «Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары» бөлімінің құрылымы мен мазмұны бойынша конспектті толықтыру және слайдпен баяндама немесе реферат әзірлеу.

КОӨЖ сабағының жоспары

Сабақтың мақсаты:

Курсанттардың ЖСҚ әзірлеуге қойылатын жалпы талаптарды және ЖСҚ құрамындағы «АҚ ИТІ» бөлімінің құрылымы мен мазмұнын меңгеруін қамтамасыз ету, оны нақты жағдайға қолдана отырып құрылымдық талдау және дағдысын қалыптастыру.

Негізгі бөлім:

1-тапсырма. ЖСҚ құрамын жүйелеу, берілген мәтін бойынша құрамын төмендегі құрылымға бөліп, әр бөлімнің міндетін 1 жолмен жазу:

1. Түсіндірме жазба;
2. Архитектуралық шешімдер;
3. Инженерлік бөлімдер;
4. Конструктивтік шешімдер;
5. Сметалық құжаттама;
6. Қауіпсіздік және еңбекті қорғау.

2-тапсырма. Топпен «АҚ ИТІ» бөлімін екі бағыт бойынша құрастырып жазу:

А) Қала құрылысы жобалары үшін «АҚ ИТІ»:

- жалпы түсіндірме жазба;
- жобалық шешімдер бөлімі;
- табиғи және техногендік сипаттағы ТЖ алдын алу шешімдері;
- соғыс уақытындағы шешімдер.

Ә) Құрылысқа арналған жобалау құжаттамасы үшін «АҚ ИТІ»:

- жалпы түсіндірме жазба;
- жобалау шешімдері бөлімі;
- табиғи және техногендік сипаттағы ТЖ алдын алу жөніндегі

инженерлік-техникалық іс-шаралар.

3-тапсырма. Қосымша талаптар бойынша әр топқа 1 объект беріледі:

- КӨУЗ, жарылғыш немесе жанғыш заттары бар объект;
- магистральдық мұнай-газ құбыры;
- гидротехникалық құрылыстар;
- теңіз немесе өзен көлігі;
- әуе көлігі;
- ауыл шаруашылығы және АӨК.

Берілген объект үшін «АҚ ИТІ» бөлімінде міндетті қамтылатын тексеру тармағын жоспар түрінде жасау.

Сабақты қорытындылау:

- негізгі ұғымдарды бекіту;
- сұрақ - жауап.

Тапсырма:

– Құрылыстың жобалық-сметалық құжаттамасын әзірлеуге қойылатын жалпы талаптарды және жобалық-сметалық құжаттама құрамындағы «Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары» бөлімінің құрылымы мен мазмұны бойынша қосымша оқу, зерделеу.

КӨЖ ЖОСПАРЫ

Оқулықтардың, оқу құралдарының, монографиялар мен мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін және нормативтік – құқықтық құжаттарды оқу, зерделеу және конспекттеу:

1. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 11 сәуірдегі №188-V «Азаматтық қорғау туралы» Заңы.

2. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2014 жылғы 24 қазандағы №732 бұйрығы. «Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының көлемі мен мазмұны».

3. Жобалау-сметалық құжаттаманың құрамы және әзірлеу, келісу, бекіту тәртібі — ҚР ҚН 1.02.03-2022.

4. Қазақстан Республикасындағы сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметі туралы Заңы.

Өзіндік бақылауға арналған тест

1. Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларын жобалау нормаларын әзірлеу негізіне мынадай талаптар қойылуы тиіс:

А) барлық жауаптар дұрыс

В) халықты қорғау оны қоныстандыру аудандарының әскери-экономикалық және табиғи сипаттамаларына, ықтимал ТЖ түрлері мен

қауіптілік дәрежесіне қарай сараланып жоспарлануы және жүзеге асырылуы тиіс

С) халықты қорғаудың әртүрлі тәсілдерін кешенді пайдалану арқылы қол жеткізуге болады, олардың негізгілері жеке қорғану құралдарымен қамтамасыз ету, қорғаныс ғимараттарына жасыру және қауіпті аудандардан халықты эвакуациялау болып табылады

Д) халықты қорғау іс-шараларын Заңнама талаптарына белгіленген тәртіпке сәйкес жүзеге асырылатын іс-шаралар жүргізілуі тиіс

Е) елдің барлық халқы қорғалуы керек

3. Соғыс уақытында жетіспейтін қорғаныш құрылыстары қорын салу үшін тез салынатын құрылыстардың үлгі жобаларын әзірлеуді ұйымдастыру Азаматтық қорғаудың инженерлік қызметінің негізгі міндеттеріне жатады ма:

А) Жатады

В) жауаптардың бәрі дұрыс

С) жатпайды

Д) келісім бойынша

Е) жауаптардың бәрі дұрыс емес

4. Жоба дегеніміз не?

А) жеке және заңды тұлғалардың түпкі ойының мәнін және оны практикада іске асыру мүмкіндігін ашып көрсететін, сәулет, қала құрылысы және құрылыс құжаттамасы (*сызбалар, графикалық және мәтіндік материалдар, инженерлік және сметалық есеп-қисаптар*), оның ішінде құрылыстың техникалық-экономикалық негіздемесі және (*немесе*) жобалау-сметалық құжаттамасы нысанында ұсынылған, адамның мекендеуі мен тыныс-тіршілігіне қажетті жағдайларды қамтамасыз ету жөніндегі түпкі ойы

В) құрылыс құжаттамасы (*сызбалар, графикалық және мәтіндік материалдар, инженерлік және сметалық есеп-қисаптар*), оның ішінде құрылыстың техникалық-экономикалық негіздемесі және (*немесе*) жобалау-сметалық құжаттамасы нысанында ұсынылған, адамның мекендеуі мен тыныс-тіршілігіне қажетті жағдайларды қамтамасыз ету жөніндегі түпкі ойы

С) жобалау-сметалық құжаттамасы нысанында ұсынылған, адамның мекендеуі мен тыныс-тіршілігіне қажетті жағдайларды қамтамасыз ету жөніндегі түпкі ойы

Д) жеке және заңды тұлғалардың түпкі ойының мәнін және оны практикада іске асыру мүмкіндігін ашып көрсететін, сәулет, қала құрылысы және құрылыс құжаттамасы

Е) барлық жауаптар дұрыс

4. Әдетте жобалау-сметалық құжаттаманың инженерлік бөлімі төмендегілерден тұрады:

- A) барлық жауаптар дұрыс
- B) су, кәріз жүйелері
- C) электрмен жабдықтау
- D) желдету және жылыту
- E) байланыс жүйелері

5. «Жобалау-сметалық құжаттама» (ЖСК) дегеніміз не?

A) құрылыс, жөндеу немесе инженерлік жобаларды іске асыру үшін әзірленетін техникалық және қаржылық құжаттар жиынтығы

B) жобаларды іске асыру үшін әзірленетін техникалық және қаржылық құжаттар жиынтығы

C) жобаларды іске асыру үшін жоспарланатын қаржылық құжаттар жиынтығы

D) құрылыс, жөндеу немесе инженерлік жобаларды іске асыруға арналған жоспар

E) барлық жауаптар дұрыс

ҚОРЫТЫНДЫ

Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың негізгі өзегі – қауіп-қатерді алдын ала бағалау мен жоспарлау арқылы қорғаныш құрылыстар қорын дайындау, инженерлік-техникалық жүйелердің үздіксіз жұмысын қамтамасыз ету, төтенше жағдай кезінде құтқару жұмыстарын инженерлік қолдап, халық пен инфрақұрылым шығынын барынша азайту.

Бұл бағытта қорғаныш құрылыстар, басқару пункттері, бүркемелеу, жарықтық бүркемелеу, азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралар нормалары, инженерлік барлау және болжау, сондай-ақ ұйымдастыру-құқықтық құжаттар бір-бірімен тығыз байланыста іске асады. Осыған орай, бұл бағытты үнемі ғылыми-әдістемелік негіздемесімен жетілдіріліп отыруы керек.

Осы бағытта сапалы және дұрыс жоспарлау мен ұйымдастырушылық – адам өмірі мен аумақтың қауіпсіздігін қамтамасыз етудің басты шарты болып табылады.

Қорытынды бақылау сұрақтары

1. Бейбіт уақытта азаматтық қорғаныстың қорғаныс құрылыстарының инженерлік-техникалық және арнайы жабдықтарының қандай элементтері пайдаланылмайды?
2. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының жұмысы, паналанғандарды толтыру және шығару, инженерлік-техникалық жабдыққа қызмет көрсету және пайдалану үшін азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысына қызмет көрсету жөніндегі топ құрылады?
3. Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының көлемі мен мазмұны?
4. Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларының көлемі мен мазмұны мыналарға байланысты айқындалады?
5. Инженерлік қорғау міндеттеріне қандай міндет жатпайды?
6. Зақымдану ошақтарында және ТЖ зардаптарын жою кезінде авариялық-құтқару және шұғыл жұмыстарды инженерлік қамтамасыз етуді жоспарлау үшін қандай деректер қажет?
7. Халықты инженерлік қорғау дегеніміз?
8. Инженерлік қорғаудың мақсаты?
9. Инженерлік қамтамасыз етудің негізгі міндеттері?
10. Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шараларын жобалау нормаларын әзірлеу негізіне қандай талаптар қойылуы тиіс?
11. Алдын ала жүргізілетін инженерлік-техникалық іс-шараларға не жатады?
12. Азаматтық қорғаныстың қорғаныс құрылыстарының қорын құру жолы алдын ала бейбіт уақытта жүзеге асырылады ма?
13. Тез салынатын қорғаныс құрылыстарын салуға дайындық қалай жүргізіледі?
14. Инженерлік жағдайды болжау?
15. Қорғаныс құрылыстарының түрлері?
16. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын қарастыру кезінде, ең алдымен не қажет?
17. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылымдарын жан-жақты зерттеу нәтижелерін кім жазады?
18. Азаматтық қорғаныс баспаналары қалай құрылады?
19. Радиацияға қарсы баспаналар қайда құрылады?
20. Азаматтық қорғаныс құрылымдары қайда құрылады?

21. Азаматтық қорғаныстың бейбіт уақытта баспана пайдаланған кезде, баспанаға орналастыру үшін жағдай жасауды қамтамасыз ететін қандай талаптар орындалады?

22. Атом электр станцияларында және бейбіт уақытта азаматтық қорғаныс құралдарын пайдаланған кезде күшті улы заттарды қолданатын ұйымдарда баспана жағдайын қамтамасыз ету және жасырын дайындықты қамтамасыз ету үшін ескерту талаптары орындалады?

23. Азаматтық қорғаныс құрылымдарын бейбіт уақытта пайдалану кезінде, ауаның беру жүйесін пайдалану қалай жүзеге асырылады?

24. Қорғаныш-герметикалық және герметикалық есіктер қандай команда бойынша жабылады?

25. Радиацияға қарсы паналардың ауаны жеткізу қалай жүзеге асырылады?

26. Баспанада химиялық және биологиялық құралдарға ұшыраған кезде не істеу керек?

27. Азаматтық қорғаныстың қорғаныс құрылымында адамдардың одан әрі болу қаупі - жүрек соғу жиілігі қанша болу керек?

28. Азаматтық қорғаныстың қорғаныс құрылымында адамдардың одан әрі болу қаупі - дене температурасы қанша болу керек?

29. Азаматтық қорғаныс объектілері мемлекеттік меншік болып табылады ма?

30. Азаматтық қорғаныс мүліктері мемлекеттік меншік болып табылады ма?

31. Қала сыртындағы қосалқы басқару пункті қанша арағашықтықта белгіленген?

32. Бейбіт уақытта азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстары қандай талаптарға сәйкес болуы керек?

33. Азаматтық қорғаныс дегеніміз?

34. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысы дегеніміз?

35. Авария дегеніміз?

36. Авариялық-құтқару жұмыстары дегеніміз?

37. Авариялық-құтқару құралымы дегеніміз?

38. Авариялық-құтқару қызметі дегеніміз?

39. Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдері?

40. Азаматтық қорғау іс-шараларын жоспарлау кезінде басқару органдары әзірлейтін құжаттарға не жатады?

41. Азаматтық қорғаудың арнайы іс-шаралары?

42. Азаматтық қорғау күштері дегеніміз?

43. Азаматтық қорғаудың объектілік құрылымдары қайда құрылады?
44. Қазіргі заманғы зақымдаушы құралдар дегеніміз?
45. Қала сыртындағы қосалқы басқару пункттері азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызылған қалалардан қанша шақырымда болу керек?
46. Азаматтық қорғаныс бойынша орындалатын міндеттердің көлеміне қарай қалалар үшін қандай топтар айқындалады?
47. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш ғимараттарының түрлері?
48. Қарсыластың заманауи зақымдау құралдарын қолданған кезде халықты қорғау шаралары?
49. Құтқарушы деген кім?
50. Құтқарушылар мәртебесі кім ие болады?
51. Азаматтық қорғау органдарына кімдер жатады?
52. Облыстық, аудандық, қалалық АҚ қызметтер туралы ережелерді тиісінше кім бекітеді?
53. Облыстың «қазіргі заманғы зақымдау құралдарын қолдану кезіндегі ықтимал жағдай» АҚ жоспарына қосымшаны орындау үшін қандай масштабтағы топографиялық карта пайдаланылады?
54. Паналайтын халықты метрополитенде орналастыру көзделеді ма?
55. Радиацияға қарсы жасырын паналар міндетті түрде қандай елді-мекендерде болу керек?
56. «Азаматтық қорғаныс мүлкін сақтау, есепке алу, есептен шығару және кәдеге жарату қағидаларын бекіту туралы» бұйрығы?
57. «Республикалық азаматтық қорғау қызметтері туралы ережені бекіту туралы» ҚР Үкіметінің қаулысы?
58. Республикалық азаматтық қорғау қызметтерінің тізбесін бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы?
59. Сигнал «Баршаның назарына!» нені білдіреді?
60. Азаматтық қорғаныс іс-шараларын ұйымдастыру және жүргізу қағидасы қандай құжатпен бекітілді?
61. Инженерлік-техникалық қызмет құрамына кімдер кіреді?
62. Жарық бүркемелеу қандай мақсатында жүргізіледі?
63. Жарық бүркемелеу іс-шараларының сапасын бақылау қанша кезеңде жүргізіледі?
64. Жарық бүркемелеу толық режимінде қандай іс-шаралар ажыратылады?
65. Қазіргі заманғы зақымдаушы құралдар дегеніміз?
66. Азаматтық қорғаныс объектілеріне не жатады?
67. Азаматтық қорғаныс мүлкіне не жатады?

68. Паналайтын жер дегеніміз?
69. Радиацияға қарсы жасырын пана дегеніміз?
70. Тез салынатын паналайтын орын (қорғану орны) дегеніміз?
71. Басқару пункттері дегеніміз?
72. Жылжымалы басқару пункті дегеніміз?
73. Қосалқы басқару пункті (қалалық, қала сыртындағы) дегеніміз?
74. Жасырын паналарда негізгі үй-жайларға жатады?
75. Жасырын паналарда көмекші үй-жайларға?
76. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын бейбіт уақытта қалай пайдаланады?
77. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын бейбіт уақытта дайындыққа келтіруге қанша уақыт беріледі?
78. Халықты инженерлік қорғаудың негізгі принциптері бірі?
79. Қарапайым паналау орындарын салу?
80. Халықты тарату және эвакуациялау дегеніміз?
81. Тиімді үйлестіру және өзара әрекеттесу дегеніміз?
82. Жаппай жасырыну және эвакуация?
83. Аумақтарды қорғаудың жалпы ережелерінің бірі?
84. Аумақтарды қорғау саласындағы мемлекеттік стандарттар мен техникалық регламенттер?
85. Азаматтық қорғау саласындағы ұлттық стандарттар мен техникалық регламенттер нені белгілейді?
86. Елді мекендерде қорғаныс құрылыстарын орналастыру сызбалары әзірленеме?
87. Азаматтық қорғаудың инженерлік қызметі қандай мақсатта құрылады?
88. Азаматтық қорғаудың инженерлік қызметінің негізгі міндеттері?
89. Азаматтық қорғау саласында жаңадан қабылданатын жобаларды, мемлекеттік нормативтерді келісу Азаматтық қорғаудың инженерлік қызметінің негізгі міндеттеріне жатады ма?
90. Соғыс уақытында жетіспейтін қорғаныш құрылыстары қорын салу үшін тез салынатын құрылыстардың үлгі жобаларын әзірлеуді ұйымдастыру Азаматтық қорғаудың инженерлік қызметінің негізгі міндеттеріне жатады ма?
91. Аудандық жоспарлау және аумақтардың, елді мекендердің, өнеркәсіптік аймақтардың құрылысын салу сызбалары мен жобаларын жасаған кезде, ұйымдардың құрылыс салу, кеңейту, реконструкциялау мен техникалық жарактандыру жобаларында азаматтық қорғау саласындағы инженерлік-техникалық іс-шараларды іске асыру мониторингі

92. Азаматтық қорғаныс іс-шараларын ұйымдастыру және жүргізу ережелері қашан бекітілді?

93. «Республикалық азаматтық қорғау қызметтері туралы ережені бекіту туралы» ҚР Үкіметінің қаулысы?

94. Республикалық азаматтық қорғау қызметтерінің тізбесін бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы?

95. Инженерлік қорғаудың мақсаты?

96. Паналаушыларды АҚҚҚ мәжбүрлі шығару?

97. Бейбіт уақытта АҚҚҚ инженерлік-техникалық және арнайы жабдығының қандай элементтері пайдаланылмайды?

98. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару үшін құжаттаманы қарастыру мақсатында кімнің шешімімен комиссия құрылады?

99. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару туралы актіге қосымша қандай құжаттар тіркеледі?

100. АҚҚҚ есептен шығару туралы келісілген актілерді кім бекітеді?

101. Комиссия азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығаруға жоспарланатын құжаттамаларды қанша жұмыс күні ішінде қарайды?

102. Қандай жағдайлардың бірінде азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстары есептен шығарылады?

103. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару туралы актіні бекіткеннен кейін қайда жолдайды?

104. Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есептен шығару үшін құрылатын комиссияның (бұдан әрі - комиссия) құрамына кімдер кіреді?

105. Меншік иесі болмаған немесе меншік иесі азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысына меншік құқығынан бас тартқан жағдайда қандай жұмыс жүргізіледі?

106. Азаматтық қорғаныстың қосалқы басқару пунктінің алаңы қандай аймақтарға бөлінеді?

107. Көмекші басқару пункті дегеніміз?

108. Қосалқы басқару пункттері әдетте қандай бөлмелермен орындарды қамтиды?

109. Қарапайым жасырын пана дегеніміз?

110. Қарапайым жасырын паналардың алдын-ала орналасуы азаматтарды қамтамасыз етуге қандай мүмкіндік береді?

111. Қарапайым жасырын паналарда паналаушы адамдардың үздіксіз болу ұзақтығы қанша сағатқа дейін қабылдануы керек?

112. Қарапайым жасырын паналар қарастырылатын адамдар жаппай болатын объектілердің тізбесіне қандай объектілер жатады?
113. Тез салынатын баспана дегеніміз?
114. Қарапайым жасырын паналар қандай негізгі талаптарға сай болуы керек?
115. Мақсаты мен қорғаныс қасиеттеріне байланысты азаматтық қорғаныстың тез салынатын қорғаныс құрылыстары қалай бөлінеді?
116. Су тасқынынан инженерлік қорғау дегеніміз?
117. Су тасқынынан инженерлік қорғау іс-шаралары?
118. Су тасқынының себептері болуы мүмкін?
119. Халықты апатты су тасқынынан (су басудан) қорғаудың негізгі тәсілдерінің ұйымдастырушылық және жоспарлау шараларына не жатады?
120. Гидротехникалық құрылыс дегеніміз?
121. Су тасқынынан болатын залал бірқатар зақымдаушы факторлармен байланысты, олардың ең маңыздылары?
122. Су тасқынын сипаттайтын критерийлер?
123. Гидротехникалық құрылыстың негізгі мақсаты?
124. Халықты апатты су тасқынынан (су басудан) қорғаудың негізгі тәсілдерінің инженерлік – техникалық іс-шараларына не жатады?
125. Бүркемелеу дегеніміз?
126. Қару-жарақты, техниканы және құрылыстарды оптикалық барлау құралдарынан жасыру үшін қандай табельдік құралдар қолданылады?
127. Жеке құрам мен техниканы қашықтықтарда анықтау үшін қандай құралдарды қолданады?
128. «Зонт-1» деформациялаушы маскасы неге арналған?
129. Жартылай қараңғылау режимінде қандай іс-шаралар жүргізуге болмайды?
130. Бүркемелеу объектілері не жатады?
131. Бүркемелеу нысандары қалай бөлінеді?
132. Бүркемелеу тәсілдері қандай?
133. «УМК» әмбебап маскасы неге арналған?
134. Жарықпен бүркемелеу аймақтары тиісті әкімшілік-аумақтық бірліктің қандай жоспарында айқындалады?
135. Толық қараңғылау режимі қандай дабылдармен енгізіледі және тоқтатылады?

МАЗМҰНЫ

Қысқартулар тізімі.....	3
Кіріспе	4
Оқытылатын пәннің сипаттамасы	5
Тақырыптық жоспары.....	7
1 тақырып Халықты және аумақты инженерлік қорғаудың даму тарихы және нормативтік-құқықтық актілері.....	8
2 тақырып Халықты инженерлік қорғаудың негізгі қағидаттары.....	20
3 тақырып Халықты инженерлік қорғаудың негізгі іс-шаралары.....	33
4 тақырып Қалаларды азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызу. Ұйымдарды азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызу.....	44
5 тақырып Азаматтық қорғаныстың инженерлік - техникалық іс-шаралары.....	57
6 тақырып Азаматтық қорғаудың инженерлік қорғау қызметі, (инженерлік команда, буындар) және олардың оның атқаратын міндеті.....	86
7 тақырып Азаматтық қорғаныстың қорғаныс құрылыстары. Жүктелуі және түрлері.....	97
8 тақырып Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарын есепке алу және есептен шығару. Қабылдау және пайдалану.....	114
9 тақырып Азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылыстарының функционалдық талаптары, көлемдік-жоспарлау және конструктивтік шешімдері.....	124
10 тақырып Басқару пункттерінің (қосалқы, қала сыртындағы, жылжымалы) мақсаты және жабдықтау ерекшеліктері.....	135
11 тақырып Қарапайым жасырын паналар және тез салынатын қорғаныс құрылыстарының мақсаты және жабдықтау ерекшеліктері.....	145
12 тақырып Халық пен аумақтарды су тасқынынан инженерлік қорғау.....	155
13 тақырып Бүркемелеу, жарықпен бүркемелеу мақсаттары, түрлері мен тәсілдері.....	167
14 тақырып Жобалық-сметалық құжаттаманың «Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық шаралары» бөлімінің құрылымы мен құрамы.....	178
Қорытынды	191
Қорытынды бақылау сұрақтары	192

«ХАЛЫҚТЫ ЖӘНЕ АУМАҚТЫ ИНЖЕНЕРЛІК ҚОРҒАУ»

Оқу-әдістемелік құралы

Мөрге қол қойылды 15.04.2026 ж.
Форматы 60x84/16 Усл.п.л. 11,63
Таралымы 50 дана. Тапсырыс №116

Қазақстан Республикасы ТЖМ М.Ғабдуллин атындағы
Азаматтық қорғау академиясының баспаханасында басылған
(020000, Қазақстан Республикасы, Ақмола облысы,
Көкшетау қаласы, Ақан-сері көшесі, 136).